

Zločin hrišćanstva

Da li je religija opijum za narod?

Li Strobel

Naslov originala: The Case for Faith by Lee Strobel

Sadržaj:

- Uvod: Religija kao izazov	7
- Na putu ka odgovorima	16
- Prvi prigovor: Pošto u svetu postoji zlo i patnja, onda Bog ljubavi ne može postojati	20
- Drugi prigovor: Pošto se čuda kose sa naukom, ona ne postoje	48
- Treći prigovor: Evolucija objašnjava nastanak života i zato nam Bog nije potreban	75
- Četvrti prigovor: Bog nije dostojan da ga slavimo ako ubija nevinu decu	99
- Peti prigovor: Uvredljivo je tvrditi da put do Boga vodi samo preko Isusa Hrista	126
- Šesti prigovor: Bog pun ljubavi nikada ne bi mučio ljude u paklu	146
- Sedmi prigovor: Istorija crkve je prepuna ugnjetavanja i nasilja	167
- Osmi prigovor: I dalje imam sumnje, pa zato ne mogu biti religiozan	191
- Zaključak: Snaga religije	212

Uvod

RELIGIJA KAO IZAZOV

Čovek koji iole uvažava razum mora odbaciti biblijsko verovanje u postojanje Boga.

Džordž H. Smit, ateista¹

Biblijska religija nije iracionalan skok. Kada se objektivno razmotre, tvrdnje iz Biblije su racionalne i dobro potkrepljene razumom i naukom.

Čarls Kolson, teolog²

Vilijam Frenklin Grejem se čvrsto uhvatio obema rukama za govornicu. Imao je osamdeset godina i borio se sa Parkinsonovom bolešću, ali je ipak upro netremičan pogled u mnoštvo ljudi na skupu u Indijanapolisu i govorio čvrstim i snažnim glasom. U njemu nije bilo ni trunke kolebanja, neizvesnosti ili nejasnoća. Njegovo predavanje je u suštini bila ista ona jednostavna i direktna poruka koju je iznosio pedeset godina.

Spomenuo je kaos i nasilje u svetu, sa akcentom na muke, bol i pometnju u srcima ljudi. Pričao je o grehu, o praštanju, o iskupljenju grehova, kao i o usamljenosti, očajanju i depresiji koje tište mnoge ljude, pričao je o Bogu.

Međutim, mnogi kada vide televizijski prenos gde masa ljudi se moli sa Bilijem Grejemom, oni odmahuju glavom. Sami sebi uz uzdah kažu: "Kada bi to bilo tek tako! Kad samo ne bi bilo toliko pitanja!"

Pitanja o Bogu su Čarlsa Templtona odvela do čvrstog stava ogorčenog suprotstavljanja religiji (da ironija bude veća, on je nekada bio kolega i bliski prijatelj Bilija Grejema). Poput Grejema, i Templton je nekada davao snažne poruke brojnim ljudima po velikim salama i pozivao je ljude da se posvete Bogu. Neki su čak govorili da će Templton na kraju kao teolog i predavač zaseniti Grejema.

Ali davno je to bilo. Bilo je to pre nego što su se pojavila teška pitanja. Danas je Templtonova vera iščezla pod neprestanim pritiskom istrajne sumnje. Možda i zauvek.

Možda.

OD VERE DO SUMNJE

Bila je to 1949. godina. 30-ogodišnji Bili Grejem nije ni bio svestan da će ubrzo doživeti svetsku slavu i uticaj. Da ironija bude veća, dok se spremao za svoj prvi "jevanđeoski pohod" u Los Angelesu, žestoko se borio protiv nesigurnosti – i to ne u Božje postojanje ili Isusovu božansku prirodu, već u najosnovnije pitanje da li može potpuno da veruje onome što mu Biblija govori.

Grejem je u svojoj autobiografiji rekao da se tad osećao kao da ga istežu na spravi za mučenje. Ka Bogu ga je vukao njegov profesor teologije, koji je dobro poznavao savremenu teologiju i čvrsto se oslanjao na Bibliju. U drugom smeru ga je vukao njegov bliski prijatelj i kolega telog, 33-godišnji Čarls Templton.⁴

Templton je, kako sâm kaže, postao religiozan petnaest godina ranije, pošto je sve više postajao zgađen nad svojim načinom života kao sportista u Torontu. Odmah pošto se vratio sa jednog noćnog provoda u jednom od ozloglašanih striptiz klubova, osetio se bedno i prijavio, otišao je u svoju sobu i kleknuo pored kreveta u mraku.

Kako se kasnije priseća: "Iznenada je bilo kao da me je neko ogrnuo crnim ćebetom. U svaku misao i u celo telo mi se uvukao osećaj krivice. Do mene su jedino dopirale reči: 'Gospode, siđi, siđi...'" A onda:

"Polako je počeo da se podiže teret, teret koji je bio težak koliko i ja sâm. Prošao mi je kroz butine, trup, ruke i ramena i podigao se. Neizreciva toplina je počela da mi obliva telo. Kao da mi se svetlo upalilo u grudima i iščistilo me... Jedva da sam se usuđivao da dišem, u strahu da ne promenim i prekinem taj trenutak. Čuo sam sebe kako tiho šapatom ponavljam: 'Hvala ti, Gospode.' Kasnije sam mirno legao u krevet, usred blistave radosti koja me je odasvud obasipala".⁵

Pošto je ostavio novinarstvo i okrenuo se svešteničkoj službi, Templton je sreo Grejema 1945. na jednom okupljanju religiozne omladine. Njih dvojica su bili cimeri i nerazdvojni drugovi na odvažnom putovanju po Evropi, gde su na smenu izlazili na govornicu na religioznim okupljanjima. Templton je osnovao crkvu koja je ubrzo prerasla svoje prostorije od 1200 mesta. "American Magazine" je izneo da je on "postavio nove standarde masovne evangelizacije".⁶ Uporedo se razvijalo i njegovo prijateljstvo sa Grejemom. "On je jedan od malo ljudi koje sam voleo u životu" – rekao je jednom prilikom Grejem biografu.⁷

Međutim, sumnja je ubrzo počela da izjeda Templtona. Kasnije se on priseća: "Ja sam kroz preobraćenje prošao kao veoma mlad i zelen. Nedostajale su mi intelektualne sposobnosti i teološka znanja koji su bili neophodni da podupru moju veru kada su – kao što je

bilo neizbežno – počela da me muče pitanja i sumnje... Razumom sam počeo da dovodim u pitanje, a ponekad i pobijam centralne tačke biblijske religije."⁸

KO ĆE TRIJUMFOVATI?

Sada dakle imamo skeptičnog Templtona nasuprot profesoru teologije, koji je odvlačio svog drugara Bilija Grejema od stalnih uveravanja da se Bibliji može verovati. Njegovi argumenti su bili: "Bili, u zaostatku si pedeset godina. Ljudi više ne prihvataju kao ti da je Biblija nadahnuta reč. Vera ti je isuviše naivna".

Grejem je kazao: "Nisam dobio odgovor na sva pitanja, ali sam prešao veliki most", rekao je. "Duboko u sebi sam znao da sam dobio duhovnu bitku koju sam vodio u duši."⁹

Bio je to presudan trenutak za Grejema. Međutim, za Templtona je takav razvoj događaja predstavljao gorko razočaranje. "On je počinio intelektualno samoubistvo, jer je zatvorio sebi um", izjavio je Templton. Prema svome prijatelju je najviše osećao sažaljenje. Njihovi životi su, sada već na različitim putanjama, počeli da se razilaze.

Templtonov način razmišljanja je učinio da mu vera bude proterana. Ali da li su vera i razum zaista u nesaglasju? Da li je moguće istovremeno biti mislilac i čovek koji veruje u Bibliju? Neki ne veruju da je to moguće.

"Razum i religija su suprotnosti, odnosno dva uzajamno isključiva pojma: oni se ne mogu pomiriti, niti imaju dodirnih tačaka", tvrdi ateista Džordž H. Smit. "Religija predstavlja verovanje bez razuma, odnosno uprkos razumu."¹⁰

Profesor teologije Bingem Hanter zauzima suprotno stanovište. On kaže: "Religija i vera su racionalan odgovor na dokaz da Bog otkriva samog sebe kroz prirodu, čovekovu istoriju, Bibliju i svog vaskrslog Sina."¹¹

Za mene je – budući da sam većinu života proživio kao ateista – poslednja stvar koju želim - naivna religija izgrađena na krhkim temeljima mašte i izmišljotine. Potrebna mi je religija koja je u saglasnosti sa razumom, a ne protivrečna njemu; potrebna su mi verovanja koja su utemeljena na stvarnosti, a ne odvojena od nje. Potrebno je da jednom za svagda saznam da li biblijska religija može da se održi uprkos svim preispitivanjima.

Došlo je vreme da razgovaram licem u lice sa Čarlsom Templtonom.

OD TEOLOGA DO AGNOSTIKA

Sa Templtonom sam se video oko osamsto kilometara severno od mesta gde je Bili Grejem održao svoju seriju teoloških predavanja u Indijanapolisu, u modernoj visokoj zgradi u delu Toronta gde je živela srednja klasa. Liftom sam se popeo do 25. sprata i pokucao na njegova vrata.

U ruci sam nosio primerak najnovije Templtonove knjige, čiji naslov ne ostavlja nikakvu nedoumicu u vezi sa njegovom duhovnom perspektivom. Knjiga se zove "Oproštaj sa Bogom: moji razlozi za odbacivanje hrišćanske vere" (*Farewell to God: My Reasons for Rejecting the Christian Faith*). Ova knjiga koja vrlo često ima opor prizvuk nastoji da razori biblijska verovanja, strastveno ih napadajući da su "zastarela, evidentno netačna i često, u svojim različitim oblicima, štetna po pojedince i društvo".¹²

Templton se služi raznim ilustracijama u svom nastojanju da razori veru u Boga iz Biblije. Međutim, na mene je naročit utisak ostavio jedan dirljiv deo u kome je on govorio o strašnoj Alzhajmerovoj bolesti, opisujući do tančina na kakav užasan način lišava ljude ličnog identiteta time što im uništava mozak i pamćenje. Kako bi – pitao se on – Bog pun samilosti mogao da dozvoli da tako jeziva bolest muči svoje žrtve i njihove najmilije?

Odgovor je – kako je on zaključio – jednostavan: ova bolest ne bi ni postojala kad bi postojao Bog pun ljubavi. Ali budući da ona postoji, to je još samo jedan ubedljivi dokaz da Bog ne postoji.¹³ Za čoveka poput mene, kome je suprugina familija stradala od Alzhajmerove bolesti, bio je to argument koji je nosio znatan emocionalni naboj.

Nisam znao šta da očekujem dok sam čekao pred Templtonovim vratima. Hoće li biti onako borben kao što je u svojoj knjizi? Hoće li biti ogorčen prema Biliju Grejemu? Hoće li uopšte da pristane na intervju? Kada je dva dana ranije u kratkom telefonskom razgovoru pristao na to, neodređeno je rekao da mu zdravlje nije dobro.

Medlin Templton se upravo vratila iz bašte gde je zalivala cveće i toplo me pozdravila. "Znam da ste došli čak iz Čikaga", rekla je, "ali Čarls je mnogo bolestan. Žao mi je".

"Mogu da dođem neki drugi put", ponudio sam se.

"Da vidim samo kako mu je", rekla je. Povala me je uza stepenice sa crvenim tepihom u njihov luksuzan stan, dok su joj za petama išle dve velike i živahne pudlice. "Spava još od..."

U tom momentu se njen 83-godišnji suprug pojavio iz svoje spavaće sobe. Nosio je laganu, tamnosmeđu kućnu haljinu preko pidžame slične boje. Na nogama je imao crne papuče. Njegova sve ređa seda kosa bila je malo neuredna. Bio je mršav i bleđ, iako su

mu sivo-plave oči izgledale živahno i izražajno. Ljubazno mi je pružio ruku u znak pozdrava.

"Izvinite, molim vas", rekao je, čisteći grlo, "ali mi nije dobro". Potom je dodao: "Ja zapravo umirem."

"Od čega to bolujete?" pitao sam ga.

Odgovor me je presekao: "Alzhajmerova bolest".

Odmah sam se setio kako je pisao da je Alzhajmerova bolest dokaz da Bog ne postoji; najednom sam shvatio barem deo motiva za pisanje ove knjige.

"Imam je već... da vidimo... ima li već tri godine?" rekao je, podižući obrve i okrenuvši se ženi da ga podseti. "Je li tako, Medlin?"

Ona je klimnula glavom: "Da, dušo, tri godine."

"Pamćenje mi više nije ono od nekad", rekao je. "I, kao što možda znate, ova bolest je uvek fatalna. Uvek. Zvuči patetično, ali je istina da sam dobio smrtnu presudu. Pre ili kasnije, umreću od nje. Ali će mi najpre uzeti pamet." Bledo se nasmejao. "Bojim se da je već počelo. Medlin to može da potvrdi."

"Čujte, ne bih da smetam", rekao sam. "Ako vam nije do ovoga..."

Međutim, Templton je insistirao. Uveo me je u dnevnu sobu, uređenu u savremenom stilu i jarko osvetljenu popodnevnim suncem, koje je prolazilo kroz zastakljena vrata kroz koja se mogla videti fantastična panorama grada. Seli smo na dve stolice sa jastučićima i za samo nekoliko minuta Templton je sakupio malo snage.

"Pretpostavljam da hoćete da vam objasnim kako sam od teologa prešao u agnostika", rekao je. Potom je opisao događaje koji su doveli do rastakanja njegove vere u Boga.

To je i bilo ono što sam očekivao. Ali nisam ni sanjao kako će se naš razgovor završiti.

MOĆ SLIKE

Templton se sada potpuno uneo u priču. Povremeno bih mogao da vidim posledice njegove bolesti, kao na primer kada nije mogao da se seti tačnog redosleda događaja ili kada bi ponavljao ono što je već rekao. Ali je najvećim delom govorio tečno i sa entuzijazmom, koristeći impresivan rečnik, dok se njegov bogat i snažan glas podizao i spuštao da naglasi određenu stvar. Imao je aristokratski prizvuk koji je pokatkad zvučao gotovo teatralno.

"Da li je postojala neka konkretna stvar zbog koje ste izgubili veru u Boga?" pitao sam na početku.

Zamislio se za trenutak. "Bila je to fotografija u časopisu *Life*", rekao je naposletku.

"Zaista?" rekao sam. "Fotografija? Kako to?"

Malo je zažmurio i pogledao u stranu, kao da u tom trenutku ponovo gleda sliku i priseća je se. "Bila je to slika jedne crnkinje u sev-ernoj Africi", objasnio mi je. "Suočavali su se sa velikom sušom. Ta žena je držala svoju mrtvu bebu u rukama i gledala gore u nebo sa najbespomoćnijim izrazom lica. Pogledao sam tu sliku i pomislio: 'Da li se može verovati u Tvorca punog ljubavi i brige kada je sve što je ovoj ženi trebalo bila *kiša*?'"

Kada je naglasio reč *kiša*, digle su mu se guste sede obrve, a ruke pokazale prema nebu kao da je tražio odgovor.

"Kako je Bog koji voli mogao *to da uradi* ovoj ženi?" preklinjao je, postajući življi i pomerajući se ka ivici stolice. "Ko pušta kišu? Ja ne; vi ne. *On* je pušta – ili sam barem tako mislio. Ali kada sam video tu sliku, odmah sam znao da je nemoguće da se to dogodi i da postoji Bog koji voli. Nipošto. Ko bi drugi nego sam zlotvor mogao da ubije ovu bebu i da agonijom doslovno ubije njenu majku - kada je sve što je bilo potrebno bila *kiša*?"

Zastao je i ostavio da pitanje zajedno sa svojom težinom visi u vazduhu. Potom se ponovo naslonio u fotelju. "To je bio vrhunac", rekao je. "A onda sam počeo dalje da razmišljam o svetu kao Božjoj tvorevini. Počeo sam da razmišljam o pošastima koje haraju po raznim delovima planete i ubijaju bez razlike – i to vrlo često i bolno – sve ljude, obične, pristojne i pokvarene. I prosto mi je tada bilo kristalno jasno da za inteligentnog čoveka nije moguće da veruje da postoji božanstvo puno ljubavi".

Templton se doticao problema koji me je mučio godinama. U svojoj karijeri novinskog izveštača, ja nisam samo gledao slike ogromne patnje; često sam bio i direktan posmatrač tih slabih tačaka života koje su obilovale tragedijom i patnjama – satrulele siromašne delove gradova u Americi; prljave gradove u Indiji; zatvore za teške prestupnike; skloništa za beskućnike i raznorazne tragične prizore. Više puta sam lupao glavu pokušavajući da uskladim ideju o Bogu punom ljubavi sa izopačenošću, tugom i bolom koje sam imao pred očima.

Ali Templton još nije završio. "Potom su mi misli prešle na čitav koncept pakla. Majko mila", rekao je zapanjenim glasom, "Ne bih mogao ni za trenutak da držim nečiju ruku u vatri. Ni za trenutak! Kako bi Bog pun ljubavi, samo zato što mu se ne pokoravaš i ne radiš ono što on hoće, mogao da te zauvek uništi? To ne bi uradio nijedan kriminalac!"

"Znači to su bile prve sumnje koje ste imali?" pitao sam ga.

"Još i pre toga imao sam sve više i više pitanja. Propovedao sam stotinama hiljada ljudi suprotnu poruku, da bih potom na sopstveno zaprepašćenje shvatio da više ne mogu da verujem u to. Verovati u to značilo bi poreći um koji posedujem. Postalo mi je sasvim jasno

da sam pogrešio i tako sam se odlučio da napustim svešteničku službu. Eto kako sam zapravo postao agnostik."

"Definišite mi šta pod tim podrazumevate", rekao sam mu, pošto različiti ljudi iznose različita tumačenja tog pojma.

"Ateista kaže da Bog ne postoji", odgovorio mi je. "Hrišćanin i Jevrejin kažu da Bog postoji. Agnostik kaže: 'ne može se saznati'. Ne kaže da *ne zna*, već da *ne može da sazna*. Nikada se ne bih usudio da otvoreno kažem da nema Boga. Ja ne znam sve; nisam ovaploćenje mudrosti. Ali ne mogu da verujem u to da postoji Bog".

Oklevao sam da mu postavim sledeće pitanje. "Pošto ste sve stariji", započeo sam neodlučnim tonom, "i borite se sa bolešću koja uvek ima fatalni ishod, da li..."

"... se brinem da nisam pogrešio?" prekinuo me je. Nasmehio se: "Ne, ne brinem."

"A zašto?"

"Zato što sam proveo čitav život misleći o tome. Da je reč o površnom zaključku koji bih doneo iz nekog hira, stvar bi bila drugačija. Ali po meni je nemoguće – *nemoguće* – verovati da postoji bilo kakva stvar ili osoba ili biće koje bi moglo da se opiše kao Bog pun ljubavi, a koji bi mogao da dozvoli ovo što se događa u svetu danas".

"Da li biste *hteli* da verujete?" pitao sam.

"Naravno!" uzviknuo je. "Kad bih mogao, hteo bih. Imam 83 godine. Imam Alzhajmerovu bolest. Ja umirem! Ali sam proveo ceo život razmišljajući o tome i sada neću da se menjam. Ako bi mi, hipotetički govoreći, neko prišao i rekao: 'Čuj, stari, razlog zašto si bolestan je Božja kazna zato što si odbio da nastaviš da ideš putem kojim si krenuo' – da li bi mi to išta značilo?"

Sam je na to dao izričit odgovor. "Ne", istakao je. "Ne. U našem svetu ne može postojati Bog pun ljubavi".

Netremice je pogledao u mene. "*Nema šanse*."

ILUZIJA RELIGIJE

Templton je provukao prste kroz kosu. Pričao je u nepokolebljivom tonu i mogao sam da vidim da počinje da se zamara. Želeo sam da povedem računa o njegovom zdravlju, ali sam imao još nekoliko pitanja koja sam hteo da mu postavim. Nastavio sam, uz njegovo dopuštenje.

"Dok mi sada razgovaramo, Bili Grejem drži brojne religijske skupove u Indijani", rekao sam Templtonu. "Šta biste rekli ljudima koji su istupili i stali na stranu Boga?"

Templton je raširio oči. "Pa, ne bih im se uopšte mešao u život", odgovorio mi je. "Ako neko ima poverenje u Boga i to ga čini boljim čovekom, onda sam ja apsolutno za to – čak i ako mislim da su

ćaknuti. Pošto sam i sâm bio religiozan, znam koliko je to važno ljudima za život – kako utiče na njihove odluke, kako im pomaže u rešavanju teških problema. Za većinu ljudi je to neopisivo korisno. Ali da li je to tako zato što postoji Bog? Nije.”

Templtonov glas nije odavao nikakvo spuštanje na niži nivo, mada je ipak ono što je govorio podrazumevalo duboku saosećajnost. Da li je to zapravo poenta religije – da počnete da se zavaravate kako biste postali bolji čovek? Da sami sebe uverite da postoji Bog da biste stekli motivaciju da podignete svoju moralnost za stepen-dva? Da slušate bajku da biste bolje spavali? *Ne, hvala*, pomislio sam. Ako je to religija, onda nisam zainteresovan.

“A šta je sa Bilijem Grejemom?” pitao sam ga. “U vašoj knjizi kažete da vam ga je žao”.

“O, ne, ne”, insistirao je on, protivno onome što je napisao. “Ko sam ja da mi bude žao zbog nečega u šta neko drugi veruje? Ja mogu žaliti zbog tog izbora umesto njega, ako mogu tako da se izrazim, jer je on svoj um zatvorio za stvarnost. Ali da li bih mu želeo zlo? Ne, nipošto!”

Templton je bacio pogled na jedan stočić u blizini na kome je bila autobiografija Bilija Grejema.

“Bili je duša od čoveka”, s naklonošću je prokomentarisao. “Kod njega nema ni pretvaranja ni licemerja. On je prva klasa od čoveka. Bili je religiozan čovek iz dubine duše – potpuno autentičan. On iskreno veruje i tu nema govora. Kompletan je ličnost i veran je koliko to jedan čovek može da bude.”

A Isus? Hteo sam da saznam šta Templton misli o temelju hrišćanstva? “Da li verujete da je Isus ikada postojao?” pitao sam ga.

“Nema sumnje u to”, došao je brz odgovor.

“Da li je mislio da je Bog?”

Odmahnuo je glavom u negativnom smislu. “To bi bilo poslednje što bi mu palo na pamet”.

“A šta je sa njegovim učenjima – da li ste se divili onome što je učio?”

“On nije bio veoma dobar predavač. Pričao je suviše jednostavne stvari. Nije o tome razmišljao. Nije doživljavao agoniju zbog najvećeg pitanja koje se može postaviti”.

“A to je?”

“Ima li Boga? Kako bilo ko može da veruje u Boga koji čini, ili dopušta, ono što se događa u svetu?”

“I kako vi onda gledate na Isusa Hrista?” To mi je delovalo kao sledeće logično pitanje – premda nisam bio spreman za odgovor koji će doći na njega.

Govor Templtonovog tela je postao blaži. Delovao je kao da se odjednom oseća opušteno i lagodno dok priča o starom dobrom prijatelju. Njegov glas, koji je do tada povremeno imao vrlo britku i neumoljivu oštricu, sada je poprimio melanholičan i zamišljen prizvuk. Naizgled je opustio svoje držanje i govorio bez žurbe, gotovo sa nostalgijom, pažljivo birajući reči dok govori o Isusu.

“On je bio”, započeo je Templton, “najveći čovek koji je ikada živeo. Bio je moralni genije. Osećaj za etiku mu je bio jedinstven. On je sam po sebi bio najmudrija osoba koju sam ikada sreo bilo u životu ili u knjigama. Njegova posvećenost je bila apsolutna i dovela ga je do sopstvene smrti, na veliku štetu celog sveta. Šta bi čovek mogao da kaže o Njemu, sem da je bio veličina?”

Ostao sam zatečen: “Zvučite kao da vam je zaista stalo do Njega”.

“Pa da. Sve dobro što znam, sve pristojno što znam, sve čisto što znam, naučio sam od Isusa. Da... da. I sve žestoko! Samo pogledajte Isusa. On je kažnjavao ljude. Znao je da bude ljut. Ljudi ne razmišljaju o njemu na takav način, ali oni ni ne čitaju Bibliju. On se ispunjavao gnevom pravednika. Brinuo se za ugnjetene i tlačene. Nema sumnje u to da je On imao najviše moralne standarde, najmanje dvoličnosti, najviše sažaljenja, od bilo kog čoveka u istoriji sveta. Bilo je i mnogih drugih divnih ljudi, ali Isus je Isus.”

“I da li bi stoga bilo dobro kada bi se svet ugledao na Njega?”

“O, apsolutno! Ja pokušavam – a pokušaj je najviše što mogu da uradim – da živim onako kako verujem da bi On živeo. To ne znači da bih mogao da mu čitam misli, jer je jedna od najfascinantnijih stvari u vezi sa Njim bila da je često radio upravo suprotno od onoga što biste očekivali...”

Templton je iznenada prekinuo misao. Nastala je kratka pauza, gotovo kao da nije bio siguran da li da nastavi. Pokušavao je da se pribere. Mogao sam da vidim da nije ličilo na njega da izgubi kontrolu nad sobom u prisustvu nepoznate osobe. Duboko je uzdahnuo i obrisao jednu suzu. Nakon još nekoliko nelagodnih trenutaka, rukom mi je dao znak da smo završili. Napokon je, tiho ali nepokolebljivo rekao: “Dosta s tim”.

Nagnuo se da uzme svoj čaj. Srknuo je, čvrsto držeći šolju obema rukama kao da iz nje izvlači toplotu. Bilo je očigledno da je hteo da se pravi da se ovaj otvoren pogled u njegovu dušu nije nikada dogodio.

Ipak ja nisam mogao da odustanem. Niti sam mogao da tek tako prihvatim Templtonove ubojite, ali iskrene prigovore za Boga. Oni su bez daljnjeg zahtevali odgovor.

Kako za njega, tako i za mene.

NA PUTU KA ODGOVORIMA

1,6 milijardi biblijski religioznih ljudi itekako može da bude u krivu... Ja samo tvrdim da... racionalni ljudi treba da napuste ova verovanja.

Majkl Martin, ateista¹

Danas, kako se meni čini, ne postoji dobar razlog da inteligentna osoba prihvati iluziju ateizma ili agnosticizma i da tako napravi istu intelektualnu grešku koju sam ja napravio. Kamo sreće... da sam onda znao ovo što sada znam.

Patrik Glin, ateista koji je postao religiozan²

Ubrzo po intervjuu sa Čarlsom Templtonom krenuo sam kolima natrag ka Čikagu i veći deo puta proveo u živoj diskusiji oko mog zagonetnog susreta sa bivšim teologom.

Iskreno rečeno, bilo mi je potrebno neko vreme da sredim utiske. Bio je to neobičan intervju koji se kretao od odlučnog odbacivanja Boga, pa sve do emotivne izjave o Isusu koga je nekada slavio.

“Zvučiš kao da ti se stvarno dopada Templton”, primetio je moj kolega u jednom trenutku.

“Da, dopada mi se”, rekao sam.

Bilo je tačno da sam se srcem vezao za njega. On gladije za religijom; toliko je uspeo da prizna. Kao čovek koji gleda smrti u oči, on ima svaki podstrek da želi da veruje u Boga. Postoji neporeciva težnja ka Isusu koja jasno dolazi iz dubine njegove duše. A opet tu su i ogromne intelektualne prepreke koje su se pojavile na tom putu.

I ja sam, poput Templtona, oduvek bio čovek koji je vodio borbu sa pitanjima. U svojoj bivšoj ulozi pravnog urednika časopisa “Čikago tribjun”, bio sam čuven po prigovorima koji su počinjali sa “Da, ali...” “Da”, mogao sam da vidim da u suđenju dokazi ukazuju na određenu presudu, “ali” šta je sa ovom nedoslednošću, ili onom omaškom, ili pak onom slabom povezanošću u dokazivanju? “Da”, možda je tužilac i izneo ubedljiv dokaz za krivicu optuženog, “ali” šta je sa njegovim alibijem ili time što nedostaju otisci prstiju?

Isto je bilo i sa mojim ličnim istraživanjem Isusa. Krenuo sam kao ateista, potpuno uveren da Bog nije stvorio ljude, već da su ljudi stvorili Boga u očajničkom nastojanju da objasne ono nepoznato i da ublaže strah od smrti koji ih je nadvladavao. U prethodnoj knjizi pod naslovom “Isusov zločin” opisao sam svoje skoro dvogodišnje istraživanje istorijskih dokaza koji su me usmerili ka presudi da Bog zaista postoji i da je Isus zapravo Njegov jednorodeni Sin.

Međutim, to samo po sebi nije bilo dovoljno da bih u potpunosti rešio problem. I dalje su postojali ti uporni prigovori. “Da”, mogao sam da vidim kako istorijski dokazi Isusovog vaskrsenja mogu da idu u prilog presudi da on ima božansku prirodu, “ali” šta je sa gomilom problema koje to povlači za sobom? Njih sam nazvao “Osam velikih prigovora”:

Ako postoji Bog pun ljubavi, zašto onda ovaj svet doživljava tolike patnje i trpi tolike bolove?

Ako Božja čuda protivreče nauci, kako bilo koja racionalna osoba može da veruje da su ta čuda stvarna?

Ako je stvarno Bog stvorio svet, zašto onda ubedljivi naučni dokazi navode tolike ljude na zaključak da su za život zaslužni slučajni procesi evolucije?

Ako je Bog moralno besprekoran, kako može da odobrava pokolj nevine dece, kao što stoji u Bibliji?

Ako je Isus jedini put na nebo, šta je onda sa milionima ljudi koji nikada nisu ni čuli za njega?

Ako se Bog stara za ljude koje je stvorio, kako može da ih tolike preda na večno uništenje u pakao, samo zato što nisu ispravno verovali u njega?

Ako je Bog vrhovni starešina u crkvi, zašto u njoj ima toliko licemerja i brutalnosti kroz čitavu njenu istoriju?

Ako me još uvek muče sumnje, da li je onda i dalje moguće biti religiozan?

Ovo su neka od najčešće postavljanih pitanja o Bogu. Zapravo, ona su i bila neke od tema o kojima je govorio Čarls Templton u svom intervjuu i u knjizi. I baš kao i kod Templtona, ove su prepreke nekada čvrsto stajale i između mene i religije.

BITKA SA PRIGOVORIMA

Iako sam mogao da se pronađem u mnogim prigovorima koje je izneo Templton, ipak nisam bio toliko naivan da ih sve primim zdravo za gotovo. Bilo mi je jasno da neke od njegovih prepreka na putu ka religiji to uopšte ne bi trebalo da budu.

Na primer, Templton je sasvim jasno pogrešio kada je rekao da je Isus samog sebe smatrao običnim čovekom. Čak i ako se okrenete

najranijim i najprostijim informacijama o njemu – što su podaci koji se nisu mogli pokvariti kroz stvaranje legendi – naći ćete da je Isus nesumnjivo video sebe kao transcendentnog, božanskog i mesijanskog.³

Zapravo, evo jedne ironije: sami istorijski dokumenti na koje se Templton oslanjao za informacije o inspirativnom Isusovom moralnom životu su u stvari upravo oni isti podaci koji stalno podvlače njegovu božansku prirodu. Stoga bi Templton, ako je već voljan da prihvati njihovu tačnost u vezi sa Isusovim karakterom, morao da ih smatra verodostojnim i kada tvrde da je Isus govorio da ima božansku prirodu i kada je potom dao potporu toj tvrdnji time što je ustao iz mrtvih.

Osim toga, Isusovo vaskrsenje nije moglo biti legenda kao što je tvrdio Templton. Apostol Pavle je sačuvao izjavu vere iz rane crkve koja se zasnivala na izjavama očevidaca da se Isus vratio iz mrtvih – a tu izjavu razni naučnici smeštaju u period od 24-36 meseci nakon Isusove smrti.⁴ To bi bilo isuviše brzo za mitologiju da izmeni istoriju. Zaista niko nikada nije mogao da pronađe nijedan primer iz istorije da se tako brzo stvori legenda i izbriše jaku srž istorijske istine.⁵

Kao što sam sistematično dokumentovao u “Isusovom zločinu”, dokaz očevidaca, potvrdni dokaz, dokumentarni dokaz, naučni dokaz, psihološki dokaz, “otisak prstiju” proročanskih dokaza, kao i ostali istorijski podaci snažno ukazuju na zaključak da je Isus stvarno Božji jedinorođeni Sin.

“Da, ali...”

A šta je sa onim dosadnim pitanjima koja predstavljaju prepreku za Templtona da prihvati religiju koju toliko želi? Ta pitanja su mi uporno dosađivala. Bili su to isti problemi koji su me nekada držali u zabuni – i dok sam se vraćao kući, neki od njih su ponovo počeli da me gnjave.

PUTOVANJE ISTIM PUTEM

Moj kolega i ja smo čitali neko vreme. Gledao sam kroz prozor u travu koja se lelujala na livadama u tom delu Kanade. Napokon je on rekao: “Izgleda da ti se intervju malo neočekivano završio. Šta ti je Templton rekao pre nego što si izašao?”

“On je u stvari bio prilično srdačan. Čak mi je i pokazao stan. Kao da nije hteo da odem. Ali ma koliko da sam pokušavao, nisam mogao da ga navedem na ponovnu priču o tome šta oseća prema Isusu.”

Malo sam se zamislio, pa sam potom rekao: “Ipak sam ostao zatečen nečim drugim što je rekao. Baš kada sam se spremao da izađem, pogledao me je u oči – veoma snažno – rukovao se sa mnom i rekao veoma iskreno: ‘Mi smo na istom putu’.”

Moj kolega je klimnuo glavom. Rekao je: “Zaista ste na istom putu. Obojica ste pisci i obojica skeptici.” Potom je uz osmeh dodao: “I obojica ste isuviše tvrdoglavi da biste prihvatili religiju dok se ne uverite da nije puna rupa.”

Imao je pravo. “Ali znaš, njegov um je delovao tako zatvoreno”, rekao sam. “Uporno je govorio da *ne može* postojati Bog koji voli. A opet, u isto vreme je njegovo srce delovalo tako otvoreno. Na određeni način mislim da on želi Isusa isto koliko i ljudi koji su došli u Indijanapolis. Jedino što ga on ne može imati. Barem on misli da je tako. Ne može ga imati sa svojim prigovorima.”

Kada sam stigao kući pomislio sam da ću neko vreme moći da se odmorim. Ali, nisam mogao da se oslobodim Templtonovih pitanja. Isuviše su se poklapala sa mojim ličnim pitanjima. Zato sam odlučio da se vratim i proširim svoje duhovno putovanje u drugom pravcu nego što sam to uradio kada sam pisao “Isusov zločin”, koji je bio istraživanje istorijskih dokaza za život, smrt i vaskrsenje Isusa Hrista. Hteo sam da još jednom saznam da li postoje zadovoljavajući odgovori kada se hrišćanstvo suoči sa najtežim i najkompleksnijim životnim pitanjima koja nam neprestano unose sumnju u srce i um. Da li se religija i vera zaista može održati pred razumom? Ili će možda rigorozno intelektualno istraživanje oterati Boga?

Odlučio sam da pronađem najobrazovanije i najvatrenije braniocce religije. Nije mi bila namera da zauzmem ciničan ili antagonistički pristup time što bih ih spopadao cepidlačkim ili trik pitanjima da bi se nekako zaglavili u praznu retoriku. Ovo za mene nije bila igra.

Iskreno sam se interesovao da saznam da li imaju racionalne odgovore na “Osam velikih prigovora”. želeo sam da im pružim veliku šansu da iznesu svoja razmišljanja i dokaze do detalja, tako da na kraju mogu da procenim da li njihove pozicije imaju smisla. Ipak, iznad svega sam hteo da saznam da li je Bog govorio istinu kada je rekao: “Tražićete me i naći ćete me, ako me tražite svim srcem svojim.”⁶

Uzeo sam telefon. Bilo je vreme da se napravi plan i krene na put u potragu za odgovorima.

Ni Carls Templton ne bi očekivao ništa manje.

Prvi prigovor

POŠTO U SVETU POSTOJI ZLO I PATNJA, ONDA BOG LJUBAVI NE MOŽE POSTOJATI

Bog ili želi da ukine zlo, a ne može; ili može, ali ne želi; ili pak ni ne može, ni ne želi. Ako želi, a ne može, onda je on nemoćan. Ako može, ali ne želi, onda je zao. Ali, ako Bog i može i želi da ukine zlo, otkuda onda zlo u svetu?

Filozof Epikur

Činjenica da postoje patnje nesumnjivo da predstavlja upravo najveći izazov za biblijsku religiju, kao što je bio slučaj i u svakom pokolenju. Raspodela patnje i njen stepen deluju mnogima potpuno nasumično i samim tim i nepravedno. Osetljivi duhovi se pitaju da li je moguće to pomiriti sa Božjom pravdom i ljubavlju.

Džon Stot, teolog¹

Kao mladi novinar pun ideala, odmah nakon završene škole, među prvim zadacima u "Čikago tribjunu" imao sam da pišem feljton u trideset nastavaka u kome bih opisao siromašne porodice koje žive u gradu. Odrastao sam u homogenizovanom predgrađu, gde je "oskudevati" značilo imati samo jedan kadilak, a sada sam doživeo da u se u jednom trenutku prebacim u zapušteni deo Čikaga, u nemaštinu i očajanje. Ono što sam doživeo donekle je bilo slično reakciji Čarlsa Templtona na sliku afričke žene sa mrtvom bebom.

Nakon kraće vožnje od glavne šetačke zone u Čikagu ("The Magnificent Mile") ušao sam u malu, zamračenu i jednu ulicu u kojoj je 60-ogodišnja Perfekta de Hezus živela sa svoje dve unuke. Tu su već bile nekih mesec dana, nakon što im se zapalio prethodni stan prepun bubašvaba.

Nekoliko sedmica pre toga je krhkoj i bolešljivoj Perfekti nestalo novca i dobila je manju pomoć u vidu bonova za hranu. Rastezala je hranu i kovala samo pirinač i pasulj sa vrlo malo mesa, i tako za

svaki obrok. Mesa je brzo nestalo. Potom i pasulja. Sada je sve što je imala bilo malo pirinča. Kada bi napokon sa zakašnjenjem stigla socijalna pomoć, bila bi brzo potrošena na stanarinu i račune i sve bi krenulo ispočetka.

Kuća je bila skoro potpuno prazna, bez nameštaja, kućnih aparata ili tepiha. Reči su odzvanjale od golih zidova i hladnog drvenog poda. Kada bi njena 11-ogodišnja unuka Lidija u ledeno zimsko jutro krenula peške u školu do koje je imao oko jedan kilometar puta, nosila bi samo tanak sivi džemper preko haljine sa kratkim rukavima. Na pola puta do škole bi dala džemper promrzloj 13-ogodišnjoj sestri Dženi, odevenoj samo u haljinu bez rukava, koja bi se ogrnula džemperom u ostatku puta. To im je od odeće bilo jedino što su imali.

"Brinem se o devojcicama najbolje što mogu", objasnila mi je Perfekta na španskom. "One su dobre. Ne žale se."²

Nekoliko sati kasnije, nakon što sam bezbedno stigao nazad u svoj raskošni neboder sa stanom koji gleda na najbogatije delove Čikaga, ostao sam zapanjen kontrastom. Ako ima Boga, zašto da dobrim i pristojnim ljudima, kao što su Perfekta i njene unuke, bude hladno i da gladuju usred jednog od najvećih gradova u svetu? Dok sam sprovodio istraživanje za svoj serijal članaka, iz dana u dan sam se sretao sa ljudima koji su bili u sličnoj ili još gorjoj situaciji. Moj odgovor na sve to je bio da se sve više učvrstim u ateizmu.

Teškoće, patnje, bol, čovekova nehumanost prema drugom čoveku – time sam se svakodnevno hranio kao novinar. Ovo nije bilo gledanje u slike dalekih mesta u časopisu; reč je bila o direktnom i ličnom iskustvu iz stvarnog života.

Gledao sam u oči mlade majke kojoj su upravo rekli da su joj jedinu ćerku maltretirali, osakatili i ubili. Slušao sam sudsko svedočenje u kome se opisuju grozne i stravične stvari koje su činili nad nevinim žrtvama. Posećivao sam bučne i haotične zatvore, te deponije društva; niskobudžetne staračke domove gde se muče stari ljudi nakon što su ih ostavili njihovi najmiliji; sobe u pedijatrijskim bolnicama gde se mršava deca uzaludno bore protiv galopirajućeg raka; i zapuštene delove grada gde su trgovina drogom i ubistva iz kola u pokretu sasvim česta pojava.

Međutim, ništa me nije toliko šokiralo koliko poseta siromašnim delovima Bombaja u Indiji. Sa obe strane bučnih, prljavih, zagušenih ulica, dokle god je pogled dopirao, stajao je niz stračara od kartona, dasaka i grubog platna, upravo pored puta gde bi autobusi i automobili izbacivali izduvne gasove i čađ. Gola deca su se igrala u otvorenim kanalima za fekalnu vodu koji su bili svuda unaokolo. Ljudi bez udova ili sa deformacijama na telu sedeli su nepomični u prašini. Svuda unaokolo su zujali insekti. Bio je to zastrašujuć prizor, mesto

gde se – kako mi je rekao jedan taksista – ljudi rađaju na ulici, prožive ceo život na ulici, i umru preranom smrću na ulici.

Potom sam se našao licem k licu sa 10-ogodišnjim dečakom, koji je imao otrpilike isto godina koliko i moj sin Kajl u to vreme. Dečaku su se videle kosti, bio je neuhranjen i prljave i neuredne kose. Jedno oko mu je bilo bolesno i dopola zatvoreno; drugo je buljilo bezizraznim pogledom. Sa krasti na njegovom licu zaudarala je krv. Ispružio je ruku i promrmljao nešto na hindu jeziku; očigledno je hteo novac. Ali mu je glas bio tup, monoton i beživotan, kao da nije očekivao nikakav odgovor. Kao da mu je presušila svaka nada.

Gde je bio Bog u toj truleži i prljavštini? Ako je imao moć da u trenutku isceli tog dečaka, zašto mu je okrenuo leđa? Ako je voleo ove ljude, zašto to nije pokazao time što bi ih izbavio? Da li je ovo – pitao sam se – pravi razlog: zato što i samo prisustvo ovakve grozne i srceparajuće patnje zapravo opovrgava postojanje dobrog Boga punog ljubavi?

SMISAO PATNJE

Svako se ponekad suoči sa bolom i tugom. Mome ocu je život prekratila srčana bolest u vreme kada je mogao još dugo da poživi i bude uz svoje unuke dok odrastaju. Dežurao sam na odeljenju intenzivne nege za novorođenčad dok je moja kćerkica bolovala od nepoznate bolesti koja je ugrozila njen život, a lekare dovela u zabunu. Jednom sam odleteo u bolnicu nakon očajničkog poziva jednog prijatelja čiju kćerku je udario pijan vozač, i držao sam ih za ruke u trenutku kada ju je život napustio. Morao sam da saopštim vest deci svog prijatelja da im je majka izvršila samoubistvo. Video sam kako mi prijatelji iz detinjstva umiru od raka, Lu Gerigove bolesti, srčanih bolesti, saobraćajnih nesreća. Video sam kako Alzhajmerova bolest razara um drage osobe. Sigurno biste i vi mogli da ispričate slične priče ličnih patnji.

Nedavno smo iza sebe ostavili stoleće bez presedana po svojoj surovosti i nehumanosti, u kome se žrtve tirana kao što su Hitler, Staljin, Pol Pot i Mao Ce Tung broje desetinama miliona. Mi se ne zapanjujemo toliko zbog toga što je okrutnost na svakom koraku, ali opet povremeno naiđemo na priču koja celi taj užas prenese u naš lični život i od čega ponovo budemo uzdrmani.

Takva je, recimo, priča koju sam nedavno pročitao o jednom italijanskom novinaru koji je tokom Drugog svetskog rata posetio nasmejanog Anta Pavelića, hrvatskog pronacističkog vođu. Pavelić mu je ponosno pokazao korpu nečega što je ličilo na ostrige. Bio je to, kako je on rekao, dar od njegovih trupa – dvadesetak kilograma ljudskih očiju. Mali suvenir iz njihovog pokolja Srba, Jevreja i Roma.³

Mi pročitamo takve priče – stravične zločine poput holokausta, polja smrti u Kambodži, genocid u Ruandi i sobe za mučenje u južnoj Americi – i ne možemo a da se ne zapitamo: *Gde je tu Bog?* Gledamo televizijske vesti o zemljotresima i uraganima u kojima nastrada na hiljade ljudi, i pitamo se: *Zašto Bog to nije sprečio?* U statistici čitamo da jednoj milijardi ljudi u svetu nedostaju najosnovnije stvari za život i pitamo se: *Zašto se Bog ne brine?* Možda i sami neprekidno patimo zbog bolnog gubitka nekog koga volimo ili naizgled beznadežne situacije, pa se i sami pitamo: *Zašto nam Bog ne pomogne?* Ako je pun ljubavi i ako je svemoguć i ako je dobar, onda sasvim sigurno nikakva patnja ne bi trebalo da postoji. Pa ipak, ona je tu.

Da stvar bude još gora, često nevini ljudi postanu žrtve. “Kad bi samo zločinci nastradali i kad bi samo prevaranti i smutljivci dobili Parkinsonovu bolest, videli bismo nebesku pravdu u svetu”, napisao je Šeldon Vanoken (Sheldon Vanauken), koji je od agnostika postao religiozan.

“Ali sada su stvari takve da dobro dete umre od moždanog tumora, srećna mlada supruga vidi kako joj pijan vozač pred očima pregazi supruga i dete; i ... mi bez glasa urlamo na zvezde: ‘Zašto? Zašto?’ Spominjanje Boga – Božje volje – nimalo ne pomaže. Kako je dobar Bog, Bog koji voli, mogao to da učini? Kako je uopšte mogao da dozvoli da se to desi? A od ravnodušnih zvezda ne dolazi nikakav odgovor.”⁴

Religiozni autor Filip Jensi započinje svoju čuvenu knjigu o patnji poglavljem koje nosi adekvatan naslov: “Problem koji nikako da prođe.”⁵ Ovo nije samo neki intelektualni problem o kome se debatuje u sterilnim akademskim sferama; reč je o veoma ličnom problemu koji može da nam zaveže osećanja u čvor i ostavi nas u duhovnoj vrtoglavi – dezorijentisane, u strahu i ljute. Jedan pisac je problem bola nazvao “znakom pitanja okrenutim naopako poput udice u čovekovom srcu”.⁶

Upravo ovo je u stvari najveća prepreka za one koji tragaju za duhovnim. Dao sam zadatak istraživaču javnog mnjenja Džordžu Barni da sprovede nacionalno ispitivanje u kome je postavio sledeće pitanje uzorku ljudi do koga se došlo naučnim putem: “Ako biste mogli da postavite Bogu samo jedno pitanje, a znali biste da će vam sigurno dati odgovor, šta biste ga pitali?” Najčešći odgovor, koji je dalo 17% od onih koji su hteli da postavie pitanje, glasio je: “Zašto ima toliko bola i patnje u svetu?”

Čarls Templton je takođe tražio odgovor na to pitanje. Njegovo povlačenje iz religije je započelo sa onom slikom iz časopisa *Life* na kojoj je žena iz Afrike držala svoje dete koje je umrlo samo zato što nije bilo kiše. U svojoj knjizi protiv biblijskog Boga, Templton detaljno

govori o tragedijama iz drevne i savremene istorije, a potom izjavljuje:

“Bog pun ljubavi’ nije uopšte mogao da bude stvoritelj strave koju opisujemo – strave koja se nastavlja svaki dan, koja se nastavljala još od početka vremena i koja će se nastaviti sve dok bude bilo života. To je nezamisliva priča o patnji i smrti, i budući da je ta priča istinita – jer je, zapravo, to istorija sveta – očigledno je da Bog pun ljubavi ne može postojati.”⁸

Ne može? Da li prisustvo patnje mora da znači i Božje odsustvo? Da li je ova prepreka ka religiji nesavladiva? Moram li da zabašurim stvarnost punu zla i bola oko sebe kako bih svim srcem verovao u svemogućeg Boga punog ljubavi? Za mene kao novinara to jednostavno nije bila nikakva mogućnost. Morao sam da objasnim sve činjenice, sve dokaze i da ničemu ne umanjujem važnost.

O ovim stvarima sam pričao sa Lesli u osetljivom trenutku u njenom životu. Ujak samo što joj je umro, a ujni su dali dijagnozu Alzhajmerove bolesti i raka u završnom stadijumu. Potresena tim burnim događajima, Lesli je bila podozriva prema svakom ko bi pokušavao da joj daje jednostavne odgovore.

“Ako neko misli da može sve lepo da umota u lep paketić i da oko njega omota šarenu teološku mašnu, neka ide negde drugde”, upozoravala je.

Znao sam da je u pravu. Iz tog razloga sam i pozvao Boston koledž i zatražio sastanak sa autorom knjige “Kako pronaći smisao patnje” (*Making Sense Out of Suffering*) – knjige čiji je naslov sažeto iskazivao upravo ono što sam želeo da učinim.

PRVI INTERVJU: DR PITER DŽON KRIFT

Volim da govorim o Piteru Kriftu kao o “ne-filozofu”. Nije reč o tome da on nije filozof; on je u stvari vrhunski filozof i mislilac, koji je doktorirao na univerzitetu Fordhem, završio postdiplomske studije na Jejlju, i ima 38 godina iskustva kao profesor filozofije na univerzitetu Vilanova i (od 1965) na Boston koledžu. Predaje metafiziku, etiku, misticizam, kao i orijentalnu, grčku, srednjovekovnu i savremenu filozofiju, stekavši počasti kao što su članstvo u udruženjima “Vudro Vilson” i “Jejl-Sterling”.

Pa ipak, ako biste u sebi zamislili sliku stereotipnog filozofa, to verovatno ne bi bio Krift. Bilo to nepravedno ili ne, filozofe često zamišljaju kao dosadne ljude, koji govore nejasnim i komplikovanim jezikom, borave izolovani od sveta u svojim akademskim odajama i smrtno su ozbiljni.

Nasuprot tome, Krift daje odgovore iz stvarnog sveta na privlačan i čak zabavan način; njegov način komunikacije je živahan, često sa veoma upečatljivim izrazima; stalno ima na sebi zburjeni osmejak.

Krift je napisao preko četrdeset knjiga, među kojima su i “Ljubav je jača od smrti” (*Love is Stronger than Death*), “Nebo: najveća čežnja srca” (*Heaven: the Heart’s Deepest Longing*), “Molitva: veliki razgovor” (*Prayer: the Great Conversation*), “Pobijanje moralnog relativizma” (*A Refutation of Moral Relativism*), i “Priručnik hrišćanske apologetike” (*Handbook of Christian Apologetics*) (sa Ronaldom H. Taselijem). Njegova kapriciozna maštovitost se najbolje može videti u knjigama “Između neba i pakla” (*Between Heaven and Hell*), koja u viziji predstavlja Klajva Luisa, Džona Kenedija i Oldosa Hakslija kako nakon svoje smrti raspravljaju o Isusu Hristu, i “Sokrat sreće Isusa” (*Socrates Meets Jesus*), u kojoj drevni mislilac postaje hrišćanin na harvardskoj bogosloviji.

Ono što me je privuklo Kriftu bila je njegova pronicljivo napisana knjiga o patnji, u kojoj on vešto dolazi do otkrića preko Sokrata, Platona i Aristotela; preko Avgustina, Kjerkegora i Dostojevskog; preko “Zvezdanih staza”, “Zeke od somota” (priča za decu) i “Hamleta”; i preko Mojsija, Jova i proroka Jeremije. Tokom čitavog puta stoje ključevi rešenja koji se konačno, naposljetku i napokon sustižu u Isusu i Božjim suzama.

Stigao sam pre vremena i čekao Krifta u hodniku. Ubrzo je došao, upravo sa zatvorenog filozofskog sastanka koji se održao negde drugde u gradu Bostonu. Braon sako od tvida, debele naočari i uredno začušljana seda kosa davali su mu očinski izgled. Seo je za sto i počeli smo opušteno da časkamo.

Ali sam potom ja napravio zaokret. Nije bilo nikakvog drugog načina nego da se Krift direktno suoči sa Templtonovim otvorenim prigovorima za biblijskog Boga, čije je otelotvorenje predstavljala upravo ona slika iz časopisa *Life* na kojoj je majka grčevito držala svoje mrtvo dete u sušom pogodojenoj Africi.

MEDVED, KLOPKA, LOVAC I BOG

Suprotstavivši se Kriftu sa onim istim emocionalnim nabojem koji je Templton izneo meni, opisao sam mu sliku, a potom i doslovno citirao bivšeg teologa:

“Pomislio sam: ‘Da li se može verovati u Tvorca punog ljubavi i brige kada je sve što je ovoj ženi trebalo bila kiša?’ Kako je Bog koji voli mogao *to da uradi* ovoj ženi? Ko pušta kišu? Ja ne; vi ne. *On* je pušta – ili sam barem tako mislio. Ali kada sam video tu sliku, odmah sam znao da je nemoguće da se to dogodi i da postoji Bog koji voli. Nipošto. Ko bi drugi nego sam zlotvor mogao da ubije ovu bebu

i da agonijom doslovno ubije njenu majku - kada je sve što je bilo potrebno bila *kiša*? ... A onda sam počeo ... da razmišljam o pošasti- ma koje haraju po raznim delovima planete i ubijaju bez razlike ... i prosto mi je tada bilo kristalno jasno da za inteligentnog čoveka nije moguće da veruje da postoji Bog pun ljubavi”.

To sam pogledao iz svojih zabeleški. Profesorove oči su bile priko- vane za mene. Direktno se suočavajući sa njim, nagnuo sam se nap- red u svojoj fotelji da bih istakao važnost onoga što govorim i rekao prilično optuživačkim tonom: “Profesore Krift, vi ste inteligentan čovek i vi verujete u Boga koji ima u sebi ljubav. Kako biste vi uopšte odgovorili Templtonu?”

Krift je pročistio grlo. “Pre svega”, započeo je, “skoncentrisao bih se na ono kada kaže da ‘nije moguće’. Čak i Dejvid Hjum, jedan od najčuvenijih skeptika u istoriji, rekao je da je *jedva* moguće da Bog postoji. To je barem donekle razumno stanovište – reći da postoji ma- kar mala mogućnost. Ali reći da ne postoji *nikakva* mogućnost da Bog koji je ljubav i koji zna mnogo više od nas, uključujući i našu buduć- nost, može da podnosi takvo zlo kao što Templton vidi u Africi – to ja doživljavam kao intelektualnu aroganciju”.

Tu sam ostao zatečen. “Zaista?” pitao sam ga. “Kako to?”

“Kako to najobičniji smrtnik može da bude siguran da beskrajna mudrost ne toleriše izvesna kratkotrajna zla u cilju mnogo dugoročnijih dobrih stvari koje ne možemo da sagledamo unapred?” zapitao se on.

Shvatao sam šta hoće da kaže, ali mi je trebao primer. “Hoćete li mi malo elaborirati na tu temu?”

Krift se zamislio na trenutak. “Pogledajte na to ovako”, rekao je. “Da li biste se složili da je razlika između nas i Boga veća od razlike između nas i medveda, na primer?”

Potvrdno sam klimnuo glavom.

“U redu, onda, zamislite da je medved uhvaćen u zamku i da lovac iz sažaljenja hoće da ga oslobodi. On pokušava da zadobije medve- dovo poverenje, ali ne uspeva i zato mora da ga gađa uspavljujućim sredstvom. Međutim, medved misli da je to napad i da lovac hoće da ga ubije. Ne shvata da on to radi iz sažaljenja.

Potom, da bi izvukao medveda iz klopke lovac mora da ga gurne još dublje u klopku kako bi rastegao oprugu. Ako bi medved u tom trenutku bio polusvestan, bio bi još više uveren da je lovac njegov neprijatelj koji je došao da mu nanese patnju i bol. Međutim, medved ne bi bio u pravu. On dolazi do ovog netačnog zaključka pošto nije ljudsko biće.”

Krift je napravio pauzu i pustio da malo razmišljamo o ovoj ilus- traciji. “Kako, dakle”, zaključio je, “bilo ko može da bude siguran da

ovo nije analogija između nas i Boga? Ja verujem da Bog isto pone- kad čini i prema nama, a mi ne možemo da dokučimo zašto On to čini, ništa više nego što medved može da shvati lovčeve motive. Kao što je medved mogao da poveruje lovcu, tako i mi možemo Bogu”.

RELIGIJA I PREDRASUDE

Zastao sam da razmislim o Kriftovom zaključku, ali je on nastavio pre nego što sam mu odgovorio.

“Međutim, time svakako ne želim da umanjim značaj Templtonovih tvrdnji. On na vrlo iskren način odgovara na činjenicu koja ponekad govori protiv Boga. Religija može postojati jedino u svetu u kome je teško imati je. Ja ne moram da verujem da su dva i dva četiri ili da je sunce u podne u zenitu. Takve stvari se ne dovode u pitanje. Ali Biblija opisuje Boga kao skrivenog Boga. Morate uložiti napor i veru da biste ga našli. Postoje smernice kojima se možete upravljati.

Biblija kaže: ‘Tražite i naći ćete.’⁹ Ona ne kaže da će ga svi naći; ne kaže ni da ga niko neće naći. *Neki* će ga naći. A ko su oni? Oni koji traže. Oni koji ga traže svim srcem i koji slede smernice.”

Uskočio sam: “Čekajte malo – maločas ste priznali da ‘ponekad nešto govori protiv Boga’ – odnosno da su zlo i patnja *stvarni* dokaz protiv Njega. Zar samim tim ne dopuštate da postojanje zla opovrga- va Božje postojanje?” Lupio sam šakom o njegov sto. “Stvar je reše- na!” Uzviknuo sam sa ironičnim trijumfom.

Krift se malo povukao pred mojim nastupom. “Ne, ne”, insistirao je, odmahujući glavom. “Pre svega, dokazi nisu neophodno izvesni ili zaključni. Ja sam rekao da u ovom svetu postoje dokazi protiv, i doka- zi za Boga. Avgustin je to vrlo jednostavno iskazao: ‘Ako nema Boga, otkud toliko dobrog? Ako ima Boga, otkud toliko zla?’

Nema sumnje u to da je postojanje zla jedan od argumenata pro- tiv Boga – ali u jednoj od mojih knjiga ja dajem pregled dvadeset argu- menata koji ubedljivo ukazuju u drugom smeru – u prilog Božjem pos- tojanju.¹⁰ Ateisti moraju da odgovore na svih dvadeset argumenata, dok teisti imaju samo jedan. Međutim, svako od nas mora da dâ svoj glas. Religija je aktivna i zahteva odgovor. Nasuprot razumu, koji se verno poklanja pred dokazima, religija se zasniva na iskustvu.”

Ova poslednja reč me je ubola u nerv: “Kako to mislite ‘na iskustvu’?”

“Pretpostavimo da u ovu sobu uđe policajac i kaže da su upravo uhvatili moju suprugu kako ubija trinaest suseda time što im odrublju- je glavu, i da imaju svedoke za to. Ja bih mu se smejaao. Rekao bih mu: ‘Ne, to je nemoguće. Vi je ne znate onoliko dobro koliko je ja znam.’ On bi tada rekao: ‘Gde su vam dokazi?’ Ja bih rekao: ‘Moji

dokazi su drugačijeg tipa od vaših. Ali postoji dokaz da je to nemoguće.' Ja imam dokaz na osnovu iskustva.

Međutim, moje iskustvo je *razumno*, jer se zasniva na dokazima koje sam sakupio u svom realnom životu. I tako čovek koji poznaje Boga ima dokaze – i samim tim i iskustvo zasnovano na tim dokazima – koje nema onaj koji ga ne poznaje.

ZLO KAO DOKAZ ZA BOGA

Krift se zaustavio na nekoliko trenutaka pre nego što je dodao ovu neočekivanu opasku koja se opire svakoj intuiciji: "Osim toga, činjenica da postoje zlo i patnja može ići dvosmerno – ona se zapravo može upotrebiti u *prilog* Bogu."

Uspravio sam se u svojoj fotelji. "Kako je *to* moguće?"

"Razmislite sada o ovome", rekao je Krift. "Ako je Templton u pravu što na ove događaje daje tako žestok odgovor, to onda pretpostavlja da zaista postoji razlika između dobra i zla. Činjenica da on koristi standard za dobro kada osuđuje zlo – činjenica da s punim pravom kaže da ova užasna patnja nije onako kako bi trebalo da bude – znači da on ima predstavu kako bi trebalo da bude; da ta njegova predstava odgovara nečemu stvarnom; i da, samim tim, postoji stvarnost koja se zove Vrhovno Dobro. E pa, to je drugo ime za Boga."

To mi je zvučalo sumnjivo, poput nekakve filozofske mahinacije. Obazrivo sam sumirao Kriftov zaključak da vidim da li sam ga shvatio. "Hoćete da kažete da Templton možda nesvesno svedoči o Božjoj stvarnosti jer time što priznaje postojanje zla on podrazumeva da postoji objektivni standard na osnovu koga ono postoji?"

"Upravo tako. Ako ja jednom studentu dam devetku, a nekom drugom osmicu, to podrazumeva da je desetka pravi standard. Ono što hoću da kažem je sledeće: ako Bog ne postoji, odakle nam standard dobrote po kome zlo ocenjujemo kao zlo?"

Štaviše, kao što je rekao Klajv Luis: 'Ako je svet toliko loš... kako su uopšte ikada ljudi počeli da ga pripisuju delovanju mudrog i dobrog Tvorca?' Drugim rečima, mora se razjasniti upravo to prisustvo ovakvih ideja u našim mislima – to jest, ideje zla i samim tim i ideje dobra i Boga kao izvora i standarda dobrote".

Zanimljiv protivargument, pomislio sam. "Postoje li drugi načini za koje verujete da zlo radi protiv ateizma?" pitao sam ga.

"Da, postoje", odgovorio je. "Ako ne postoji Tvorac, kao ni samim tim trenutak Stvaranja, onda je sve rezultat evolucije. Ako nije bilo početka ili prauzroka, onda svet mora da je oduvek postojao. To znači da svet evoluirao tokom beskonačnog vremenskog perioda – i da bi do sada sve već trebalo da je savršeno. Evolucija bi imala sasvim dovoljno vremena da se završi, a zlo da doživi poraz. Ali još uvek postoji

zlo, patnja i nesavršenstvo – a to sve dokazuje da ateista nije u pravu kada govori o svetu".

"Onda je ateizam", rekao sam ja, "neadekvatan odgovor na problem zla?"

"To je lak odgovor – možda čak, ako mogu da upotrebim tu reč, i jeftin odgovor", rekao je. "Ateizam potcenjuje tolike ljude, jer ima snobovski stav da je devet od deset ljudi u istoriji pogrešilo za Boga i da su u svom srcu nosili samu laž.

Razmislite o tome. Kako je moguće da je preko 90% svih ljudi koji su ikada živeli – i to obično u daleko težim okolnostima od nas – verovalo u Boga? Čini se da objektivni dokazi, ako samo pogledamo u ravnotežu zadovoljstva i patnje u svetu, ne opravdavaju verovanje u apsolutno dobrog Boga. Pa ipak se u Boga veruje gotovo svuda.

Da li su svi ti ljudi ljudi? Recimo da možete da verujete u to ukoliko ste pomalo elitistički nastrojeni. Ali možda mi, poput Lava Tolstoj, imamo nešto da naučimo od seljaka. U svojoj autobiografiji on se suočava sa problemom zla. On je primetio da u životu ima više patnje nego zadovoljstva i više zla nego dobrog, i da stoga njegov život deluje besmisleno. Bio je toliko očajan da je bio u iskušenju da se ubije. Govorio je da ne zna kako više da izdrži.

Onda je, praktično, rekao: 'Čekaj malo – većina ljudi *ipak* izdržava. Većina ljudi živi životom težim od mog, pa ipak im je on predivan. Kako uspevaju? Ne uz objašnjenja, već verom.' Tako se naučio od seljaka i otkrio veru i nadu.¹¹

Stoga se ateizam zapravo bedno odnosi prema ljudima. Takođe, ateizam oduzima smrti značenje, a ako smrt nema nikakav smisao, kako onda i život na kraju krajeva može imati smisla? U kontaktu sa ateizmom sve postaje jeftino – pogledajte posledice komunizma, tog najsnažnijeg vida ateizma na planeti.

I na kraju, kada ateista umre i susretne se sa Bogom, on će, umesto ništavila koje je predskazivao, shvatiti da je ateizam bio jeftin odgovor pošto je odbacio jedinu stvar koja nije jeftina – Boga od neprocenjive vrednosti."

PROBLEM LOGIKE

Krift je izneo neke veoma zanimljive stvari na početku, ali još nismo stigli do glavne teme. Bilo je vreme da pređemo na samu suštinu stvari. Izvadio sam neke zabeleške koje sam zapisao u avionu i postavio mu pitanje koje je iskristalisalo suštinu spora.

"Biblijski religiozni ljudi veruju u pet stavki", rekao sam. "Prvo: postoji Bog. Drugo: Bog je vrhovno dobro. Treće: Bog je svemoguć. Četvrto: Bog je vrhovna mudrost. I peto: postoji zlo. Kako sada sve ove izjave mogu istovremeno biti tačne?"

Na Kriftovom licu se pojavio zagonetni osmeh. "Izgleda da ne mogu", složio se. "Sećam se jednog liberalnog teologa koji je jednom pokušavao da me ubedi da se odvojim od fundamentalista. (Reč je o dve frakcije američkih teologa nastale u 20. veku – liberalima i fundamentalistima.) Govorio je: 'Tu postoji logički problem – ti možeš biti inteligentan, ili možeš biti iskren, ili možeš biti fundamentalista, ili bilo koja dva od ta tri, ali ne i sva tri.' A moj prijatelj fundamentalista je govorio: 'Ja bih rekao da možeš da budeš iskren, ili da budeš inteligentan, ili da budeš liberalan, ili bilo koja dva ponuđena, ali ne i sva tri.'

Nasmejavao sam se toj priči. "Isti logički problem imamo i mi ovde", rekao sam.

"Tako je. Izgleda da morate da napustite jedno od tih verovanja. Ako je Bog svemoguć, On može da učini sve. Ako je Bog vrhovno dobro, On onda hoće samo dobro. Ako je Bog vrhovna mudrost, On onda zna šta je dobro. I tako ako su sva ta verovanja tačna – a biblijski religiozni ljudi veruju da jesu – onda bi posledica toga bila da ne može postojati nikakvo zlo."

"Ali zlo ipak postoji", rekao sam. "Nije li onda logično pretpostaviti da takav Bog ne postoji?"

"Ne, nego bih ja rekao da jedno od ovih verovanja o Njemu mora biti netačno, ili ga svakako ne shvatamo na ispravan način."

Bilo je vreme da se to sazna. Jednim pokretom ruke sam pozvao Krifta da razmotri ova tri božanska atributa – da je Bog svemoguć, vrhovno dobro i sveznajuć – i to jedan po jedan, u svetlu postojanja zla.

Prvi atribut: Bog je svemoguć

"Šta znači kada kažemo da je Bog svemoguć?" pitao se Krift, a potom i odgovorio na svoje pitanje: "To znači da On može da uradi sve što je smisljeno, sve što je moguće, sve što uopšte ima ikakve logike. Bog ne može da ukine svoje postojanje. On ne može od dobrog da napravi zlo."

"Dakle", rekao sam, "postoje neke stvari koje On ne može da učini iako je svemoguć".

"Upravo i zato što je svemoguć, On ne može da uradi neke stvari. On ne može da napravi grešku. Jedino slaba i glupa stvorenja prave greške. Jedna takva greška bi bila pokušati sa stvaranjem protivrečnosti, kao na primer – dva i dva su pet ili okrugao kvadrat.

Klasična odbrana Boga protiv problema zla glasi da je logički nemoguće posedovati slobodnu volju uz nemogućnost moralnog zla. Drugim rečima, kada je Bog jednom odabrao da stvori ljude sa slobodnom voljom, onda je zavisilo od njih, a ne od Boga, da li će biti

greha ili neće. Eto šta znači slobodna volja. Samojoj toj prilici, kada Bog odlučuje da stvori ljude, svojstvena je mogućnost za zlo i, shodno tome, patnja koja iz njega proističe."

"Onda je Bog tvorac zla."

"Ne. On je stvorio mogućnost zla, a ljudi su sproveli tu mogućnost u delo. Izvor zla nije u Božjoj sili, već u čovekovoj slobodi. Čak ni svemogući Bog nije mogao da stvori svet u kome bi ljudi imali istinsku slobodu, a da ipak ne postoji mogućnost greha, jer naša sloboda u sklopu sopstvenog značenja obuhvata mogućnost greha. Bila bi kontradikcija – besmisleno ništavilo – imati svet u kome postoji stvarna mogućnost izbora, a da je u isto vreme nemoguće izabrati zlo. Pitati zašto Bog nije stvorio takav svet je kao da pitamo zašto Bog nije stvorio bezbojnu boju ili okrugle kvadrate."

"Zašto onda Bog nije stvorio svet bez čovekove slobode?"

"Jer bi to onda bio svet bez ljudi. Da li bi to bio svet bez mržnje? Svakako. Svet bez patnje? Da. Ali bi to takođe bio i svet bez ljubavi, koja predstavlja najveću vrednost u svemiru. I to vrhovno dobro se nikada ne bi moglo osetiti. Prava ljubav – odnosno naša ljubav prema Bogu i prema drugim ljudima – mora u sebi sadržati mogućnost izbora. Naravno, sa davanjem takve mogućnosti izbora dolazi i mogućnost da ljudi umesto ljubavi izaberu mržnju."

"Ali, pogledajte Prvu knjigu Mojsijevu", rekao sam. "Bog jeste stvorio svet gde su ljudi bili slobodni, a da ipak nije postojao greh."

"Upravo tako", rekao je Krift. "Posle Stvaranja Bog je rekao da je svet 'dobar'. Ljudi su bili slobodni da izaberu da vole Boga ili da se odvrte od njega. Međutim, takav svet mora biti mesto gde greh stoji kao slobodna mogućnost – i doista, tu mogućnost greha su ostvarili ljudi, a ne Bog. Krivica je u krajnjem smislu na nama. On je svoj deo savršeno odradio; mi smo svoje zabljali."

"Teolog Harold Kušner dolazi do drugačijeg zaključka u svom best-selleru 'Kada se loše stvari događaju dobrim ljudima' (*When Bad Things Happen To Good People*). On kaže da Bog ipak nije svemoguć, odnosno da bi On hteo da pomogne, ali da naprosto nije sposoban da reši sve probleme sveta. On je rekao: 'Čak i Bog ima muke da održi haos pod kontrolom'.¹²

Krift je podigao obrvu. "Teško mi je da shvatim tako nešto za jednog teologa", rekao je. "Biblijski religiozni teolozi insistiraju na tome da postoji Bog koji je svemoguć i, bez obzira na sve, vrhovno dobro.

To pak ne deluje tako razborito kao paganizam, koji kaže da ako postoji zlo u svetu, da onda mora postojati mnoštvo bogova, od kojih svaki ima ograničene moći; neki od njih su dobri, neki zli, ili pak ako postoji jedan Bog, onda se On suočava sa silama koje nije baš u

stanju da kontroliše. Sve do jevrejskog otkrivenja pravog Boga, ovo je bila veoma popularna filozofija.”

“Vi ne mislite tu na Kušnerovog boga”, rekao sam, više kao izjavu, nego kao pitanje.

“Iskreno, u takvog boga teško da vredi verovati. Da li imam velikog brata koji radi šta može, ali to ipak nije mnogo? Pa koga onda briga?” rekao je, sležući ramenima. “Praktično rečeno, to je isto što i ateizam. Najpre se uzdajte u sebe, a tek onda možda u Boga.

Ne: dokazi ukazuju na to da je Bog *definitivno* svemoguć. Ono što treba zapamtiti je da stvaranje sveta u kome postoji slobodna volja, a nema mogućnosti za greh je kontradiktorno – a to otvara vrata da ljudi odaberu zlo umesto Boga, nakon čega dolazi do patnje. Ogroman deo patnje u svetu nastaje kao posledica našeg izbora da ubijamo i klevetamo ljude, da budemo sebični, da se odamo seksualnim perverzijama, da kršimo obećanja, da budemo bezobzirni.”

Drugi atribut: Bog je sveznajuć

Zamolio sam Krifta da pređe na sledeću božansku osobinu: Božje sveznanje. On se malo udobnije naslonio u fotelju, a potom pogledao u stranu još jednom presabirajući svoje misli.

“Počnimo ovako”, rekao je. “Ako je Bog sveznajuć, onda On zna ne samo sadašnjost, već i budućnost. Osim toga, On zna ne samo sadašnje dobro i zlo, već i buduće dobro i zlo. Ako Njegova mudrost višestruko prevazilazi našu, kao što i lovčeva mudrost prevazilazi medvedovu, onda barem postaje moguće – nasuprot Templtonovoj analizi – da Bog pun ljubavi može da svesno toleriše stravične stvari poput gladi, jer gleda na duže staze i vidi da će veći broj ljudi biti zadovoljniji i srećniji, nego ako bi On odmah čudesno intervenisao. To je barem intelektualno moguće.”

Odmahnuo sam glavom: “To je i dalje teško prihvatiti. Deluje mi kao 'hvatanje krivine’”.

“U redu, hajde onda da to i ispitamo”, odgovorio mi je Krift. “Vidite, Bog nam je vrlo konkretno i jasno pokazao kako ovo može funkcionisati. On je pokazao kako se i najgora stvar koja se ikada dogodila u istoriji sveta završila tako što se dogodila najbolja stvar koja se ikada dogodila u istoriji sveta”.

“Kako to mislite?”

“Mislim na bogo-ubistvo”, odgovorio je. “Na smrt samog Boga na krstu. U tom trenutku niko nije mogao da sagleda kako bilo šta dobro može da proistekne iz takve tragedije. Pa ipak, Bog je predvideo da će posledica toga biti otvaranje neba za ljude. I tako je najgora tragedija u istoriji dovela do najslavnijeg događaja u istoriji. I ako se tako nešto desilo tamo – odnosno ako krajnje zlo može da rezultira

krajnjim dobrim – onda se to može desiti bilo gde, pa čak i u našem ličnom životu. Ovde nam Bog podiže zavesu i daje nam da bacimo pogled. Na drugim mestima On jednostavno kaže: ‘Veruj mi’.

Sve ovo bi značilo da je čovekov život neverovatno dramatičan, poput priče čiji kraj vam nije ništa poznatiji od neke naučne formule. U stvari, hajde da krenemo malo dalje tokom te dramatične priče.

Zamislite da ste Sotona (Đavo). Vi ste Božji neprijatelj i hoćete da ga ubijete, ali ne možete. Međutim, Bog ima tu osobinu da stvara i voli ljude, na koje pak *možete* da utičete. Aha! Eto vam taoca! I tako naprosto odete u svet, iskvarite ljude i odvučete neke od njih u propast. Kada im Bog pošalje proroke da ih prosvetle, vi ubijete proroke.

A onda Bog uradi najneverovatniju stvar od svih mogućih – pošalje sopstvenog Sina i igra po pravilima igre u svetu. Vi pomislite: ‘Ne mogu da verujem da je toliko glup! Ljubav mu je pomutila pamet! Sve što treba da uradim je da inspirišem neke od mojih slugu – Iroda, Pilata, Kajafu i rimske vojnike – da ga oni raspnu’. I to i uradite.

I tako On visi na krstu – napušten od ljudi, a naizgled i od Boga, smrtno ranjen, da viče ‘Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?’ Šta sada osećate kao Đavo? Imate osećanje trijumfa i osvete! Ali naravno, nalazite se u najvećoj mogućoj zabludi. To je *Njegov* krunski trijumf, a vaš krunski poraz. On vam je svoju petu gurnuo u usta i vi sve je ugrizli i ta krv vas je uništila.

Dakle, ako to nije neki nakaradan događaj, već paradigma čovekove situacije, onda kada kvarimo i patimo, kao što je bilo sa Hristom, možda se i sa nama dešava ista stvar. Možda je to način na koji Bog poražava Đavola.

U vreme raspeća, učenici nisu mogli da sagledaju kako bilo šta dobro može da proistekne iz toga; na sličan način, suočavajući se sa borbama, iskušenjima i patnjom, ni mi ponekad ne možemo da zamislimo pozitivan ishod. Ali, videli smo kako je došlo do pozitivnog ishoda u Isusovom slučaju, i zato možemo verovati da će tako biti i u našem. Primera radi, najveći ljudi religije u istoriji kažu da su ih lične patnje dovele veoma blizu Boga – zato je to najbolje što se može desiti, a ne najgore”.

Treći atribut: Bog je vrhovno dobro

Preostao nam je još Božji atribut dobrote.

“Veoma je poznato da se u reči *dobro* kriju mnoge zamke”, započeo je Krift, “jer čak i u čovekovim aktivnostima postoji tako veliki opseg značenja. Ali je opet razlika između nas i Boga svakako veća od razlike između nas i životinja, a pošto ono što je dobro u velikoj

meri varira između nas i životinja, onda mora da još više varira između nas i Boga”.

“Razume se”, rekao sam. “Ali ako bih sedeo skrštenih ruku i ne radio ništa kada bi moje dete pregazio kamion, ja ne bih bio dobar ni u kom smislu te reči. Bio bih loš otac ako bih tako uradio. I Bog čini to isto. On sedi skrštenih ruku i odbija da učini čudo kako bi nas izbavio iz opasnosti koje su još veće od toga da nekoga pregazi kamion. Pa zašto da za Njega onda ne kažemo da je loš?”

Krift je klimnuo glavom: “On nam se i čini kao da je loš. Ali činjenica da Bog svesno dopušta određene stvari, za koje bismo mi postali čudovišta ako bismo ih dopustili, ne mora neophodno da govori protiv Njega”.

Nisam mogao da shvatim njegov rezon: “Moraćete da mi objasnite zašto je to tako”.

“U redu, evo daću vam jednu analogiju u međuljudskim odnosima”, odgovorio mi je. “Ako bih rekao svom bratu, koji je otprilike mojih godina: ‘Mogao bih da te izvučem iz nevolje, ali neću’, verovatno bih bio neodgovoran, a možda i zao. Ali mi to činimo svojoj deci sve vreme. Mi ne radimo njihove domaće zadatke umesto njih. Ne stavljamo ih pod stakleno zvono da ih štiti od svake moguće ozlede.

Sećam se kada je jedna od mojih kćerki imala 4-5 godina i pokušavala da udene konac u iglu. To je za nju bilo veoma teško. Svaki put kada bi pokušala, ubola bi se u prst i par puta je pustila i krv. Ja sam je gledao, ali me ona nije videla. Uporno je pokušavala i pokušavala.

Moj prvi impuls je bio da odem i da joj pomognem, pošto sam video kap krvi. Ali sam dobro uradio što sam se suzdržao, jer sam pomislio: ‘Neka je, može i sama’. Posle nekih pet minuta, konačno je uspela. Stao sam pred nju, a ona je rekla: ‘Tata, tata, vidi šta ja znam, vidi!’ Bila je toliko ponosna što je uvukla konac u iglu da je zaboravila na sav bol.

U tom trenutku je taj bol za nju bio nešto dobro. Bilo je dovoljno mudro sa moje strane što sam unapred video da je taj bol koristan. E sad, Bog je svakako kudikamo mudriji nego što sam ja bio sa svojom ćerkom. Tako je barem moguće da je Bog dovoljno mudar da predvidi da nam je potrebno malo bola iz razloga koji možda mi ne shvatamo, ali čiju potrebu On uviđa u neke krajnje dobre svrhe. I stoga On nije zao zato što dopušta da dođe do tog bola.

Zubari, treneri atletike, nastavnici i roditelji – svi oni znaju da ponekad biti dobar *nije isto* što i biti ljubazan. Svakako da postoje trenuci kada Bog dopušta patnju i lišava nas manjeg dobra i zadovoljstva kako bi nam pomogao da krenemo ka većem dobru moralnog i duhovnog obrazovanja. Čak i stari Grci su verovali da bogovi uče

ljude mudrosti preko patnje. Eshil je napisao: ‘Dan za danom, čas za časom/Bol kaplje na srce/Dok protiv naše volje, pa čak i nama uprkos/dolazi mudrost od velike Božje milosti’.

Mi znamo da se moralni karakter obrazuje kroz teškoće, preko savlađivanja prepreka, putem istrajnosti uprkos teškoćama. Na primer, hrabrost bi bila nemoguća u svetu bez bola. Apostol Pavle je svedočio o ovom prefinjenom kvalitetu patnje kada je napisao da ‘nevolja (patnja) daje postojanost, a postojanost iskustvo, a iskustvo nadanje’.¹³

Pogledajmo istini u oči: mi se učimo iz grešaka koje činimo i iz patnji koje one donose. Svet predstavlja mašinu za stvaranje karaktera, a sastavni deo tog procesa je učenje, odrastanje i razvoj kroz teška, izazovna i bolna iskustva. Suština našeg života u ovome svetu nije u udobnosti, već u obuci i pripremi za večnost. Biblija nam kaže da se čak i Isus ‘nauči poslušanju, po onome što podnese’¹⁴ – a ako je to bilo tačno za Njega, zašto onda ne bi bilo još tačnije i za nas?”

Krift je pustio da pitanje na trenutak visi u vazduhu dok mu je mozak radio punom parom. Potom je nastavio: “Zamislite da nemamo ama baš nikakvu patnju. Zamislite da imamo lekove za sve bolove, slobodnu zabavu, slobodnu ljubav – dakle, sve sem bola. Bez Šekspira, bez Betovena, bez bostonskih “Red Sox”-a, bez smrti – bez smisla. Postali bismo prava mala neverovatno razmažena derišta.

To je slično onoj staroj seriji ‘Zona sumraka’ gde ubijaju bandu pljačkaša banke i jedan od njih se budi na paperjastom oblačiću na zlatnim vratima nebeskog grada. Tu mu ljubazan čovek u beloj haljini nudi sve šta poželi. Ali mu ubrzo zlato postane dosadno jer je sve besplatno, a dosadne su mu i prelepe devojkice, koje se jedino smeju kada on pokuša da ih povredi, jer poseduje sadističke sklonosti.

Potom poziva svetog Petra: ‘Ovo mora da je neka greška’. ‘Ne, mi ovde ne pravimo greške’. ‘Zar ne možete da me pošaljete nazad na Zemlju?’ ‘Naravno da ne možemo, jer si mrtav’. ‘Onda sigurno treba da budem sa prijateljima na Drugom mestu. Pošalji me tamo’. ‘O, ne, to ne smemo. Pravila su pravila’. ‘Gde sam ja uopšte?’ ‘Nalaziš se tamo gde možeš da dobiješ sve što poželiš’. ‘Ali ja sam mislio da treba da *volim* nebo’. ‘Nebo’ Ko je uopšte spomenuo nebo? Nebo je upravo to Drugo mesto’. Suština je u tome da svet bez patnje više liči na pakao nego na nebo”.

To mi je izgledalo preterano. “Da li stvarno verujete u to?” pitao sam ga.

“Da, verujem. Zapravo, ako ne verujete, onda pokušajte da budete Bog i da stvorite bolji svet po sopstvenoj zamisli. Pokušajte da stvorite utopiju. Ali ćete morati da dobro razmislite o posledicama svega

što pokušate da popravite. Svaki put kada upotrebite silu da sprečite zlo, moraćete da ukinete sve slobode i da od ljudi napravite marionete, što znači da oni onda ne bi imali mogućnost da slobodno izaberu ljubav.

Vi biste možda mogli da stvorite tako precizan svet koji bi se dopao nekom inženjeru – *možda*. Ali je jedno sigurno: izgubili biste onakav svet kakav bi Otac želeo”.

MEGAFON BOLA

Jedan po jedan zaključak, i Krift je sve više i više rasvetljavao misteriju patnje. Ipak je svaki novi zaključak povlačio za sobom nova pitanja.

“Loši ljudi se uvek izvuku iako stalno čine zlo drugima. Valjda Bog ne smatra da je to pravedno”, rekao sam. “Kako može da sedi skrštenih ruku i gleda kako se to događa? Zašto se ne umeša i ne suoči sa zlom u svetu?”

“Nije tačno da se ljudi izvuku posle nedela”, nije popuštao Krift. “Odložena pravda ne mora nužno da znači ukinutu pravdu. Doći će dan kada će Bog raščistiti račune i kada će ljudi biti pozvani na odgovornost za zločine koje su izvršili i patnju koju su izazvali. Kritikovati Boga što to ne radi ovog trenutka je kao kada bismo pročitali neki roman do polovine, a potom kritikovali pisca što nije razrešio zaplet. Bog će ljude pozvati na odgovornost u pravo vreme – zapravo, Biblija kaže da je jedan razlog iz koga On to sada odlaže taj što neki ljudi još uvek slede put ka Njemu i tek treba da ga pronađu.¹⁵ On zapravo odlaže da zaključi istoriju sveta iz svoje velike ljubavi prema njima”.

“Ali zar vam, u međuvremenu, ne smeta očigledna količina patnje u svetu?” pitao sam ga. “Zar ne bi Bog mogao da prekrati makar neka veoma užasna zla? Jedan filozof je ovako formulisao svoj argument protiv Boga: prvo, nema nikakvog razloga da se Bog opravda što je dopustio toliko zla umesto mnogo manje; drugo, ako Bog postoji, onda mora postojati takav razlog; stoga – treće, Bog ne postoji”.

Krift je imao razumevanja za taj problem, ali nije prihvatao ovakvo rešenje. “To je kao kada bismo rekli da je razumno verovati u Boga ako šest miliona Jevreja nastrada u holokaustu, ali ne i sedam. Ili šezdeset hiljada, ali ne i šezdeset hiljada i jedan, ili pak 5.999.999, ali ne i šest miliona”, rekao je on. “Kada prenesete uopšten izraz ‘toliko (zla)’ u konkretne primere poput ovih, vidite koliko je to apsurdno. Tu se ne može odrediti jasna granica.

Istina je da postoje neki primeri gde doduše kvantitet postaje kvalitet. Na primer, ključala voda: jednom kada se dostigne tempera-

tura od 100 stepeni, dobijate novo agregatno stanje – vodenu paru – i tada za gas važe gasni zakoni, umesto zakona tečnosti. Međutim, sa patnjom nije tako. U kojoj tački patnja opovrgava Božje postojanje? Ne može se pronaći nijedna takva tačka. Osim toga, pošto mi nismo Bog, ne možemo reći koliko je patnje potrebno. Možda je svaki pojedinačni element patnje u kosmosu neophodan. Kako to možemo znati?”

Zasmejavao sam se. “Mislim da bi onda neko mogao reći: ‘Ako ja trpim bol, onda je to previše patnje u svetu!’”

Krift se nasmejavao. “Svakako!” uzviknuo je. “To je taj subjektivni izraz ‘previše’. Reč je o klasičnom slučaju antropomorfizma. Da sam ja Bog, ne bih dopustio ovoliko bola; Bog bi se sigurno složio sa mnom; Bog je dopustio ovaj bol; i otud Bog ne postoji”.

“Maločas ste rekli da je postojanje izvesnog bola možda neophodno. To ukazuje da postoji smisao patnje”, rekao sam. “Ako je tako, koji je onda to smisao?”

“Jedna svrha patnje kroz istoriju je da ona dovodi do pokajanja”, rekao je. “Jedino se nakon patnje, jedino nakon katastrofe, starozavetni Izrael, narodi i pojedinci vraćaju Bogu. Opet se moramo suočiti sa tim: mi se učimo težim putem. Da citiram Klajva Luisa: ‘Bog nam šapuće u našim zadovoljstvima, govori u našoj svesti, ali viče u našim bolovima. Patnja je njegov megafon kojim budi ogluveli svet’.¹⁶ I naravno, pokajanje dovodi do nečeg predivnog – do stanja blaženstva, pošto je Bog izvor sve radosti i sveg života. Ishod je dakle dobar – zapravo i više nego dobar.

Jednostavno rečeno, ja verujem da patnja stoji u skladu sa Božjom ljubavlju ukoliko dovodi do isceljenja i ukoliko je neophodna; odnosno, ukoliko smo veoma bolesni i očajnički nam je potrebno izlecenje. A takva i jeste naša situacija. Isus je rekao: ‘Ne trebaju zdravi lekara, nego bolesni... Jer sam ja došao da zovem grešnike na pokajanje, a ne pravednike’.¹⁷

“Ali dobri ljudi pate isto toliko – ili ponekad i više – od loših”, rekao sam. “To je ono što je tako upečatljivo u naslovu Kušnerove knjige ‘Kada se loše stvari događaju dobrim ljudima’. Kako to može biti fer?”

“Pa, odgovor na to je da ne postoje dobri ljudi”, odgovorio je Krift.

“Šta je sa onom starom izrekom da Bog ne stvara otpad?”

“Da, mi jesmo ontološki dobri – i dalje nosimo Božji lik – ali moralno nismo. Njegov lik u nama je zatamnjen. Prorok Jeremija je rekao: ‘Jer od malog pa do velikoga svi se na lakomstvo daše’,¹⁸ a prorok Isaija: ‘Svi smo mi kao nečisti, i sva pravda naša kao haljina nečista’.¹⁹ Naša dobra dela su ukaljavana ličnim interesima, a naš zahtev da se izvrši pravda je pomešan sa žudnjom za odmazdom. Da

ironija bude veća, upravo najbolji ljudi najspremnije shvataju i priznaju sopstvene slabosti i grehe.

Mi smo dobra stvorenja koja su se iskvarila, oskrnavljena remek-dela, neposlušna deca. Luis je ukazao na to da mi nismo samo nesavršeni ljudi koji treba da dorastu, već i da smo pobunjenici koji treba da se predaju. Bol i patnja su često sredstva kojima postajemo motivisani da se konačno potčinimo Bogu i da potražimo Hristovo isceljenje.

To je ono što nam je očajnički najpotrebnije. To je ono što će nam doneti vrhunsku radost zato što poznajemo Isusa. Bilo kakva patnja je, kao što će vam reći veliki teolozi kroz istoriju, vredna tog rezultata”.

KAKO PODNOSITI BOL

Naslonio sam se u fotelju i razmišljao o onome što je Krift do sada rekao. Neki od njegovih argumenata su bili jači od drugih, ali barem nije nudio otrcana objašnjenja. Njegovi zaključci su nedvosmisleno vodili u određenom smeru.

Odlučio sam da ga pitam za citat Avgustina, koji je rekao: “Pošto je Bog najviše dobro, On ne bi dopustio da u Njegovom delu postoji ikakvo zlo, osim ako je On u svojoj svemoći i dobroti hteo da izvede dobro čak i iz zla”. Nakon što sam mu pročitao ove reči, rekao sam: “Da li to znači da patnja i zlo sadrže potencijal za dobro?”

“Da, ja verujem da svaka patnja sadrži makar mogućnost za dobro”, bio je njegov odgovor, “ali ne ostvari svako taj potencijal. Iz patnje se ne uči, niti izvlači iz nje korist svako od nas; to je trenutak u kome stupa na scenu slobodna volja. Jedan zatvorenik u koncentracionom logoru može reagovati dosta drugačije od nekog drugog, zbog izbora koji svako ima u tome kako će reagovati na okolnosti.

Ali svaki čovek može da razmišlja o svojoj prošlosti i da kaže: ‘Naučio sam lekciju iz te teškoće. U tom trenutku nisam mislio da ću uspeti, ali sada sam jača i bolja ličnost jer sam podneo nevolju i istrajavao u njoj’. Čak i ljudi koji nisu vernici svesni su te dimenzije patnje. A ako onda možemo da izvedemo dobro iz zla čak i ako ne uvedemo Boga u perspektivu, možete da zamislite koliko onda više, uz Božju pomoć, zlo može da se okrene na još veće dobro”.

Međutim, uvođenje Boga u perspektivu je povlačilo za sobom još jedan problem: ako On voli ljude, kako onda može emotivno da podnese neprestane provale bola i patnje? Zar ga to ne bi ophrvalo? Izvadio sam Templtonovu knjigu i pročitao Kriftu sledeći citat:

“Isus je rekao: ‘Ne prodaje li se pet vrabaca za dva dinara? I ni jedan od njih nije zaboravljen pred Bogom; ... vi više vredite od mnogo vrabaca’. Ali ako se Bog žalosti nad smrću jednog vrapca, kako onda

čak i Njegov beskrajni duh može da podnese bolesti, patnje, i smrt miliona i miliona ljudi, žena, dece, životinja, ptica i drugih živih bića, u svakom delu sveta i u svakoj eri otkako je sveta i veka?”²⁰

“Mislim da Templton tu antropomorfizuje Boga govoreći: ‘Ne mogu da zamislim kako bi bilo koji inteligentni stvor mogao to da podnese’”, rekao je Krift. “I da, on je u pravu: mi i ne možemo to da zamislimo. Ali možemo u to da verujemo. Bog zaista tuži nad svakim vrapcem i žalosti se nad svakim zlom i svakom patnjom. Zato je patnja koju je Hrist pretrpeo na krstu bukvalno nepojmljiva. Ta patnja nije samo nešto što smo vi i ja osetili u svojoj smrtnoj ljudskoj agoniji, fizičkoj i mentalnoj, već su se tamo u tom trenutku nalazile sve patnje sveta.

Vratimo se sada na Templtonovu fotografiju izgadnele žene u Africi – sve što joj je trebalo bila je kiša. *A gde je Bog?* On se poistovećivao sa njenom agonijom. I to ne samo sa njenom fizičkom agonijom, već i sa moralnom. *Pa gde je Bog? Zašto ne pošalje kišu?* Božji odgovor je u Utelovljenju. On se sâm poistovetio sa celom tom agonijom, On sâm je podneo sav bol ovoga sveta, a to je nezamislivo i veoma potresno i još impresivnije od božanske sile stvaranja sveta.

Samo zamislite svaki pojedinačni bol u istoriji sveta, sve tako uvaljano u kuglicu, koju je pojeo Bog, svario, i u potpunosti okusio, za večnost. Prilikom čina stvaranja sveta, Bog nije rekao samo ‘neka budu lepe životinje i cveće i zalasci sunca’, već i ‘neka bude i krvi i utrobe i muva oko krsta. U izvesnom smislu je Templton u pravu. Bog je tesno povezan sa činom stvaranja sveta ispunjenog patnjom. Nije On to uradio – mi smo to uradili – ali je on ipak rekao: ‘Neka postane takav svet’.

I da je to učinio i onda samo seo i skrstio ruke i rekao: ‘Ne zanima me, to je tvoja greška’ – iako bi bilo savršeno opravdano da uradi tako – ne vidim kako bismo mogli da ga zavolimo. Činjenica da je otišao dalje od same pravde i potpuno neverovatno preuzeo svu patnju na sebe, čini ga toliko dragim da odgovor na patnju glasi...“ Krift je pogledom prelazio po sobi u potrazi za pravim rečima. “Odgovor glasi... kako možete da ne volite to biće, koje je otišlo dodatni kilometar, koje je praktikovalo i više nego što je pričalo, koje je ušlo u naš svet, koje je pretrpelo naše bolove, koje se žrtvovalo za nas usred naše tuge? Šta je više mogao da uradi?”

Ja sam rekao: “Onda, praktično, odgovor na Templtonovo pitanje kako je Bog mogao da podnese svu tu patnju glasi – On ju je i podneo”.

“*On ju je i podneo!*” izjavio je Krift. “Božji odgovor na problem patnje je da je On sišao dole, upravo usred patnje. Mnogi religiozni ljudi pokušavaju da ‘izvuku’ Boga iz nevolje zbog toga što postoji patnja;

međutim, Bog je samog sebe takoreći 'stavio' u nevolje – na krst. I stoga je praktičan zaključak da ukoliko želimo da budemo sa Bogom, onda moramo živeti s patnjom, ne smemo da izbegavamo krst, bilo u mislima ili na delu. Mi moramo ići tamo gde je On, a krst je jedno od mesta gde se On nalazi. Kada nam pošalje izlazak sunca, mi mu se na tome zahvaljujemo; a kada nam šalje zalaske i smrt i patnju i krst, mi mu se i na tome zahvaljujemo”.

Nakostrešio sam se: “Da li je stvarno moguće zahvaljivati se Bogu za bol koji nas snađe?”

“Da. Na nebu ćemo upravo to i činiti. Reći ćemo Bogu: 'Mnogo ti hvala za ovo malo bola koji nisam shvatio u tom trenutku, i za ono malo bola koji nisam shvatio u tom trenutku; sada vidim da su mi ti bolovi bili najdragocenije stvari u životu’.

Čak i ako ne osećam da sam sada u stanju da to uradim, čak i ako ne mogu iskreno da kažem Bogu usred bola: 'Bože, hvala ti za ovaj bol', već umesto toga moram da kažem: 'Izbavi me od zla', i to je savršeno ispravno i iskreno – pa ipak verujem da to nije poslednja reč. Poslednje reči molitve 'Oče naš' nisu 'izbavi nas od zla', već: 'Tvoja je sila i slava’.

Zaista smatram da bilo koji prilično zreo religiozan čovek može da se osvrne na svoj život i prepozna određene trenutke patnje koji su ga mnogo više približili Bogu nego što je ikada ranije mislio da je to moguće. Pre tog događaja, on bi možda rekao: 'Zaista ne vidim kako iz ovoga može da izađe bilo šta dobro', ali nakon što izađe iz te patnje, on kaže: 'Ovo je fantastično. Naučio sam nešto što nikada nisam mislio da ću naučiti. Nisam mislio da moja slaba i nepokorna volja može imati toliku snagu, ali mi je Bog svojom milošću u momentu dao tu snagu'. Da nije bilo patnje, sve ovo ne bi bilo moguće.

Bliskost Bogu, sličnost Bogu, i to ne samo osećanje bliskosti Bogu već i ontološka stvarna bliskost sa Bogom, duša koja naliči Bogu – sve ovo veoma efikasno proizlazi iz patnje.”

“Spomenuli ste nebo”, rekao sam. “A Biblija i govori da su naša stradanja u ovom svetu laka i trenutna u odnosu na to šta će Božji sledbenici doživeti na nebu. Kako se nebo uklapa u celu ovu priču?”

Kriftu su se raširile zenice. “Da nije toga, teško da bi uopšte bilo ikakve priče. Isecite sve delove Novog zaveta koji govore o nebu i ostaće vam veoma malo. Jedan religiozni autor je rekao: 'U svetlu neba će i najgore stradanje na zemlji, i život pun najsvirepijeg mučenja na zemlji izgledati kao samo jedna noć u zapuštenom hotelu.' Ova izjava je teška, čak zapanjujuća! Ali ovaj autor nije govorio iz nekakvog izolovanog balona u kojem toliko nas živi; on je to rekao jer je prošao kroz mnoga stradanja.

Apostol Pavle koristi još jednu neočekivanu reč u sličnom kontekstu kada poredi zemaljska zadovoljstva sa zadovoljstvom poznavanja Hrista. On je rekao da su njegove privilegije kao rimskog građanina, kao fariseja nad farisejima, kao visoko obrazovanog čoveka, po zakonu besprekornog – dakle, sve ove privilegije, u poređenju sa time što poznaje Hrista, 'smeće'.²¹ To je veoma jaka reč!

Na sličan način, u poređenju sa večnim poznavanjem Boga, u poređenju sa prisnošću sa Bogom koju Biblija naziva duhovnim brakom, ništa drugo nije bitno. Ako put do toga vodi kroz mučenje, u tom slučaju mučenje nije ništa u poređenju sa tim. Svakako da je mučenje enormno samo po sebi, ali u poređenju sa ovim, ono nije ništa.

Stoga bi odgovor Templtonu bio: da, savršeno ste u pravu kada kažete da je fotografija sa Afrikankom nešto nečuveno. To što nema kiše i sama ta glad su zaista po sebi nešto nečuveno. I u izvesnom smislu odgovor nije u tome da pokušavamo to da shvatimo; jedan od odgovora je da pogledamo u Božje lice i uporedimo te dve stvari.

Na jednom kraju imamo ovu muku, kao i sve druge muke sveta; na drugom kraju imamo Božje lice – lice Boga koji stoji na raspolaganju svima koji ga traže usred svoga bola. Božje dobro i Božja radost će naposljetku prevagnuti nad svim patnjama – pa čak i nad radostima – ovoga sveta.”

MOĆ BOŽJEG PRISUSTVA

Bilo mi je drago što je Krift vratio razgovor na ženu sa Templtonove fotografije. Nisam hteo da se intervju suviše udalji od nje. Ona je predstavljala oličenje problema patnje i stajala kao moćan predstavnik jedne milijarde siromašnih ljudi u svetu.

“Kad bi ona sada bila ovde”, rekao sam Kriftu, “šta biste joj rekli?”

Krift se nije dvoumio. Samo je rekao: “Ništa”.

Trepnuo sam u neverici: “Ništa?”

“U svakom slučaju, ne u prvi mah”, rekao je. “Pustio bih je da ona priča meni. Osnivač jedne organizacije za osobe sa višestrukim invaliditetom kaže da radi za te osobe iz veoma sebičnih pobuda: one ga uče nečemu kudi-kamo vrednijem nego što bi on ikada mogao da ih nauči. Naime, uče ga ko je on. To zvuči sentimentalno, ali je istina.

Jedno od moje četvoro dece ima blaži invaliditet, i od nje sam naučio više nego od ostalo troje. Naučio sam da sam i ja hendikepiran i da smo svi hendikepirani, i kad slušam nju to mi pomaže da shvatim sebe samog.

I zato je prva stvar koju treba uraditi sa tom ženom da je saslušamo. Da budemo svesni nje. Da vidimo njen bol. Da osetimo njen bol. Mi živimo pod relativno udobnim staklenim zvonom, a na bol gledamo kao posmatrači, kao na filozofsku zagonetku ili teološki problem. To je pogrešan način posmatranja bola. Ono što treba uraditi sa bolom je ući u njega, biti jedno sa tom ženom, i tek onda ćete se naučiti nečemu iz bola.

Zapravo, značajno je to što većina prigovora na postojanje Boga zbog problema postojanja patnje dolazi od spoljašnjih posmatrača kojima je život prilično lagodan, dok oni koji stvarno pate, skoro u 50% slučajeva, od svoje patnje postanu još više religiozni.”

To je pojava koju su mnogi pisci primetili. Nakon opsežnog istraživanja na temu patnje, Filip Jensi je napisao: “Kada bih odlazio u posetu ljudima čije su patnje daleko nadilazile moje... iznenađivali bi me efekti tih patnji. Činilo se da patnja ima jednake šanse da učvrsti veru kao i da poseje klicu agnosticizma.”²² Škotski teolog Džejms S. Stjuart je rekao: “Upravo su posmatrači, odnosno ljudi koji stoje spolja i posmatraju tragediju, oni iz čijih redova dolaze skeptici; nisu u pitanju ljudi koji se nalaze u areni i koji poznaju patnju iznutra. I doista je činjenica da su ljudi koji su najviše patili na svetu dali najsajnije primere nepobedive vere.”²³

“Zašto je to tako?” pitao sam Krifta.

Njegov odgovor je bio jasan: “Slobodna volja. Ima jedna priča o dva rabina u koncentracionom logoru. Jedan od njih je izgubio veru i govorio je da nema Boga; drugi je održao svoju veru i govorio: ‘Bog će nas izbaviti.’ Obojica su stajali u redu za gasnu komoru. Rabin koji je verovao u Boga pogledao je oko sebe i rekao: ‘Bog će nas izbaviti’, ali kada je došao njegov red da uđe, poslednje reči su mu bile: ‘Nema Boga.’

Nakon toga je rabin koji je bio izgubio veru u Boga i konstantno potkopavao veru prvom rabinu, ušao u gasnu komoru sa molitvom ‘Šema Izrael’ (Čuj Izraelu) na usnama. Opet je počeo da veruje. Slobodna volja, i to u oba smera. Zašto neki ljudi u izglednoj Africi ili koncentracionim logorima počnu da veruju u Boga, dok neki pak izgube svoju veru? To je misterija ljudske nepredvidivosti”.

“Vratimo se na ovu ženu”, odgovorio sam mu. “Rekli ste da bi trebalo da je saslušamo i da reagujemo na njene patnje, što zvuči kao dobro rešenje. Ali mora biti i više od toga.”

“Da”, rekao je on. “Trebalo bi da prema njoj budemo kao Isus Hrist, da joj služimo, da je volimo, utešimo, zagrlimo, plačemo sa njom. Naša ljubav bi – kao odraz Božje ljubavi – trebalo da nas podstakne da joj pomognemo, kao i ostalima koji pate.”

Krift je pokazao prema hodniku. “Na vratima imam strip sa dve kornjače. Jedna od njih kaže: ‘Ponekad bih htela da ga pitam zašto dozvoljava toliku bedu, glad i nepravdu, kada već može nešto da uradi po tom pitanju.’ A druga će: ‘Bojim se da Bog ne postavi isto pitanje i meni.’ Oni koji imaju Isusovo srce prema ljudima koji pate treba da sprovedu svoju veru u život tako što će im olakšavati patnje tamo gde mogu, tako što će biti od nekakve pomoći i tako što će na praktičan način primeniti njegovu ljubav.”

“Taj strip me podseća na način na koji Bog voli da preokreće pitanja”, prokomentarisao sam.

“Da, On to stalno radi. To se dogodilo i Jovu. Jov se pitao ko je to Bog, jer je delovalo kao da je Bog kosmički sadista. Na kraju Knjige o Jovu – tog klasika za sva vremena u vezi sa problemom patnje – Bog se napokon pojavljuje sa odgovorom – a odgovor se sastoji u pitanju.

On Jovu kaže: ‘Ko si ti? Jesi li ti Bog? Jesi li ti napisao ovaj scenario? Jesi li prisustvovao kada sam postavljao Zemlji temelje?’ I Jov shvata da odgovor glasi: Ne. To ga je zadovoljilo. A zašto? *Zato što sada vidi Boga!* Bog mu ne piše knjigu. On je mogao da napiše najbolju knjigu o problemu zla koja je ikada napisana. Umesto toga, On se Jovu lično prikazao.”

“I to ga je zadovoljilo...”

“Da! *Mora* da ga zadovolji – to je ono što će nas zasvagda zadovoljiti na nebu. Mislim da Jov stiće predukus neba na kraju Knjige o Jovu, zato što se sreće sa Bogom. Da mu je Bog poslao samo reči, to bi značilo da bi Jov mogao da pokrene dijalog i da postavi Bogu još jedno pitanje, pa bi onda Bog dao dobar odgovor, ali bi Jov sledećeg dana postavio novo pitanje, pa potom i još, dan kasnije, jer je Jov bio filozof prepun pitanja. To bi se oteglilo u beskraj. Šta je moglo da stavi tačku na to? Upravo Božje prisustvo!

Bog nije dopustio da Jov pati zato što mu je nedostajalo ljubavi, već zato što je On *bez daljnog* voleo Jova, kako bi ga doveo do momenta susreta sa Bogom licem u lice, što predstavlja vrhunsku sreću za čoveka. Zbog patnje je u Jovu nastala velika praznina i tada su Bog i radost mogli da je ispune.

Kada posmatramo međuljudske odnose, ono što možemo videti je da ljudi koji vole ne traže objašnjenja od onih koje vole, već njihovo prisustvo. I ono što Bog jeste, u suštini, i jeste prisustvo – doktrina o trojstvu kaže da se Bog sastoji iz tri osobe koje su prisutne jedna za drugu u savršenom poznanju i savršenoj ljubavi. To je razlog zašto je Bog beskrajna radost. I onoliko koliko budemo učestvovali u tom prisustvu, i mi ćemo imati beskrajnu radost. I to je ono što ima i Jov – čak i onda kada je do guše u blatu, čak i pre nego što natrag dobi-

je bilo šta od svojih dobara ovoga sveta – samo kada može da gleda Boga licem k licu.

Kao što sam rekao, ovo ima logike čak i među ljudima. Recimo da Romeo i Julija imaju mnogo dublju i zreliju ljubav nego u Šekspirovoj drami. Recimo da je Julija ono što Romeo najviše želi na celom svetu. I recimo da je izgubio sve prijatelje i sve imanje, da krvari i da misli da je Julija mrtva.

A onda ugleda Juliju kako ustaje i kaže: 'Gde si, Romeo? Ja nisam umrla, a ti?' Je li Romeo potpuno srećan? Da. *Potpuno* srećan? Da. Da li ga je uopšte briga zato što krvari i zato što je sav iscepan i u bednom stanju? Nipošto! Njemu je mnogo važnije da bude u zajednici punoj ljubavi, makar živeo i u nekakvoj stračari, nego da bude razdvojen od Julije, a da živi u luksuznoj vili."

SVAKA SUZA JE I NJEGOVA SUZA

Bilo je potpuno jasno da se krećemo ka vrhuncu našeg razgovora. Naznake koje je Krift dao na početku našeg intervju sada su se približavale zajedničkoj tački i ja sam mogao da osetim sve jaču strast i samouverenost u njegovom glasu. Želeo sam da vidim šta još nosi u srcu – i kako se ispostavilo, nisam se razočarao.

"Dakle, odgovor na patnju glasi", rekao sam u pokušaju da sumiram dokle smo došli, "da odgovor uopšte nije ni potreban".

"Tako je", naglasio je on, nagnuvši se napred kako bi istakao svoj argument. "Poenta je u Onome koji donosi odgovore – u samom Isusu Hristu. Nije poenta ni u gomili reči, već u *jednoj jedinoj* Reči. Nije poenta u dobro satkanom filozofskom argumentu, već u osobi. *Jednoj jedinoj* Osobi. Odgovor na patnju ne može biti puka apstraktna ideja, jer tu nije reč o apstraktnom problemu; reč je o ličnom problemu. I taj problem traži i lični odgovor. Odgovor mora biti *neko*, a ne samo *nešto*, jer je sa ovim problemom povezana i jedna osoba – *Gde si, Bože?*"

Ovo pitanje je gotovo odjeknulo kroz njegovu malu kancelariju. Zahtevalo je odgovor. Za Krifta, odgovor postoji, i to veoma stvaran. Zapravo, to je živi Odgovor.

"Isus je tu i sedi pored nas u najnižim tačkama u našem životu", rekao je on. "Jesmo li slomljeni? I on je bio izlomljen, poput hleba, zbog nas. Jesmo li prezreni? I on je bio prezren i odbačen od ljudi. Da li uzvikujemo da ne možemo više da podnesemo? I on je bio vičan patnji i dobro upoznat sa tugom i bolom. Da li nas ljudi izdaju? I njega su izdali. Da li su nam odnosi sa našim najmilijima doživeli krah? I on je voleo ljude, pa bio odbačen. Da li nam ljudi okreću leđa? I od njega su sakrivali lice kao od gubavca.

Da li on silazi u svaki naš pakao? *Da*, silazi. Iz dubine nacističkog logora smrti Kori ten Bum je zapisala: 'Ma koliko duboka bila naša tama, On će biti još dublje.' On ne samo da je ustao iz mrtvih, nego je promenio i značenje smrti i samim tim i svih malih pojedinačnih umiranja – patnji koje nagoveštavaju smrt i sačinjavaju njen sastavni deo.

Njega su otrovali gasom u Aušvicu. Izrugali su mu se u crnačkom naselju. Rugaju mu se u Severnoj Irskoj. Zarobljen je u Sudanu. On je neko koga volimo da mrzimo, a ipak je On odabrao da nam uzvрати ljubavlju. Svaka suza koju prolijemo postaje njegova suza. Možda ih On još nije obrisao, ali će ih obrisati."

Zastao je, a njegov samouvereni ton izražavanja je prešao na kolebljiv. "Na kraju krajeva, Bog nama daje samo delimična objašnjenja", rekao je polagano, kao da glasom sleže ramenima. "Možda je to zato što je video da bolje objašnjenje ne bi bilo dobro za nas. Meni nije poznato zašto. Kao filozof, ja sam po prirodi stvari radoznao. Na ljudskom nivou, ja bih želeo da nam je On dao više informacija".

Tada me je pogledao direktno u oči.

"Ali je On znao da Isus predstavlja i više od objašnjenja", čvrsto je rekao. "On je ono što nam je stvarno potrebno. Ako vam je prijatelj bolestan i umire, najbitnija stvar koju On želi nije objašnjenje; On hoće da vi sedite pored njega. Više nego bilo čega drugog, užasavao bi se da mora da ostane sam. Dakle, Bog nas nije ostavio same."

Krift se naslonio nazad u fotelju i opustio. Ostala je još samo jedna stvar koju je želeo da mi kaže.

"I zato ga", kazao je, "*ja volim*".

KAKO IZVUĆI DOBRO IZ ZLA

Posle manje od sat vremena, u kolima je vladala tišina dok smo išli mokrim bostonskim ulicama nazad ka aerodromu. Moj prijatelj Mark Herindžer koji u Bostonu živi već dugo vremena, ljubazno se ponudio da me odveze do Kriftove kancelarije i vrati nazad. Dok sam kroz prozor gledao ni u šta određeno, u glavi sam razmišljao o celom intervjuu. Najviše sam se od svega pitao kako bi Afrikanka odgovorila na duboke misli ovog filozofa.

Mark je tokom čitavog intervju sedeo u kancelariji i predano nas slušao sa drvene stolice prislonjene uza zid. To za njega nije bila neka tema za zaludne filozofe.

On je prekinuo tišinu u kolima. "Tačno je", rekao je.

"Šta je tačno?" pitao sam ga.

"Ono što je rekao Krift – tako je. Znam da je tako. To sve proživljavam."

Nekoliko godina ranije desilo se da je Mark čistio sneg ispred svoje garaže kada mu je žena rekla da hoće da pomeri kola i da zato pripazi na njihovu kćerkicu. Kada je auto krenuo nazad, najednom su se našli u najgorem košmaru koji roditelji mogu da zamisle: njihovu nedavno prohodalu bebu pregazio je točak.

Kao i Afrikanka, i Mark zna kako izgleda držati u rukama dete koje umire. Iako nisam mogao da pričam sa ucveljenom majkom iz Afrike, mogao sam da pričam sa Markom.

Markovo očajanje je na početku bilo toliko duboko da je morao da moli Boga da mu pomogne da diše, da mu pomogne da jede, da mu pomogne da funkcioniše u najosnovnijim stvarima. Inače je bio paralisan bolnim emocijama. Ali je ipak sve više počeo da oseća Božje prisustvo i Njegovu milost, toplinu i utehu, i veoma polako su, vremenom, njegove rane počele da se zaceljuju.

Nakon što je doživeo Boga u ovom trenutku kada mu je to bilo najpotrebnije, Mark će iz ovog ogromnog iskušenja izaći kao druga ličnost: napušta svoju poslovnu karijeru i upisuje se na bogosloviju. Kroz ovu patnju – iako je nikada ne bi birao, iako je bila užasno bolna i iako ga je u tom trenutku potpuno izbacila iz koloseka – Mark se pretvorio u nekoga ko će ostatak svog života posvetiti donošenju Božje samilosti drugim ljudima koji su usamljeni u svom očajanju.

Kada je prvi put stao za propovedaonicu, Mark je mogao da se posluži sopstvenim iskustvom sa Bogom u ambisu tuge. Ljudi su bili oduševljeni jer mu je sopstveni gubitak doneo posebnu sposobnost uvida u stvari, kao i saosećajnost i kredibilitet. Na kraju je na desetine ljudi odgovorilo rekavši da i oni hoće da poznaju tog Isusa, tog Boga suza. Sada su druga srca bila isceljena jer je Markovo srce bilo slomljeno. Iz očaja jednog bračnog para može izaći nova nada za mnoge druge ljude.

“Ponekad se skeptici rugaju Bibliji i govore da Bog može da učini da iz našeg bola izađe dobro ako budemo trčali prema Njemu umesto od Njega”, rekao je Mark. “Ali sam ja gledao kako se to dešava u mom životu. Osetio sam Božju dobrotu kroz ogroman bol, a nijedan skeptik ne može to da porekne. Boga koga poriče skeptik je onaj isti Bog koji nas je držao za ruku u dubokim, tamnim mestima, koji nam je učvrstio brak, produbio veru, pomogao nam da se više oslanjamo na Njega, dao nam još dvoje dece i ispunio naš život novom svrhom i smislom, tako da i mi možemo da budemo od pomoći drugima.”

Obazrivo sam mu postavio pitanje: “Da li bi voleo da si imao više odgovora o tome zašto uopšte dolazi do patnje?”

“Mi živimo u rasturenom svetu; Isus je bio dovoljno iskren da nam kaže da ćemo imati iskušenja i nevolje.²⁴ Sigurno da bih voleo da znam više o tome koji su razlozi. Ali je Kriftov zaključak tačan –

konačan odgovor predstavlja Isusovo prisustvo. Zvuči patetično, znam. Ali samo čekaj – kada ti se svet ruši, filozofija i teologija ti ni ne trebaju onoliko koliko ti treba realnost Hristovog prisustva. On je *i bio* odgovor za mene. On je bio upravo taj odgovor koji nam je trebao.”

Postojanje bola i patnje predstavlja snažnu optužbu protiv Boga. Međutim, pitanje glasi da li su ti dokazi dovoljni da ga i osudimo. Mislim da su Kriftove vešte analize i analogije obavile veliki deo posla u uklanjanju ove ogromne prepreke na putu ka veri, ali su ipak ostali mnogi drugi prigovori. Ovo je bio samo početak dugog putovanja i otkrića i ja sam odlučio da se uzdržim od konačne presude sve dok se ne suočimo sa svim preprekama na putu ka religiji i veri i dok se ne iznesu sve činjenice.

U međuvremenu, istaknuti britanski teolog Džon R. V. Stot, koji je priznao da je upravo patnja “najveći izazov za biblijsku religiju”, došao je do sopstvenog zaključka:

“Ja lično nikada ne bih mogao da verujem u Boga da nije bilo krsta... Kako bi čovek, u stvarnom svetu punom bola, mogao da poštuje Boga koji je imun na bol? Ulazio sam u mnoge budističke hramove u raznim azijskim zemljama i s poštovanjem sam stajao ispred Budine statue sa ukrštenim nogama, sklopljenim rukama, zatvorenim očima, misterioznim osmehom na usnama, daljinom koja mu se oslikavala na licu – odvojen od svake agonije ovoga sveta. I svaki put sam posle izvesnog vremena morao da se okrenem i odem. I u svojim mislima ja sam se umesto Bude okretao ka onom usamljenom, presavijenom i izmučenom liku na krstu, sa klinovima zabodenim kroz ruke i noge, raskomadanim leđima, iščašenim udovima, obrvama koje krvare od uboda trnja, sasušenim i nesnosno ožednelim ustima, liku bačenom u tamu koju je i Bog napustio. To je Bog koji je za mene! On je ostavio po strani svoju imunost na bol. Ušao je u naš svet od krvi i mesa, suza i smrti. Propatio je za nas. Naše patnje postaju podnošljivije u svetlu Njegovih. Nad ljudskim patnjama i dalje se nadvija znak pitanja, ali mi preko Njega sasvim samouvereno stavljamo drugu oznaku, a to je krst koji simbolizuje božansku patnju. ‘Hristov krst... je jedini način da Bog opravda sebe samog u ovakvom svetu’ kao što je naš.”²⁵

Drugi prigovor

POŠTO SE ČUDA KOSE SA NAUKOM, ONA NE POSTOJE

Devica koja rađa Hrista, Hristovo vaskrsenje, vaskrsenje Lazara, pa čak i starozavetna čuda – sve se ovo naširoko koristi u svrhe verske propagande i vrlo je efikasno kod priprostih ljudi i dece.

Ričard Dokins, ateista¹

To da Bog čini svoja dela tokom čitave istorije nije samo nekakva provokativna glasina, već činjenica dostojna našeg intelektualnog ubedenja. Oni koji imaju biblijski pogled na svet ne stide se Božjih čuda. Naprotiv, ta čuda predstavljaju svedočanstvo Božje samilosti prema ljudima koji žive u tminama greha i sopstvenih životnih okolnosti.

Geri Habermas, teolog²

Imao sam prilike da posmatram kako se optuženici muče i preznojavaju u toku svedočenja na sudu i osećaju kako im se omča pravde lagano zateže oko vrata. Oni pokušavaju da se lažima izvuku iz teške situacije koja ih je snašla. Izmišljaju gotovo nemoguće priče u uzaludnim naporima da nađu objašnjenje za dokaze koji ih terete. Smišljaju očigledno lažne alibije; bacaju krivicu na nevine ljude; pokušavaju da diskredituju policiju i tužioce; pišu neku novu istoriju; poriču stvari, stvaraju zbrku i pokušavaju da obmanu sudiju i porotnike.

Ali postoji jedna taktika koju nikada nisam video: da optuženi tvrdi da je razlog iz koga su se njegovi otisci prstiju stvorili na oružju kojim je izvršeno ubistvo taj da se nekako, iz nekog neobjašnjivog razloga, dogodilo Božje delo i tajanstven, neponovljiv i natprirodan događaj zbog koga su se njegovi otisci prstiju iznenada pojavili na mestu koje on nikada nije dotakao.

Jednom je optuženik pokušao besmislenu odbranu, iznoseći sumnjive tvrdnje da je visok šećer u krvi nekako kriv za njegovo kriminalno delo, ali čak ni najsmelijih optuženik ne bi smeo da pokuša da se brani "čudima".

Zašto? Jer mu niko ne bi verovao! Na kraju krajeva, mi smo savremeni ljudi iz ere nauke, koji žive u trećem milenijumu. Ne prihvatamo sujeverje, magiju ili direktan uticaj nekakvog nevidljivog božanstva. Uvoditi čuda u tvrdnje bi bilo toliko očevidno besmisleno da ni najočaj-niji optuženik ne bi pribegao takvoj strategiji.

Jednom sam video kako dvojica komičara i mađioničara pozivaju 10-ogodišnjeg dečaka iz publike i pokazuju mu dugačku traku od poli-estera, koju su potom zavezali u čvor i presekli po sredini. Potom su veoma pompezno protresli traku i – gle čuda! – ona je opet bila u jednom komadu.

"Šta misliš?" pitao je mađioničar dečaka. "Da li je to bilo čudo ili mađioničarski trik?"

Dečak se nije dvoumio. "Mađioničarski trik", samouvereno je odgovorio.

Izgleda kao da je i obično dete dovoljno pametno da shvati da kada nismo u stanju da potpuno shvatimo šta je to izazvalo neki misteriozni događaj, ipak i dalje bez sumnje postoji racionalno objašnjenje izvan domena čudesnog.

Iz svog razgovora sa agnostikom Čarlsom Templtonom saznao sam da je mnogo godina ranije odbacio svoju veru u čuda. "Naši praoci su unutar granica svog iskustva nastojali da objasne tajne života, obično pripisujući neobjašnjive stvari delovanju jednog ili više bogova, polubogova i zlih duhova", napisao je. "Ali je definitivno vreme da se ostavimo primitivne spekulacije i sujeverja i da život posmatramo u racionalnim pojmovima".³

Ima naučnika koji se slažu sa ovim i predviđaju da će napredak znanja napokon slomiti veru u natprirodne događaje. 1937. godine je jedan nemački fizičar rekao: "Vera u čuda mora korak po korak da odstupi pred postojanim i čvrstim napretkom naučne sile, a njen konačan poraz nesumnjivo je samo pitanje vremena".⁴

Ateista Ričard Dokins, profesor javnog poznavanja nauke na Oksfordskom univerzitetu i pisac knjige "Sebični gen" ("The Selfish Gene"), veruje da nam se to vreme brzo približava. "Mi radimo na tome da ... potpuno shvatimo svet i sve što se u njemu nalazi", rekao je u jednom televizijskom intervjuu.⁵

To znači da će kao i kod magično sastavljene vrpce kod onih mađioničara, i sada biti "gle čuda!" – neće biti nikakve potrebe da se pozivamo na čuda kako bismo objasnili ono što je pre toga bilo obavijeno velom misterije.

Može li, pak, neko biti naučno obrazovan, a da ipak veruje u postojanje čuda? "Moja vera se može sumirati ovim paradoksom: verujem u nauku i verujem u Boga", rekao je nuklearni fizičar Hju Zifkin. "I nameravam da nastavim da svedočim i za jedno i za drugo".⁶

On i mnogi drugi naučnici ne vide nikakav konflikt između svoje profesije i zaključka da je Bog koji čini čuda odgovoran za stvaranje i održavanje svemira.

Da li je ovo jedan vid svesnog poricanja? Može li čovek da odbaci patuljke i vile kao maštu, a da u isto vreme prihvati hranu sa neba (manu), Hrista rođenog od device, kao i Hristovo vaskrsenje kao istorijske događaje u koje se može verovati? Ako čuda predstavljaju direktno kršenje zakona u prirodi, kako onda razuman čovek može da veruje da se ona uopšte mogu desiti?

Znao sam da je Vilijam Lejn Kreg racionalan čovek. Bilo mi je poznato i da se služi svojim značajnim intelektualnim kapacitetima kako bi odbranio ideju da je Bog intervenisao – i da još uvek interveniše – u svetskim dešavanjima putem svojih čuda. Pozvao sam ga i pitao da li bi bio voljan da mu postavim nekoliko pitanja na ovu temu.

“Svakako”, kazao je. “Samo izvolite”.

Pribeležio sam poduži spisak pitanja i rezervisao let za Atlantu. U avionu sam razmišljao kako bi drevni ljudi let avionom verovatno smatrali čudom. Kako bi se inače moglo podići u vis pedeset tona metala prkoseći zakonu gravitacije? Mora biti da se iza toga krije nevidljiva ruka Božja!

Danas ljudi znaju mnogo više. Poznaju zakone aerodinamike i mlazni pogon. Ali da li je naše naučno i tehnološko znanje zaista učinilo zastarelom svaku veru u čuda? I da li će Kreg moći da iznese ubedljive dokaze da čovek može ostati čiste svesti i zdrave pameti, a da u isto vreme tvrdi da postoje čuda?

DRUGI INTERVJU: DR VILIJAM LEJN KREG

Prva moja reakcija kada sam video Bila Krega bila je neverica. Nije više bilo njegove brade, koja mu je 23 godine davala izgled ozbiljnog intelektualca. Na licu mi se sigurno moglo videti da sam šokiran.

“Napunio sam pedeset godina”, objasnio mi je, “pa sam proslavio to i obrijao bradu”.

Kreg me je niz stepenice doveo do svoje kancelarije, koja je bila lepo sređena prostorija u kojoj su bili upadljivi radni sto od tamnog drveta i police od poda do plafona sa uredno poređanim redovima knjiga i naučnih časopisa. Ja sam seo u udobnu fotelju, a Kreg za svoj sto, u kožnu kancelarijsku fotelju koja je glasno zaškripala.

Kreg je mnogo pisao o čudima, a naročito o Isusovom vaskrsenju. Među njegovim knjigama su “Racionalna vera” (*Reasonable Faith*), “Saznajte istinu o vaskrsenju” (*Knowing the Truth about the Resurrection*), “Istorijski argument za Isusovo vaskrsenje” (*The Historical Argument for the Resurrection of Jesus*) i “Ocena novozavetnih svedočanstava za istoričnost Isusovog vaskrsenja” (*Assessing the*

New Testament Evidence for the Historicity of the Resurrection of Jesus), a zaslužan je i za knjige “U odbranu čuda” (*In Defense of Miracles*), “Postoji li Bog?” (*Does God Exist?*), “Isus pod rafalnom paljbom” (*Jesus Under Fire*) i “Intelektualci otvoreno govore o Bogu” (*The Intellectuals Speak Out about God*).

Stekao je doktorat iz filozofije na Univerzitetu u Birmingemu u Engleskoj, kao i iz teologije na Univerzitetu u Minhenu, a trenutno je profesor filozofskih istraživanja na Teološkom fakultetu Talbot. Član je devet profesionalnih udruženja, uključujući i Američku religijsku akademiju, Društvo za biblijsku književnost i Američko filozofsko udruženje, a aktivno piše za mnoge stručne časopise iz oblasti religije, filozofije i nauke.

Bez brade i u farmerkama, Kreg je izgledao za deceniju mlađi od svojih pravih godina, sa prodornim plavim očima, smeđom kosom začesljanom u stranu i brzim i entuzijastičnim smehom. Dodirivao je podbradak – verovatno mu je nesvesno nedostajala brada – dok je pažljivo slušao moje prvo pitanje, koje je, istina, već u sebi sadržalo poteškoće.

“U redu, dr Kreg, vi ste inteligentan i obrazovan čovek”, započeo sam. “Recite mi: kako može savremena i racionalna osoba još uvek da veruje da se od device može roditi beba, da ljudi hodaju po vodi, a da leševi živi ustaju iz grobova?”

Kreg se nasmešio. “Interesantno je da baš spominjete Isusovo rođenje od device”, odgovorio mi je, “jer je za mene to bio glavni kamen spoticanja da postanem religiozan. Smatrao sam da je to potpuno apsurdno”.

“Zaista?” rekao sam. “I šta se dogodilo?”

“Kada sam prvi put čuo ovu biblijsku poruku kao tinejdžer, već sam znao biologiju. Znao sam da je, da bi bila istinita priča o tome da je Isus rođen od device, Y hromozom morao biti stvoren ni iz čega u Marijinoj jajnoj ćeliji, jer Marija nije posedovala genetski materijal za rađanje muškog deteta. Za mene je to bila totalna izmišljotina. Jednostavno je bilo besmisleno”.

“Niste jedini”, primetio sam. “I drugi skeptici imaju problem da to shvate. Šta je bilo dalje?”

Kreg se zamislio na trenutak. “Pa, ostavio sam to pitanje malo po strani i svakako postao religiozan, iako nisam stvarno verovao u to da je Hrist rođen od device. Ali mi je onda, nakon što sam postao religiozan, palo na pamet da ako stvarno verujem u Boga koji je stvorio svet, onda bi za njega bila dečja igra da stvori Y hromozom!”

Rekao sam Kregu da mi je zanimljivo to što je postao religiozan uprkos sumnjama u vezi sa doktrinom koja je tako važna kao što je ova.

“Verujem da su autentičnost Isusove ličnosti i istinitost Njegove poruke bile toliko jake da su jednostavno nadjačale bilo koju preostalu sumnju koju sam imao”, odgovorio je.

Pritesnio sam ga pitanjem: “Zar niste srljali u nešto što niste u potpunosti prihvatili?”

“Ne. Mislim da ovo može biti dobra procedura”, rekao je. “Vi ne morate dobiti odgovor na sva pitanja da biste došli do religije i poverenja u Boga. Samo treba da kažete: ‘Težina dokaza ukazuje na to da je u pitanju istina, pa ću tako, iako nemam odgovore na sva pitanja, verovati i nadati se da će odgovori doći na duže staze’. I to se kod mene i dogodilo”.

“Da li čovek mora da ostavi po strani svoje kritičko rasuđivanje da bi verovao u nešto tako malo verovatno kao što su čuda?”

Kreg se ispravio u svojoj fotelji i podigao kažiprst kako bi istakao ono što će reći. “Jedino ako verujete da Bog ne postoji!” naglasio je. “Tada bih se složio – čuda bi bila apsurdna. Ali ako postoji Tvorac koji je zamislio i stvorio svet, koji ga iz časa u čas održava u postojanju, koji je odgovoran za same prirodne zakone koji upravljaju fizičkim svetom, onda je svakako razumno verovati da su čuda moguća”.

ČUDA NASUPROT NAUCI

Već smo prešli na intervju, ali se još nismo zaustavili kako bismo definisali pojmove. Znao sam da je važno da se pre svakog daljeg ispitivanja složimo oko toga šta znači ‘čudo’.

“Ljudi prilično neprecizno koriste ovu reč”, rekao sam. Osvrćući se na ono što sam do tada uradio tog dana, dodao sam: “Na primer, ja bih mogao da kažem: ‘Pravo je čudo što sam doleteo u Atlantu’ ili ‘Pravo je čudo što sam pronašao vašu kuću’. Da li bi to bila previše neprecizna upotreba ove reči?”

“Da, mislim da je pogrešno govoriti o tim stvarima kao o čudima”, rekao je. “Tu je jasno reč o prirodnim događajima sa prirodnim posledicama”.

“Kako vi onda definišete taj pojam?”

Kreg je s preciznošću iskazao svoju definiciju: “U pravom smislu reči, čudo je događaj koji se ne može proizvesti prirodnim uzrocima koji su prisutni u vreme i na mestu gde se taj događaj odvija”.

Dok je izgovarao definiciju, ja sam je u sebi ponavljao da bih je dobro zapamtio. Razmislio sam o njoj nekoliko trenutaka pre nego što sam nastavio sa onim što sam smatrao narednim logičnim pitanjem.

“Ali, zar onda ne postoji kontradikcija između nauke i čuda?” upitao sam. “Filozof i ateista Majkl Ruz je rekao: ‘Religiozni naučnici veruju da je svet započeo čudom. Ali čuda stoje izvan opsega nauke,

koja po svojoj definiciji proučava prirodne pojave, koje se mogu ponoviti i kojima upravljaju određene zakonitosti’”.⁷

“Obratite pažnju da Ruz ne kaže da čuda *protivreče* nauci”, ukazao je Kreg. “On kaže da čuda stoje *izvan* opsega nauke, a to je dosta različito. Mislim da bi se religiozan čovek koji veruje u čuda u tome mogao složiti sa njim. On bi mogao da kaže da čuda, precizno rečeno, stoje izvan oblasti prirodnih nauka – ali to ne znači da su ona protivrečna nauci”.

Pokušao sam da shvatim tu razliku. “Možete li da smislite još neki sličan primer?” pitao sam ga.

Kreg se zamislio na trenutak pre nego što je dao odgovor. “Pa evo, na primer etika se nalazi izvan oblasti prirodnih nauka”, odgovorio mi je. “Nauka ne donosi etičke sudove. Tako da ja ne moram da iznesem prigovor na Ruzovo tvrđenje. On kaže da cilj nauke jeste da traga za prirodnim objašnjenjima i da samim tim čuda stoje izvan carstva nauke”.

Pre nego što sam stigao da postavim još jedno pitanje, Kreg je rekao još i ovo: “Trebalo bi ipak da dodam da se možete baviti teističkim vidom nauke. Na primer, postoji čitav pokret ljudi kao što su matematičar Vilijam Dembski i biohemičar Majkl Behe, koji putem naučnih principa izvode zaključak da postoji Inteligentan Tvorac svemira i biološkog sveta.⁸ Oni ne tvrde ništa proizvoljno – iz racionalne i naučne perspektive putem dokazivanja zaključuju da mora postojati inteligentan Tvorac”.

“Znači”, rekao sam, “vi se ne slažete sa velikim skeptikom Dejvidom Hjumom, koji je definisao čuda kao kršenje prirodnih zakona”.

“Da, apsolutno. To je neispravno poimanje čuda”, rekao je on. “Vidite, prirodni zakoni imaju implicitne uslove *ceteris paribus* – što na latinskom znači ‘pod uslovom da su sve ostale stvari nepromenjene’. Drugim rečima, prirodni zakoni pretpostavljaju da nikakvi drugi prirodni ili natprirodni činioci ne utiču na funkcionisanje opisano tim zakonima”.

“Možete li mi dati primer za to?”

Kreg je prelazio pogledom po prostoriji u potrazi za ilustracijom. Konačno se zaustavio na jednoj ilustraciji koja je bila na samom njegovom telu.

“Evo, na primer, prirodni je zakon da se kalijum pali u dodiru sa kiseonikom”, objasnio mi je. “Ali ja u svom telu imam i kiseonik i kalijum, pa ipak ne sagorevam. Da li to znači da je prisutno čudo i da ja kršim prirodne zakone? Ne, jer zakon samo kaže šta se događa pod idealnim uslovima, pod pretpostavkom da nema uticaja drugih faktora. Međutim, u ovom slučaju *postoje* drugi faktori koji sprečavaju sagorevanje, pa do njega ne dolazi. I tu nije reč o kršenju zakona.

Slično tome, ukoliko postoji natprirodni faktor koji deluje u prirodnom svetu, onda više ne postoje idealni uslovi opisani zakonom. I tu zakon nije prekršen, jer on u sebi ima taj implicitni preduslov da ništa ne sme uticati na spoljne uslove”.

Rekao sam Kregu da me njegovo objašnjenje podseća na razgovor koji sam vodio nekoliko godina ranije sa Džejsom Morlendom, poznatim filozofom koji je napisao knjigu “Hrišćanstvo i priroda nauke” (*Christianity and the Nature of Science*). On se poslužio ilustracijom zakona gravitacije, koji kaže da će neki predmet, ako ga ispustite, pasti na zemlju. Ali, kako kaže, ako sa drveta padne jabuka i vi pružite ruku da je uhvatite pre nego što padne na tlo, vi time ne kršite i ne poričete zakon gravitacije; vi ste se samo umešali u situaciju.

“Da, na to sam mislio kada sam spomenuo uslove *ceteris paribus*”, rekao je Kreg. “Zakon gravitacije kaže šta će se dogoditi pod idealnim uslovima, bez prisustva prirodnih ili natprirodnih činilaca. Hvatanje jabuke neće ukinuti zakon gravitacije i neće zahtevati formulaciju novog zakona. Reč je naprosto o delovanju čoveka sa slobodnom voljom koji zaobilazi prirodne principe koji su operativni u ovom konkretnom slučaju. I to je u suštini ono što Bog radi kada čini čuda”.

To mi je zvučalo logično. Međutim, znao sam da bi neki naučnici ipak odbacili čuda kao puko sujeverje. Odlučio sam da krenem dalje ovom linijom ispitivanja.

STVARNA BOŽJA DELA

Pitao sam Krega šta misli o predviđanjima nemačkog fizičara da će se vera u čuda neizbežno povući pred napretkom nauke i o opasci biologa Ričarda Dokinsa da će naučnici jednoga dana shvatiti kako funkcioniše svemir i tako prevazići potrebu za uvođenjem čuda u objašnjenja. Kregova reakcija me je iznenadila.

“Mislim da su u pravu”, izjavio je.

Podigao sam pogled sa svojih beleški, misleći da je možda pogrešno razumeo pitanje. “Molim?” rekao sam.

“Da, zaista”, bio je uporan, “mislim da su u pravu – u onoj meri u kojoj se neki sujeverni ljudi služe čudima kao izgovorom za neznanje i pokazuju prstom na Boga svaki put kada nešto ne mogu da objasne. Mislim da je dobra stvar što će nauka istisnuti takav vid uprošćenog rezonovanja.

Ali to nisu čuda o kojima ja pričam. Ja govorim o događajima preko kojih biste, na jedan principijelan način, mogli legitimno da zaključite da je u njihovom procesu učestvovao natprirodni faktor. Ta čuda – ta *stvarna dela Božja* – neće biti istisnuta napretkom nauke,

jer ona ne crpe svoju snagu iz ljudske neprosvećenosti. Ta čuda su potkrepljena brojnim naučnim i istorijskim dokazima.

Majkl Behe čini upravo to u svojoj knjizi “Darvinova crna kutija” (*Darwin's Black Box*). Behe istražuje 'neumanjivu složenost' u prirodi – organizme koji nisu mogli da evoluiraju korak po korak postepenim darvinovskim procesom prirodne selekcije i genetske mutacije. Naravno, on ne kaže samo da je ovo naučno neobjašnjiva stvar. On pruža principijelan zaključak u prilog Inteligentnom Tvorcu na osnovu onoga što se vidi iz dokaza. I to je racionalno. Njegovi zaključci se temelje na čvrstoj naučnoj analizi”.

Kregova rasprava o dokazima za čuda me je podstakla da mu postavim pitanje o još jednom zaključku koji je izveo Hjum, skeptik iz škotske iz 18. veka i čovek koji je u istoriji bio najčuveniji po svojoj sumnji u čuda. “Hjum je rekao da su dokazi za uniformnost prirode toliko ubedljivi da ih nijedan dokaz za čuda nikada ne bi mogao pobiti”, rekao sam. “Na primer, pogledajte u vaskrsenje. Imamo hiljade godina jedinstvenog dokaza da se umrli ljudi jednostavno ne vraćaju iz mrtvih. Tako da Hjum kaže da nema tih dokaza koji bi prevagnuli nad tom ogromnom pretpostavkom”.

Kreg je odmahnuo glavom. “Ne postoji protivrečnost između verovanja da ljudi uglavnom ostanu u grobu i da je Isus iz Nazareta ustao iz mrtvih. Religiozni ljudi zapravo veruju u oba. Suprotnost tvrdnji da je Isus ustao iz mrtvih nije da su svi ostali ljudi ostali u grobu, već da je Isus iz Nazareta ostao u *svom* grobu.

Da biste raspravljali protiv dokaza vaskrsenja, morate izneti dokaze protiv samog vaskrsenja Isusa Hrista, a ne dokaze da od svih ostalih ljudi niko nikada nije ustao iz groba. Zato mislim da je njegov argument naprosto pogrešan.

Doduše, složio bio se sa Hjumom da je *prirodno* vaskrsenje Isusa iz mrtvih, bez bilo kakvog božanskog čina, veoma malo verovatno. Međutim, to *nije* pretpostavka. Pretpostavka glasi da je Bog podigao Isusa iz mrtvih. Ova pretpostavka ne govori ništa protiv prirodnih zakona, koji kažu da se mrtvi ljudi *po prirodi stvari* ne vraćaju u život”.

SPECIFIČNI DOKAZI

Iako sam mogao da shvatim šta Kreg hoće da kaže, hteo sam da krenem još dalje tim putem. “Neki kritičari kažu da je Isusovo vaskrsenje specifičan događaj i da stoga zahteva specifične dokaze”, rekao sam. “Zar takva izjava ne deluje donekle prihvatljivo?”

“Da, zvuči kao zdravorazumsko tvrđenje”, odgovorio mi je. “Ali se može pokazati da je netačno”.

“Kako to?”

“Zato što bi vas takav standard odvratio od verovanja u sve one događaje koje prihvatamo na racionalnom nivou. Primera radi, ne biste poverovali kada biste čuli na vestima da su brojevi izvučeni na lotou bili 4, 2, 9, 7, 8 i 3, jer bi to bio veoma malo verovatan događaj. Verovatnoća za tako nešto bi bila milione i milione na prema jedan, i samim tim vi ne bi trebalo da poverujete u to što čujete na vestima. Pa ipak, mi očigledno verujemo da smo racionalni kada zaključujemo da je to istina. Kako je to moguće?”

Teoretičari verovatnoće kažu da morate uporediti koja je verovatnoća da se događaj neće desiti sa verovatnoćom da bi dokaz bio baš takav kakav jeste pod uslovom da se događaj nije odvio”.

Kreg je ovu rečenicu toliko brzo izrekao da je moj mozak imao probleme da je primi. “Uf”, rekao sam i podigao ruku. “Moraćete da malo usporite i da mi date primer”.

“U redu. Pogledajte ovako: ako su vesti tačne sa velikom verovatnoćom, onda je vrlo malo verovatno da će netačno preneti koji su brojevi izvučeni na lotou. To predstavlja protivtežu bilo kojoj maloj verovatnoći da će ti brojevi biti izvučeni, tako da bi s vaše strane bilo prilično racionalno verovati u ovaj vrlo malo verovatan događaj.

Na isti način, ma koliko malom smatrali verovatnoću u vezi sa Isusovim vaskrsenjem, ona svoju protivtežu ima u maloj verovatnoći da grob bude prazan, da se Isus javlja ljudima po vaskrsenju i da se dogodi iznenadna promena kod prvih učenika, pod uslovom da uopšte nije došlo do Isusovog vaskrsenja. Shvatate li šta hoću da kažem?”

Da, rekao sam, ta ilustracija mi je razjasnila šta je hteo da kaže. Koliko god Isusovo vaskrsenje skepticima izgledalo malo verovatno, to se mora uporediti sa tim koliko bi bilo malo verovatno imati sve ove razne istorijske dokaze za njega pod uslovom da se ono nikada nije dogodilo.

“Zato”, zaključio je Kreg, “postaje prilično racionalno verovati u događaj kao što je čudesno Isusovo vaskrsenje. Osim toga, ja to i ovako posmatram: ako Bog stvarno postoji, u kom bi onda smislu *doista* bilo malo verovatno da bi On podigao Isusa iz mrtvih? Ne pada mi na pamet nijedan”.

“Da li ste nekada videli nekog skeptika koji postaje religiozan zbog kvaliteta i kvantiteta dokaza za Isusovo vaskrsenje?” pitao sam.

Kreg je iskolačio oči. “O, da, svakako!” rekao je. “Nedavno sam upoznao čoveka koji je postao religiozan napustivši takozvani pokret ‘slobodne misli’. On je posmatrao vaskrsenje i zaključio iz dokaza da je Bog podigao Isusa iz mrtvih. Naravno, drugi članovi iz tog pokreta su ga zasuli drvijem i kamenjem. On je rekao: ‘Zašto su toliko neprijateljski nastrojeni? Ja sam samo sledio principe slobodne misli, i evo gde su me doveli dokazi i razum!’”

Zasmejavao sam se. “Hoćete li da kažete da neki ljudi iz pokreta ‘slobodne misli’ i ne razmišljaju tako slobodno kao što bi hteli da predstave drugim ljudima?”

“Iskreno rečeno”, odgovorio mi je, “mislim da su mnogi skeptici zatvorenog uma”.

Pošto sam i sâm bio bivši skeptik, primetio sam istu stvar. “Mislite li na činjenicu da neki od njih na samom početku odbace čak i mogućnost da dođe do čuda?” pitao sam.

“Upravo tako”, rekao je Kreg. “Logičari imaju jedan izraz: ‘zaključivanjem do najboljeg objašnjenja’. To znači da imate korpus podataka koje treba objasniti, a pored toga imate i opseg raspoloživih mogućnosti ili raznih objašnjenja za te podatke. Vi treba da odaberete koje bi objašnjenje iz tog opsega, pod uslovom da je tačno, najbolje objasnilo podatke koje proučavate.

Neki skeptici, pak, uopšte ne dopuštaju da se u tom opsegu raspoloživih mogućnosti nađu natprirodna objašnjenja. Shodno tome, ukoliko ne postoji prirodno objašnjenje nekog događaja, njima ne preostaje ništa drugo do neznanja.

Tu se radi o predrasudama. Ako se izuzmu neki dokazi ateizma, nema opravdanja da se iz opsega raspoloživih mogućnosti izbacuju natprirodna objašnjenja. Ukoliko ih smestite u taj opseg, onda morate biti otvoren i iskren istraživač kako biste videli koje je najbolje objašnjenje za bilo koji događaj”.

ISUSOVA ČUDA

“Recimo da ste vi iskren istraživač”, rekao sam, nadovezujući se na njegovu poslednju misao. “Šta biste tražili kao uverenje da se neko čudo dogodilo?”

“Moralni biste uzeti u obzir brojne kriterijume. Morali biste da istražite i da vidite da li se nešto ne može objasniti u terminima prirodnih sila koje su delovale u to vreme na tom mestu. Takođe biste pogledali i u religijsko-istorijski kontekst”.

Hteo sam da razradim ovu ideju konteksta. Hjum je rekao da ako bi se istoričari jednodušno složili da je umrla engleska kraljica, pa da se potom živa pojavila mesec dana kasnije, onda bi on težio tome da prihvati bilo kakvo objašnjenje osim toga da je Bog tu učinio čudo. Pitao sam Krega koji bi bio njegov odgovor na to.

“Ja bih se složio da je čudo bez konteksta samo po sebi nejasno”, odgovorio je Kreg. “Kontekst čuda nam može pomoći da saznamo da li je ono od Boga ili nije. Na primer, kraljičinom ponovnom oživljavanju nedostaje svaki religijski kontekst i to bi onda u suštini bio ogoljen i nerazjašnjen izuzetak.

Ali sa Isusom to nije slučaj. Njegovi natprirodni podvizi su se odigrali u kontekstu prepunom religijskog značenja jer je On činio čuda i isterivao demone kao znak dolaska Božjeg prisustva u čovekovu istoriju, i ona su služila kao potvrda autentičnosti njegove poruke. A vaskrsenje dolazi kao vrhunac njegovog jedinstvenog života i službe, i njegovih radikalnih tvrdnji da poseduje božansku vlast, zbog čega je i raspet na krst. Eto zašto nam Njegovo vaskrsenje daje razloga da zastanemo i zamislimo se, dok bi nas kraljičin povratak u život samo zbunio. Stoga je religijsko-istorijski kontekst ključan za razumevanje čudesnih događaja”.

Ali sam ja insistirao dalje: “Da li je Isus *zbilja* činio čuda? Zbog čega ste uvereni u to?”

“Činjenica je da danas većina kritičara Novog zaveta priznaje da je On činio ono što bismo mi nazvali čudima. Razume se, možda neće svi oni i verovati da su ovo bila *autentična* čuda, ali pojam Isusa iz Nazareta kao čudotvorca i isterivača duhova predstavlja sastavni deo istorijskog Isusa koga danas kritičari uglavnom prihvataju”.

U tom trenutku se Kreg okrenuo i izvukao registrator sa police iza stola. Prelistao je nekoliko strana dok nije došao do onoga što je tražio. “Pročitacu vam citat Rudolfa Baltmana, koga priznaju za jednog od najskeptičnijih novozavetnih kritičara ovoga veka:

‘Hrišćanska zajednica je bila uverena da je Isus činio čuda i pričali su mnoge priče o njegovim čudima. Većina ovih priča iz jevanđelja su legendarnog karaktera ili su makar obavijene velom legende. Ipak, ne može biti sumnje da je Isus činio dela, koja su, po Njegovom shvatanju i shvatanju njegovih savremenika, čuda; drugim rečima, događaji koji su bili posledica natprirodne božanske kauzalnosti. On je bez sumnje isceljivao bolesne i isterivao demone’.”⁹

Kreg je zatvorio registrator. “Čak i Baltman kaže da čuda i isterivanje demona pripadaju istorijskom Isusu. U Baltmanovo su se pak vreme ove priče smatrale legendarnim zbog navodnog uticaja grčko-rimske mitologije na jevanđelja, ali danas teolozi shvataju da ovog uticaja apsolutno nije bilo. Oni sada veruju da se uloga Isusa kao čudotvorca mora razumeti u kontekstu judaizma u Izraelu u prvom veku, gde se savršeno uklapa.

“Zapravo”, zaključio je, “jedini razlog da budete skeptični u to da su ovo bila autentična čuda umesto psihosomatskog isceljenja bio bi filozofski – da li verujete u to da su ti događaji mogući ili ne? Sama istoričnost događaja ne dovodi se pod sumnju”.

ČUDA I LEGENDE

Zaključci ovih teologa su bili korisni, ali ja sam hteo više od toga. “Koji je konkretan dokaz da je Isus činio čuda?” pitao sam.

“Deo tog dokaza je da se ovi događaji nalaze u svim slojevima jevandeoskih izvora. Na primer, čudo kada je nahranjeno pet hiljada ljudi nalazi se u svim jevanđeljima, tako da imate nezavisna, višestruka svedočanstva za te događaje. Ni u jednom od izvora ne postoje ni naznake za nekakvog Isusa iz Nazareta koji nije činio čuda; stoga je veoma verovatno da se sve to odnosi na istorijsku ličnost Isusa Hrista. Štaviše, sve se odlično uklapa u jevrejski milje. Bilo je i drugih jevrejskih isterivača duhova i čudotvoraca koji su bili pre Isusa”.

To za mene nije bilo dovoljno. “To što je samo nekoliko ljudi reklo da se dogodilo nešto neobično – kao što je hrana za pet hiljada ljudi – ne mora neophodno da znači da je istina”, rekao sam.

“U određenom smislu je veoma individualno pitanje toga šta će za vas biti uverljivo”, odgovorio je on. “Mislim da možemo sa pouzdanjem reći da ne postoje nikakvi drugi razlozi za sumnju u ove izveštaje osim filozofskih. Drugim rečima, ako verujete da Bog postoji, onda ne postoji dobar razlog da budete skeptični prema ovim događajima.

Ali, dodao bih i ovo: kada je reč o centralnom čudu u Novom zavetu – Isusovom vaskrsenju – imamo veoma dobre argumente da sa pouzdanjem zaključimo da je to zaista bio istorijski događaj. Vidite, dokaz vaskrsenja je mnogo, mnogo jači od dokaza da je, recimo, Isus učinio čudo kada je iscelio slepog čoveka u Jevanđelju po Jovanu 9. glava. Imate izobilje podataka u vezi sa praznom grobnicom, sa pojavljivanjem vaskrslog Isusa Hrista, kao i sa tim kako su učenici poverovali da je došlo do vaskrsenja”.

“Zar nije verovatnije da su zapisi o Isusovim čudima zapravo bili legende koje su nastale mnogo godina nakon Njegovog života?” pitao sam. “Ateista Džordž Smit kaže: ‘Kad idemo od ranih ka kasnijim jevanđeljima, neka čuda se sve više preuveličavaju’.”¹⁰

On ovo stvaranje legende ilustruje poređenjem Jevanđelja po Marku 1. glava, gde piše da su *svi* dolazili Isusu i da su *mnogi* bili isceljeni; Jevanđelja po Mateju 8. glava, koje kaže da su *mnogi* prilazili Isusu i da su *svi* bili isceljeni; i Jevanđelja po Luki 4. glava, gde stoji da su *svi* prilazili Isusu i *svi* bili isceljeni. Kao što je rekao istoričar Arčibald Robertson: ‘Ovde smo svedoci procesa nastajanja legende’.”¹¹

Kreg je napravio kiseo izraz lica. “Taj argument je prilično neozbiljan”, rekao je, “jer pisci jevanđelja ne koriste reči ‘svi’ i ‘mnogi’ onako kako bi to stajalo u policijskom izveštaju”.

Ostavio je registrator i uzeo Bibliju, otvorio Novi zavet i tražio prstom taj stih. Našao ga je u Jevanđelju po Marku 1,5 i naglas pročitao: “Sva Judejska zemlja i Jerusalimljani izlazahu k njemu ispovedajući grehe svoje, i on ih krštavaše u reci Jordanu”.

“Eto. Razmišljajte sada malo o tome”, rekao je. “Piše da je Jovan Krstitelj krštavao svu Judeju i sav Jerusolim. *Stvarno? Baš svu Judeju? Baš ceo Jerusolim?*” rekao je Kreg glasom koji je odavao lažnu zapanjenost. “*Čitava* provincija je ostala bez naroda koji je otišao na reku Jordan i *baš svi* su bili kršteni – sva deca i svaka starija osoba? Pa, očigledno da ne. Ovo nije izraz koji treba čitati doslovno, kao policijski izveštaj.

A sada, da se vratimo na zapise koje ste ranije spomenuli – šta je centralna stvar u njima? Jasno je da se tu desilo da je mnoštvo ljudi prilazilo Isusu da ih On isceli i da izgoni nečiste duhove, i za to postoje mnoga svedočanstva. Činjenica je da se svi ovi zapisi apsolutno slažu među sobom da je Isus činio čuda i da su tome pristvovali mnogi ljudi”.

Dodao je još i ovo: “A važno je zapamtiti da za najveće čudo, vaskrsenje, znamo iz istorijskih istraživanja da nije bilo ni izdaleka dovoljno vremena da se razviju legende i uklone jaku srž istorijske istine”.

MUHAMEDOVA “ČUDA”

Pod pretpostavkom da postoje istorijski dokazi da je Isus zaista činio velika dela koja su očevici smatrali za čuda, šta je onda sa čudima u drugim religijama? Za kritički nastrojenog Hjuma, čuda iz različitih religija međusobno opovrgavaju mogućnost da budu dokaz istine.

Primeru radi, islamska tradicija kaže da se Muhamed popeo na nebo na mazgi, da je iscelio slomljenu nogu svom saputniku, da je hranio velike grupe ljudi sa malo hrane, da je pretvorio granu drveta u mač, kao i da je bio zaslužan i za druge natprirodne podvige.

“Ako su i on i Isus činili slična čuda”, rekao sam Kregu, “zar onda to ne oslabljuje Isusovu jedinstvenost i ne poriče čuda kao dokaz za Njegovu istinu?”

Kreg je naborao čelo. “Mislim da se to zasniva na pogrešnom viđenju Islama”, rekao je malo neodlučno. “Ispravite me ako grešim, ali kada čitam Kuran, u suštini i ne nalazim mnogo čuda, osim navodne čudesnosti samog Kurana”.

“Tako je”, odgovorio sam. “Osim nekoliko spornih odeljaka, mislim da teolozi uglavnom tako i tumače Kuran. Ali, ja sam rekao da se o ovim čudima govori u islamskoj *tradiciji*, gde ih ima u ogromnom broju”.¹²

Kreg je prebirao po glavi i onda se prisetio. “A, da, tako je – čuda se spominju u takozvanom Hadisu”, rekao je. “I evo šta je tu bitno: islamska tradicija se javlja stotinama godina nakon Muhamedovog

života i stoga se ne može uporediti sa Jevanđeljima, koja su napisana za života prve generacije, kada su očevici još bili živi.

Na primer, u Prvoj Korinćanima 15. glava, izveštaji o Isusovom vaskrsenju potiču iz prvih pet godina nakon tog događaja. Samim tim, reč je o svežim podacima koji nisu mogli doći kao posledica nastanka legende. To se jednostavno ne može uporediti sa ovim legendarnim pričama o Muhamedu koje su se nakupile mnogo, mnogo godina kasnije u islamskoj tradiciji”.

“Da li mislite da je od značaja to što sam Kuran ne stavlja akcent na čuda kod Muhameda, dok Biblija to čini kod Isusa?”

“Možda, u smislu da kasnije izgleda kao da je za Hadit bilo bitno da izmisli čuda za Muhameda. On nikada za sebe nije tvrdio tako nešto. U suštini, ove priče ilustruju kako nastaju neistorijski podaci putem uticaja legendi kroz vekove, nasuprot Jevanđeljima, gde su zapisi o čudima deo najranijih slojeva izvornih podataka”.

Ipak sam ja i dalje osećao protivrečnosti. Ukoliko je za čuda bitno neposredno objavljivanje, onda je sigurno da Mormonova knjiga prolazi taj test. “U njoj imate tvrdnje o čudima koja se prenose ubrzo nakon što su se navodno dogodila, a vi ih ipak ne biste prihvatili kao istinita”, rekao sam.

“U ovom slučaju je reč o najobičnijoj prevari Džozefa Smita, koji je stvorio mormonizam”, odgovorio je Kreg. “Zanimljivo je da su Smit i njegov otac, dok su živeli u Njujorku, bili opsednuti traganjem za zakopanim blagom Kapetana Kida. A šta potom Smit tvrdi da je našao? Zlatne tablice od anđela Moronija; potom one nestaju – navodno su uzete na nebo i niko ih više nikad nije video.

Ono što tu imate u poređenju sa Jevanđeljima, jeste jedna detaljno razrađena obmana, sa očiglednim iskrenim uverenjem tih ljudi u ono što objavljuju. Problem kod mormonizma je u suštini problem kredibiliteta zbog nepouzdanog Džozefa Smita i očiglednog nedostatka potkrepljujućih dokaza. Nasuprot Jevanđeljima, čiji kredibilitet arheologija veoma dobro potvrđuje, arheološka otkrića nikada nisu potkrepila Mormonovu knjigu”.

LIČNA STRANA ČUDA

Moja diskusija sa Kregom je do sada bila stimulativna, ali je ostala isključivo na intelektualnom nivou. Hteo sam da pređem malo više na lični nivo, kako bih ispitao teren iza Kregove naučne ličnosti i kako bih povezao pitanje čuda sa njegovim ličnim životom. Ipak, oklevao sam.

Tokom mojih godina poznanstva sa Bilom Kregom primećivao sam da ima izvesne zdravstvene probleme sa kojima se suočava. Na primer, kad bismo se rukovali mogao sam da osetim da mu je desna

šaka pomalo ispupčena. Iz pristojnosti nikada sa njim nisam zapo-
deno razgovor na tu temu. Sada, kad smo već analizirali ovu temu,
njegov očigledan problem je postavljao mučno pitanje koje više nisam
mogao da ignorišem: ako Bog može da čini čuda, zašto onda nije
iscelio čoveka koji mu je toliko posvećen kao što je to bio Bil Kreg?

Započeo sam obazrivo: “Čujte, Bile”, rekao sam, “vi verujete da
Bog još uvek čini čuda, zar ne?”

“Ja ne bih porekao da se čuda mogu desiti i danas”, rekao je
Kreg. “Međutim, dodao bih da nema razloga da očekujemo da budu
onoliko česta ili očigledna kao što su bila kod Isusa. Čuda se nekako
češće događaju uoči velikih trenutaka u istoriji spasenja, kao što su
izlazak Izraela iz Egipta ili Isusova služba, a On je na svoja čuda
gledao kao na znake upućene narodu da dolazi carstvo Božje, a na
to što isteruje demone kao na znak svoje moći da uništi sile tame”.

“Kažite mi onda ovo”, ljubazno sam rekao. “Ako Bog vas voli i ima
tu silu da vas isceli, zašto vas ne oslobodi vaših zdravstvenih te-
ga?”

Kreg nije delovao kao da ga je uvredilo ovo pitanje. Naslonio se
na drugu stranu fotelje, potom nagnuo napred, a glas mu se prome-
nio od profesorskog tona ka malo ličnijem i blažem.

“Apostol Pavle je imao nešto što je nazvao ‘žalac u mesu’, za koji
se triput molio Bogu da ga ukloni”, započeo je Kreg, “a Božji odgo-
vor je bio da mu je njegova milost dovoljna i da se njegova sila usavr-
šava u slabostima. Taj odeljak mi stoji kao uteha u ličnom životu”.

Malo je pogledao u stranu, možda da bi odlučio koliko toga da
kaže. Kada me je ponovo pogledao, oštra i čelična jačina njegovih
plavih očiju je smekšala do ranjive iskrenosti.

“O ovome ne govorim mnogo otvoreno”, rekao je, “ali ja imam
urođenu neuromišićnu bolest koja izaziva progresivnu atrofiju u
ekstremitetima. U mom slučaju ona je prilično blaga. Mnogi ljudi sa
ovim sindromom moraju da na nogama nose metalne šine. Oni su
potpuni invalidi. Ja sam prilično srećan što moj slučaj nije tako
težak”.

“Da li ste se molili za čudo?” pitao sam ga.

Klimnuo je glavom. “Kao mlad u veri molio sam se Bogu da me
isceli. Ali On to nije učinio”.

Iako mi je bilo jasno iz njegove pragmatične boje glasa da nije
tražio sažaljenje, ja sam ipak saosećao s njim. “Vi ste razočarani”,
rekao sam, a reči su mi izletele više kao konstatacija nego kao pita-
nje.

Na licu mu se pojavio blagi osmeh. “Li, znate li čemu se divim?”
pitao me je sa očiglednim osećanjem čuđenja. “Kada posmatram svoj
život, Bog je ovu bolest upotrebio da uobličim mene i moju ličnost na

tolike divne načine. Pošto nisam mogao da se bavim atletikom, da
bih uspeo u nečemu dospeo sam u akademske vode. To što posto-
jim kao stručnjak za religiju zaista mogu da zahvalim ovoj bolesti. Ona
me je primorala na misaoni život.

Takođe je psihološki uticala na mene dajući mi ogroman podstrek
da uspem. Navela me je da steknem orijentaciju prema uspehu i cilju,
što mi je pomoglo da učinim mnogo toga u životu. Tako da sam zaista
na delu video, i to veoma lično, ono što je apostol Pavle rekao – da
se njegova sila usavršava u slabostima”.

“Da ste mogli da budete isceljeni, da li biste to i želeli?”

Nasmejao se. “Recimo da bi *sada* to možda bilo lepo, pošto sam
naučio lekcije!” rekao je.

Potom mi je dao i ozbiljniji odgovor koji je bio odjek predašnjih
komentara Pitera Krifta o patnji. “Sa druge strane, prilično sam se
privikao na nju. Kada pogledam unazad, mogu iskreno da kažem da
mi je drago što me je Bog usmerio na ovaj životni put. On može da
upotrebi čak i loše stvari u životu kako bi došao do svog konačnog
cilja i svrhe.

To ne znači da te stvari nisu loše – one zaista to i *jesu*. Ali su
sve one pod Božjim suverenitetom. Čak i dobro može da proizađe iz
zla”.

VERA U BOGA ČUDOTVORCA

Bil Kreg nije nekakav suvoparan teoretičar; on je čovek čiji svakod-
nevni život sadrži njegovu religijsku filozofiju. Čak i kada se suočava
sa veoma realnim problemom sopstvene patnje, on dolazi do potvrde
da su mu verovanja na mestu. Sve je poduprto vrhovnim uverenjem
u racionalnost biblijske religije – religije čija je suština u čudu
nevidenih razmera.

“Jednu od svojih najpopularnijih knjiga naslovili ste ‘Racionalna
vera’”, rekao sam, “ali postoje skeptici koji bi to nazvali kontradikci-
jom”.

Pružio sam ruku u torbu, izvukao knjigu pod naslovom “Kritike pro-
tiv Boga” i okrenuo poglavlje “Religija i razum”. To poglavlje je napi-
sao ateista Ričard Robinson, filozof koji je zvanje stekao na uni-
verzitetima Oksford i Kornel. Pročitao sam Kregu citat koji sam pre
toga podvukao:

“Biblijska religija se ne sastoji samo u verovanju da postoji Bog.
Njena suština je u verovanju da postoji Bog bez obzira na to kakvi su
dokazi za to. ‘Imati veru’, u biblijskom smislu reči, znači ‘naterajte
sebe da verujete da postoji Bog bez obzira na dokaze’”.¹³

Zatvorio sam knjigu, pogledao u Krega i pitao ga: “Kako vi posmatrate ovu interakciju između vere i razuma? Da li su te dve stvari zaista kontradiktorne, kao što insistiraju kritičari?”

Kreg je započeo definicijom. “Vera je uverenje ili posvećenost za ono što smatrate da je istina”, odgovorio mi je. “Razlog zašto neko misli da je biblijska religija ispravna može se razlikovati od čoveka do čoveka. Za nekog, taj razlog može biti zato što Bog govori njegovom srcu i u njemu stvara uverenje da je to istina. Ja svakako verujem da je to validno.

Za nekog drugog, pak, možda je više stvar u upornom intelektualnom istraživanju dokaza koji ga dovode do istog zaključka. Ali nijedan od te dvojice neće doći do vere sve dok ne počne da živi na osnovu vere ili posvećenosti za ono što misle da je istina. Kada veru shvatamo u ovim kategorijama, možemo videti da je potpuno usaglašena sa razumom”.

Kada sam zamolio Krega da razradi tu temu, on se zamislio na trenutak, a potom mi ponudio ilustraciju iz sopstvenog života. Započeo je: “Nedavno sam imao operaciju transplantacije rožnjače”, ali čim su te reči izašle iz njegovih usta, nasmejao se. Još jedan zdravstveni problem je zaista zvučao kao “nadodavanje” u svetlu našeg prethodnog razgovora o njegovom zdravlju. Kreg je slegao ramenima. “Žena mi kaže da sam medicinsko minsko polje na dve noge”, rekao je uz smeh, “ali i najzdravija osoba koju zna.

U svakom slučaju, pre nego što sam bio spreman da dam da mi bilo ko operiše oči, Džen i ja smo sve detaljno pregledali da bismo pronašli najboljeg hirurga za operaciju rožnjače u zemlji. Istražili smo, gledali u dokaze, kontaktirali smo ga, pričali sa njim, i konačno, nakon što smo se uverili na osnovu dokaza da je on najbolji, dobio je moje poverenje i dopustio sam da mi operiše oči. Moja vera ili poverenje u njega zasnivali su se na dobrim dokazima koje sam video iz njegovih kvalifikacija i kredibiliteta.

Na isti način, kada je reč o verovanju u Boga ili u čuda, mnogi ljudi se odluču na taj čin poverenja i posvećenja nakon što su se uz pomoć dokaza uverili da je biblijska religija ispravna. Ne krene svako tim putem, ali svakako da postoje ljudi koji krenu. I to je logičan i racionalan pristup koji se koristi razumom i ne poriče ga”.

Tematika dokaza je otvorila vrata za temeljno pitanje koje se prosto nametalo da ga istražimo. Kreg je neprestano govorio o činjenici da ako Bog postoji, da je onda razumno verovati da su čuda moguća. I dok to samo po sebi ima smisla, za mnoge ljude stvar zavisi od onog veoma velikog “ako”.

“Kakav vas potvrđan dokaz uverava da postoji takvo Biće koje čini čuda?” pitao sam ga. “Možete li mi dati neke čvrste razloge za verovanje u božanskog Tvorca i u utemeljenost biblijske religije?”

Kreg je klimao glavom sve vreme dok sam izgovarao pitanje. “1986. godine sam slušao predavanje na kome je Elvin Plantinga izneo mnoštvo dokaza za verovanje u Boga. On je danas možda najvažniji biblijski filozof, a to predavanje je bilo sjajan prikaz teističkih argumenata”, odgovorio mi je Kreg.¹⁴

Bacio sam pogled na sat. “Kako bi bilo da privedemo razgovor kraju sa pet glavnih argumenata?” predložio sam.

“Dobro”, rekao je. “Navešću vam argumente za Boga koji su međusobno dobro povezani u smislu da podupiru i naglašavaju jedni druge”.¹⁵

Kreg je zasukao rukave na košulji i udobno se namestio u fotelju. Kao autor članka “Božje postojanje i početak sveta” (*The Existence of God and the Beginning of the Universe*) i koautor knjige “Teizam, ateizam i kosmologija Velikog praska” (*Theism, Atheism, and Big Bang Cosmology*), on je svoje argumente započeo tamo gde bi se i moglo očekivati.

Prvi razlog: Bog daje smisao nastanku svemira

“Kako filozofski, tako i naučno”, rekao je Kreg, “izneo bih tvrdnju da su svet i vreme započeli u jednom trenutku u konačnoj prošlosti. Ali pošto nešto, ne može tek tako da nastane ni iz čega, onda mora postojati transcendentan uzrok izvan prostora i vremena koji je stvorio svet”.

“A je li svet nastao u onome što nazivaju Stvaranje?” pitao sam ga.

“Upravo tako. Na to nam ukazuju brojni naučni dokazi. Međutim, to predstavlja ključan problem za skeptike. Kako kaže Entoni Keni sa Oksfordskog univerziteta: ‘Zagovornik teorije stvaranja, barem ako je on ateista, mora da veruje da... je svemir nastao ni iz čega i sam po sebi’”.¹⁷

Kreg se zasmejao. “Naravno, nešto što nastaje ni iz čega ne zvuči logično! Li, vi ste u našem intervjuu dosta citirali čuvenog skeptika Dejvida Hjuma. E pa, čak i on je rekao: ‘Ali mi dopustite da vam kažem da nikada nisam iznosio tako apsurdno tvrđenje da bilo šta može da nastane bez uzroka’”.¹⁸

Ovo priznaju i ateisti. Primera radi, jedan od najistaknutijih ateista u savremenoj filozofiji, Kaj Nilsen, jednom je rekao: ‘Zamislite kad biste videli knjigu ispred sebe... a onda me pitali šta je izazvalo nastanak knjige, i da ja na to odgovorim da nije ništa izazvalo njen nastanak, nego je nastala sama od sebe. Vi to ne biste prihvatili’.¹⁹

I on je apsolutno u pravu. Ipak, razmislite o tome: ako mora postojati uzrok za malu knjigu, zar onda nije logično da će postojati uzrok i za veliki univerzum?”

Bilo je to pitanje za koje je izgledalo da mu odgovor nije potreban. “I kako biste onda ukratko iskazali ovaj prvi argument?” pitao sam ga.

Kreg je prstima izbrojao svaku od sledećih stavki koju je izneo. “Prvo, šta god nastaje poseduje svoj uzrok. Drugo, svemir je nastao. I otud, treće, svemir poseduje svoj uzrok. Kao što je napisao istaknuti naučnik Artur Edington: ‘Čini se da početak predstavlja nepremostivu teškoću, osim ako se ne saglasimo da ga jasno posmatramo kao natprirodni događaj’”.²⁰

Prekinuo sam ga. “Dobro, to ukazuje na Tvorca, ali da li nam govori išta o Njemu?”

“U suštini, da, govori”, odgovorio mi je Kreg. “Mi znamo da ovaj natprirodni uzrok sam mora biti bez uzroka, nepromenljiv, vanvremenski, kao i nematerijalno biće”.

“Koja je osnova ovih vaših zaključaka?”

“Mora biti bez uzroka, jer znamo da ne može postojati beskonačna regresija uzroka. Mora biti vanvremenski i samim tim nepromenljiv, barem bez univerzuma, jer je stvorio vreme. Osim toga, pošto je stvorio i prostor, mora nadilaziti prostor i samim tim biti po svojoj prirodi nematerijalan”.

Javilo se očigledno pitanje koje se moralo postaviti. “Ako sve mora imati svoj uzrok, ko je ili šta je onda prouzročilo Boga?” rekao sam.

“Čekajte malo – uopšte nisam rekao da *baš* sve mora imati svoj uzrok”, odgovorio mi je Kreg. “Premisa glasi da šta god *nastaje* mora posedovati svoj uzrok. Drugim rečima, ‘biće’ ne može nastati iz ‘nebića’. Pošto Bog nikada nije nastao, njemu nije potreban uzrok. On nikada nije nastao”.

Rekao sam mu da to zvuči sumnjivo; kao da pokušava da napravi specijalan izuzetak za Boga.

“Samim ateistima je nekada bilo veoma komotno da tvrde da je univerzum večan i da ne poseduje svoj uzrok”, odgovorio je on. “Problem je što oni više ne mogu da se drže tog stanovišta zbog savremenih dokaza da je univerzum započeo Stvaranjem. Zato oni ne mogu da iznesu legitiman prigovor kada ja iznosim isto tvrđenje o Bogu – On je večan i ne poseduje svoj uzrok”.

Drugi razlog: Bog daje smisao složenosti univerzuma

“Tokom poslednjih 35 godina”, rekao je Kreg, “naučnike zapanjuje otkriće da početak Stvaranja nije bio neki haotičan, primitivan događaj, već naprotiv veoma organizovan događaj, za koji je bila

potrebna ogromna količina informacija. Zapravo, od samog trenutka kada je započeo, univerzum je morao da bude fino podešen do nezamislive preciznosti da bi nastao životni oblik kao što smo mi. A to veoma ubedljivo ukazuje na postojanje inteligentnog Tvorca”.

“Fino podešen’ je subjektivan izraz”, rekao sam. “Može da znači mnogo toga. Šta vi pod njim podrazumevate?”

“Evo, reći ću to ovako”, rekao je. “Naučno govoreći, mnogo je verovatnije postojanje univerzuma koji bi *sprečio* nastanak života, nego univerzuma koji bi *potpomagao* život. Život stoji u ravnoteži na oštrici žileta”.

Kao primer je citirao Hokingove spise. “On je izračunao da bi se svemir – da je u početku samo jedan njegov parametar bio manji za samo jedan u sto hiljada miliona miliona delova – pretvorio u vatrenu kuglu”.²¹

Kreg je brzo preleteo preko liste još nekoliko neverovatnih statističkih podataka kako bi potkrepio svoj zaključak.²² Između ostalih:

Britanski fizičar Pol Dejvis zaključio je da je verovatnoća da početni uslovi pogoduju formiranju zvezda – što je neophodno za planete, pa tako i život – jedan prema jedinici iza koje sledi barem hiljadu milijardi milijardi nula.²³

Dejvis je takođe procenio da kada bi se jačina gravitacije ili slabe sile promenila za samo jedan deo u desetki iza koje sledi sto nula, život nikada ne bi mogao da nastane.²⁴

Postoji oko pedeset konstanti i veličina – na primer, količina upotrebne energije u svemiru, razlika u masi između protona i neutrona, odnosi osnovnih prirodnih sila i proporcija materije i antimaterije – koje se moraju uravnotežiti do matematički infinitezimalnog stepena kako bi bio moguć bilo kakav život.²⁵

“Sve ovo”, kazao je Kreg, “umnogome podupire zaključak da se iza Stvaranja nalazi inteligencija. U stvari, u drukčijim objašnjenjima jednostavno nema logike.

Primer radi, jedna teorija se zove ‘prirodna nužnost’, koja kaže da postoji neka nepoznata Teorija svega koja bi objasnila kako svemir funkcioniše. Drugim rečima, nešto u prirodi je učinilo nužnim da stvari ovako ispadnu.

Međutim, taj koncept pada u vodu kada ga dublje proučite. Prvo, svako ko tvrdi da svemir mora omogućavati život iznosi radikalnu tvrdnju koja zahteva snažan dokaz, dok je ova alternativa samo puka izjava. Drugo, postoje drugi modeli svemira koji se razlikuju od našeg, stoga mora biti moguće da je svemir bio i drugačiji. I treće, čak i ako su prirodni zakoni nužni, ipak morate da imate početne uslove koji su postavljeni na sam početak i na osnovu kojih ovi zakoni mogu da deluju”.

Pa ipak, ovo nije bila jedina moguća alternativa. Prekinuo sam ga kako bih izneo drugačiji scenario koji je na površini delovao ubedljivo. “A šta je sa mogućnošću da je fino podešavanje svemira rezultat čiste slučajnosti?” pitao sam ga. “Možda je cela stvar samo veliki kosmički slučaj – kolosalno bacanje kockica, da se tako izrazim”.

Kreg je uzdahnuo. “Li, reći ću vam ovo: preciznost je tako krajnje fantastična i tako matematički frapantna, da je prosto smešno smatrati da je to mogla biti slučajnost. Tim pre što ne govorimo samo o jednostavnim odnosima verovatnoće, već o onome što teoretičari nazivaju ‘specifičnom verovatnoćom’, koja isključuje slučajnost van svake razumne sumnje”.

Ja nisam bio spreman da napustim mogućnost slučajnosti. “A šta ako je postojao beskonačan broj drugih svemira koji su postojali odvojeno od našeg?” pitao sam. “Onda bi verovatnoća glasila da će jedan od njih imati ispravne uslove za održavanje života – a to je upravo ovaj u kome mi imamo sreću da se nalazimo”.

Kreg je već čuo tu teoriju. “Ona se zove Hipoteza o mnogim svetovima”, rekao je. “Hoking iznosi ovaj koncept. Evo u čemu je problem: ti drugi teoretski univerzumi za nas su nedostupni i stoga ne postoji mogući način da pružimo bilo kakav dokaz da je to istina. Reč je čisto o konceptu, ideji, bez naučnog dokaza. Istaknuti britanski naučnik i teolog Džon Polkinghorn nazvao ju je ‘pseudonaukom’ i ‘metafizičkim nagađanjem’.²⁶

A pomislite na ovo: kad bi to bilo tačno, to bi onemogućilo racionalno ponašanje, jer biste mogli da date objašnjenje za sve – bez obzira na to koliko malo verovatno – postuliranjem beskonačnog broja drugih univerzuma”.

Nisam u potpunosti sledio tu liniju rezonovanja. “Šta podrazumevate pod tim?” upitao sam.

“Kad biste, na primer, delili karte u igri pokera i svaki put sebi podelili četiri keca, ne bi mogli da vas optuže da varate, bez obzira na to koliko je malo verovatna takva situacija. Mogli biste samo da kažete da se u beskonačnom ansamblu univerzumâ može pojaviti univerzum u kome svaki put kada čovek deli karte, podeli sebi četiri keca i samim tim – *blago meni!* – upravo sam ja u tom univerzumu!”

Čujte – reč je o čistoj metafizici. Ne postoji stvaran razlog za verovanje da postoje takvi paralelni svetovi. Sama činjenica da skeptici moraju da iznesu tako bizarnu teoriju je zato što fina podešenost svemira snažno ukazuje na Inteligentnog tvorca – a neki ljudi će postaviti bilo kakvu hipotezu kako bi izbegli da izvedu takav zaključak”.

Znao sam da je ova zadivljujuće precizna ravnoteža u svemiru jedan od glavnih faktora koji je doveo Patrika Glina, stručnjaka obra-

zovanog na Harvardu, do toga da napusti ateizam i postane religiozan. On u svojoj knjizi “Dokazi za Boga” (*God: The Evidence*) razobličava alternativne teorije kao što su kvantna mehanika i “bebe-univerzumi” i dolazi do ovog zaključka:

“Danas konkretni podaci snažno ukazuju u pravcu hipoteze o Bogu... Oni koji hoće da joj se suprotstave nemaju ispitivu teoriju koju bi izneli, već samo spekulacije o nevidljivim univerzumima, ispredene iz bujne naučničke mašte... Da ironija bude veća, slika univerzuma koju nam donosi veći deo napredne nauke dvadesetog veka je bliža po svom duhu viziji iznetoj u 1. Knjizi Mojsijevoj u Bibliji nego bilo čemu što je nauka ponudila od Kopernika naovamo”.²⁷

Treći razlog: Bog daje smisao objektivnim moralnim vrednostima

Kreg je na samom početku sažeto sumirao svoju sledeću stavku: “Treći faktor koji ukazuje na Boga jeste postojanje objektivnih moralnih vrednosti u svemiru. Ako Bog ne postoji, onda ne postoje ni objektivne moralne vrednosti”.

To je, dakako, povlačilo za sobom pitanje šta podrazumeva pod “objektivnim” vrednostima. Kreg je brzo dodao i definiciju i ilustraciju.

“Objektivne moralne vrednosti imaju validnost i obavezuju nezavisno od toga da li bilo ko veruje u njih ili ne”, objasnio je. “Primer radi, označiti holokaust kao nešto objektivno pogrešno znači reći da je on greška iako su nacisti smatrali da je to ispravna stvar. I još uvek bi bio greška čak i da su nacisti pobedili u Drugom svetskom ratu i uspeli u ispiranju mozga i uništenju svakoga ko se ne bi složio sa njima. Ali, ako Bog ne postoji, onda moralne vrednosti nisu objektivne na ovakav način”.

Odmahivao sam glavom. “Čekajte malo”, upao sam. “Ako hoćete da kažete da ateista ne može imati moralne vrednosti ili živeti u osnovi moralnim životom, onda se ja sa tim ne slažem. Ja imam prijatelja koji ne veruje u Boga, ali je on isto ljubazan i pažljiv čovek kao i mnogi religiozni ljudi koje poznajem”.

“Ne, ja ne kažem da neko mora verovati u Boga kako bi živeo moralnim životom. Pitanje glasi: ‘Ako Bog ne postoji, da li postoje objektivne moralne vrednosti?’ A odgovor glasi: ‘Ne’”.

“A zašto ne?”

“Zato što ako nema Boga, onda su moralne vrednosti samo proizvod društveno-biološke evolucije. To zapravo misle i mnogi ateisti. Prema filozofu Majklu Ruzu: ‘Moral ne predstavlja ništa veću biološku adaptaciju nego ruke, noge i zubi’, a moral je ‘samo jedno pomoćno sredstvo za opstanak i reprodukciju... svako dublje značenje je iluzorno’.²⁸

Ili, ako ne postoji Bog, onda je moral samo pitanje ličnog ukusa, slično izjavama poput: 'Pasulj je ukusan'. E pa, nekima jeste ukusan, ali drugima nije. Za to ne postoji nikakva objektivna istina; reč je o subjektivnom pitanju ukusa. Isto tako, reći da je ubijanje nevine dece pogrešno bilo bi samo iskazivanje ličnog ukusa, kao kada biste rekli: 'Ja ne volim ubijanje nevine dece'.

Poput Ruza i ateiste Bertrana Rasela, ja ne vidim nijedan razlog da smatram da je u odsustvu Boga, moral kojega razvija čovek *Homo sapiens* objektivn. Na kraju krajeva, ako ne postoji Bog, šta je onda tako specijalno u ljudskom biću? Ono je samo slučajan nus-proizvod prirode koji je tek nedavno nastao na sićušnom zrcu prašine izgubljenom negde u bezosećajnom univerzumu i osuđen da zauvek iščezne nakon relativno kratkog vremena.

Sa ateističke tačke gledišta, neki činovi, kao na primer silovanje, mogu biti društveno štetni, i tako su postali tabu u toku ljudskog razvoja. Ali to ne dokazuje da je silovanje zaista pogrešno. Zapravo, može se zamisliti i da se silovanje razvilo kao nešto što je korisno za opstanak vrste. I tako, bez Boga ne postoji apsolutna razlika između dobrog i lošeg koja bi se nametala našoj savesti.

Međutim, svi mi u dubini duše znamo da, u stvari, objektivne moralne vrednosti *itekako* postoje. Sve što treba da uradimo da bismo to uvideli je da prosto sebi postavimo pitanje: 'Da li je maltretiranje deteta zabave radi zaista moralno neutralan čin?' Ubeđen sam da biste rekli: 'Ne, to nije moralno neutralno; zaista je pogrešno činiti tako nešto'. I to biste rekli sa potpunom svešću o Darwinovoj teoriji evolucije i svemu ostalom.

Dobra ilustracija za ovo je pismo za prikupljanje novčanih priloga koje je 1991. poslao Džon Hili, izvršni direktor Amnesti internešnala, u kome kaže: 'Pišem vam danas jer mislim da delite moje duboko uverenje da zaista postoje neke moralno apsolutne vrednosti. Kada je reč o mučenju, ubistvu koje odobri sama vlada, nestancima pojedinih ljudi... sve ovo su nečuvene stvari za svakog od nas'.²⁹

Čin kao što je silovanje i zlostavljanje dece ne predstavlja samo ponašanje koje je nekim slučajem društveno neprihvatljivo – jasno je da takav čin predstavlja moralnu gadost. On je objektivno pogrešan. A stvari kao što su ljubav, jednakost i samopožrtvovanje su zaista dobre u objektivnom smislu. Mi sve to znamo u dubini duše.

I pošto ove objektivne moralne vrednosti ne mogu postojati bez Boga, a nema sumnje u to da one postoje, onda logično i neizbežno sledi da i Bog postoji".

Četvrti razlog: Bog daje smisao Vaskrsenju

Kod ovog četvrtog razloga je Kreg rekao da će malo promeniti brzinu. "Rekli smo da ako imamo dobre razloge da verujemo u Boga, onda možemo da verujemo i u čuda", kazao je. "Ja vam dajem razloge koji ukazuju na Božje postojanje. Ali i sama čuda mogu biti sastavni deo sveukupnog argumenta u Božju korist. To je, na primer, tačno kada je reč o Isusovom vaskrsenju. Ako se Isus iz Nazareta zaista vratio iz mrtvih, onda u rukama imamo božansko čudo i, samim tim, dokaz za Božje postojanje".

Zamolio sam Krega da ukratko ponovi zašto veruje u istorijske dokaze koji ukazuju na taj zaključak – "Ali", naglasio sam mu, "nemojte pretpostaviti da je Novi zavet nadahnuta Božja reč". On se zarad svog odgovora složio da smatra Novi zavet običnim skupom dokumenata na grčkom jeziku iz prvog veka koji mogu podleći analizi kao i bilo koji drugi drevni spisi.

Postoje bar četiri činjenice oko Isusovog života koje su opšte prihvaćene među novozavetnim istoričarima širokog ranga", započeo je Kreg. "Prva glasi da je Isusa, nakon što je bio raspet, u grob sahranio Josif iz Arimateje. Ovo je važno jer znači da je mesto groba bilo poznato kako Jevrejima, tako i hrišćanima, pa i Rimljanima".

"Kakve dokaze posedujete za to?" pitao sam ga.

"Isusov pogreb je zabeležen u izuzetno starim informacijama koje je apostol Pavle uneo u svoju prvu poslanicu crkvi u Korintu.³⁰ Ove informacije se mogu smestiti u period od pet godina nakon Isusove smrti, i stoga nemaju karakter legende. Osim toga, priča o pogrebu je deo veoma starog materijala koji je Marko iskoristio u pisanju svog Jevanđelja, a njegovoj priči nedostaju simptomi legende u nastajanju. Ne postoje nikakvi tragovi bilo kakve paralelne priče o pogrebu. Štaviše, bilo bi neobjašnjivo da bilo ko izmisli Josifovo učešće, pošto je on bio član Sinedriona koji je osudio Isusa.

Druga činjenica glasi da je u nedelju nakon raspeća grupa Isusovih sledbenica njegov grob zatekla prazan. To potvrđuje rano Pavlovo pismo Korinćanima, koje podrazumeva da je grob ostao prazan, kao i Markov veoma stari izvorni materijal. I tako opet imamo rana i nezavisna svedočanstva.

Ali imamo i mnogo više. Primera radi, priči o praznom grobu nedostaju znakovi ulepšavanja svojstvenog za legende, a najraniji poznati jevrejski odgovor na objavu Isusovog vaskrsenja podrazumeva da je njegov grob bio prazan. Osim toga, izveštaj glasi da su žene zatekle prazan grob. Međutim, svedočanstvo žena se smatralo toliko nepouzdanim da one nisu mogle da svedoče na jevrejskim sudovima. Jedini razlog za zapisivanje tog veoma nelagodnog detalja o ženama

koje su otkrile da je grob prazan jeste taj da su pisci Jevanđelja verno beležili šta se stvarno događalo.

Treća činjenica glasi da su u više navrata i pod različitim okolnostima, različiti pojedinci i grupe ljudi prisustvovali Isusovom javljanju iz mrtvih. To priznaju gotovo svi stručnjaci za Novi zavet iz nekoliko razloga.

Primeru radi, spisak očevidaca Isusovog vaskrsenja koje je apostol Pavle dao Korinćanima predstavlja garanciju da je do tih pojavljivanja i došlo. Imajući u vidu rani datum tih informacija i lično poznanstvo apostola Pavla sa dotičnim ljudima, ovo se ne može odbaciti kao legenda.

Takođe, i priče u Jevanđeljima pružaju višestruka i nezavisna svedočanstva o tim pojavljivanjima. Čak i skeptički novozavetni kritičar Gerd Lideman zaključuje: 'Može se uzeti kao istorijski izvesno da su Petar i učenici nakon Isusove smrti bili u prilici da im se Isus pojavi kao vaskrsli Hrist'.³¹

Četvrta činjenica glasi da su prvi učenici iznenada i iskreno počeli da veruju da je Isus ustao iz mrtvih uprkos svojim naklonostima da veruju upravo suprotno. Jevrejska verovanja su isključivala mogućnost bilo čijeg ustajanja iz mrtvih pre opšteg vaskrsenja na kraju sveta. I pored toga, prvi učenici su iznenada počeli toliko čvrsto da veruju da je Bog vaskrsao Isusa da su bili spremni i da umru za to verovanje. Stručnjak za Novi zavet Luk Džonson je rekao: 'Za stvaranje takvog pokreta kao što je bilo najranije hrišćanstvo potrebno je proći kroz nekakvo snažno iskustvo koje je u stanju da promeni čoveka'.³²

"U redu", rekao sam. "Šta onda vi mislite, koje je najbolje objašnjenje za ove četiri činjenice?"

"Iskreno rečeno, ne postoji apsolutno nikakvo naturalističko (prirodno) objašnjenje koje bi se uklopilo", odgovorio mi je. "Svi današnji teolozi odbacuju sve stare teorije kao što su teorija da su učenici ukrali telo ili teorija da Isus nije bio stvarno mrtav.

Ja lično mislim da je upravo najbolje objašnjenje isto ono koje su dali očevici: tj. da je Bog podigao Isusa iz mrtvih. U stvari, ova hipoteza lako prolazi svih šest testova koje koriste istoričari u određivanju koje je najbolje objašnjenje za zadati korpus istorijskih činjenica".³³

Peti razlog: Bog se može neposredno doživeti

Kreg je rekao da ova poslednja stavka nije toliko argument za Božje postojanje, "koliko tvrđenje da možete znati da Bog postoji kada ga neposredno doživljavate, nevezano za bilo kakve argumente. Filozofi ovo zovu 'prava bazična vera'".

Kreg je pogledao direktno u mene. "Li, dopustite mi da vam ilustrujem ovaj koncept jednim pitanjem", rekao je. "Možete li da

dokažete da postoji spoljašnji svet?" To pitanje me je zateklo. Razmislio sam o njemu jedan trenutak i nisam mogao da iznesem nijedan logički sled argumenata koji bi neosporno utvrdio tako nešto. "Nisam siguran kako bih to mogao da izvedem", priznao sam.

"Tako je", odgovorio mi je on. "Vaša vera u realnost spoljašnjeg sveta je 'prava bazična vera'. Vi ne možete da dokažete da spoljašnji svet postoji. Na kraju krajeva, mogli biste da budete običan mozak u posudi koga neki ljudi naučnik stimuliše elektrodama tako da samo mislite da vidite spoljašnji svet. Morali biste ipak da budete ljudi da mislite tako nešto. Zato je ova 'prava bazična vera' u spoljašnji svet potpuno racionalna. Drugim rečima, ona je s pravom ukorenjena u našem iskustvu.

Na isti način, u kontekstu neposrednog iskustva Boga, racionalno bi bilo verovati u Boga na pravi bazičan način. I ja sam prošao kroz takvo iskustvo. Tako su ljudi u biblijskim danima poznavali Boga. Kao što je napisao Džon Hik: 'Za njih Bog nije bio pretpostavka koja dopunjava silogizam, ili ideja koju je prihvatio razum, već iskustvena stvarnost koja je njihovim životima davala značenje'.³⁴

"Ali", ubacio sam se, "šta ako i ateista kaže isto to – da i on ima 'pravu bazičnu veru' u nepostojanje Boga? Onda ste zapali u ćorsokak".

Kreg mi je odgovorio: "Filozof Vilijam Olston kaže da u tom slučaju religiozan čovek treba da učini sve što je moguće kako bi se našao zajednički teren, kao što su logika i empirijske činjenice, kako bi necirkularnim argumentom pokazao čije je stanovište ispravno."³⁵

To sam i pokušao da uradim u ova druga četiri argumenta. Ja na pravi bazičan način znam da Bog postoji i nastojim da to pokažem apelujući na opšte poznate činjenice iz nauke, etike, istorije i filozofije. Te činjenice kada se međusobno povežu obrazuju snažan argument u prilog Bogu i biblijskoj religiji".

KUCNI NA VRATA

Video sam kako Kreg kao iz rukava navodi svoje razloge za veru u Boga i primetio da pokazuje spokojnu samouverenost u ono što govori. Pre nego što smo završili, hteo sam da dođem do suštine onoga što je stvaralo tu samouverenost.

"Evo, kada sedite ovde i u ovom trenutku, da li vam je, u dubini duše, poznata činjenica da je u Bibliji istina?" pitao sam ga.

On je bez kolebanja odgovorio: "Da, poznata mi je".

"Kako to u krajnjem smislu možete zasigurno znati?"

"U krajnjem smislu, način na koji biblijski religiozan čovek stvarno zna da je u Bibliji istina je tako što biblijska religija potvrđuje samu sebe kroz svedočanstvo Božjeg Duha", rekao je. "Sveti Duh šapuće

našem duhu da pripadamo Bogu.³⁶ To je jedna od Njegovih uloga. Drugi dokazi, iako su i dalje validni, u suštini to samo potvrđuju”.

Kreg se zamislio na momenat, pa me je pitao: “Sigurno znate Pitera Grenta?” Rekao sam mu da ga znam, jer sam njegov prijatelj. “Dakle”, rekao je Kreg, “on je dao sjajnu ilustraciju kako ovo funkcioniše.

Zamislite da idete prema kancelariji da vidite da li vam je tu šef. Vidite da mu je tu auto na parking. Pitate sekretaricu da li je unutra, a ona vam kaže: ‘Da, sad sam pričala sa njim’. Ispod vrata njegove kancelarije vidite tračak svetla. Oslušujete i čujete njegov glas dok telefonira. Na osnovu svih ovih detalja imate dobar razlog da zaključite da vam se šef zaista nalazi u kancelariji.

Međutim, mogli ste i da učinite nešto sasvim drugačije. Mogli ste da odete do njegovih vrata, pokucate na njih i lično se susretete sa šefom. Dokaz da su kola na parking, sekretaričino svedočanstvo, svetlo ispod vrata, glas koji razgovara preko telefona – u tom trenutku bi sve ovo i dalje bilo validno, ali bi dobilo drugorazrednu ulogu, pošto ste se sada lično videli sa šefom.

Na isti taj način, kada smo se sreli sa Bogom, takoreći licem u lice, svi argumenti i dokazi za Njegovo postojanje – iako su i dalje savršeno validni – dobijaju drugorazrednu ulogu. Sada oni samo potvrđuju ono što nam je sam Bog pokazao natprirodnim putem preko svedočanstva Svetoga Duha u našim srcima”.

“A da li taj neposredni kontakt sa Bogom stoji na raspolaganju svakome ko ga traži?”

“Apsolutno. Biblija kaže da Bog kuca na vrata našeg života, i ukoliko ih otvorimo, susrešćemo se i lično upoznati sa njim. On kaže u Bibliji, u knjizi Otkrivenje 3,20: ‘Evo stojim na vratima i kucam. Ako ko čuje glas moj i otvori vrata, ući ću k njemu i večeraću s njim i on sa mnom’”.

Kreg je pokazao na diktafon koji je snimao naš razgovor. “Danas smo puno razgovarali o čudima”, rekao je u zaključku. “Neće biti preterivanje reći da je najveće čudo od svih lično poznavanje Boga i posmatranje kako menja nečiji život”.

Pružio sam ruku i isključio diktafon. Znao sam da je Krift u pravu iz svog ličnog iskustva sa Bogom nakon mnogih godina života provedenih u kaljuzi nemorala kao ateista.

Na osnovu toga kako mi je Bog promenio život, stavove, odnose sa ljudima, motive, brak i životne prioritete kroz svoje veoma realno i neprekidno prisustvo u mom životu, u tom trenutku sam shvatio da su čuda kao što su mana sa neba, Isusovo rođenje od device Marije i Njegovo vaskrsenje na kraju svega u stvari samo dečja igra za takvog Boga.

Treći prigovor

EVOLUCIJA OBJAŠNJAVA NASTANAK ŽIVOTA I ZATO NAM BOG NIJE POTREBAN

Čarls Darvin nije hteo da – kako se jednom izrazio – ubije Boga. Ali je ipak to učinio.

Time magazin¹

‘Teorija evolucije’ još uvek je, kao što je i bila u Darwinovo vreme, veoma spekulativna hipoteza, u potpunosti lišena činjenica koje bi je direktno podupirale, kao što je i veoma daleko od onog po sebi evidentnog aksioma u koji bi neki od njenih agresivnijih zagovornika hteli da poverujemo.

Majkl Denton, molekularni biolog²

Istražni organi su očajnički tragali za bilo kakvim materijalnim dokazom koji bi osumnjičenog Ronalda Vilijamsona doveo u vezu sa brutalnim ubistvom koje je tri godine pre toga šokiralo stanovnike mirnog mesta Ada u državi Oklahoma.

Imali su mnogo problema u sastavljanju čvrstog argumenta protiv Vilijamsona, koji je žestoko poricao da je zadavio 21-ogodišnju Deboru Karter. Do sada se njihov jedini dokaz sastojao od svedoka koji je video Vilijamsona kako priča sa Karterovom ranije te iste večeri kada je usmrćena, Vilijamsonovog priznanja da je jednom sanjao da ju je ubio i svedočanstva jedne pritvorenice koja je tvrdila da ga je čula kako priča o zločinu. Očigledno je da je policiji trebalo više dokaza ako su hteli da ga osude.

Napokon su detekтиви pronašli ključ rešenja. Jedan ekspert je uzeo četiri dlake koje su pronađene na telu žrtve i na drugim mestima na poprištu zločina, proučio ih pod mikroskopom i zaključio da se “uklapaju” sa uzorcima dlake uzetih sa Vilijamsona, prema jednom novinskom izveštaju. Budući da su tako naučni dokazi potkrepili njihove pretpostavke, istražni organ je uhapsio Vilijamsona i doveo ga na sud.

Nije prošlo mnogo vremena i sudija je utvrdio da je nekadašnji igrač bejzbola kriv za ubistvo i poslao ga u samicu za smrtno osuđene. Pošto je jeziv zločin konačno razrešen, stanovnici Ade su odahnuli. Pravda je zadovoljena. Ubica će platiti svojim životom.

Međutim, postojao je jedan velik problem: Vilijamson je govorio istinu da je nevin. Pošto je dvanaest godina istrunuo u zatvoru – od kojih je devet čekao na pogubljenje – DNK analiza na mestu zločina je utvrdila da je neko drugi počinio ubistvo. 15. aprila 1999. Vilijamson je konačno pušten na slobodu.³

Ali čekajte malo – šta je sa dokazom iz upoređenih dlaka koji je ukazao na Vilijamsonovu krivicu? Ako je njegova dlaka pronađena na mestu zločina, zar to nije značilo da je on počinio ubistvo? Odgovor je uznemirujuć: dokazivanje pomoću dlake pretenduje da može mnogo više nego što je zaista slučaj.

Novinski izveštaj je prenebregnuo neke veoma važne detalje. Dlaka sa mesta zločina nije se stvarno “uklapala” sa Vilijamsonovom. Kriminolog je samo zaključio da se dlake međusobno “slažu”. Drugim rečima, njihova boja, oblik i sastav izgledali su slično. Otud može biti da dlake sa mesta zločina potiču od Vilijamsona – ili da pak možda dolaze od nekog drugog.

Daleko od toga da analiza dlake može dokazati optužbe pojednako dobro kao otisci prstiju; nju čak neki pravni analitičari nazivaju “pseudo-naukom”. Porotnici često čuju svedočanstva koja impresivno zvuče i govore o nečemu što deluje kao naučno validan dokaz, pa zaključe – pogrešno – da to potvrđuje krivicu optuženog. Poznato je da čak neki tužioc, u rasplamsaljoj borbi u sudnici, pogrešno predstavljaju ili neosetno preneglašavaju vrednost analize dlake tokom svojih konačnih argumenata.⁴

U Vilijamsonovom slučaju, federalni sudija je dokazivanje preko dlake nazvao “naučno nepouzdanim” i rekao da nikad nije ni trebalo koristiti ga protiv optuženog. Ono što je još više zabrinjavajuće jeste da je u poslednjih tridesetak godina dokazivanje uz pomoć dlake upotrebljeno protiv osamnaest osuđenika na smrt kojima je posle toga izrečena presuda o nevinosti.⁵

Slučaj Ronalda Vilijamsona primer je koji jasno pokazuje kako pravda može da omane. Njegova neopravdana osuda pokazuje kako porota može da donese olake zaključke koji nisu realno opravdani stvarnim naučnim činjenicama. I u izvesnom smislu, Vilijamsonova priča je paralelna sa mojim ličnim ispitivanjem jednog od najmoćnijih naučnih dokaza koji se uobičajeno koristi protiv Božjeg postojanja.

DARVINOV USPEH

Iako je bilo mnogo toga što me je dovelo do gubitka vere, moglo bi se reći da sam poslednje ostatke vere u Boga izgubio u gimnaziji na časovima biologije. To iskustvo je bilo toliko upečatljivo da bih mogao da vas odvedem do same stolice gde sam sedeo kada sam prvi put naučio da evolucija daje objašnjenje za nastanak i razvoj života. Posledice su bile jasne: teorija Čarlsa Darvina eliminiše potrebu za natprirodnim Tvorcem pokazujući kako prirodni procesi mogu da objasne rastuću složenost i raznolikost živih organizama.

Moje iskustvo nije bilo neuobičajeno. Stručnjak za religiju Patrik Glin opisuje kako je krenuo sličnim putem koji se završio u ateizmu:

“Ja sam rano stao na stranu skepticizma, kada sam prvi put čuo za Darwinovu teoriju evolucije i to, verovali ili ne, u katoličkoj školi. Odmah mi je palo na pamet da je ili Darwinova teorija tačna ili da je pak tačna priča o stvaranju sveta u 1. Knjizi Mojsijevoj (Postanje). One nisu obe mogle u isto vreme da budu tačne i ja sam ustao iz klupe i to i rekao sirotij sestra-nastavnici. Tako je započela duga odiseja od pobožnosti, vere i prakse koja je obeležila moje detinjstvo prema sve jačem sekularnom i racionalističkom pogledu na svet”.⁶

Uopšteno se smatra da je pitanje evolucije završena priča. “Darvinizam ostaje jedna od najuspešnijih naučnih teorija koje su ikada objavljene”, kako je izneo magazin *Time* u svom pregledu drugog milenijuma.⁷ Po Čarlsu Templtonu jednostavno je van svake rasprave da je “sav život rezultat beskrajnih evolutivnih snaga”.⁸

Biolog Fransisko Ajala rekao je da je Darwinov “najveći uspeh” to što je pokazao kako je razvoj života “rezultat prirodnog procesa, prirodne selekcije, bez bilo kakve potrebe da uvodimo Tvorca u objašnjenje”.⁹ Majkl Denton, molekularni biolog i lekar iz Australije, složio se da je Darwinizam “raskinuo čovekovu vezu sa Bogom” i samim tim ga “pustio da lebdi u kosmosu bez cilja”.¹⁰ Još je dodao:

“Što se tiče hrišćanstva, pojava teorije evolucije... je bila katastrofa... Nestajanje vere se verovatno može više pripisati propagiranju i zagovaranju darvinovske verzije evolucije u intelektualnim i naučnim krugovima nego bilo kom drugom faktoru”.¹¹

Baš kao što govori udžbenik “Evoluciona biologija”: “Spajajući neusmerene promene bez cilja sa zaslepljenim i bezobzirnim procesom prirodne selekcije, Darwin je teološka ili duhovna objašnjenja životnih procesa proglasio izlišnim”.¹² Britanski biolog Ričard Dokins govorio je u ime mnogih kada je rekao da je Darwin “omogućio da čovek postane intelektualno ispunjen ateista”.¹³

U stvari, istaknuti evolucionista Vilijam Provajn sa Kornel Univerziteta otvoreno je priznao da ako je darvinizam tačan, onda postoji pet neizbežnih implikacija: nema dokaza da postoji Bog; ne postoji

život posle smrti; nema apsolutne osnove za ispravno i pogrešno; ne postoji krajnji smisao života; i ljudi uopšte ne poseduju slobodnu volju.¹⁴

Ali, da li je darvinizam tačan? Svoje formalno obrazovanje sam završio ubeđen u to da jeste. Kada sam, pak, na svom duhovnom putu krenuo u carstvo nauke, počeo sam da se osećam sve nelagodnije. Da li je, kao u slučaju sa dokazom preko upoređenih dlaka kod Vilijamsona, i dokaz za evoluciju pretendovao da dokaže više nego što je stvarno u stanju?

Što sam više ispitivao ovaj slučaj, to sam više shvatao da zane-marujem značajne pojedinosti u želji da što pre donesem sud, što me je podsetilo na ono suđenje za ubistvo u Oklahomi. Kada sam detaljno ispitao stvar, počeo sam da se pitam da li su pre nagljeni zaključci darvinista stvarno opravdani čvrstim naučnim činjenicama.

Kako sam ubrzo otkrio, ovde nije bila reč o slučaju religije protiv nauke; baš naprotiv, problem je bio u nauci protiv nauke. Sve više biologa, biohemičara i drugih naučnih istraživača – i to ne samo hrišćana – poslednjih godina iznosi ozbiljne prigovore na teoriju evolucije, tvrdeći da se njeni veliki zaključci ponekad zasnivaju na tankim, nepotpunim ili pogrešnim podacima.

Drugim rečima, ono što na prvi pogled izgleda kao nepobitan naučni argument u prilog evoluciji počinje da se raspliće prilikom bližeg ispitivanja. Nova otkrića tokom proteklih trideset godina navode sve veći broj naučnika da se suprotstavi Darwinu uz zaključke da je iza stvaranja i razvoja života stajao Inteligentan tvorac.

“Rezultat ovih ukupnih nastojanja da se istraži ćelija – odnosno da se istraži život na molekularnom nivou – jeste jasan, glasan i prodoran povik ‘plan!’” rekao je biohemičar Majkl Behe sa Lehigh univerziteta u svojoj pionirskoj kritici darvinizma.¹⁵ Potom je rekao:

“Zaključak inteligentno osmišljenog plana života prirodno proističe iz samih činjenica – a ne iz svetih knjiga ili verovanja verskih grupa... Opiranje nauke u prihvatanju zaključka da je život inteligentno isplaniran... nema opravdano utemeljenje... Mnogi ljudi, uključujući i mnoge važne i vrlo uvažene naučnike, naprosto ne žele da tu bude bilo čega drugog osim prirode”.¹⁶

Poslednja rečenica je opisala mene. Bio sam i više nego srećan da se držim darvinizma kao izgovor za odbacivanje ideje Boga tako da bih mogao da bez zapreka nastavim da radim po svom planu i programu u životu bez moralnih ograničenja.

Ipak me je neko, ko me dobro poznaje, jednom opisao kao “ljubitelja istine”.¹⁷ Moje obrazovanje u sferi novinarstva i prava tera me da kopam ispod raznih mišljenja, spekulacija i teorija, dovoljno duboko sve dok ne dođem do čvrste stene i čvrstih činjenica. I ma

koliko pokušavao, nisam mogao da okrenem leđa upornim nedoslednostima koje su potkopavale temelj Darvinove teorije.

PRVOBITNA DETEKTIVSKA PRIČA

Neki ljudi će reći da je evolucija tačna do određene mere. Oni iznose argumente da postoje varijante u okviru vrsta životinja i biljaka, što daje objašnjenje zašto postoji više od dvesta različitih rasa pasa; krave se mogu ukrštati kako bi davale više mleka, a bakterije mogu da se prilagođavaju i razviju otpornost na antibiotike. To oni nazivaju “mikroevolucija”.

Međutim, Darwinova teorija ide mnogo dalje od toga i tvrdi da je život nastao pre mnogo miliona godina sa prostim jednoćelijskim organizmima i da se potom razvio putem mutacije i prirodne selekcije u ogromno mnoštvo biljnog i životinjskog sveta koji nastanjuje ovu planetu. Ljudi su se pojavili od istog zajedničkog pretka kao i čovekoliki majmuni. Naučnici ovu sporniju teoriju nazivaju “makroevolucija”.

Ono što mi je na početku zadavalo probleme bio je mali broj fosilnih dokaza za prelaze između različitih životinjskih vrsta. Čak i Darwin je priznao da je nedostatak ovih fosila “možda najočigledniji i najozbiljniji prigovor” ovoj teoriji, iako je samouvereno predviđao da će ga buduća otkrića ipak opravdati.

Premotajmo sada film na 1979. godinu. Dejvid M. Rop, kustos Fild muzeja nacionalne istorije u Čikagu, rekao je:

“Sada se nalazimo oko sto dvadeset godina posle Darvina i znanje fosilnih podataka se veoma proširilo. Sada posedujemo dvesta pedeset hiljada fosilnih vrsta, ali se stvari nisu mnogo promenile... Sada imamo još manje primera evolutivnog prelaza nego što smo imali u Darwinovo vreme”.¹⁸

Ono što fosilni podaci *definitivno* pokazuju je da se u stenama navodno datiranim na oko 570 miliona godina iznenada javljaju skoro sva životinjska kola (glavne grupe organizama) i to potpuno formirana, “bez ikakvog traga evolutivnih predaka koje očekuje darvinisti”.¹⁹ Ova pojava daleko više ukazuje na Tvorca nego na darvinizam.

To nije i jedini argument protiv evolucije. U svojoj knjizi “Poreklo vrsta”, Darwin je takođe priznao: “Ako bi se moglo pokazati da je postojao bilo kakav složen organ koji se nije uopšte mogao formirati brojnim, sukcesivnim i malim promenama, onda bi se moja teorija definitivno raspala”.²⁰ Prihativši taj izazov, Beheova nagrađivana knjiga “Darvinova crna kutija” pokazala je kako su nedavna biohemijska otkrića donela brojne primere upravo ovog tipa “neumanjive složenosti”.

Međutim, ja sam se specijalno zanimao za mnogo temeljnije pitanje. Biološka evolucija se eventualno može odvijati jedino nakon što

već postoji neki vid žive materije koji se može kopirati, a potom i usložnjavati putem mutacije i opstanka najprilagođenije jedinice. Hteo sam da se vratim još dalje i da postavim ono ključno pitanje ljudskog postojanja: gde je život uopšte nastao?

Poreklo života vekovima dovodi u zabunu i teologe i naučnike. "Za mene je najčudesnija stvar - egzistencija, sama po sebi", rekao je kosmolog Alan Sandidž. "Kako je moguće da se neživa materija organizuje i počne da razmišlja o sebi samoj?"²¹

Zaista, kako je moguće? Darwinova teorija pretpostavlja da se nežive hemijske supstance, ako imaju na raspolaganju adekvatno vreme i okolnosti, mogu same po sebi razviti u živu materiju. Nesumnjivo je da je ovo stanovište vremenom postalo veoma prihvaćeno kod ljudi. Ali, da li postoje bilo kakvi naučni podaci koji bi podržali takvo verovanje? Ili možda, kao i kod dokaza upoređivanjem dlaka na sudenju za ubistvo u Oklahomi, u toj analizi ima previše spekulacije, a premalo čvrstih činjenica?

Znao sam da ako bi naučnici mogli ubedljivo da dokažu kako život može da nastane jedino kroz prirodne hemijske procese, da onda nema potrebe za Bogom. Sa druge strane, ako dokazi pokazuju u drugom smeru prema Intelligentnom Tvorcu, onda će se srušiti čitava Darwinova evolutivna kula od karata.

Ova detektivska priča o počecima povelala me je na put u grad Hjuston u državi Teksas, gde sam iznajmio auto i njime prošao kroz sela i stočne farme do mesta Koledž Stejšn u kome se nalazi tekasaški univerzitet "A&M". Niz ulicu, nedaleko od škole, pokucao sam na vrata kuće jednog od najuticajnijih stručnjaka za nastanak života na planeti Zemlji.

TRČI INTERVJU: DR VOLTER L. BREDLI

Volter Bredli je 1984. uzburkao javnost kada je kao koautor izdao knjigu koja je postala presedan; knjiga pod naslovom "Misterija porekla života" (*The Mystery of Life's Origin*) je bila beskrupulozna analiza teorija o nastanku žive materije. Iznenadenje je izazvalo to što je za nju predgovor napisao biolog Din Kenjon sa državnog univerziteta u San Francisku, čija je knjiga "Biološka predodređenost" (*Biological Predestination*) pre toga iznela argument da hemijske supstance poseduju u sebi sposobnost da evoluiraju u žive ćelije pod određenim uslovima. Nazvavši Bredlijevu knjigu "ubedljivom, originalnom i uverljivom", Kenjon je zaključio: "Autori veruju, a ja se sa njima slažem, da postoji fundamentalna greška u svim današnjim teorijama o hemijskom poreklu života".²²

Od tada Bredli mnogo piše i govori na temu postanka života. Doprinos je dao za knjige "Najobičnije stvaranje sveta" (*Mere*

Creation) i "Tri tačke gledišta na Stvaranje i Evoluciju" (*Three Views of Creation and Evolution*), dok su on i hemičar Čarls B. Tekston napisali poglavlje "Informacije i poreklo života" za knjigu "Hipoteza o Stvaranju" (*The Creation Hypothesis*). Među nešto stručnijim člancima bio je koautor "Statističkog ispitivanja spontanog ređanja aminokiselina u proteinima", objavljen u časopisu "Poreklo života i evolucija biosfere" (*Origins of Life and Evolution of the Biosphere*), što pokazuje njegovo bavljenje istraživanjima na polju porekla života.

Bredli je doktorirao na proučavanju materijala na tekasaškom univerzitetu u Ostinu i bio je profesor mašinstva na tekasaškom univerzitetu "A&M" dvadeset četiri godine, kao i šef katedre četiri godine. Kao stručnjak za polimere i termodinamiku, obe oblasti od ključnog značaja u raspravi o poreklu života, Bredli je sada direktor Centra za tehnologiju polimera na univerzitetu "A&M" i do sada su mu odobrena sredstva za istraživanje u ukupnom iznosu od četiri miliona dolara.

Bio je konsultant za korporacije kao što su DuPont kemikal, 3M, B. F. Gudrič, Dženeral Dajnemiks, Boing i Šel Oil, a bio je i stručni svedok u oko sedamdeset pet pravnih slučajeva. Osim toga, član je i nekoliko naučnih društava.

Prijatnog glasa i skromni Bredli opušteno vodi razgovor otežući sporim tekasaškim akcentom; veoma je posvećen porodici. Njegovo dvoje dece i petoro unučadi žive svi jedni drugima u blizini u Koledž Stejšnu i često se viđaju. Zapravo, njegova žena En, kćerka Šeron i unuci Rejčel, Denijel i Elizabet su i ručali zajedno sa nama u lokalnom restoranu posle našeg intervjua.

Kao naučnik koji vodi računa o preciznosti, Bredli na pitanja odgovara pažljivo sastavljenim rečenicama, vodeći računa o nijansama i o tome da ne pre naglasi svoje zaključke. S poštovanjem govori o evolucionistima sa kojima već godinama raspravlja, uključujući i poznatog profesora hemije Roberta Šapira sa Njujorškog univerziteta, koji je "Misteriju porekla života" nazvao "važnim doprinosom" koji "na jednom mestu iznosi glavne naučne argumente koji pokazuju neadekvatnost današnjih teorija".²³

Samo tri meseca nakon što je otišao u penziju iz tekasaškog "A&M", 56-ogodišnji Bredli je bio ležeran i srdačan kada smo seli za sto u trpezariji. Bio je komotno obučen u svetloplavu duksericu, farmerke i bele čarape bez cipela. Od početka je bilo jasno da se spremio za naš razgovor: pored njega je stajala uredno naslagana gomila istraživačkih radova. Kao pravi naučnik, hteo je da bude spreman da podrži sve što govori.

Da bih postavio temelj razgovoru, započeo sam ga osvrtom na samog Darvina. "Njegova teorija evolucije je nastojala da objasni kako

jednostavni oblici života mogu da se tokom dužih vremenskih perioda razviju u sve složenije”, rekao sam. “Ali to ignoriše važno pitanje kako je život uopšte postao. Koja je bila Darwinova teorija za to?”

Bredli je uzeo jednu knjigu kada je počeo da daje odgovor. “Vidite, on zapravo nije imao predstavu kako je život nastao”, rekao je Bredli, stavljajući naočare za čitanje. “1871. godine je napisao pismo u kome je malo spekulisao na tu temu – to čak nije bila ni hipoteza, već samo iznošenje nekoliko ideja”. Tada je pročitao Darwinove reči:

“Često se kaže da su sada prisutni svi uslovi za prvo stvaranje živog organizma, koji su oduvek mogli biti prisutni. Ali ako (i, da, koliko je veliko to “ako”) bismo mogli da zamislimo u nekoj toploj barici, sa prisutnim svim onim solima amonijaka i fosfora, svetlošću, toplotom, električitetom, itd. da se hemijski stvara složen protein spreman da prođe kroz još složenije promene, danas bi takva materija bila trenutno uništena ili bi je neki drugi agens apsorbovao, što nije mogao da bude slučaj pre nego što su stvorena živa bića”.²⁴

Zatvorivši knjigu, Bredli je rekao: “Dakle, Darwin je bio prvi koji je izneo teoriju da je život nastao iz hemijskih supstanci koje su međusobno reagovala u nekakvoj ‘toploj barici’.”

“Po njemu, to zvuči prilično prosto”, primetio sam.

“Darvin je možda potcenio taj problem jer se tada uopšteno smatralo da se život nekako prirodno svuda razvija”, odgovorio mi je. “Ljudi su verovali da će se crvi spontano razviti iz trulog mesa. Međutim, istovremeno sa objavljivanjem Darwinovog ‘Porekla vrsta’, Frančesko Redi je pokazao da se u mesu koje se drži dalje od muva nikad ne stvore crvi. Potom je Luj Paster pokazao da vazduh sadrži mikroorganizme koji se mogu namnožiti u vodi, pružajući tako lažnu predstavu spontanog nastanka života. On je na Sorboni u Parizu objavio da se ‘nauka o spontanom stvaranju nikada neće oporaviti od smrtnog udara u ovom jednostavnom eksperimentu’.”²⁵

Bredli me je pustio da dobro to zabeležim u glavi pre nego što je krenuo dalje. “Ali su onda tokom 1920-tih godina neki naučnici rekli da se slažu sa Pasterom da se spontan nastanak života ne dešava u kratkom vremenskom rasponu. Međutim, oni su postavili teoriju da ako biste imali *milijarde* i *milijarde* godina – kao što je pokojni astronom Karl Sagan voleo da kaže – onda bi se možda ipak i mogao dogoditi spontan nastanak života”.

“I to je”, zaključio sam, “osnova za ideju da se nežive supstance mogu spojiti u žive ćelije ako imaju dovoljno vremena”.

“Upravo tako”, rekao je on.

GRADIVNI ELEMENTI ŽIVOTA

Rekao sam Bredliju da sam u gimnaziji i na fakultetu učio da je prvobitna Zemlja bila prekrivena barama punim hemijskih supstanci i da je imala atmosferu koja je pogodovala nastanku života. Uz energiju iz munja, hemikalije iz ove “prebiotičke supe” su se – u periodu od više milijardi godina – povezale i nastao je jednostavan oblik života. Od tada je evolucija preuzela kormilo.

“Ko je dao koncept takvog scenarija?” pitao sam.

“Ruski biohemičar Aleksandar Oparin je 1924. predložio da su se složeni molekularni nizovi i funkcije žive materije razvili iz jednostavnijih molekula koji su pre toga postojali na prvobitnoj Zemlji”, rekao je. “Potom je 1928. britanski biolog Dž. B. S. Haldejn postavio teoriju da je dejstvo ultraljubičaste svetlosti na prvobitnu Zemljinu atmosferu izazvalo zgušnjavanje šećera i aminokiselina u okeanima, i onda se konačno iz ovog prvobitnog buljona pojavio i život.

Kasnije je dobitnik Nobelove nagrade Herold Jurej izneo da bi prvobitna Zemljina atmosfera pogodovala nastanku složenih organskih molekula. Jurej je bio savetnik doktora Stenlija Milera na Univerzitetu u Čikagu, a upravo je Miler odlučio da ovo i eksperimentalno proveriti”.

Milerovo ime mi je zvučalo potpuno poznato. Sećam se da sam u školi učio o njegovom eksperimentu koji je bio prekretnica i u kome je on u laboratoriji simulirao atmosferu prvobitne Zemlje i potom pustio električno pražnjenje kroz nju kako bi simulirao efekte munje. Ubrzo je otkrio da su se stvorile aminokiseline – gradivni elementi života. Sećam se kako je moj nastavnik biologije prepričavao taj eksperiment sa velikim entuzijazmom, rekavši da je u njemu zaključeno i dokazano da je život mogao da nastane iz nežive supstance.

“Taj eksperiment je pozdravljen kao ključni korak napred u to vreme, zar ne?” pitao sam.

“O, apsolutno!” rekao je Bredli. “Sagan je rekao da je baš taj eksperiment najznačajniji korak u uveravanju mnogih naučnika da je verovatno da život u kosmosu postoji u izobilju.”²⁶ Hemičar Vilijam Dej je rekao da eksperiment pokazuje da ovaj prvi korak u nastanku života nije slučajna događaj, već da je bio neizbežan.²⁷ Astronom Herlou Šepli je rekao da je Miler dokazao da je ‘nastanak života u suštini automatski biohemijski razvoj stvari koji prirodno nastupi kada se ispune fizički uslovi za to’.”²⁸

To je svakako bilo impresivno. “Da li je to rešilo problem?” pitao sam.

“Teško”, odgovorio je Bredli. “Evolucionisti su neko vreme bili u euforiji. Ali je postojao veliki problem u vezi sa eksperimentom koji je poništio njegove rezultate”.

U školi nikada ništa nisam učio o tome da je Milerov eksperiment bio pun grešaka. "U čemu je bio problem?" pitao sam.

"Miler i Oparin nisu imali nikakav stvaran dokaz da se prvobitna zemljina atmosfera sastojala od amonijaka, metana i vodonika, koje je Miler koristio u eksperimentu. Oni su svoju teoriju zasnovali na fizičkoj hemiji. Hteli su da dobiju hemijsku reakciju koja bi bila pogodna, pa su tako predložili da je atmosfera bila bogata tim gasovima. Oparin je bio dovoljno pametan i znao je da ako započnete sa inertnim gasovima kao što su azot ili ugljen-dioksid, nećete dobiti nikakvu reakciju".

Razrogačio sam oči. Bila je ovo beskrupulozna kritika Milerovog eksperimenta. "Hoćete da kažete da su karte bile nameštene da bi dobili rezultate koje su hteli?" pitao sam, s nevericom u glasu.

"Praktično, da", odgovorio je.

"Kakva je stvarno bila atmosfera na prvobitnoj zemlji?" pitao sam.

"Od 1980. godine naovamo, naučnici NASE su pokazali da prvobitna zemlja nikada nije imala nikakav metan, amonijak ili vodonik", rekao je on. "Ona se, umesto toga, sastojala iz vode, ugljen-dioksida i azota – a apsolutno je nemoguće dobiti iste rezultate eksperimenta sa tom smešom. Jednostavno neće uspeti. Noviji eksperimenti potvrđuju da je tako".

Nasiono sam se nazad na naslon stolice, zapanjen implikacijama onoga što je Bredli otkrio. Na trenutak sam oživeo sećanje na nastavnika biologije, koji je delovao tako potpuno ubeđen da je Milerov eksperiment potvrdio hemijsku evoluciju života. Svakako da se u njegovu vreme tako mislilo. Sada su nova otkrića sve promenila – pa ipak postoje čitave generacije bivših studenata koji još uvek žive pod utiskom da je problem porekla života razrešen.

"Znači, onda je naučni značaj Milerovog eksperimenta danas ...", započeo sam, očekujući od Bredlija da dovrši moju rečenicu.

"... nikakav", rekao je. "Kada se u udžbenicima predstavlja Milerov eksperiment, trebalo bi biti dovoljno iskren, pa reći da je on bio zanimljiv za istoriju, ali ne i preterano bitan za to kako se život stvarno razvio".²⁹

Oteo mi se tih zvižduk. Analogija sa suđenjem za ubistvo u Oklahomi se pokazivala čak mnogo tačnijom nego što sam mislio.

SASTAVLJANJE ČELIJE

Pre nego što smo krenuli dalje, mislio sam da je važno shvatiti neke osnovne stvari o živoj materiji da bismo odredili da li je razumno verovati da ona može biti proizvod spontanijih hemijskih reakcija.

"Počnimo tako što ćemo definisati razliku između živog i neživog sistema", rekao sam Bredliju.

"Živi sistem mora obavljati bar tri stvari: pretvarati energiju, čuvati informacije i razmnožavati se", rekao je. "Svi živi sistemi to rade. Ljudi takođe obavljaju ove tri funkcije, iako ih bakterije obavljaju mnogo brže i efikasnije. Neživa materija to ne čini".

Ponovo se prisećajući Darvinovog vremena, pitao sam: "Da li je Darwin smatrao prostu živu materiju – na primer, jednoćelijski organizam – prilično jednostavnim?"

"Da, nesumnjivo ga je smatrao takvim", došao je odgovor. "Darvin verovatno nije mislio da bi bilo previše teško stvoriti živo iz neživog pošto se jaz između to dvoje njemu nije činio prevelikim. 1905. godine je Ernst Hekel opisao žive ćelije kao obične 'homogene globule ispunjene plazmom'.³⁰ U to vreme nije postojao način da se vidi sva kompleksnost koja postoji unutar ćelijske membrane. Međutim, istina je da je jednoćelijski organizam komplikovaniji od bilo čega što smo bili u stanju da stvorimo putem superkompjutera.

Jedan čovek je veoma maštovito – iako prilično tačno – opisao jednoćelijski organizam kao fabriku sa visokom tehnologijom, sve skupa sa veštačkim jezicima i sistemima za dekodiranje; centralnim memorijskim bankama koje čuvaju i daju impresivnu količinu informacija; preciznim sistemima kontrole koji upravljaju automatskim sklapanjem sastavnih delova; mehanizmima kontrole rada i kvaliteta koji štite sistem od grešaka; sistemima sklapanja koji koriste principe prefabrikacije i modularne konstrukcije; kao i kompletnim sistemom za umnožavanje koji omogućava organizmu da se umnoži zapanjujućom brzinom".

"To je veoma impresivno", rekao sam. "Ali možda su jednoćelijski organizmi komplikovaniji danas zbog činjenice da su se razvijali i evoluirali kroz vekove. Možda su prve ćelije stvorene na prvobitnoj zemlji bile mnogo prostije i samim tim lakše za stvaranje".

"Hajde da prihvatimo tu teoriju", došao je Bredlijev odgovor. "Ali čak i kada pokušate da zamislite kako bi izgledala ta minimalna ćelija, to i dalje uopšte nije tako jednostavno".

"Šta bi sve bilo potrebno da se izgradi živi organizam?" pitao sam – a onda, pre nego što je Bredli i zaustio da dà odgovor, brzo dodao: "A da on ostane jednostavan".

"Dobro", rekao je on, pročišćavajući grlo. "U suštini krećete sa aminokiselinama. One se javljaju u osamdeset različitih vrsta, ali se samo njih dvadeset nalazi u živim organizmima. Samim tim je problem u tome da se izoluju samo prave aminokiseline. Potom se te prave aminokiseline moraju međusobno povezati ispravnim redosledom kako bi se napravili proteinski molekuli. Setite se onih plastičnih modela kojima se igraju deca – morate da složite prave aminokiseline pravim redosledom da biste naposljetku dobili biološku funkciju".

To što sam zamislio kako se deca igraju plastičnim igračkama učinilo je da ceo proces izgleda – recimo, kao dečja igra. “To ne zvuči suviše teško”, rekao sam.

“I nije teško, ako se koristite inteligencijom da rešite problem i ako svesno birate i slažete jednu po jednu aminokiselinu. Ali, ne zaboravite da govorimo o hemijskoj evoluciji. Njome ne bi upravljala nikakva pomoć iz spoljašnjeg sveta. A postoji i mnogo drugih faktora koji komplikuju celu stvar, a koje treba imati u vidu”.

“Kao što su?”

“Primeru radi, drugi molekuli imaju tendenciju da brže reaguju sa aminokiselinama nego što aminokiseline reaguju međusobno. Sada ste suočeni sa problemom kako da eliminišete te strane molekule. Čak i u Milerovom eksperimentu, samo se 2% materije koju je stvorio sastojala od aminokiselina, pa biste tako imali i mnogo druge hemijske materije koje bi zakočile ceo proces.

Potom imate još jednu komplikaciju: postoji jednak broj levih i desnih izomera aminokiselina, a samo su levi zastupljeni u živom svetu. Sada morate da izdvojite samo njih da biste ih povezali pravim redosledom. Takođe vam trebaju i prave vrste hemijskih veza – naime, peptidne veze – na pravom mestu kako bi protein mogao da se savije u karakterističan trodimenzionalni oblik. U suprotnom on neće funkcionisati.

To je slično sa slovoslagačem koji uzima slova iz kutije i pravi slog onako kako se nekada to ručno radilo. Ako nad čitavim procesom upravlja intelekt, onda nema problema. Ali ako samo nasumično budete birali slova i slagali ih slučajnim rasporedom – uključujući i naopako postavljanje, i postavljanje unatraške – kakve su onda šanse da ćete dobiti reči, rečenice i pasuse koji će imati bilo kakvog smisla? Tako nešto je veoma malo verovatno.

Na isti način se možda i jedna stotina aminokiselina mora poređati tačno određenim redosledom kako biste napravili molekul proteina. A ne zaboravite da je to tek prvi korak. Stvaranje jednog molekula proteina ne znači da ste stvorili život. Sada morate da spojite čitav skup molekula proteina – možda njih dve stotine – sa tačno određenim funkcijama kako biste dobili tipičnu živu ćeliju”.

Uh! Tek sada sam počinjao da shvatam koliko je to ogroman izazov. Čak i da je Miler bio u pravu za lakoću s kojom se mogu proizvoditi aminokiseline u prvobitnoj zemljinoj atmosferi, ipak bi proces njihovog spajanja u molekule proteina i potom spajanje ovih u funkcionalnu ćeliju bili nešto nezamislivo.

“U živim sistemima”, nastavio je Bredli, “uputstvo koje je potrebno u sastavljanju svega nalazi se u DNK. Svaka ćelija svake biljke i životinje mora imati molekul DNK. O njemu možete razmišljati kao o

malom mikroprocesoru koji upravlja svime. DNK je u veoma bliskoj saradnji sa RNK u kontrolisanju ispravnog nizanja aminokiselina. Ona može da ovo izvede putem biohemijskih uputstava – odnosno informacija – koje su zapisane na DNK”.

To je povuklo za sobom očigledan problem. “A odakle dolazi DNK?” pitao sam.

“Stvaranje DNK i RNK bi bio još veći problem nego stvaranje proteina”, odgovorio je. “One su mnogo složenije, a postoji i mnoštvo praktičnih problema. Primeru radi, sinteza ključnih delova DNK i RNK nikada do sada nije uspešno izvedena osim pod veoma malo verovatnim uslovima koji ni najmanje ne naliče onima na prvobitnoj zemlji. Klaus Doze sa Instituta za biohemiju u Mainz u Nemačkoj je priznao da su teškoće u sintetisanju DNK i RNK ‘u ovom trenutku nešto što ne možemo ni da zamislimo’.”³¹

Iskreno rečeno, poreklo jednog tako izuzetno uređenog sistema koji je kako bogat informacijama, tako i sposoban da se reprodukuje predstavlja apsolutnu prepreku za naučnike koji proučavaju poreklo života. Kao što je rekao dobitnik Nobelove nagrade Frensis Krik: ‘Poreklo života se čini gotovo čudesnim: toliko uslova je potrebno zadovoljiti da bi se on pokrenuo’.”³²

Uprkos tome, naučnici pokušavaju da iznađu maštovite teorije u pokušaju da objasne kako su biopolimeri (kao što su proteini) uspeali da se sastave samo sa pravim elementima (aminokiselinama) i jedino pravi izomeri (levi izomeri aminokiselina) spojili jedino uz pomoć pravih peptidnih veza isključivo ispravnim redosledom. Odlučio sam da pitam Bredlija za njegovu analizu najpoznatijih hipoteza koje su predlagali naučnici u prošlosti.

Prva teorija: slučajnost

U školi sam učio da ako bi supstance imale dovoljno vremena da reaguju u “toplim baricama” prvobitne zemlje, onda bi naposljetku ono što je malo verovatno postalo verovatno, i nastao bi život. Međutim, imajući u vidu Bredlijev opis toga šta bi sve trebalo da se desi, jasno mi je bilo zašto je ova teorija izgubila podršku tokom proteklih godina.

“Naučnici su nekada verovali u ideju da slučajnost plus vreme donosi život, jer su takođe verovali u teoriju večnog stanja svemira (steady-state)”, rekao je Bredli. “To je značilo da je svemir beskonačno star, a ko zna šta je sve moglo da se dogodi ako biste na raspolaganju imali beskonačno vreme? Međutim, sa otkrićem pozadinskog zračenja 1965. godine, u kosmologiji je teorija stvaranja postala sve dominantnija. Loše vesti za evoluciju su bile da je to značilo

da svemir nije beskonačno star. Skorija istraživanja su potvrdila da Zemlja takođe nije veoma stara”.

“Ali”, upao sam, “šta ako je Zemlja stara par milijardi godina. Onda se mnogo toga može dogoditi za pet milijardi godina”.

“U stvari, to i nije toliko dugo kao što mislite. Zemlji bi u tom slučaju trebalo mnogo vremena da se ohladi do temperature na kojoj je mogao da se održi život. Na osnovu otkrića mikrofosila, čak i evolucionari naučnici sada procenjuju da je vremenski razmak između Zemlje koja dostiže pravu temperaturu i pojave prvog oblika života bio navodno samo oko 400 miliona godina. To nije dovoljno vreme da dođe do hemijske evolucije. U stvari, Siril Ponamperuma sa Univerziteta u Merilendu i Karl Vouzi sa Univerziteta u Illinoisu tvrde da život može biti star isto koliko i Zemlja i da je do njegovog postanka došlo možda baš u isto vreme kada je došlo i do rođenja planete.³³

I ne samo da je i vreme bilo prekratko, već je matematička verovatnoća da dođe do sastavljanja živog organizma tako astronomski mala da niko više ne veruje da se slučajnošću može objasniti nastanak života. Čak i kada biste optimizovali uslove, opet ne bi uspelo. Kad biste uzeli sav ugljenik u svemiru i stavili ga na zemljinu površinu, omogućili mu da stupa u hemijsku reakciju najvećom mogućom brzinom, i ostavili ga tako milijardu godina, šanse da se stvori samo jedan funkcionalan molekul proteina bile bi jedan na prema 10 sa 60 nula”.

Te verovatnoće su toliko beskonačno male da ih ljudski um ne može pojmiti. “U odnosu na to dobitak na lotou izgleda kao sigurna stvar”, našalio sam se.

“Apsolutno. Behe kaže da bi verovatnoća da se spoji samo stotinu aminokiselina da bi se stvorio jedan molekul proteina pukim slučajem bila jednaka verovatnoći da čovek sa povezom preko očiju pronađe jedno označeno zrnice peska negde u prostranstvima pustinje Sahare – i da to učini ne samo jednom, već tri puta.³⁴ Frederik Hojl je to slikovito iskazao kada je rekao da je ovaj scenario verovatan isto koliko i tornado koji pređe preko otpada i slučajno sastavi potpuno ispravan boing 747.

Drugim rečima, praktično govoreći ta verovatnoća je ravna nuli. Eto zašto čak i ako neki ljudi koji nisu obrazovani u ovoj oblasti i dalje veruju da je život slučajno nastao, naučnici jednostavno u to više ne veruju”.

Druga teorija: hemijski afinitet

Pošto su bez daljnjeg odbacili slučajnost kao objašnjenje za nastanak života, naučnici su se okrenuli drugoj teoriji, koja kaže da mora postojati neki afinitet unutar samih aminokiselina pomoću kojeg bi se

one spontano povezale pravilnim redosledom i izgradile proteinske molekule iz kojih se sastoje žive ćelije. Ova ideja je postala popularna nakon knjige izdate 1969. čiji je koautor bio Kenjon, a u kojoj se tvrdi da je nastanak života zapravo možda bio “biohemijski predodređen” zbog ovih specijalnih afiniteta u hemijskim vezama.³⁵

U stvari, istraživači su proučavali “Atlas strukture proteina i redosleda aminokiselina” kako bi utvrdili da li se određene aminokiseline po određenom afinitetu smeštaju do određenog suseda. Posmatrali su deset proteina i izveli eksperiment u prilog validnosti ove hipoteze.

“To zvuči kao prihvatljivo objašnjenje”, rekao sam Bredliju. “Šta ne valja sa njim?”

Iako to u tom trenutku nisam znao, ovo pitanje sam postavio naučniku koji je bio deo tima koji je pobio tu hipotezu 1986.

“Napisali smo kompjuterski program koji analizira ne samo deset proteina, nego svaki od dvesta pedeset proteina iz ‘Atlasa’”, odgovorio je Bredli. “Rezultati su pokazali nepobitan zaključak da nizanje proteina nema nikakve veze sa hemijskim afinitetom. Shodno tome, ta teorija je doživela poraz.³⁶ Čak je i Kenjon, kao jedan od njenih najvećih zagovornika, odbacio tu ideju”.

Treća teorija: sposobnost za spontano nizanje

Ova teorija dolazi pod zastrašujućim nazivom: “neravnotežna termodinamika”. Koncept praktično kaže da neki sistem pod određenim uslovima, ukoliko se energija prenosi kroz njega prilično velikom brzinom, postaje nestabilan i onda će se zapravo preurediti u alternativni i nešto složeniji oblik.

Primer toga bi bilo isticanje vode iz kade. Na početku, molekuli vode jednostavno neuređeno padaju niz cev. Ali na kraju isticanje postaje mnogo uređenije kada molekuli spontano obrazuju vrtlog.

“Neki naučnici tvrde da bi ova sklonost molekula za urednijim poretom mogla predstavljati analogiju za to kako se priroda spontano organizuje pod određenim okolnostima”, rekao sam Bredliju.

On je bio veoma dobro upoznat sa ovom hipotezom. “Problem je taj što je nivo organizacije o kome govorite prilično mali. Čak je i Ilija Prigožin, termodinamičar koji spekuliše o ovoj teoriji, nedavno priznao da ‘i dalje postoji jaz između najkompleksnijih struktura koje mi možemo da napravimo u neravnotežnim situacijama u hemiji, i složenosti koju nalazimo u biologiji’.³⁷

On je u pravu. Uporedite vrtlog u kadi sa nezamislivom kompleksnošću koju sam opisao u stvaranju žive materije i videćete da postoji neverovatno velik jaz”.

Drugi naučnici su izneli "ravnotežnu termodinamiku" kao drugo moguće rešenje. Na primer, ako se voda rashladi, pretvoriće se u led. Molekuli u ledu su uređeniji od haotičnih molekula u vodi. Neki na ovo ukazuju kao na još jedan način na koji priroda uređuje sebe samu.

Međutim, Bredli je odbacio ovu teoriju iz sličnog razloga. "Opet vam je", rekao je, "potreban veoma mali broj informacija za stvaranje kristala leda u poređenju sa velikim brojem informacija potrebnih da se aminokiseline poređaju i stvore molekule proteina. Eto zašto ni ova teorija nije doživela veću popularnost".

Bredli je rekao da postoji značajna razlika između "poretka" koji se nalazi u nekim neživim stvarima i "specifične kompleksnosti" živih ćelija.

"Kristali leda poseduju određeni poredak, ali je taj poredak jednostavan, ponavlja se, i ima u sebi malo informacija, nešto kao kada biste celu knjigu ispisali rečima "volim te, volim te, volim te" milion puta. Nasuprot tome, složenost koju vidimo u živoj materiji poseduje veliki sadržaj informacija koje tačno govore kako pravim redosledom sastaviti aminokiseline, poput knjige ispunjene smislenim rečenicama koje prenose određenu priču.

Nema sumnje da energija može da stvara jednostavne uređene strukture. Kao primer, možete videti talasast pesak na plaži i zaključiti da su nastali delovanjem talasa. Ali ako biste u pesku videli reči "Džon voli Meri" i nacrtano srce sa strelicom, znali biste da to nije stvorila sama energija. Zato istaknuti teoretičar informacija H. P. Joki kaže: 'Pokušaj da se poveže ideja poretka ... sa biološkom organizacijom ... moraju se gledati samo kao igra reči koja se ne može održati pred pažljivim ispitivanjem'."³⁸

Četvrta teorija: klice iz svemira

Poraženi naočigled nesavladivim preprekama za hemijsku evoluciju na zemlji, neki naučnici – uključujući i Krika, jednog od dvojice naučnika koji je otkrio DNK – iznose ideju da su gradivni elementi života došli odnekud iz svemira. Hojl i Vikramasinge spekulišu da su čestice veličine živih ćelija mogle da dospeju do zemlje, a da ih atmosfera ne sprži. U kosmosu bi mogao da ih zaštiti tanak sloj grafitne prašine od razornih zraka ultraljubičaste svetlosti.

Ovu teoriju je potkrepilo otkriće aminokiselina u poznatom meteoru Murčison koji je pao na Australiju 1969, kao i u još jednom meteoru koji se sručio na Antarktiku pre nekih 3,8 milijardi godina.³⁹

Krik i Lezli Ordžel su otišli još dalje, tvrdeći da je spore života možda namerno poslala na zemlju nekakva napredna civilizacija,

možda, kao što neki spekulišu, sa namerom da od zemlje naprave pustinju, zoološki vrt ili kosmički otpad.⁴⁰

"Sve to zvuči prilično bizarno", rekao sam Bredliju. "Ali to možda ipak nije toliko bizarna ideja kao ideja da je Bog sve stvorio".

Bredliju se na licu otkrilo gnušanje od ovog pristupa. "Činjenica da naučnici istupaju sa ovakvim vrstama nastranih predloga pokazuje da naprosto nisu u stanju da zamisle bilo kakav način na koji bi život mogao da se prirodno razvije na zemlji, i u tome su u pravu", rekao je. "Sviđa mi se kako je to izrekao Filip Džonson: 'Kada naučnik Krikovog kalibra oseća da treba da prizove u pomoć nevidljive vanzemaljce, vreme je da se zapitamo da li je polje prebiološke evolucije zapalo u ćorsokak'."⁴¹

Najveća rupa u ovoj teoriji je da ona ne rešava problem porekla života", objasnio je Bredli. "Razmislite o ovome: ako kažete da je život nastao negde drugde, to samo preselejava problem na drugu lokaciju! I dalje postoje iste prepreke".

Iako je to svakako bilo tačno, ja sam video i drugu mogućnost. "Možda bi neka druga planeta imala atmosferu sa amonijakom, metanom i vodonikom, koja bi više pogodovala nastanku života", rekao sam.

"Čak i da je takav slučaj", odgovorio je, "kako su se ove aminokiseline i proteini sastavili u živu materiju? U pitanju je problem informacija – kako ispravno poređati atome – i taj problem je nezavisan od atmosfere. Čak i ako su meteoriti doneli aminokiseline na zemlju, i dalje se suočavate sa problemom njihovog vezivanja.

Kao što je rekao A. Dovije u 'Fotohemijском poreklu života', ova teorija je 'površna hipoteza, okolišanje u kome se nastoji da se izbegne osnovni problem porekla života'.⁴² Čak ni Stenli Miler ne gaji simpatije prema ovoj teoriji. On je časopisu *Discover* rekao: 'Organska materija iz kosmosa – to je smeće, bez daljnog'.⁴³

Bredli je uzeo jedan izveštaj o međunarodnoj konferenciji naučnika koji se bave poreklom života održanoj jula 1999. i pročitao mi odlomak: "Pre završetka drugog dana konferencije, istraživači su morali da se slože da ako su živu materiju doneli vanzemaljci to *nije* moglo da obezbedi sve neophodne prebiotičke molekule".⁴⁴ Izveštaj potom kaže da je evolucionista Šapiro proučavao meteor Murčison i da je "pokazao da bi bočne reakcije potpuno sprečile da se od bilo kojih prebiotičkih molekula u meteoritu *ikada* spontano obrazuju molekuli života".⁴⁵

"U međuvremenu je", dodao je Bredli, "Kristofer Čiba, planetarni naučnik u NASI, rekao da iako iz svemirskih letelica dobijamo potvrdu da u kometama u svemiru postoje izvesna organska jedinjenja, 'pri ovim brzinama od bar 15 - 25 kilometara u sekundi, temperature koje

se postižu prilikom sudara su toliko velike da se na kraju sve moguće sprži'.⁴⁶ Osim toga, čak i ako su uspjeli da stignu do zemlje, opet imate problem kako da se spoje u živu materiju”.

Peta teorija: gejziri u okeanu

1977. su naučnici u istraživačkoj podmornici “Elvin”, 800 metara ispod površine Pacifika zapadno od Ekvadora, otkrili neobične hidrotermalne gejzire na morskom dnu. U njihovoj blizini je bilo mnogo cevastih crva, školjki i bakterija, čiji su primaran izvor energije sumporna jedinjenja iz gejzira. Od tada su pronađeni na desetine gejzira na raznim lokacijama ispod mora.

Ovo je navelo Džeka Korlisa, pomorskog biologa koji sada radi u jednom NASA centru, na zaključak da su možda ovi gejziri nekada obrazovali sredinu u kojoj je mogao da nastane život.

“Suština u termalnim izvorima je da pružaju dobar, bezbedan i neprekidan proces kojim možete ići od veoma jednostavnih molekula sve do živih ćelija i primitivnih bakterija”, rekao je on časopisu *Discover*.⁴⁷

Neki popularni časopisi, u kojima se mnogo toga spekuliše, a iznosi malo konkretnih stvari, zagovaraju ovaj koncept. Međutim, kada je pisac i naučnik Piter Radecki upitao za ovo istraživača porekla života Milera, dobio je otvoreno neprijateljski odgovor. “Hipoteza o gejzirima je potpuno gubitnička. Ne razumem zašto uopšte razgovarati o njoj”, rekao mu je ljutiti Miler.⁴⁸

I Bredli je bio skeptičan kada sam mu spomenuo ovu teoriju. “Istina je da gejziri mogu da pruže neobičan izvor energije koji bi mogao da podstakne neke supstance da postanu reaktivne”, rekao je. “Međutim, ovde se uopšte čak ni ne spominje problem vezivanja. Ova teorija ništa ne pomaže da se razreši problem kako dolazi do spajanja građivnih elemenata živih organizama ispravnim redosledom i sa ispravnim vezama”.

Štaviše, rekao je, iz eksperimenata Milera i Džefrija Bade sa Univerziteta u Kaliforniji u San Dijegu moglo bi se zaključiti da bi visoke temperature ovih veoma vrelih gejzira pre uništile nego što bi stvorile složena organska jedinjenja.

Kako je objasnio Bredli, “Sada se smatra da sva voda u okeanu u određenom intervalu procirkuliše kroz ove gejzire. Ako biste najzad i uspjeli da dobijete neke molekule koji bi postajali veći i složeniji, oni bi bili toliko osetljivi da bi ih uništila ta visoka temperatura kada bi prolazili kroz gejzir. To znači da bi se vremenska skala za hemijsku evoluciju drastično smanjila. Gejziri bi vas vratili na sam početak stvari i to u prilično kratkom intervalu – a to bi delovalo protiv razvoja života”.

Šesta teorija: život nastao iz gline

Još jedna hipoteza koju u skorije vreme popularizuju mediji je tvrdnja škotskog hemičara A. G. Kerns-Smita da je život nekako nastao u glini, čija kristalna struktura je imala dovoljnu složenost i nekako pogodovala sjedinjavanju prebiotičkih supstanci.⁴⁹

“Kakav je taj pristup?” pitao sam Bredlija.

“U izvesnom smislu bi glina mogla da pomogne, jer molekuli slabo reaguju u vodi, a površina gline bi im pružila manje vlažnu sredinu”, odgovorio je Bredli.

“Ali, kako bi glina mogla da bude u stanju da pruža informacije koje su potrebne da bi se supstance poređale na pravi način? Najviše što bi kristali gline mogli da urade je da pružaju informaciju o redosledu na veoma, veoma niskom nivou, i ona bi se stalno ponavljala. To je poput knjige koju sam spomenuo maločas u kojoj milion puta stoji napisano ‘volim te, volim te, volim te’. Da li tu ima poretka? Da. Ima li puno informacija? Ne. Upravo to i jeste kristal – ništa više od mnoštva istih prostih informacija. Njemu u velikoj meri nedostaje specifična kompleksnost koja je potrebna živoj materiji.

Čak i Kerns-Smit priznaje da u ovom konceptu ima problema. On je 1991. priznao: ‘Niko nije uspeo da pretvori ilovaču u bilo šta nalik evoluciji u laboratoriji; niti je bilo ko u prirodi pronašao bilo šta što liči na organizam baziran na glini’.⁵⁰

NAJRAZUMNIJI ZAKLJUČAK

Naučnici koji se bave poreklom života uvek iznova ostanu kratkih rukava kada pokušaju da postavljaju teorije kako su supstance mogle da se razviju u živu materiju. Nedavno su neki pokušali da uz korišćenje kompjuterskih modela pokažu kako su se možda odvijale hemijske reakcije na prvobitnoj zemlji, ali ovi scenariji jedino funkcionišu ukoliko se kompjuter programira da eliminiše neke od nepremostivih prepreka sa kojima bi se supstance sigurno srele u stvarnom svetu.

Kada je neki naučnik u Institutu u gradu Santa Fe, gde su vršene neke kompjuterske simulacije, prokomentarisao: “Da je Darwin na svom stolu imao računar, ko zna šta bi sve otkrio”, stručnjak za poreklo života Džon Horgen je kiselo dodao: “Da, stvarno šta: Čarls Darwin bi možda otkrio mnogo toga o kompjuterima, a vrlo malo o prirodi”.⁵¹

Pošto toliko teorija pada u vodu kada se temeljno preispita, pitao sam Bredlija za lično mišljenje u kakvoj se situaciji nalaze ateistička istraživanja porekla života.

“Nema nikakve sumnje da se ateistička nauka, barem u ovom trenutku, nalazi u ćorsokaku”, odgovorio je on. “Nema više onog optimizma iz 1950-tih godina. Atmosfera na međunarodnoj konferenciji o poreklu života iz 1999. je opisana kao tmurna – puna frustracije, pesimizma i očajanja.⁵² Niko više ne glumi da bilo koja alternativa pruža razuman put kojim je život spontano nastao iz prostih supstanci, preko proteina do osnovnih oblika života”.

Bredli je ispružio ruku, uzeo knjigu i brzo pronašao deo koji mu je trebao. “Klaus Doze, biohemičar koga smatraju za jednog od glavnih stručnjaka u ovoj oblasti, prilično je dobro rezimirao situaciju”, rekao je Bredli i pročitao njegove reči:

“Nakon preko trideset godina eksperimentisanja na poreklu života u oblastima hemijske i molekularne evolucije mi smo pre došli do boljeg shvatanja koliko je ogroman problem porekla života na Zemlji, nego što smo pronašli rešenje za njega. U sadašnjem trenutku se svaka diskusija o glavnim teorijama i eksperimentima na ovom polju završi pat-pozicijom ili priznanjem da ništa ne znamo”.⁵³

Bredli je nastavio: “Šapiro iznosi snažno tvrđenje da su sve sadašnje teorije propale.⁵⁴ Krik je frustrirano izjavio: ‘Svaki put kada pišem rad o poreklu života, zakunem se da neću napisati sledeći, zato što ima previše spekulacije, a premalo činjenica’.⁵⁵ Čak je i Miler, četrdesetak godina nakon svog čuvenog eksperimenta, to veoma ublaženo iskazao časopisu *Scientific American*: ‘Problem porekla života se pokazao mnogo težim nego što sam ja, a i većina drugih ljudi, očekivali’.”⁵⁶

Slučaj je hteo da, negde u isto vreme kada sam imao intervju sa Bredlijem, od otvorenog evolucioniste sa Harvardskog univerziteta Stivena Džeja Goulda zatraže da napiše esej za časopis “Tajm” da li će naučnici ikada rastumačiti kako je nastao život. Rezultat toga je bio neodređen i dvosmislen tekst koji je mnogo toga nagađao, ali se ni u jednom trenutku nije primakao iznošenju jedne hipoteze kako je život uspeo da nastane iz neživog.⁵⁷

“Šta možemo da uradimo sa tom naučnom pat-pozicijom?” pitao sam Bredlija.

“To umnogome zavisi od lične metafizike”, rekao je on. “Šapiro kaže da sigurno postoje neki prirodni zakoni koje još nismo otkrili, a koji će nam na kraju pokazati kako je život prirodno nastao. Ali u nauci ne postoji ništa što garantuje prirodno objašnjenje kako je nastao život. Nauka je neutralna po pitanju ishoda. Teško je zamisliti nove prirodne zakone, pošto će oni imati karakteristike saglasne sa već postojećim zakonima”.

“Koja je onda”, pitao sam, “vaša lična najbolja hipoteza?”

Bredli nije odmah dao odgovor. Preleteo je pogledom preko hrpe istraživačkih radova, oklevajući na momenat pre nego što je ponovo pogledao u mene. Kada su nam se pogledi sreli, nastavio je.

“Ukoliko ne postoji prirodno objašnjenje, a ne čini se da postoji mogućnost da se ono nađe, onda verujem da valja razmotriti natprirodno objašnjenje. Mislim da je to najlogičniji zaključak na osnovu dokaza koje posedujemo”.

To je izgledalo kao velik ustupak za čoveka koji je naučno obrazovan. “Za vas nije problem da kažete da izgleda da je najbolje objašnjenje u postojanju Inteligentnog Tvorca?”

“Apsolutno nije. Mislim da ljudi koji veruju da je život nastao prirodnim putem moraju da imaju mnogo više vere nego ljudi koji logično zaključuje da postoji Inteligentan Tvorac”.

“Šta smeta da više naučnika izvuče taj zaključak?”

“Mnogi i *jesu* izvukli taj zaključak. Ali nekima stane na put njihova lična filozofija. Ako su unapred ubeđeni da ne postoji Bog, onda će oni, ma koliko ubedljivi bili dokazi, uvek reći: ‘Sačekajte malo i mi ćemo pronaći nešto bolje u budućnosti’. Međutim, taj argument je metafizički. Naučnici nisu ništa objektivniji od bilo koga drugog. Svi oni pristupaju pitanjima poput ovog sa svojim predrasudama”.

Brzo sam uskočio: “Da, ali i vi ste došli sa predrasudom da Bog *postoji*”.

Bredli je klimnuo glavom. “Da li je to predrasuda?... Mene bi verovatno zadovoljilo i manje dokaza. Ali je ono što sam otkrio apsolutno obilje dokaza koje ukazuje na Inteligentnog Tvorca”.

“Znači vi mislite da činjenice uverljivo ukazuju na postojanje Tvorca?”

“*Uverljivo* je suviše blag termin”, odgovorio je. “Dokazi su apsolutno ubedljivi. ‘Uverljivo’ znači da je nešto verovatnije da bude nego da ne bude, dok ‘ubedljivo’ znači da zaista morate da se napregnete kako ne biste došli do tog zaključka”.

“Ali to zvuči tako...”, rekao sam, malo zamuckujući dok sam tražio pravu reč, “*nenaučno*” – izgovorio sam konačno.

“Ne, naprotiv”, odgovorio je Bredli, “to je veoma naučno. U toku proteklih sto pedeset godina, naučnici se koriste argumentima zasnovanim na analogijama sa stvarima koje razumemo u cilju formulisanja novih hipoteza u novonastalim oblastima naučnog rada. I upravo je u tome stvar”.

ZAKLJUČIVANJE UZ POMOĆ ANALOGIJA

Metod analogije je u 19. veku opisao astronom Džon F. V. Heršel, koji je napisao: “Ukoliko je analogija dve pojave veoma slična i upadljiva, a istovremeno je i uzrok jedne od njih veoma očigledan,

onda teško da je moguće odbiti da se prizna delovanje analognog uzroka u drugoj analogiji, iako ona sama po sebi nije toliko očigledna”.⁵⁸

“Kako se to može primeniti na pitanje porekla života?” pitao sam Bredlija.

“Ako mi možemo videti pisane informacije – pa bila to slika na zidu pećine ili roman sa nekog veb sajta – i ako iza njih stoji nekakva pamet, zar onda to ne bi bilo tačno i za samu prirodu?” rekao je Bredli kao odgovor.

“Drugim rečima, ono što je šifrovano na DNK u svakoj ćeliji svakog živog stvorenja su prosto i jednostavno pisane informacije. U engleskom jeziku se koristi abeceda od dvadeset šest slova; u DNK postoji hemijska abeceda od četiri slova, koja se različitim redosledom spajaju i obrazuju reči, rečenice i pasuse. Sve to obuhvata sva uputstva koja su potrebna da bi se upravljalo nad funkcionisanjem ćelije. Oni beleže u kodifikovanom obliku uputstva kako da ćelija napravi protein. To funkcioniše baš onako kao što i nizovi slova iz abecede funkcionišu u jeziku.

Dakle, kada vidimo pisani jezik, možemo na osnovu iskustva da zaključimo da ono ima svoj inteligentan uzrok. I možemo se legitimno poslužiti analognijom i logikom i zaključiti da su ogromne sekvence informacija u DNK takođe posedovale inteligentan uzrok. Samim tim, to znači da je život na zemlji došao od 'nekoga' umesto iz 'nečega'.”

Nije se moglo poreći da je ovo bio moćan i ubedljiv argument. Bredli kao da je razmišljao o njemu nekoliko trenutaka pre nego što je izneo jednu ilustraciju koja bi čvrsto prikovala ono što je zaključio.

“Da li ste gledali film 'Kontakt'?”

“Svakako”, rekao sam. “Snimljen je prema knjizi Karla Sagana”.

“Tako je”, odgovorio je on. “U tom filmu naučnici pažljivo posmatraju nebo da bi našli znake inteligentnih stvorenja u svemiru. Njihovi radioteleskopi hvataju samo šumove – slučajne zvuke iz svemira. Logično je pretpostaviti da iza toga ne stoji nikakva inteligencija. Potom jednog dana počnu da hvataju prenos prostih brojeva, a to su brojevi koji se mogu podeliti samo samim sobom i jedinicom.

Naučnici tada zaključuju da je previše malo verovatno da postoji prirodan uzrok koji stoji iza takvog niza brojeva. To sada više nije bio samo neuređeni šum; to su bile informacije, odnosno poruka sa sadržajem. Iz nje su oni zaključili da iza nje stoji inteligentan uzrok. Kao što je i sam Sagan jednom rekao, 'prijem jedne jedine poruke iz svemira' bi bio dovoljan da znamo da tamo negde postoje inteligentna bića.⁵⁹ To je zaključivanje putem analogije – znamo da tamo gde postoji inteligentna komunikacija postoji i inteligentan uzrok”.

Bredli me je netremice gledao iznoseći svoj zaključak. “A ako je jedna jedina poruka iz svemira za nas dovoljna da zaključimo da iza nje stoji inteligencija, šta je onda sa obiljem informacija koje sadrži DNK svake biljke i životinje?” rekao je on ističući to povišenim tonom.

“Svaka ćelija u ljudskom telu sadrži više informacija nego što ima u svih trideset tomova enciklopedije 'Britanika'. Svakako je onda logično izvesti zaključak da ovo nije slučajaj proizvod spontanog procesa u prirodi, već nepogrešiv znak Inteligentnog Tvorca”.

Bio je to argument bez odgovora. “Onda je”, rekao sam, “poreklo života Ahilova peta evolucije”.

“Tačno. Kao što je kazao Filip Džonson: 'Ako darvinisti hoće da drže Tvorca na distanci, onda moraju da pruže prirodno objašnjenje porekla života'.⁶⁰

Li, oni to nisu u stanju da urade. Uprkos svom njihovom trudu, nisu čak pružili nijednu jedinu mogućnost koja bi čak izdaleka delovala logično. I nema izgleda da će je ikada pružiti. U stvari, sve ukazuje u drugom smeru – nepogrešivo ukazuje ka Bogu. Danas je potrebno mnogo vere da biste bili iskren naučnik koji je ateista”.

“JA PRAVIM MOLEKULE”

Pukim slučajem se desilo da je malo pre toga u obližnjem Hjustonu održao govor nano-naučnik Džejsms Tur, profesor na Katedri za hemiju i Centru za nanonauku i nano-tehnologiju pri univerzitetu Rajs.

Sa doktoratom iz organske hemije na univerzitetu Perdu i postdoktorskim radom na Stenfordu i na univerzitetu u državi Viskonsin, Tur se nalazi na glavnom frontu proučavanja molekularnog sveta. Napisao je preko sto četrdeset članaka na temu tehnološkog istraživanja i autor je sedamnaest patenata u SAD.

“Ja zarađujem za život praveći molekule”, rekao je kada se predstavljao. “Ne možete ni da zamislite koliko je težak taj posao”.

Cilj njegovog izlaganja nije bio da zaseni publiku opisima svojih najnovijih visokotehnoloških napora u cilju pohranjivanja ogromne količine informacija na mikroskopskom nivou, što bi zamenilo silikonske čipove koji su glomazni u poređenju sa njima. Umesto toga, cilj mu je bio da opiše nešto drugo što je otkrio dok je sve dublje i dublje zadirao u zadivljujuća čuda na molekularnom nivou: otiske prstiju Inteligentnog Tvorca.

“Ja sa strahopoštovanjem gledam šta je On učinio kroz svoju tvorevinu”, rekao je. “Samo amater koji ne zna ništa o nauci može da kaže da vas nauka odvlači od religije. Ako zaista proučavate nauku, ona će vas približiti Bogu”.⁶¹

Kakva ironija, pomislio sam. Nekada me je elementarno poznavanje nauke o evoluciji gurnulo ka ateizmu; sada je sve bolje pozna-

vanje nauke o molekulima učvršćivalo moje uverenje u Boga. Poput slučaja sa ubistvom u Oklahomi, moja prvobitna presuda se zasnivala na manjkavim dokazima koji su doveli do manjkavih zaključaka.

Ideja da bi neuređeni procesi nekako mogli da budu zaslužni za pretvaranje mrtvih supstanci u celokupnu složenost živih orgnizama svakako, kao što je mikrobiolog Denton zapazio, "nije ništa više i ništa manje od velikog mita kosmogeneze" savremenog doba.⁶²

Časopis *Time* nije bio u pravu: Darwin nije ubio Boga. Naprosto postoji previše jakih indikacija – a naročito u čudesnoj složenosti nevidljivih atoma i u nesvakidašnjem hemijskom jeziku kodifikovanom na dvostruku spiralu DNK – koje potvrđuju da je Tvorac živ i zdrav.

Četvrti prigovor

BOG NIJE DOSTOJAN DA GA SLAVIMO AKO UBIJA NEVINU DECU

Biblija nam kaže da postanemo poput Boga, ali onda na mnogim stranicama opisuje Boga kao masovnog ubicu.

Robert A. Vilson¹

Ali ti, Gospode, Bože milostivi i blagi, strpljivi i bogati dobrotom i istinom.

car David²

Prošavši kroz detektor metala i pored uniformisanih čuvara u Beloj kući, mogao sam da osetim atmosferu iščekivanja. Uprkos naporima da se predstavi kao da se ništa naročito ne dešava, bilo je jasno da se dešava nešto veliko iza kulisa. Širio se skandal sa Monikom Levinski, a pritisak je bio sve veći na predsednika Klintona da prizna sve pre nego što specijalni tužilac Kenet Star objavi svoj dugo očekivani izveštaj.

Klinton je zakasnio na doručak pola sata i seo baš meni preko puta. Imao je iznuren izraz lica sa umornim i podbulim očima. Pitao sam ga kako je, budući zabrinut za njegovo zdravlje.

"Ostao sam budan do tri sata jutros", odgovorio je blago promuklim šapatom.

Novinari su se bučno gurali za mesto u zadnjem delu prostorije, fotoaparati su škljocali, a olovke i notesi su bili spremni. Klinton je ustao i napravio nekoliko koraka do govornice. Nad prostorijom je zavladao tajac. Nestala je njegova uobičajena razgovorljivost.

"Možda danas neću tako ležerno da pričam kao što sam to radio proteklih godina", rekao je manjem skupu verskih vođa. "Ostao sam do prilično kasno sinoć da razmišljam i molim se za to šta treba danas da kažem".

Izvadio je naočare da pročita ono što je napisao na parčetu papira. Usledila je njegova najpotresnija i najdramatičnija izjava otkako je vest o njegovoj aferi procurela u medije.

“Mislim da ne postoji previše maštovit način da kažem da sam sagrašio”, rekao je sa suzama u očima i bolom na licu. “Meni je važno da svako ko je povređen zna da je tuga koju osećam iskrena – pre svega i najvažnije, moja porodica, potom i moji prijatelji, moje osoblje, moj kabinet, Monika Levinski i njena porodica, kao i američki narod. Od svih njih tražim oprostaj. Kajem se... Potrebna mi je Božja pomoć da postanem čovek kakav hoću da budem”.

Ovde je, dakle, stajao najmoćniji čovek sveta i govorio kako mu je “slomljeno srce” zbog svog strahovito nemoralnog odnosa sa bivšom stažistiknjom. Sve njegove ekonomske inicijative, svi naponi u spoljnoj politici i socijalnom programu su sada pali u zapećak. Na centru bine sada je bilo surovo i ubedljivo pitanje karaktera.

Ljudi očekuju od političara da poseduju dobar javni imidž i da ga glancaju do visokog sjaja izjavama za štampu u svoju korist i visprenom retorikom, ali se njihov stvarni karakter često otkrije u ličnim odlukama daleko od svetlosti reflektora. Nema sumnje da su moralne odluke čoveka iza kulisa – njegova bračna vernost i osnovna iskrenost u odnosima sa ljudima – bitne za to kako će voditi narod. Na kraju krajeva, upravo takve stvari i otkrivaju kakav je neko u stvarnosti.

Dok sam bio ateista, smatrao sam da religiozni ljudi mogu da poduče političare nekim trikovima u izgradnji dobrog imidža. Religiozni ljudi bi se neumorno koncentrisali na određene privlačne aspekte Božjeg karaktera – Njegovu ljubav, milost, praštanje, saosećanje – ali bi zanemarivali ili ignorisali delove Biblije za koje bi se reklo da otkrivaju nešto problematičnije aspekte Njegovog karaktera.

Kada se usredsredi pažnja na retko spominjane starozavetne priče o pokoljima i drugim krvoprolićima masovnih razmera, na Boga se iznenada gleda u drugačijem svetlu. Poput Klintona, čija je vešto napravljena javna ličnost doživela krah nakon što su dokumentovane verodostojne priče o vanbračnim aferama, i imidž Boga kao blagonaklonog božanstva punog ljubavi dovode u pitanje priče o naizgled surovom i osvetničkom postupanju. Da li ove brutalne priče otkrivaju pravi Božji karakter? I ako otkrivaju, da li On zaslužuje da ga poštujuemo?

Čarls Templton ima svoje mišljenje o tome. “Bog iz Starog zaveta je u potpunosti nenalik Bogu u koga veruje većina religioznih ljudi”, rekao je on. “Njegova pravda je, po savremenim standardima, nečuvena... On je jednostran, mrzovoljan, osvetoljubiv i ljubomorana za ono što je njegova privilegija”.³

Ateista Džordž H. Smit se slaže s tim. “Starozavetni Bog je napravio impresivan spisak zločina”, rekao je. “Biblijski Bog je lično voleo da direktno istrebljuje veliki broj ljudi, obično putem bolesti ili glada, i to vrlo često za prilično neobične prestupe”.⁴ Smit voli da citira nekadašnjeg predsednika Tomasa Džefersona koji je rekao da priče iz Starog zaveta otkrivaju da je Bog “surov, osvetoljubiv, hirovit i nepravedan”.⁵

Ovo pitanje nas dovoljno uznemirava, ali osim toga postoji još jedna dodatna stvar koju treba istražiti. U ocenjivanju Božjeg karaktera, i kritičari religije i sami religiozni ljudi citiraju Bibliju kao izvor svojih informacija. Ali da li je ona stvarno verodostojna knjiga? Nije li Biblija prepuna kontradikcija i nedoslednosti koje potkopavaju njenu pouzdanost? Zar savremena arheologija ne dovodi u pitanje biblijske reference istorijskih događaja? Zar ona nije pre zbirka maštovitih legendi nego precizan opis Tvorca sveta?

Ova dva problema – Božji karakter i pouzdanost knjige koja nam navodno govori o njemu – bili su ključne prepreke za mene kao duhovnog tragaoca. U to vreme sam se zatrpavao knjigama i člancima u pokušaju da dođem do nekakvog pametnog zaključka. Kamo sreće da sam tada mogao da uradim ono što radim upravo sada: da sednem i intervjuišem stručnjaka koji je jedan od najpoznatijih i najboljih branilaca religije u svetu.

ČETVRTI INTERVJU: DR NORMAN L. GAJSLER

Norman Gajsler može biti žilav i zastrašujuć učesnik u debati kad počne da deklamuje biblijske stihove, arheološka i naučna otkrića i istorijske događaje da bi pobio čoveka koji je rešio da diskredituje religiju. Njegovo enciklopedijsko pamćenje i žustar način izlaganja impresioniraju mnoge kritičare već duži niz godina.

Međutim, ja sam došao kod drugačijeg Normana Gajslera – prijatnog glasa i blage naravi – u njegovu skromnu, ali prijatnu kancelariju na Teološkom fakultetu u Šarloti u državi Severna Karolina. On je dekan tog fakulteta. Bio je ležerno odeven u šaren džemper preko plave košulje na dugmiće. Smeškao se i imao zdrav smisao za humor. Ipak, ubrzo se laserskom jačinom fokusirao na probleme za koje sam prešao pola države da bih mogao da razgovaram sa njim.

Gajsler je, kao vrlo plodan i nagrađivan autor, napisao, bio koautor ili uredio preko pedeset knjiga, uključujući standardnu literaturu kao što je “Opšti uvod u Bibliju” (*General Introduction to the Bible*), “Nepogrešivost” (*Inerrancy*), “Uvod u filozofiju” (*Introduction to Philosophy*), “Filozofija religije” (*Philosophy of Religion*), “Kad skeptici postavljaju pitanja” (*When Skeptics Ask*), “Kad kritičari postavljaju pitanja” (*When Critics Ask*) i “Kad sektaši postavljaju pitanja” (*When*

Cultists Ask). Jedan od njegovih najnovijih poduhvata je ambiciozna "Bejkerova enciklopedija hrišćanske apologetike" (*Baker Encyclopedia of Christian Apologetics*) na 841 stranici, koja sistematski obrađuje teme od "apsolutne istine" do "zen budizma".

Nakon studija po raznim koledžima i fakultetima, Gajsler je doktorirao filozofiju na univerzitetu Lojola u Čikagu. Nekada je bio glavni profesor za filozofiju religije na jednoj bogosloviji, kao i profesor sistematske teologije na drugoj. Član je nekoliko filozofskih, naučnih i religijskih društava.

Gajsler mnogo putuje – po svih pedeset država SAD i dvadeset pet država na šest kontinenta – i drži predavanja o dokazima za religiju i debatuje sa dobro znanim skepticima kao što je humanista Pol Kurtz. Zato sam znao da nema mnogo šanse da ga potpuno zateknem nekim pitanjem. Međutim, došao sam naoružan nekim od najtežih problema od svih.

Pošto smo seli jedan preko puta drugog u braon kožne fotelje, izvukao sam papir na kome sam pribeležio jetke reči uvaženog američkog patriote čija kritika religije je postala legendarna.

"1794. godine je", započeo sam, "Tomas Pejn napisao u knjizi 'Doba razuma': 'Svaki put kada pročitamo odvratne priče sa raskalašnim razvratom, nemilosrdnim i izvitoperenim pogubljenjima, neumornom osvetoljubivošću, koje ispunjavaju više od polovine Biblije, bilo bi doslednije nazvati je delom demona, nego Božjom rečju'."⁶

Pogledao sam u Gajslera da vidim da li se trgnuo na žaoku Pejnovih reči. "Ovo je žestok izazov", rekao sam. "Kako biste mu vi odgovorili da on danas sedi ovde?"

Gajsler je namestio svoje naočare, a potom zapazio uz osmeh: "Pre svega, rekao bih da je baš šteta što nije imao Bibliju. Kada je napisao prvi deo knjige 'Doba razuma', nije je imao. Ali na stranu to, ja mislim da on brka dve stvari: šta Biblija beleži i šta Biblija odobrava".

"Dajte mi neki primer te razlike", rekao sam.

"Evo, na primer, Biblija beleži Sotonine laži i preljubu kralja Davida, ali ih ne odobrava", objasnio je. "Tačno je da u Bibliji ima puno bizarnih priča. Knjiga o Sudijama beleži kako je silovana žena, potom iskasapljena na dvanaest komada i po jedan komad poslat svakom izraelskom plemenu.⁷ Međutim, sigurno da Biblija to ne odobrava. Drugo, mislim da Pejn iznosi netačne stvari. U Bibliji ne postoje nikakva nemilosrdna i izvitoperena pogubljenja koja bi zapovedio Bog".

Podigao sam ruku u znak protesta. "David je nazvan čovekom po Božjem srcu, a Biblija opet govori kako je on mučio svoje neprijatelje", istakao sam. "Kaže i ovo: 'natera ih pod testere i pod brane

gvozdene i pod sekire gvozdene, i sagna ih u peći u kojima se cigle peku'.⁸ To mi zvuči surovo i nemilosrdno!"

"Samo polako", upozorio me je Gajsler. "Ovakav prevod otvara vrata za pogrešna tumačenja. U nekim prevodima se bolje prenosi izvorno značenje na hebrejskom jeziku, i recimo da bi preciznije glasilo da David 'izvede narod koji bejaše u njemu i stavi ga da radi kod testera, i sa gvozdenim pijucima, i sa gvozdenim sekirama, i upotribe ga za rad u ciglanama'. Reč je o radu, a ne o mučenju, i taj rad je prilično human u poređenju sa okrutnostima koje su sprovodili njegovi neprijatelji. Osim toga, ovo je još jedan slučaj da Biblija nešto zabeleži, ali ne mora da znači da to i podržava".

Aha! – pomislio sam. Brzo sam se presabrao i krenuo dalje. "Na stranu taj odeljak, ali u Starom zavetu i dalje ima puno krvprolića", rekao sam. "Zar ne postoji velika razlika između veoma često okrutnog Boga iz Starog zaveta i Boga punog ljubavi iz Novog?"

Gajsler se nasmešio. "Zanimljivo da me to pitate", odgovorio mi je, "jer sam upravo završio sa proučavanjem svakog mesta na kome Biblija koristi reč 'milost'. Našao sam da se ta reč u Bibliji javlja oko tri puta više u Starom nego u Novom zavetu. Potom sam proučio reč 'ljubav' i našao da se javlja otprilike isti broj puta i u Starom i u Novom zavetu, tako da imate isti naglasak na ljubav u oba zaveta".

"Da ironija bude veća", dodao je, "mogli biste da tvrdite da Bog više sudi u Novom zavetu nego u Starom. Na primer, Stari zavet veoma malo govori o kazni, ali Novi zavet itekako govori o tome".

"Onda znači nema evolucije u Božjem karakteru?"

"Tako je. U stvari, Biblija i kaže: 'Jer sam ja Gospod, i ja se ne menjam'.⁹ U oba zaveta imate identičnog i nepromenljivog Boga – Boga koji je toliko svet da ne može da gleda greh, a opet Boga čije srce puno ljubavi, milosrđa i saosećajnosti želi da izlije oprostaj na sve one koji se pokaju".

Saosećajnost? Pomislio sam. *Milosrđe?* Došao je trenutak da se dotaknemo same srži problema sa Božjim karakterom.

BOŽJE NAREDBE ZA UBIJANJE LJUDI

Upro sam pogled u Gajslera. Glas mi je odisao sarkazmom kada sam izneo najoštriji prigovor na Božji karakter. "Vi govorite o saosećajnosti i milosrđu", rekao sam, "ali je te osobine teško razumeti kada vidimo gde Bog naređuje genocid govoreći Izraelcima u 5. Knjizi Mojsijevoj 7. glava da 'potpuno istrebe' Hananeje i ostalih šest naroda i da 'se ne smiluju na njih'."

To mi je dalo ubrzanje. "I to nije bio izolovan slučaj", nastavio sam, govoreći sve brže i brže. "Bog je naredio ubistvo svakog prvenca u Egiptu; potopio je svet i ubio nebrojene hiljade ljudi; rekao je

Izraelcima: 'Idi sad ti udaraj na Amalika, i zatri kao prokleta sve što je njegovo; ne žali ga, nego ćeš pobiti i ljude i žene, i decu, i decu na sisi, i volove, i ovce i kamile i magarce'.¹⁰ To više liči na nasilnog i brutalnog Boga nego na Boga koji voli ljude. Kako možete očekivati od ljudi da ga poštuju, ako naređuje da se ubiju nevina deca?"

Uprkos jačini pitanja, Gajsler je održao smiren i razborit ton. "To pokazuje", rekao je, "da je Božji karakter apsolutno svet, i da On mora da kazni greh i pobunu. On je pravedan sudija; to je neporecivi deo onoga što On jeste. Ali je sa druge strane Njegov karakter i milostiv. Čujte: ako bilo ko hoće da se pokaje, On će mu to dopustiti".

Gajsler je zastao. Moja pitanja su jasno zahtevala detaljnije objašnjenje. "Li, vi ste postavili gomilu dobrih pitanja, a ona zaslužuju promišljen odgovor", rekao je. "Imate li nešto protiv da nešto pažljivije predemo te delove? Jer mislim da ćemo, ako to uradimo, videti da se isti princip stalno ponavlja".

Dao sam mu znak da počne. "Molim vas onda", rekao sam, "da ih predemo. Zaista mi je stalo do toga da ih razumem".

"Počnimo sa Amaličanima", kazao je. "Čujte, Li, oni su bili daleko od nevinih ljudi. Daleko od nevinih. To nisu bili dobri ljudi. Oni su zapravo bili potpuno i totalno izopačeni. Njihov zadatak je bio da unište Izrael. Drugim rečima, da počine genocid. Da zlo bude još veće, pogledajte šta je još bilo važno u svemu tom: Izraelci su bili izabrani narod preko koga će Bog doneti spasenje čitavom svetu kroz Isusa Hrista".

"Znači, hoćete da kažete da su zaslužili da budu istrebljeni?" pitao sam ga.

"Istrebljenje njihovog naroda je postalo neizbežno zbog težine njihovog greha", rekao je Gajsler. "Da je kojim slučajem preživeo neki najokoreliji ostatak tog naroda, oni bi možda obnovili svoju agresiju na Izraelce i Božji plan. To su bili uporni, zli i ratoborni ljudi. Da bih vam pokazao koliko su bili dostojni svake osude, reći ću vam da su pratili Izraelce i kukavički klali najslabije među njima – slabe, stare ljude i invalide koji su zaostajali za ostatkom naroda.

Oni su hteli da zbrišu do poslednjeg Izraelca sa lica zemlje. Bog je mogao da ih uništi prirodnom katastrofom kao što je poplava, ali je umesto toga upotrebio Izrael kao svoje oruđe za presudu. On je stupio u akciju ne samo zbog Izraelaca, već u krajnjem smislu zbog svakog čoveka koji je ikada postojao i čije će spasenje doneti Mesija koga će taj narod iznedriti".

"A šta je sa decom?" protestovao sam. "Zašto je trebalo ubiti nevinu decu?"

"Treba imati na umu", rekao je, "da tehnički niko nije potpuno nevin. Biblija u 51. psalmu kaže da smo svi rođeni u grehu, odnosno

sa sklonošću da se pobunimo i da činimo zlo. Takođe, treba imati na umu Božji suverenitet nad životom. Jednom je neki ateista pokrenuo ovo pitanje tokom rasprave, a ja sam odgovorio rekavši: 'Bog je stvorio život i On ima pravo da ga oduzme. Ako vi možete da stvorite život, onda možete imati pravo i da ga oduzmete. Ali ako ne možete da ga stvorite, onda nemate to pravo'. I začuo se aplauz publike.

Ljudi pretpostavljaju da je ono što je po nama pogrešno, pogrešno i za Boga. Međutim, za mene bi bilo pogrešno da vam oduzmem život, jer ga ja nisam stvorio i ne posedujem ga. Bilo bi, na primer, pogrešno da odem u vaše dvorište i da vam počupam cveće, izlomim ga, uništim, presađujem i premeštam. To mogu da radim u svom dvorištu, jer je cveće u njemu moje.

Dakle, Bog ima vrhovnu vlast nad svim živim bićima i ima to pravo da oduzme život ako tako hoće. Mi zapravo kao da zaboravljamo da Bog i oduzima život svakom čoveku. To se naziva smrt. Jedino pitanje je kada i kako, a to moramo prepustiti Njemu".

A ŠTA JE SA DECOM?

Na intelektualnom nivou sam do ovog trenutka mogao da razumem Gajslerov odgovor. Međutim, na emotivnom nivou on nije previše daleko dospevao. I dalje nisam imao mira. "Ali šta je sa decom..." – nisam hteo da odustanem.

Gajsler je imao razumevanja za to, budući i sam otac šestoro dece i deda devetoro unučadi. "Na društvenom i fizičkom planu, sudbina dece kroz čitavu istoriju je uvek bila skopčana sa njihovim roditeljima, bilo to na dobro ili na zlo", istakao je on.

"Li, vi ipak morate da shvatite situaciju kod Amaličana. U takvoj potpuno zloj, nasilničkoj i izopačenoj kulturi nije bilo nikakve nade za tu decu. Taj narod je bio toliko prljav da je ličio na gangrenu koja se širi čoveku po nozi, i Bog je morao da amputira tu nogu jer bi se inače ganrena proširila i na kraju ne bi preostalo ništa. U izvesnom smislu je taj Božji čin bio čin milosrđa".

"Milosrđa?" pitao sam. "Kako to?"

"Prema Bibliji, svako dete koje premine pre nego što postane svesna osoba biće spašeno, jednoga dana ponovo stvoreno i provesti večnost u Božjem prisustvu", odgovorio je on. "A da su ta deca nastavila da žive u tom groznom društvu i nakon što su postala svesna, nema sumnje da bi postala iskvarena i samim tim zauvek izgubila spasenje".

"Zašto mislite da deca bivaju spasena kada umru?" pitao sam.

"Isaija 7,16 govori o životnom dobu pre koga je dete sposobno da moralno rasuđuje, odnosno 'pre no što nauči dete odbaciti zlo i izabrati dobro'. Kralj David je govorio da će biti sa sinom koji je umro

na rođenju. Isus je rekao: 'Pustite decu neka dolaze k meni, i ne branite im, jer je takvih carstvo Božje', što ukazuje na to da će deca 'ići na nebo'.¹¹ Postoji veliki broj drugih stihova koji takođe podržavaju ovo stanovište”.

Ustremio sam se na očiglednu nedoslednost. “Ako je u krajnjem smislu bilo najbolje da ta deca umru pre nego što postanu uračunljiva, zato što će tako otići na nebo, zašto se ne može isto reći i za abortirane bebe?” pitao sam. “Ako su abortirani, onda definitivno bivaju spaseni, ali ako se rode i odrastu, mogli bi da se pobune protiv Boga i da budu izgubljeni za večnost. Zar to onda ne bi bio snažan argument u prilog abortusu?”

Gajslerov odgovor je brzo stigao. “Ne, to je neispravna analogija”, insistirao je. “Prvo, Bog danas nikako ne daje zapovest da svako obavi abortus; abortus zapravo nije u skladu sa biblijskom naukom. Ne zaboravite da je On jedini koji može da odluči da oduzme život, jer je On, na kraju krajeva, i Tvorac istog. Drugo, mi danas nemamo kulturu koja je toliko duboko iskvarena koliko je bilo amaličko društvo. U toj kulturi nije postojala nada; danas ta nada postoji”.

“Znači”, rekao sam, “vi ne smatrate da je Bog bio nerazuman zato što je naredio da se unište Amaličani?”

“Morate imati u vidu da je ovim ljudima pruženo dovoljno prilike da promene svoj način života i sve ovo izbegnu”, rekao je. “U stvari, ako biste uzeli u obzir sve Hananejce zajedno sa Amaličanima, oni su imali na raspolaganju 400 godina da se pokaju. To je veoma dug period. I naposljetku je, nakon što je nekoliko vekova čekala da im pruži priliku da odustanu od svog puta u samouništenje, Božja priroda je morala da stane na put njihovom svesnom činjenju zla. Bog svakako nije ništa uradio naprečac.

Takođe moramo imati u vidu da su oni koji su hteli da se izvuku iz ove situacije to već i učinili – za to su imali brojne prilike tokom mnogih godina. Oni koji su hteli da se spasu od propasti su bez sumnje pobešli i ostali pošteđeni.

U Knjizi Isusa Navina 6. glava, gde Biblija govori o uništenju Jerihona i Hananeja, imate isti princip. Ovo je bila veoma iskvarena sredina, do te mere da Biblija kaže da se smučila Bogu. Ti ljudi su bili brutalni, surovi, praktikovali su incest, seksualni odnos sa životinjama, religijsku prostituciju, pa čak i žrtvovanje dece u ognju. Bili su agresivna nacija koja je želela da uništi Izraelce.

Opet, dakle, imate zle ljude koji su uništeni, ali i pravednike među njima koji su se spasili. Primera radi, ženi Ravi koja je pružila zaštitu izraelskim vojnicima nije presuđeno zajedno sa ostalim narodom. A pogledajte šta se desilo sa grešnim stanovnicima grada Ninevije. Bog se spremio da im presudi pošto su tako zaslužili, ali su se pokajali

i Bog ih je sve poštdeo. Znači, poenta je u sledećem: *Ko god se pokaje, Bog je voljan da ga spasi i izbavi.* To je važno zapamtiti.

Vidite, Božja namera je u ovim slučajevima bila da uništi grešan narod jer je sama struktura naroda po sebi bila grešna, a ne da uništi ljude ako su ti ljudi bili spremni da se pokaju. Mnogi stihovi ukazuju na to da je Božja primarna želja bila da protera ove grešne narode iz zemlje za koju su oni već znali da je odavno obećana Izraelu. Na takav bi način Izrael mogao da dođe i da bude relativno oslobođen od spoljašnjeg grešnog uticaja koji bi mogao da ga uništi poput raka. On je hteo da stvori jednu sredinu gde bi mogao da dođe Mesija na dobrobit mnogih miliona ljudi koji su ikada postojali”.

“Onda, znači, princip glasi da su ljudi čuli dovoljno upozorenja?” pitao sam ga.

“Naravno”, rekao je. “A razmislite i o ovome: veliki deo žena i dece bi unapred pobešao pre nego što bi započeli pravi sukobi i ostavio iza sebe ratnike da se suoče sa Izraelcima. Borci koji bi preostali bi bili najokoreliji ljudi, koji bi tvrdoglavo odbili da odu odatle – sam kostur te iskvarene zajednice. Stoga je pod velikim znakom pitanja koliko bi uopšte u svemu tome bilo žena i dece.

Osim toga, u skladu sa pravilima ponašanja koje je Bog dao Izraelcima, kad god bi otišli u neki neprijateljski grad prvo je trebalo da ponude mir narodu. Narod je mogao da izabere: mogao je da prihvati ponudu, i u tom slučaju ne bi stradao, ili je pak mogao da odbije ponudu na sopstveni rizik. I to je fer i korektno”.

Morao sam da priznam da je ova analiza bacala novo svetlo na celu situaciju, a naročito njegovi komentari višestrukih upozorenja koja su davana i to da su žene i deca bili najverovatnije evakuisani iz tih oblasti pre svake bitke. I ma koliko nevolja mi zadavali ovi odeljci u Bibliji, bilo je lepo znati da bi Izrael ponudio mir pre nego što bi krenuo u rat, kao i da je pravilo u Bibliji bilo da se ljudima koji se pokaju pruži prilika da izbegnu sud.

“Onda Bog to nije učinio iz hira?”

“On i ne radi stvari iz hira, tek tako, i nije nemilosrdan. Ali vam, Li, moram reći jednu stvar: On je bez daljnjeg pravedan. Sama Njegova priroda zahteva da stane na put izopačenim ljudima koji mu se tvrdoglavo i svesno odupiru u svome grehu. A zar to i nije ono što On treba da radi? Zar to nije ono što i mi hoćemo – da bude pravde? Jedna od ključnih stvari koje treba imati na umu je da je tokom čitave istorije On bio saosećajan, milosrdan i blagonaklon prema onima koji se pokaju i okrenu njemu. Na kraju krajeva, svi ćemo videti koliko je On fer”.

Međutim, postojala je još jedna epizoda koja mi je zadavala muke – opet se ticala dece – i činilo se da ona stoji nasuprot Gajslerovom

mišljenju da Bog ne radi stvari na svoju ruku. Reč je o jednoj od najčudnijih epizoda u čitavoj Bibliji.

KRAJNI EKSTREMIZAM

Prorok Jelisije je išao putem ka Vetilju kada su mu u susret izašla mala deca koja su ga zadirkivala zbog toga što je bio ćelav. Rugali su mu se: "Penji se čelo! Penji se čelo!" Njegova reakcija je bila da ih prokune u Božje ime. Potom su, kao šokantan čin osvete, iznenađujuće izašla dva medveda iz šume i raščerečili četrdeset dvoje dece.¹²

"Profesore, vi uporno tvrdite da Bog ne radi stvari na svoju ruku", rekao sam. "Ali ovo zvuči kao nečuven odgovor na neznatnu i smešnu uvredu. Raščerečiti četrdeset dvoje male nevine dece samo zato što su se šalili na račun jednog ćelavog čoveka je veoma surovo".

Gajsler je bio dobro upoznat sa ovim pitanjem. "U vašem pitanju stoji pogrešna pretpostavka", odgovorio je Gajsler. "To nisu bila mala nevinna deca".

Pošto sam unapred očekivao kakav će biti njegov odgovor, izvukao sam fotokopiju tog odeljka i pružio mu je. "O, nego šta nego jesu", uzvratilo sam. "Pogledajte ovde", rekao sam, pokazujući na reči. "Piše da su deca u pitanju".

Gajsler je bacio letimičan pogled na stranicu i odmah video koji je izvor. "Nažalost, u tom prevodu stoji reč koja vas može navesti na pogrešan zaključak", kazao je. "Stručnjaci za Bibliju su utvrdili da se ta reč sa izvornog hebrejskog jezika najbolje prevodi kao 'dečaci' ili 'mladići'. Najbolje što možemo zaključiti je da je to bila nasilnička rulja opasnih adolescenata, koja se može uporediti sa današnjim uličnim bandama. Prorok se našao u životnoj opasnosti zbog njihovog velikog broja – ako su raščerečeni njih četrdeset dvojica, ko zna koliko ih je skupa ugrozilo život proroku?"

"Ugrozilo život?" pitao sam ga. "Ma dajte, molim vas! Oni su se samo našalili na račun njegove ćelavosti".

"Kada budete razumeli kontekst, videćete da je situacija bila mnogo ozbiljnija od toga", odgovorio je Gajsler. "Biblijski komentatori zapažaju da je njihovo ruganje imalo za cilj da iskuša Jelisijeve tvrdnje da je prorok. Oni su praktično rekli: 'Ako si Božji čovek, zašto se ne uzdigneš na nebo kao i prorok Ilija?' Očigledno su se rugali pređašnjem Božjem delu kada je podigao Iliju u nebo. U svom neverovanju su prezirali ono što je Bog činio preko obojice proroka.

Osim toga, to što su govorili Jelisiju da je ćelav najverovatnije je aludiralo na činjenicu da su u ono vreme gubavci brijali glave. Znači, nasrnuli su na Jelisija – na čoveka od dostojanstva i autoriteta kao Božjeg proroka – kao na prezrenog i prognanog čoveka dostojnog

svakog prezira. Bacali su ljagu ne samo na njegovu ličnost, već i na Božju, jer je on bio Božji predstavnik".

"Ali ipak", rekao sam, "zar to nije prilično banalna uvreda?"

"U kontekstu onog vremena nije bila", rekao je on. "Jelisije se sasvim razumljivo osetio ugroženo zbog te bande. Život mu se nalazio u opasnosti. Ti mladići su praktično napadali i njega i Boga. Ono što se desilo je bio jedan vid preventivnog udara koji bi ulio strah bilo kom drugom ko bi uradio ovako nešto, jer bi ovo mogao da bude opasan presedan. Ako bi se opasna banda tinejdžera izvukla posle ovoga, a Bog ne bi pritekao u pomoć proroku, samo pomislite na to kakav bi negativan odraz to imalo na društvo. To bi otvorilo vrata za dalje napade na proroke i samim tim i ignorisanje hitnih poruka koje su pokušavali da prenesu od Boga.

U stvari, kao što je rekao jedan komentator: 'Medvedi nisu bili izraz nekontrolisane surovosti, već su pokazali da Bog stalno pokušava da povrati sebi svoj narod kroz manje presude, sve dok greh naroda ne postane toliko veliki da presuda mora da se izvrši u punoj snazi... Katastrofalan pad Samarije bio bi izbegnut da su se ljudi pokajali posle ovog incidenta.'¹³

"I kao poslednja stvar", dodao je Gajsler, "Još jednom bih rekao da moramo uzeti u obzir Božji suverenitet. Živote ovih mladića nije oduzeo Jelisije, već je sam Bog, koji ih je i stvorio, pustio medvede na njih. A ako je On stvorio život, onda ima pravo i da ga oduzme. Nasrtaj ove bande na proroka otkrio je njihov pravi odnos prema Bogu, a čovek se uvek nalazi na opasnom putu koji vodi u smrt kada izazivački vređa i tvrdoglavo se opire Bogu".

Presavio sam fotokopiju. "Znači, onda je pogrešan prevod izvornog teksta ovo što piše da su to bila obična deca", rekao sam.

"Tako je", rekao je on. "Hebrejska reč ukazuje na to da su verovatno bili tinejdžeri. U stvari, ista reč na hebrejskom se koristi na drugim mestima kada se govori o vojnicima.¹⁴ Kao što vidite, kada se sve stavi u pravu perspektivu, dobija se mnogo drugačija predstava nego što se na početku pretpostavi".

U ovom trenutku je već splasnula većina argumenata protiv Božje ličnosti zahvaljujući Gajslerovim odgovorima koji su pružili dozu uravnoteženosti i kontekst za shvatanje Božje jasne namere u ovim diskutabilnim situacijama. Iako su ovi odeljci i dalje bili problematični, posmatranje i sa druge strane je svakako pružilo mogućnost da Boga "oslobodimo presude u nedostatku dokaza", a naročito u svetlu obilja drugih dokaza njegove milosti i ljubavi.

Međutim, takođe je postojalo slično pitanje oko Božjeg karaktera koje zabrinjava mnoge ljude danas, a to je kako se Bog odnosi prema životinjama. Zašto je stvorio svet u kome grabljivice stalno vrebaju

plen i gde je nasilna smrt sastavni deo života? I što je još bitnije, zar nam to ne otkriva nešto u Njegovom karakteru što je uznemirujuće?

BOL KOJI TRPE ŽIVOTINJE

Čarls Templton je postavio problem patnje u životinjskom svetu kada je u svojoj knjizi "Oproštaj sa Bogom" napisao:

"Turobna i neizbežna realnost je da je čitav život zasnovan na smrti. Svaki mesožder mora da ubija i proždire druga stvorenja... Kako bi svemoćan Bog pun ljubavi mogao da stvori takve strahote?... Nema sumnje da sveznajućem božanstvu ne bi bilo nemoguće da stvori životinjski svet koji bi se mogao održati i trajati bez patnje i smrti".¹⁵

"A šta je sa ovim?" pitao sam Gajslera nakon što sam mu pročitao Templtonove reči.

"On je u tome rekao dosta toga tačnog", odgovorio je Gajslers.

To nije bio odgovor koji sam očekivao. "Mislite?" pitao sam ga.

"Da", rekao je on. "Ali je nažalost taj iskaz poput čaše pitke vode sa jednom kapi arsenika. U toj čaši ima kvalitetne vode, ali je ona zatravana".

"Kako to?"

"Kvalitetna voda je da Bog svakako može da stvori takve životinje. I činjenica je da On to i jeste uradio. U početku su živele takve životinje, a i na obnovljenoj Zemlji u budućnosti će živeti takve životinje. U stvari i piše u Bibliji da je Bog ispočetka stvorio životinje i čoveka kao biljojede".

Gajslers je potom pružio ruku ispod stolice i uzeo Bibliju. Otvorio je na početak i očima preleteo preko stranice zaustavivši se pred kraj prvog poglavlja i pročitao:

"Još reče Bog: Evo dajem vam sve bilje što nosi seme po svoj zemlji i sva drveta rodna koja seme nose. To da vam je za hranu vašu. A svim životinjama zemaljskim i svim pticama nebeskim, i svemu što se miče na zemlji, i u čemu ima daha života, dajem svu travu zelenu za hranu. I bi tako".¹⁶

Gajslers je zatvorio knjigu i nastavio sa izlaganjem. "Bog nije odredio da se u početku jedu životinje, niti su životinje jele druge životinje. Prorok Isaija je rekao da će jednog dana Bog stvoriti nova nebesa i novu zemlju, gde će zajedno vuk i jagnje pasti, a lav jesti travu kao i vo.¹⁷ Drugim rečima, neće biti ubijanja koje se danas dešava.

Jednom rečju, sve što je Bog stvorio bilo je dobro. Stvari je promenila čovekova pobuna. Kada su Bogu praktično rekli da treba da se skloni, On je to delimično i uradio. Rimljanima poslanica 8. glava kaže

da se to odrazilo na čitavu tvorevinu – a to se odnosi na biljni svet, ljude, životinje, na sve. Došlo je do fundamentalnih genetskih promena; možemo, na primer, videti kako se životni vek brzo skratio nakon Potopa. Bog nije isplanirao da to tako bude – tako je ispalo jedino zbog greha. Na kraju će i to biti sređeno".

"Ali zar Bog nije bio okrutan prema životinjama kada je uspostavio sistem njihovog žrtvovanja u Starom zavetu?" pitao sam ga.

"Način na koji su ubijane te životinje bio je prilično human. Bila je to najbezbolnija moguća smrt. I ništa se nije bacalo. Ljudi su jeli meso, a kožu koristili za pravljenje odeće, znači u suštini su gajili životinje i ubirali rod od toga. Nije to bio pokušaj da se istrebi vrsta. A svakako da je postojao i važan razlog prinošenja životinja na oltar – te žrtve su pokazivale na budućnost, na konačnu žrtvu Isusa Hrista, Jagnjeta Božjeg, na krstu kao plata za naše grehe".

"A šta je sa svom patnjom u svetu nastalom kao posledica toga što životinje love i ubijaju druge životinje?" pitao sam. "Ukupna suma celokupne patnje koju Bog dopušta u svetu je apsolutno enormna".

"Mislim da je tu cela pretpostavka pogrešna", odgovorio je on. "Kao što je rekao Klajv Luis, za patnju ne postoji ukupna suma. Tu se koristi pogrešan naziv. Nijedan čovek ni životinja ne dožive zbirni iznos patnje. Nijedan čovek, zapravo, ne može u jednom jedinom trenutku da oseti zbirni iznos patnje u celom svom životu. Kad biste imali trideset kilograma patnje i razvukli ih na trideset godina, godišnje bi vam sledovao samo jedan kilogram, a potom i samo delić kilograma dnevno.

Kada govorimo o životinjama, moramo imati na umu da Biblija jasno zabranjuje njihovo maltretiranje. Religiozni ljudi treba da se suprotstave svakom maltretiranju životinje. Međutim, doveo bih u pitanje premisu pokreta za prava životinja da životinje imaju moralna prava. Životinje nisu moralna stvorenja. Istina, ljudi kao moralna bića mogu da čine nemoralne stvari sa životinjama, ali Biblija kaže: 'Pravednik se i za stoku svoju brine'.¹⁸ Životinje su tu da nam služe i pomažu, ali je moralno neispravno ako se okrutno odnosimo prema njima".

MOŽE LI SE VEROVATI BIBLIJI?

U svojoj analizi Božjeg karaktera Gajslers se oslanjao na Bibliju. S obzirom na to da je napisao knjigu o nepogrešivosti Biblije, Gajslersovo mišljenje o njoj je dobro poznato: on veruje da je Biblija jedinstvena knjiga koju je inspirisao Bog, kao i da je tačno sve što ona uči i čega se dotiče. Međutim, da li ipak postoji ikakav racionalan razlog da verujemo da Biblija doista pouzdano otkriva istinu o Bogu?

Filozof-ateista Džordž H. Smit smatra da nije tako: "Biblija ne pokazuje ama baš nikakve indikacije natprirodnog u sebi. Ona, baš suprotno tome, predstavlja očigledan proizvod sujevernih ljudi koji su, povremeno, bili spremni da varaju ljude ako bi tako mogli da prošire svoju nauku".¹⁹

Templton nonšalantno odbacuje veći deo Biblije kao "ulepšane narodne priče", dodajući da "više ne postoji mogućnost da obrazovan čovek poveruje da je Biblija... niti pouzdan dokument... niti, kako insistiraju religiozni ljudi, nepogrešiva Reč Božja".²⁰

Dok sam bio ateista, rugao sam se fantastičnim pričama i očevitim mitovima za koje sam verovao da diskvalifikuju Bibliju od toga da bude Bogom nadahnutu knjiga – to mišljenje mi je, uzgredno, bilo prilično pogodno da me oslobodi od bilo kakve potrebe da sledim njene moralne naredbe. Mada nikada nisam detaljno proučavao njen sadržaj, na brzinu sam odbacivao Bibliju da bih mogao slobodno da živim grešnim životom koji se jasno kosio sa njenim načelima.

Vreme koje sam proveo sa Gajslerom bilo je retka prilika da iz prve ruke čujem zašto on izvlači suprotan zaključak i tako predano brani verodostojnost Biblije. Ustao sam da protegnem noge i prišao jednoj od policajaca, prelećući po naslovima knjiga. Zatim sam se okrenuo i rekao: "Sve se vrti oko toga da li je tačno to što piše u Bibliji. Na osnovu čega vi verujete da jeste?"

Gajsler je, sa njemu svojstvenom samouverenošću, odgovorio: "Više ima dokaza da je Biblija pouzdan izvor informacija nego za bilo koju drugu knjigu iz drevnih vremena".

Meni je, pak, to izgledalo više kao zaključak nego kao dokaz. "Morćete da mi iznesete neke činjenice koje bi to podržale", rekao sam i seo na rub stolice u iščekivanju Gajslerovog odgovora.

"Postoje mnogi dokazi o kojima bih mogao da pričam", započeo je on. "Mogao bih da govorim o jedinstvu u Bibliji – o šezdeset šest knjiga napisanih različitim književnim stilovima sa možda četrdeset različitih pisaca različitog porekla u rasponu od preko hiljadu petsto godina, pa ipak je čudesno kako Biblija otkriva jednu neprekidnu priču sa jednom centralnom porukom. To ukazuje na postojanje božanskog uma za koji su pisci Biblije tvrdili da su njime inspirisani.

Potom je tu i moć Biblije da menja ljude – ona od samog početka preporuča ljude, daje im nadu, uliva hrabrost, pruža smisao, mudrost, pomoć i snagu i služi im kao sidro u životu.

Lično, pak, verujem da se najubedljiviji dokazi mogu svrstati u dve kategorije. Prva – njenu pouzdanost potvrđuje arheologija i drugo – za njen božanski autoritet postoje čudesne potvrde".

Prvi razlog: arheologija kao potvrda Biblije

Svoje izlaganje o arheološkim dokazima Gajsler je započeo citiranjem Isusovih reči, koji je rekao: "Ako ne verovaste kad vam govorih o stvarima zemaljskim, kako ćete verovati kad vam budem govorio o stvarima nebeskim?"²¹

"I obratno", rekao je Gajsler, "ako možemo da verujemo Bibliji kada nam priča o jasnim zemaljskim stvarima koje se mogu proveriti, onda joj možemo verovati i u oblastima gde je ne možemo direktno proveriti empirijskim putem".

"Šta onda služi kao potvrda Biblije?" pitao sam. S obzirom na to da sam u svojoj prethodnoj knjizi "Isusov zločin" ispitao neke od arheoloških potvrda Novog zaveta, bio sam naročito zainteresovan za arheologiju Starog zaveta, pa sam i zamolio Gajslera da odatle počne.

"Postoji na hiljade – čak ne ni na stotine – arheoloških nalaza na Bliskom istoku koji podržavaju sliku koju nam prikazuje Biblija. Nedavno je pronađeno nešto što potvrđuje detalje o kralju Davidu. Patrijarsi – odnosno priče o Avramu, Isaku i Jakovu – nekad su smatrani legendarnim, ali kako saznajemo sve više i više, ove priče dobijaju sve jaču potporu. Smatralo se da uništenje Sodoma i Gomore pripada mitologiji dok nisu otkriveni dokazi da su svih pet gradova spomenutih u 1. Knjizi Mojsijevoj u stvari bili smešteni baš tamo gde i piše u Starom zavetu. Kada je reč o njihovom uništenju, arheolog Kliford Vilson je rekao da 'postoje trajni dokazi ogromnog požara koji se dogodio u davnoj prošlosti'.²²

"Osim toga", dodao je Gajsler, "potvrđeni su i razni aspekti jevrejskog ropstva. Takođe se pokazalo kao tačno svako spominjanje asirskih kraljeva u Starom zavetu; u jednom iskopavanju tokom 1960-tih potvrđeno je da su Izraelci tokom Davidove vladavine stvarno mogli da uđu u Jerusalim kroz tunel; postoje dokazi da je jedno vreme svet zaista govorio jednim jezikom, kao što kaže Biblija; trenutno se iskopava mesto na kome je bio Solomonov hram; i tako redom. Arheolozi mnogo puta izraze sumnju u Stari zavet, da bi kasnije u novim otkrićima samo potkrepili ono što piše u Bibliji".

"Na primer...", rekao sam.

"Samuilo recimo kaže da je nakon Saulove smrti njegovo oružje ostavljeno u kući Astarotinoj, koja je bila hananska boginja plodnosti u Betšanu, dok u Knjizi dnevnika stoji zabeleženo da mu je glava ostavljena u hramu filistejskog boga sa rogovima koji se zvao Dagon. Arheolozi su smatrali da to mora da je bila greška i da je zato Biblija nepouzdana. A nije im palo na pamet da bi neprijatelji mogli da imaju hramove na istom mestu u isto vreme".

"I šta su otkrili arheolozi?" pitao sam.

“Njihova iskopavanja su potvrdila da su na tom mestu bila dva hrama, po jedan za Dagona i Astarotu. Bili su razdvojeni jednim hodnikom. Kako se ispostavilo, Filisteji su očigledno prisvojili Astarotu kao jednu od svojih boginja. Biblija je ipak bila u pravu.

A takve se stvari neprestano iznova dešavaju. Biblija spominje Heteje oko 35 puta, ali kritičari su jedno vreme iznosili optužbu da ne postoje nikakvi dokazi da je takav narod ikada postojao. Sada su arheolozi koji vrše iskopavanja u današnjoj Turskoj otkrili svedočanstva o Hetejima. Kao što je rekao veliki arheolog Vilijam F. Olbrajt: 'Ne može biti sumnje u to da arheologija potvrđuje suštinsku istoričnost starozavetne tradicije'.²³

Zamolio sam Gajslera da nastavi i ukratko izloži zašto veruje u to da arheologija potkrepljuje Novi zavet.

“Poznati istoričar starog Rima Kolín Dž. Hemer, u knjizi 'Knjiga dela apostolskih u kontekstu helenističke istorije', pokazuje kako arheologija potvrđuje ne na desetine, već na stotine detalja iz biblijske priče o ranoj crkvi”, rekao je Gajsler. “Potvrđeni su čak i mali detalji, kao na primer u kom pravcu duva vetar, koliko je duboka voda na određenoj udaljenosti od obale, koja vrsta bolesti postoji na određenom ostrvu, imena lokalnih zvaničnika, i tako dalje.

Dela apostolska je napisao istoričar Luka. Hemer nam daje preko deset razloga zašto je ta knjiga morala biti napisana pre 62. g.n.e. ili tridesetak godina nakon Isusovog raspeća. Luka je još i pre toga napisao Jevandlje po Luki, koje je u osnovi istovetno kao i drugi delovi Biblije koji se tiču Isusovog života.

Dakle, ovde imamo nepogrešivog istoričara, za koga se pokazalo da je u pravu za stotine detalja, a nikada se nije dokazalo da je pogrešio, i on piše čitav istorijat Isusa Hrista i rane crkve. I taj istorijat je napisan u opsegu jedne generacije, dok su očevici bili još živi i mogli su da ga odbace da je bio preteran ili lažan. Ne postoji ništa nalik tome iz bilo koje druge verske knjige staroga sveta”.²⁴

“Je li Hemer usamljeni glas u ovome?” pitao sam ga.

“Ne”, došao je odgovor. “Istaknuti istoričar Vilijam Remzi započeo je kao skeptik, ali nakon što je proučio Dela apostolska, zaključio je da 'u različitim detaljima priča pokazuje čudesnu istinitost'.²⁵ Veliki istoričar klasičnog perioda sa Oksfordskog univerziteta A. N. Šervin-Vajt je rekao: 'Potvrda istoričnosti za Knjigu dela apostolskih je ogromna' i da 'bilo koji pokušaj odbacivanja njene temeljne istoričnosti danas mora izgledati apsurdno'.²⁶

Već sam spomenuo arheologa Vilijama F. Olbrajta, koji je četrdeset godina bio vodeći u Američkoj školi za orijentalna istraživanja. On je započeo sa liberalnim stavom, ali je postajao sve konzervativniji u toku proučavanja arheoloških podataka. Zaključio je da se radikalni

kritičari Novog zaveta zapravo nalaze 'u pre-arheološkom periodu' i da su njihova gledišta 'prilično zastarela'.²⁷

Naslonio sam se u fotelju i razmišljao o Gajslerovoj barážnoj vatri činjenica i citata. Njegov argument je bio jak: ako arheologija pokazuje da je Biblija bila pouzdana u onome što se može proveriti, zašto bi onda bila išta manje pouzdana u drugim stvarima koje u njoj pišu? Međutim, time se ne dokazuje ništa više od ovoga.

“Čak i ako arheologija stvarno potvrđuje da je Biblija istorijski pouzdana, to ne znači da ona poseduje i božanski autoritet”, rekao sam.

“Tako je”, rekao je kratko Gajsler. “Jedini razlog zašto svako treba da prihvati Bibliju kao knjigu od božanskog autoriteta je zato što ona poseduje čudesnu potvrdu”.

Drugi razlog: dokaz božanskog porekla Biblije

Gajsler je prelistao svoju ishabanu Bibliju do samog početka i potom je stavio na krilo.

“Sve se svodi na to da li je istina ono što piše u prvom stihu u Bibliji: 'U početku stvori Bog nebo i zemlju’”, rekao je Gajsler. “Ja verujem da postoji obilje naučnih dokaza da je to tačno – svaka stvar koja ima početak ima i svog začetnika; svet je imao svoj početak, pa samim tim ima i svog začetnika; svemir je od samog svog nastanka bio veoma precizno i dobro podešen za nastanak ljudskog života; i tako dalje”.

Prekinuo sam ga da bih mu rekao da sam već razgovarao sa Vilijamom Lejnom Kregom o dokazima koji ukazuju na božansko poreklo sveta.

“A, pa dobro onda”, rekao je on. “Ono što ljudi često zaboravljaju je da ako je ovaj prvi stih tačan, onda ne samo da su čuda moguća, nego su i realna, jer se najveće čudo već dogodilo – napraviti nešto ni iz čega. Šta je teže: da Isus uzme vodu i pretvori je u vino ili da uzmemo malo ničega u ruku i stvorimo vodu? Mnogo je teže stvoriti vodu ni iz čega nego pretvoriti vodu u vino.

Jedan mi je skeptik jednom rekao: 'Ja ne verujem u Bibliju jer u njoj ima čuda'. A ja sam mu rekao: 'Navedite mi jedno'. On je kazao: 'Pretvaranje vode u vino. Da li vi verujete u to?' Rekao sam mu: 'Da, to se sve vreme događa'. On je rekao: 'Kako to mislite?' A ja sam rekao: 'Evo kako: kiša prođe kroz lozu i dođe do grozda, a potom se grozd pretvori u vino. Isus je samo malo ubrzao ceo proces’.

Ono što hoću da kažem je da ako imate Boga koji može da stvori nešto ni iz čega, On onda može da čini čuda. A onda je jedina stvar koju treba da gledamo koja od svih knjiga na svetu ima potvrdu u čudima. Postoji samo jedna knjiga, a to je Biblija”.

“Dobro”, rekao sam. “Recite mi kako”.

Gajsler je podigao dva prsta. “Na dva načina”, rekao je. “Prvo, Biblija je čudesno potvrđena preko ispunjenja proročanstava za budućnost, i drugo, potvrđuju je čuda koja su činili ljudi koji su tvrdili da govore u Božje ime”.

POTVRDA U PROROČANSTVIMA

Gajsler je započeo dugačkom rečenicom: “Biblija je jedina knjiga na svetu koja sadrži precizna i konkretna predviđanja koja su iznošena na stotine godina unapred i koja su se precizno ispunila”.

Pokazujući na jednu od sabijenih knjiga na polici, nastavio je i kazao: “Prema enciklopediji ‘Barton Payne’s Encyclopedia of Biblical Prophecy’, u Starom zavetu postoji 191 proročanstvo o Hristovom dolasku, uključujući i Njegovo poreklo, grad u kome će se roditi, da će ga roditi devica, tačno vreme u istoriji kada će umreti, i tako dalje.

Konkretno, Psalam 22,16 govori da će mu ruke i noge biti probodene; 14. stih kaže da će mu se kosti ‘rasuti’; 18. stih govori o bacanju kocke za njegovu ‘dolamu’, dok Knjiga proroka Zaharije 12,10 kaže da će biti proboden, a Isus je i bio proboden kopljem. To je očigledno slika njegovog raspeća – međutim, napisana je pre nego što je raspeće uopšte uvedeno kao metod izvršenja smrtno kazne kod Rimljana. U to vreme su Jevreji smrtnu kaznu obavljali kamenovanjem.

I, naravno, Knjiga proroka Isaije 53,2-12 sadrži možda najčudesnija proročanstva o Hristu u čitavom Starom zavetu. Ona predskazuju dvanaest aspekata njegovog stradanja koji su se svi ispunili – on je bio odbačen od ljudi, čovek vičan patnji, živeo životom punim bola, bio prezren od drugih, nosio naše patnje, bio od Boga unižen i pogođen, bio slomljen za naše bezakonje, ranjen za naše grehe, odveden kao jagnje na klanje, imao grob među zločincima, bio bezgrešan i molio se za grešnike”.

Upao sam mu u reč. “Čekajte malo”, kazao sam. “Ako pričate sa rabinom, on će vam reći da se taj odeljak simbolično odnosi na Izrael, a ne na Mesiju”.

Gajsler je odmahnuo glavom. “U starozavetno vreme su jevrejski rabini *itekako* smatrali da je ovo proročanstvo koje govori o Mesiji. To je mišljenje koje je stvarno relevantno”, kazao je on.

“Tek kasnije, kada su Hristovi prijatelji rekli da se ovo očigledno odnosi na Isusa, fariseji su počeli da govore da je u tom odeljku zapravo reč o patnjama jevrejskog naroda. Ali jasno je da je to netačno. Kada govori o jevrejskom narodu, Isaija se redovno koristi prvim licem množine, kao na primer ‘naš’ ili ‘mi’, ali uvek kada govori o Mesiji, on se služi trećim licem jednine, kao na primer ‘on’ ili

‘njega’ – a tako je i pisao u 53. glavi. Osim toga, svako ko ovo čita i sam će jasno primetiti da se govori o Isusu.

Dakle, ovde imate neverovatna proročanstva koja su se doslovno ispunila u životu jednog čoveka, iako on sam nije nad njima imao nikakvu kontrolu. Primera radi, on nije mogao da namesti svoje poreklo, vreme kada će se roditi i tako dalje. Ova proročanstva su napisana od dvesta do četiristo godina unapred. Nijedna druga knjiga na svetu ne sadrži tako nešto. Biblija je jedina knjiga koja se na ovakav način natprirodno potvrđuje”.

Zamislio sam se nad ovim. “Ali starozavetni proroci nisu bili jedini ljudi u istoriji čija su se predviđanja ispunila na čudesan način. Primera radi, Nostradamus, lekar i astrolog koji je živeo u 16. veku, čuven je po tome što je predskazivao budućnost. Nije li on predvideo pojavu Hitlera i nacizma u Nemačkoj?” kazao sam, više kao izjavu nego kao pitanje. “Ako i on to može, šta je onda tako specijalno kod biblijskih proročanstava?”

“Problem kod Nostradamusa i mnogih drugih takozvanih parapsihologa je u tome što su njihova proročanstva često veoma zagonetna, dvosmislena i neprecizna”, odgovorio mi je Gajsler.

“A šta je onda sa proročanstvom o Hitleru?” insistirao sam. “To proročanstvo je sasvim konkretno”.

“Naprotiv, to proročanstvo uopšte nije bilo konkretno”, odgovorio je on.

Gajsler je ustao i otišao do svoje police sa knjigama, izvukao jednu knjigu i pročešljao je dok nije pronašao šta mu je trebalo. Tada je pročitao Nostradamusovo proročanstvo:

“Sledbenici sekti, Vesnika čekaju velike nevolje. Zver sprema scenisku dramu u pozorištu. Tvorac tog bezbožnog podviga biće čuven. Svet će biti u zbrci i podeljen zahvaljujući sektama... Zveri će, razjarene zbog gladi, plivati po rekama. Većina vojske će biti protiv donjeg toka Dunava (*Hister sera*). Moćnika će odvući u gvozdeni kavez kada brat koji je još dete (*de Germain*) neće ništa videti”.²⁸

Gajsler je nastavio: “Ovde se očigledno ne govori o Adolfu Hitleru. Reč ne glasi ‘Hitler’, nego ‘Hister’, i jasno je da to nije osoba, već mesto. Latinski izraz *de Germain* treba tumačiti kao ‘brat’ ili ‘bliski rođak’, a ne kao ‘Nemačka’. On ne navodi nikakve datume, niti čak neko opšte vremensko razdoblje. Osim toga, šta podrazumeva pod ‘zverima’ i ‘gvozdenim kavezom’? Celo proročanstvo je toliko nejasno da zvuči besmisleno.

Princip kod Nostradamusovih proročanstava je da su ona veoma dvosmislena i da bi mogla da se uklope u raznorazne događaje. Njegovi sledbenici nisu dosledni u tumačenjima onoga što je on rekao. A i dokazano je da su neka od njegovih proročanstava netačna.

U stvari, nikada do sada nije dokazana autentičnost nijednog jedinog Nostradamusovog proročanstva”.

“Složiću se sa vama da su mnogi parapsiholozi, kao i Nostradamus, nejasni u svojim predskazanjima”, kazao sam. “Ali morate priznati da je isto to tačno i za neka od biblijskih proročanstava”.

“Istina, nisu sva biblijska proročanstva najjasnija”, odgovorio je Gajsler. “Međutim, mnoga proročanstva su veoma konkretna. Koliko vam je još detalja potrebno uz precizno proročanstvo kada će Isus umreti, kao što se vidi u Knjizi proroka Danila 9,24-26? Kada se malo pozabavite matematikom, videćete da ovaj odeljak veoma precizno pokazuje kada će se Isus pojaviti u toku čovekove istorije. A šta je sa proročanstvima o Njegovom mestu rođenja i o tome kako će postradati i umreti? Detalji su zapanjujući – i bez izuzetka su se pokazali kao tačni”.

Suprotstavio sam se jednim savremenim primerom parapsihologa čija su predskazanja često bila vrlo detaljna. “1956. godine je Džin Dikson preoklela da će na predsedničkim izborima 1960. godine pobediti demokrata i da će ga ubiti za vreme mandata. To se i dogodilo sa Džonom Kenedijem, a reč je o prilično konkretnom proročanstvu”.

To Gajslera ništa nije impresioniralo. “Takođe je predviđala da će u izborima 1960. dominirati radnički sindikati, što se nije dogodilo. Kasnije je raspodelila svoj 'ulog' rekavši da će pobediti Ričard Nikson, tako da je postojala stopostotna šansa da se ostvari jedno od tih proročanstava. Što se tiče ubistva, tri od deset predsednika tokom dvadesetog veka su umrli tokom svog mandata, dok su još dvojica bili smrtno bolesni pred kraj mandata. Imala je solidnu verovatnoću da će joj se ispuniti proročanstvo.

Osim toga, nasuprot biblijskim prorocima, ona je predviđala mnoge stvari koje su na kraju ispale netačne – da će komunistička Kina uvući ceo svet u rat zbog Kvemoja i Macua 1958. godine; da će Treći svetski rat početi 1954. godine; da će Kastru proterati sa Kube 1970. Po meni joj je najbolje ono kad je preoklela da se Žaklina Kenedi neće preudati – a već sledećeg dana, udala se za Aristotela Onazisa!” kazao je uz smeh.

“Jedna studija iz 1975. o proročanstvima koje su kazivali parapsiholozi, uključujući i Džin Dikson, pokazala je da su im proročanstva tačna u svega 6% slučajeva. To je bedno! Verovatno biste uz najobičnije nagađanje napravili bolju statistiku. Osim toga, primetićete da se uobičajena praksa Diksonove, Nostradamusa i drugih parapsihologa sastoji u bavljenju okultnim – ona je, na primer, koristila kristalnu kuglu – a to bi moglo da objasni deo onoga što su proricali”.

Budući i sam skeptičan prema parapsiholozima, nisam hteo da odem još dublje u poziciju da još pokušavam da ih branim. A i Gajsler je bio sasvim jasan: oni se potpuno razlikuju od biblijskih proroka. Odlučio sam da krenem dalje ka mnogo snažnijoj kritici biblijskih proročanstava, a to su tvrdnje da ih religiozni judi izvlače iz konteksta i tvrde da su predvidela dolazak Isusa Hrista, mada su zapravo govorila o drugim stvarima. Pao mi je na pamet i jedan primer.

“Dozvoljavate li?” pitao sam i pružio ruku da uzmem njegovu Bibliju. Okrenuo sam Jevanđelje po Mateju 2,15 u kome piše: “Josif usta, uze dete i mater njegovu noću i otide u Egipat. I osta onde do smrti Irodove, da se ispuni ono što je Gospod javio preko proroka koji reče: 'Iz Egipta dozvah sina svoga'.”

Taj stih je povezan sa Osijom 11,1. Okrenuo sam taj stih i pročitao ga Gajsleru: “Kad Izrailj dete beše zavoleh ja njega, i ja iz Egipta dozvah sina svoga”. Zatvorio sam knjigu i pružio je nazad Gajsleru, rekavši: “Očigledno je da taj odeljak govori o sinovima Izraelovim koji izlaze iz Egipta. Znači, ne govori se o Mesiji. Zar to onda nije izvlačenje proročanstva iz konteksta?”

“Dobro pitanje”, konstatovao je Gajsler. “Međutim, treba da znate da nemaju sva proročanstva namenu da predviđaju budućnost”.

“Šta to znači?” pitao sam ga.

“Istina je da je Novi zavet povezao određene odeljke iz Starog zaveta sa Isusom – odeljke koji nisu predstavljali neposredno proročanstvo za Njega. Mnogi stručnjaci posmatraju ove veze kao 'tipološko' ispunjenje u Hristu, za proročanstva koja nisu direktno govorila o Njemu”.

“A šta pak to znači?”

“Drugim rečima, jedan deo tog odeljka se može legitimno povezati sa Hristom iako sam odeljak ne predstavlja proročanstvo koje se tiče direktno njega. Drugi stručnjaci kažu da u određenim odeljcima Starog zaveta postoji opšte tumačenje koje se odnosi i na Izrael i na Hrista, jer su i jedan i drugi nazvani Božjim 'sinom'. Ovo se ponekad zove i 'pristup dvostrukog značenja' u proročanstvu.

Ja lično vidim da postoji vrednost u oba pristupa. Ali, opet kažem, ovi odeljci ne predstavljaju direktno proročanstvo o Isusu Hristu i ja ih tako ni ne tretiram. Jasno je, pak, da postoji dovoljan broj primera za proročanstva čiji je jasan cilj predviđanje budućnosti i iz kojih možemo da utvrdimo da Biblija ima božanski autoritet. Matematika pokazuje da apsolutno nema šanse da su ta proročanstva mogla da se ispune pukim slučajem”.

POTVRDA PREKO ČUDA

Prešavši na drugi razlog za božanski autoritet Biblije, Gajsler je rekao da postoji jedan siguran način za određivanje da li je neki prorok zaista Božji izaslanik ili pak šarlatan koji nastoji da prevari masu ljudi: da li on može da učini neko pravo pravcato čudo? Sve tri monoteističke religije – hrišćanstvo, judaizam i islam – priznaju da čuda važe kao način potvrde da je poruka došla od Boga. Čak i čuveni skeptik Bertran Rasel je priznao da bi čuda mogla da potvrde autentičnost tvrdnje da je ono što se iznosi tačno.²⁹

“U Bibliji – za koju smo, setičete se, potvrdili da je istorijski pouzdana – imamo proroke čiji je autoritet dovođen u pitanje, ali koji bi potom učinili čudo kako bi dokazali ko ih šalje”, kazao je Gajsler.

“Primeru radi, Mojsije je u 2. Knjizi Mojsijevoj 4,1 kazao: ‘Oni mi neće verovati niti će poslušati glasa moga, nego će mi reći: ‘Nije ti se Bog pojavio’. Šta mu je Bog odgovorio na to? Rekao je Mojsiju da baci svoj štap na zemlju i on se u tom trenutku pretvorio u zmiju. Onda je kazao Mojsiju da uhvati zmiju za rep i ona se pretvorila nazad u štap. Tada je Bog rekao u 5. stihu: ‘To ćeš učiniti, da veruju da ti se pojavio Gospod, Bog otaca njihovih, Bog Avramov, Bog Isakov i Bog Jakovljevi’.

Ista stvar se dogodila i proroku Iliji na gori Karmilskoj – njegov autoritet je doveden u pitanje i Bog je poslao ogranj sa nebesa kao potvrdu da je Ilija pravi prorok. A što se Isusa tiče, On je čak istupio i rekao: ‘Ako ne činim dela Oca svoga, ne verujte mi’.³⁰ I On je i činio dela svoga Oca, odnosno čuda. Čak je i Nikodim to priznao kada je Isusu rekao: ‘Ravi, znamo da si ti učitelj od Boga došao, jer niko ne može činiti čudesa ova koja ti činiš, ako nije Bog s njim’.³¹

Muhamed je i sam verovao da je Isus prorok koji je činio čuda, uključujući i vaskrsavanje mrtvih. Muslimani takođe veruju da su Mojsije i Ilija činili čuda. To je vrlo zanimljivo, zato što je u Kuranu Muhamed, kada su od njega nevernici tražili da učini čudo, odbio da to učini. Samo im je kazao da treba da pročitaju jedno poglavlje Kurana”.³²

“Stvarno?” ubacio sam se.

“Apsolutno. Pa ipak je i sam Muhamed rekao: ‘Bog svakako ima moć da pošalje znak’.³³ On je čak rekao i ovo: ‘Oni će reći: ‘Zašto mu njegov Gospod ne pošalje znak odozgo?’³⁴

A kada se Jovan Krstitelj zapitao da li je Isus Mesija, Isus je sa sigurnošću mogao da Jovanovim učenicima dâ odgovor: ‘Idite i kažite Jovanu što videste i čujete: Slepog progledaju, hromi hode, gubavci čiste se, gluvi čuju, mrtvi vaskrsavaju, siromasima javlja se jevanđelje’.³⁵

Gajsler se zaustavio na trenutak dok sam ja razmišljao o onome što je pričao. Potom je rezimirao svoje argumente: “Kada sve to saberete – istorijsku pouzdanost Biblije čiju autentičnost potvrđuje arheologija, čudesno ispunjavanje proročanstava koja jasno govore o budućnosti, kao i sva zabeležena čuda koja su se dogodila – dobićete natprirodnom putem potvrđenu knjigu koja nije nalik nijednoj drugoj na svetu”.

Hteo sam samo da razjasnimo jednu stvar. “Ali vi sada ne kažete: ‘Verujem da je Biblija nadahnutu od Boga zato što u njoj tako piše”.

“Tako je. To je cirkularan argument. Dakle ne, argument ovako treba da glasi: Biblija *tvrdi* da je Reč Božja i Biblija *dokazuje* da je Reč Božja”.

To bi izgledalo kao prilično dobar argument – *kada* naizgled Biblija ne bi u sebi imala toliko kontradikcija. Kako uopšte Biblija može biti verodostojna ako nije u stanju da bude dosledna u onome što govori? Kako da je smatramo nadahnutom od Boga ako u njoj stoje tvrdnje koje se jednostavno ne mogu međusobno pomiriti?

KAKO IZAĆI NA KRAJ SA KONTRADIKCIJAMA?

Kada sam ga upitao za navodne kontradikcije u Bibliji, Gajsler se naslonio u fotelju i nasmešio. Bio je to problem u čijem je proučavanju proveo ceo život.

“Postao mi je hobi da sakupljam navodne protivrečnosti, netačne stvari i suprotne izjave u Bibliji”, kazao je. “Imam spisak od oko osamsto stavki. Pre nekoliko godina sam kao koautor izdao knjigu ‘Kad kritičari postavljaju pitanja’ u kojoj je skoro šest stotina stranica posvećeno ispravljanju krivih drina.³⁶ Sve što vam mogu reći je da iz mog iskustva, kada kritičari iznesu ove prigovore, oni uvek prekrše jedan od sedamnaest principa tumačenja Biblije”.

“Koji su to principi?” upitao sam.

“Na primer, pretpostavka da se ono što do sada nije objašnjeno ne može ni objasniti. Siguran sam da bi neki žustar kritičar mogao da mi kaže: ‘A šta je sa ovim?’ i čak iako već četrdeset godina proučavam ove stvari, ne bih bio u stanju da mu dam odgovor. Šta to pokazuje – da u Bibliji stoji greška ili da Gajsler jednostavno to nije znao? Ja bih Bibliju “oslobodio presude u nedostatku dokaza”, jer od osamsto tvrdnji koje sam proučio nisam našao nijednu jedinu grešku u Bibliji, ali sam zato pronašao mnogo grešaka kod kritičara”.

Kočoperno sam podigao glavu. “Ipak, da li je stvarno racionalna opcija pretpostaviti da je Biblija u pravu u nedostatku suprotnih dokaza?”

“Da, jeste”, uporno je tvrdio on. “Kada naučnik naiđe na neku anomaliju u prirodi, da li on odustane od nauke? Kada je naša

svemirska sonda otkrila isprepletene prstenove oko Jupitera, to je bilo suprotno svim naučnim objašnjenjima. Da li se sećate da su svi NASA naučnici napustili svoj posao zato što nisu mogli da objasne tu pojavu?”

Nasmejavao sam se. “Naravno da se ne sećam”, kazao sam.

“Upravo tako. Oni nisu digli ruke. Rekli su: ‘Pa, mora da postoji objašnjenje’ i nastavili sa proučavanjima. Ja Bibliji pristupam na isti način. Ona se uvek iznova pokaže kao tačna knjiga, čak i kada sam ispočetka mislio da nije tako. Zašto da i sada ne verujem isto to, u nedostatku suprotnih dokaza? Mi Bibliji treba da pristupamo onako kako se Amerikanac tretira na sudu: smatra se da je nevin dok se ne dokaže da je kriv.

A kritičari rade obrnuto. Oni su poricali da su starozavetni Heteji ikada postojali. A sada su arheolozi pronašli hetejsku biblioteku. Kritičari govore: ‘Pa dobro, recimo da je tačno to što piše u tom stihu u Bibliji, ali ne mogu da prihvatim ostatak knjige’. Ali, čekajte malo – ako Biblija uvek iznova dokaže svoju tačnost u stotinama raznih detalja, onda je teret dokazivanja na kritičaru, a ne na Bibliji”.

Zamolio sam Gajslera da ukratko opiše neke od drugih principa za rešavanje prividnih protivrečnosti u Bibliji.

“Evo, na primer”, kazao je, “neuzimanje u obzir konteksta u nekom odeljku Biblije. Ovo je najčešća greška koju prave kritičari. Ako izvadite reči iz konteksta, onda možete čak da izvedete da Biblija dokaže da ne postoji Bog. Na kraju krajeva, Psalam 14,1 to upravo i kaže: ‘Nema Boga!’ Međutim, naravno da u kontekstu stoji – ‘Reče bezumni u srcu svome: Nema Boga!’ Stoga kontekst ima presudnu važnost, a kritičari su najčešće krivi što izvlače stihove iz konteksta i izvode navodnu kontradikciju tamo gde je nema.

Još jedna greška je pretpostavka da odlomak koji ne iznosi sve činjenice nije tačan. Matej kaže da je Petar Isusu kazao: ‘Ti si Hristos, Sin Boga živoga’. Marko kaže: ‘Ti si Hristos’. A Luka kaže: ‘Ti si Hristos Božji’.³⁷ I kritičari kažu: ‘Vidite li ovo? Eto greške!’ A ja kažem: ‘A gde je greška?’ Nije Matej rekao ‘Ti nisi Hristos’, a Marko recimo rekao ‘Ti jesi Hristos’. Matej je samo dao više podataka, a to nije greška. Ti podaci se međusobno dopunjavaju.

Među ostalim greškama su i kada se ne obrati pažnja da teže razumljive odeljke treba tumačiti u svetlu jasnijih; zasnivanje učenja na nejasnom stihu; zaboravljanje da se Biblija ne služi tehničkim, nego svakodnevnim jezikom; ispuštanje iz vida činjenice da se Biblija koristi različitim književnim postupcima i zaboravljanje da je Biblija ljudska knjiga sa ljudskim karakteristikama”.

“Ljudi greše”, rekao sam. “Ako je Biblija ljudska knjiga, zar nisu onda greške neizbežne?”

“Ako izuzmemo, recimo, Deset Božjih zapovesti, Biblija nije knjiga koja je izdiktirana”, odgovorio mi je Gajsler. “Njeni pisci nisu bili sekretari kod Boga. Ponekad su koristili ljudske izvore ili koristili različit stil pisanja ili pak pisali iz različite perspektive ili naglašavali različite stvari kao bitne ili otkrivali čovekove principe razmišljanja i osećanja. U tome nema nikakvih problema. Biblija je pisana od strane ljudi, ali bez greške”.

“Ipak”, upao sam, “ljudi sve vreme iznose navodne kontradikcije”.

“Kao na primer koju?”, odgovorio je on. “Koje su najčešće kontradikcije koje čujete?”

Zamislio sam se na trenutak. “Matej kaže da je na Isusovom grobu bio jedan anđeo, a Jovan da ih je bilo dvojica; Jevanđelja kažu da se Juda obesio, a Dela apostolska da mu se prosula utroba”.

“U pravu ste, ta mesta se često citiraju”, odgovorio je. “Ali ih možete lako uklopiti. Što se tiče anđela, da li ste ikada primetili da kad god imate dvoje nečega, da onda imate i jedno? Dakle, to nije kontradikcija. Matej nije rekao da je bio samo jedan anđeo. Jovan je izneo više detalja rekavši da ih je bilo dvojica.

Što se tiče Judinog samoubistva, čovek se može obesiti ili o drvo ili na ivici litice. U ono vreme je bilo protivno zakonu da se dotakne leš. Znači, neko je kasnije došao, pronašao njegovo telo, presekao uže i nateklo telo je palo na stene. Šta se događa? Utroba mu se prosipa, kao što kaže Biblija. Ovi odeljci nisu kontradiktorni, već komplementarni”.

Sve u svemu, morao sam da priznam da je Gajsler na dobrom putu. Sećam se kako sam kao ateista zasipao nespremne religiozne ljude gomilom prividnih biblijskih kontradikcija i nelogičnosti. Oni bi bili frustrirani i bilo bi ih stid što ne bi mogli da odgovore na to, a ja bih otišao sav srećan i pun sebe.

Ali to što oni nisu mogli da odgovore nije značilo da odgovori ne postoje. Baš kao i sa problematičnim odeljcima o Hananejcima i Jelisiju, što sam više prekopavao po istorijskim dokazima i detaljno ispitivao pitanja, to su prigovori u njima sve više bleđeli.

ZAŠTO JE TAKO TEŠKO VEROVATI?

Bilo je već skoro vreme za ručak i počeo sam da osećam glad. “Hoćete li da prezalogajimo nešto?” pitao sam Gajslera.

“Svakako”, kazao je. “Ima tu u blizini jedna sendvičara”.

Preleteo sam pogledom beleške. Činilo mi se da sam pokrio sve o čemu sam hteo da razgovaram – ali sam tada primetio citat koji sam doneo sa sobom. On je odražavao osećanje frustracije kod mnogih ljudi: zašto je Bog učinio da bude tako teško verovati u Njega? Nisam hteo da završim intervju, a da to ne pitam Gajslera.

“Samo još nešto pre nego što krenemo”, rekao sam mu i pročitao slikovite reči jednog frustriranog duhovnog tragaoca:

“Znači, ako hoću da izbegnem pakao, trebalo bi da verujem da je zmija razgovarala sa Evom, da je devica začela od Boga, da je velika riba progutala proroka Jonu, da se rastavilo Crveno more, i mnoge druge sumanutе stvari. Pa, dobro, ako sam Bogu toliko potreban ... zašto je Bog učinio da vera u njega bude tako... nemoguća? ... Meni se čini da je jedan svemoguć Bog mogao da uradi mnogo bolji posao da ubedi ljude u Svoje postojanje, bolje od svakog jevanđeliste... Samo napiši na nebu, čitko i krupnim slovima: 'Evo ti dokaz, čoveče. Veruj u Mene ili idi u pakao! Iskreno tvoj, Bog Svemoguć!'.”³⁸

Pogledao sam u Gajslera i rekao mu: “Šta biste mu vi rekli na ovo?”

Gajsler se malo zbunio: “Moj odgovor bi mu bio da je Bog tako nešto i učinio”, odgovorio je. “Psalam 19,1 kaže: 'Nebesa objavljuju slavu Božju, dela ruku Njegovih nebeski prostor glasi’.”³⁹ Ovo je, u stvari, tako živopisno zapisano na nebo da sve više naučnika koji proučavaju zvezde postaju religiozni.

Veliki kosmolog Alan Sendlidž, dobitnik nagrade za astronomiju slične Nobelovoj, zaključio je da Bog predstavlja 'objašnjenje za čudo postojanja’.⁴⁰ Fred Hojl, koji je osmislio Teoriju večnog stanja kosmosa kako bi izbegao postojanje Boga, na kraju je počeo i sam da veruje u Inteligentnog Tvorca svemira.

Astrofizičar Hju Ros, koji je doktorirao iz astronomije na Univerzitetu u Torontu i bavio se istraživanjima na kvazarima i galaksijama, rekao je da su naučni i istorijski dokazi 'duboko učvrstili moje uverenje u verodostojnost Biblije’.⁴¹ Robert Džestrou, otvoreni agnostik i upravnik opservatorije Maunt Vilson, kao i osnivač svemirskog instituta Godard zaključio je da astronomija ukazuje na Boga. A sviđa mi se i ono što je kazao matematički fizičar Robert Grifits: 'Ako nam treba ateista za debatu, moram da odem na katedru za filozofiju. Na katedri za fiziku nema mnogo vajde’.⁴² Li, dokazi su vam veoma jasni”.

Ali nisu i za skeptika kao što je Bertran Rasel, primetio sam. “On je rekao da ako jednog dana bude stao pred Boga i ako ga Bog bude pitao zašto nikada nije verovao u Njega, da će reći da nije imao dovoljno dokaza na raspolaganju”, podsetio sam Gajslera.

Gajsler je, pošto mu je jedan od hobija da skuplja citate ateista i agnostika, ukazao na još nešto što je rekao Rasel: “Pitali su ga u jednom intervjuu u časopisu *Look*: 'Pod kojim uslovima biste verovali u Boga’, a on je na to odgovorio otprilike ovako: 'Pa, ako bih čuo glas sa nebesa i ako bi on predvideo niz stvari, pa se one i obis-

tinile, onda pretpostavljam da bih morao da poverujem da postoji nekakvo natprirodno biće’.”⁴³

U svetlu naše diskusije o čudesnom ispunjenju proročanstava za budućnost u Bibliji, ironija u Raselovoj izjavi je bila očigledna.

“Ja bih rekao: 'Gospodine Rasel, sa neba je zaista i došao glas; On je predvideo mnogo toga; i mi smo videli da se sve to neosporno obistinilo’,” rekao je Gajsler.

“Znači, vi onda ne mislite da Bog otežava ljudima veru u Njega?”

“Baš naprotiv, dokazi su tu ako su ljudi voljni da ih vide. Ne okreću se ljudi od Boga zbog nedostatka dokaza – oni to čine zbog svog ponosa ili samovolje. Bog nikoga neće terati u svoje stado. Ljubav nikada ne može biti na silu. Može samo da radi na tome da ubedi nekoga. A ovde imamo obilje ubedljivih dokaza”.

Osećao sam dužnost da otkrijem identitet čoveka koji se pitao zašto je Bog učinio da je toliko teško verovati u Njega. Rekao sam Gajsleru da je njegovo ime Edvard Bojd, i da je on taj komentar poslao svom sinu, religiozom filozofu Gregoriju Bojdu, u okviru prepiske u kojoj su raspravljali o dokazima za religiju. 1992. godine, nakon što je i lično razmotrio dokaze, dotadašnji skeptik Edvard Bojd je odlučio da postane Isusov sledbenik.⁴⁴

Gajsler se nasmešio na tu priču, a potom je krajnje prisno, čak poetski, završio naš susret sa nekoliko reči o njegovoj ličnoj veri.

“Što se mene tiče, ja kažem isto što je rekao i apostol Petar: 'Gospode, kome ćemo ići? Ti imaš reči večnoga života’.⁴⁵ On je jedini koji nije samo tvrdio da je Bog, nego je to i dokazao. Kada to uporedim sa svim drugim osnivačima svih drugih religija, to me podseća na pesnika koji je rekao da 'noć ima hiljadu očiju, ali dan samo jedne i da svetlost celog sveta umire sa zalaskom sunca’.”

Gajslеров glas je postao blaži, ali je i dalje bio snažan. “Kada dođe ponoć čovekovog neznanja, na nebu ima puno zvezda koje svetle. Kada dođe podne, ostane samo jedna zvezda. A ta zvezda je Isus Hrist, svetlost sveta. I na osnovu dokaza Njegovog identiteta niko drugi mu ne može biti ravan.

Zato ja sav svoj ulog stavljam na Njega – a ne na čoveka koji se smatrao mudrim, Konfučija; ili na čoveka koji se smatrao prosvetljenim, Budu, već na Onoga koji je tvrdio da je Bog u ljudskom telu. Na onoga koji je izjavio: 'Ja sam od pre nego što je Avram postao’⁴⁶ – i to i dokazao”.

Peti prigovor

UVREDLJIVO JE TVRDITI DA PUT DO BOGA VODI SAMO PREKO ISUSA HRISTA

Ja sam apsolutno protiv svake religije koja kaže da je jedna vera iznad druge. Ne vidim u čemu bi se to išta razlikovalo od duhovnog rasizma. To je jedan način da kažemo da smo bliži Bogu od vas, a to nas dovodi do mržnje.

Šmulji Boteah, teolog¹

Mojsije je mogao da bude posrednik za zakon; Buda je davao savete ljudima; Konfučije je izgovarao mudre izreke; ali nijedan od ovih ljudi nije bio kvalifikovan da pruži očišćenje za greh celog sveta... Jedino je Hrist dostojan neprestanog posvećenja i poštovanja.

Robert Čarls Spraul, teolog²

Volter Saplinski imao je čvrsto mišljenje o religiji i nije se stideo da ga iskaže. 1940. godine izazvao je pometnju u Ročesteru u Nju Hempširu, glasno izjavivši da je organizovana religija “zamka” i osudivši po imenu nekoliko hrišćanskih denominacija. Ishod svega: uhapsili su ga i osudili, jer se u državnom zakonu navodi da je kriminalni čin govoriti “bilo kakve uvredljive, podrugljive ili neprikladne reči bilo kome ko se legitimno nalazi na bilo kojoj ulici ili drugom javnom mestu”.

Smatrajući da su mu uskraćena prava slobodnog izražavanja, Šaplinski se žalio na presude sve dok nije došao do Vrhovnog suda SAD. Međutim, 1942. godine su sudije jednoglasno potvrdile presudu protiv njega, rekavši da “ratoborni rečnik” koji je on glasno upražnjavao stoji izvan domena zaštite Prvog amandmana američkog Ustava.³ Posle trideset godina, sud je razjasnio svoju definiciju “ratobornih reči” nazvavši ih “epitetima koji vređaju ličnost” koji “sami po sebi vrlo verovatno mogu izazvati nasilničko ponašanje”.⁴

“Nasilničke reči” kod ljudi izazivaju instinktivne reakcije, krv im proključa, a ruke se stisnu u pesnice. Ovaj uvredljiv jezik dopire duboko u čoveka, vrši atak na njegova najdraža verovanja i izaziva ljude da uzvrate udarac u znak osвете. Nekim ljudima se takvim čine reči Isusa Hrista: “Ja sam put i istina i život. Niko neće doći k Ocu do kroza me”.⁵

Mnogi ljudi misle da je arogantno, uskogrudno i netrpeljivo kad hrišćani insistiraju na tome da jedini put ka Bogu mora ići preko Isusa iz Nazareta. U vreme religijskog pluralizma i tolerancije, ove isključive tvrdnje su politički nekorektne, i predstavljaju verbalni šamar u lice drugim sistemima verovanja. Pluralista Rouzmeri Redford Ruder je takve tvrdnje označila kao “apsurni verski šovinizam”,⁶ dok ih je jedan teolog nazvao “duhovnom diktaturom” koja podstrekava osećaj samodovoljnosti i superiornosti koji može odvesti u mržnju i nasilje prema ljudima čija su verovanja drugačija.⁷

Danas je mnogo prihvatljiviji pristup poput onog koga je iskazao indijski filozof Svami Vivekenanda: “Mi ‘Indusi’ prihvatamo da su sve religije ispravne”, kazao je na Svetskom parlamentu religija 1893. godine. Greh je u stvari, kako je rekao, kada nekog drugog nazivamo grešnikom.⁸

Takav vid otvorenog razmišljanja i slobodoumlja se dobro uklapa u našu današnju relativističku kulturu, gde se smatra da nijedna “činjenica” nema sveopštu važnost u svako vreme, na svakom mestu, za svakog čoveka i za svaku kulturu. I zaista, danas čitave dve trećine Amerikanaca poriču da uopšte postoji tako nešto kao što je istina.⁹

Dok sam bio ateista, dizala bi mi se kosa na glavi na tvrdnje hrišćana da oni drže monopol na jedini ispravan pristup religiji. “Šta oni misle, ko su?” gundao bih. “Ko su oni da sude svakom drugom? Gde je tu Isusova ljubav?”

Čarls Templton je nazvao “nepodnošljivom drskošću”¹⁰ to što Biblija tvrdi da sem Isusa Hrista “nema drugoga imena pod nebom... kojim bismo se mogli spasti”.¹¹ Templton je dodao:

“Hrišćani su velika manjina u svetu. Otprilike četvoro na svakih pet ljudi na kugli zemaljskoj veruje u druge bogove, a ne u hrišćanskog Boga. Više od pet milijardi ljudi koji žive na planeti poštuju i slave više od trista bogova. Ako bismo uključili i animističke ili plemenske religije, taj broj bi se podigao do preko tri hiljade. *Zar onda treba da verujemo da su jedino hrišćani u pravu?*”¹²

Uprkos Templtonovom tragičnom potcenjivanju broja bogova koji se poštuju u svetu, zaključak i dalje stoji. Isusove isključive izjave stoje među najvećim preprekama za današnje duhovne istraživače. Uz ovako delikatnu temu, znao sam da je potrebno da razgovaram sa stručnjakom koji ima oštar i analitički um, zdravu filozofsku potporu i

puno iskustva u velikoj oblasti različitih svetskih religija. Ti kriterijumi su me doveli u predgrađe Atlante u Džordžiji, u kancelariju Ravija Zakarijasa, koji se rodio i odrastao u Indiji.

PETI INTERVJU: RAVI ZAKARIJAS, DOKTOR TEOLOGIJE I PRAVA

“Ima jedna stara indijska izreka koja kaže da postoje dva puta kojima možete doći u svoj nos”, kazao mi je Ravi Zakarijas dok je skidao svoj crni kaput i seo za okrugli drveni sto u njegovoj kancelariji.

“Imate ovaj put”, rekao je i pokazao je pravo ka svom nosu. Onda je pružio ruku iza glave i dotakao nos sa zaobilazne strane. “A imate i ovaj put”, kazao je uz osmeh.

Drugim rečima, Indusi ponekad više vole da krenu dužim i zaobilaznim putem ka odgovoru nego da prebrzo krenu ka zaključku. I to je ponekad tačno i za Zakarijasa, koji je stekao reputaciju jednog od najoštrumnijeg branioca hrišćanstva koji ima sposobnost da se veoma precizno izrazi.

Blagog duha, ali britkog uma, Zakarijasa je Bili Grejem nazvao “čovekom velike duhovne percepcije i intelektualnog integriteta”.¹³ Do sada je govorio o hrišćanstvu, filozofiji, svetskim religijama i kultovima u pedeset zemalja i na brojnim univerzitetima. Među njegovim knjigama su i nagrađeno delo “Može li čovek da živi bez Boga?” (*Can Man Live Without God?*), koja se delimično zasniva na nizu odličnih predavanja koja je održao na Harvardu; “Skrhan izraz lica: pravo lice ateizma” (*A Shattered Visage: The Real Face of Atheism*); “Izbavi nas od zla” (*Deliver Us From Evil*); “Vapaji srca” (*Cries of the Heart*); i “Isus među drugim bogovima” (*Jesus Among Other Gods*). Svoju prvu knjigu za decu, “Trgovac i lopov” (*The Merchant and the Thief*), izdao je 1999. godine.

Zakarijas je studirao na bogosloviji “Trinity Evangelical Divinity School”, gde je magistrirao teologiju, a kao stručnjak i profesor povremeno drži predavanja na Kembridžu. Imao je čast da doktorira teologiju na koledžima Hauton i Tindejl, kao i da doktorira pravo na koledžu Ezburi. Svojevremeno je bio glavni profesor evangelizma i savremene misli na jednom teološkom fakultetu.

Danas Ravi Zakarijas drži svoju internacionalnu teološku službu, sa sedištima u SAD, Kanadi, Indiji i Engleskoj. Sa svojom ženom Margaret ima troje dece.

Zakarijas je impozantna ličnost sa dečaćkim osmehom. Njegova umereno zatamnjena koža stoji u kontrastu sa kosom koja je toliko bela da izgleda kao da svetli. Govori mekim i hrapavim glasom sa karakterističnim indijskim akcentom i padom na kraju rečenice. Nepogrešivo ljubazan i gostoljubiv, velikodušno je posvetio sve vreme intervjuu, iako je iza kulisa njegovo osoblje grozničavo obavljalo

pripreme za još jedan međunarodni put na koji je trebalo ubrzo da krene.

Ja sam došao da mu postavljam pitanja o Isusovoj tvrdnji da je On jedini put ka Bogu, koju je izneo svom učeniku Tomi. Prema tradiciji, Toma koji je nekada bio sumnjičav, budući ohrabren u susretu sa vaskrslim Hristom, kasnije se otisnuo na put u daleku Indiju da bi preneo hrišćansku poruku, da bi konačno postradao blizu Madrasa. Zakarijas se rodio na svega desetak kilometara od spomenika podignutom u znak njegovog stradanja.

U izvesnom smislu Zakarijasovo duhovno putovanje podseća na Tomino. Pošto je proživio svoje prve godine života kao hrišćanin samo po imenu, Zaharijas je došao do nestabilnog tipa vere u svojih 17 godina kada je čuo jednog američkog teologa kako govori na jednom skupu. Nakon tog događaja postao je posvećen Isusov sledbenik i misionar iz Indije koji je obišao svet.

Znao sam da će mu iskustvo u tom multikulturnom i multireligijskom okruženju, pošto je odrastao među Muslimanima, Indusima i Sikima, obogatiti perspektivu za ovo problematično pitanje Hristove isključivosti. Dok je pijuckao vruć čaj, ja sam izvadio svoje beleške iz tašne i odmah prešao na stvar.

AROGANCIJA HRIŠĆANSTVA

“Oprostićete mi što sam direktan”, kazao sam kao uvod u svoje pitanje, “ali nije li veoma arogantno to što hrišćani tvrde da je Isus jedan jedini put ka Bogu? Zašto hrišćani smatraju da imaju opravdanja da tvrde da su oni u pravu, a da svako drugi u svetu sem njih greši?”

Iako je Zakarijas svojim akcentom i konzervativnim poslovnim odevanjem – uštirkanom belom košuljom i jednobojnom kravatom – ostavljao utisak formalnosti, on je sve vreme bio pun entuzijazma, srdačan i skoncentrisan na odgovore koje daje.

“Li, to pitanje mogu da čujem veoma često, a naročito na istoku”, kazao je živahnim glasom i sa iskrenim i zabrinutim pogledom. “Prva stvar koju uradim je da pokušam da ispravim netačne informacije koje se u tom pitanju nalaze”.

“Netačne informacije?” upitao sam. “Kao na primer?”

“Prvo”, kazao je, “važno je shvatiti da hrišćanstvo nije jedina isključiva religija. I muslimani su, na primer, radikalno isključivi – ne samo u teološkom, nego i u jezičkom smislu. Muslimani veruju da je jedino, dovoljno i savršeno čudo Islama upravo Kuran. Međutim, oni kažu da se on može razumeti samo na arapskom jeziku, i da ga bilo koji prevod obesvećuje. Ali ono što je potrebno nije samo osnovno znanje arapskog, već vrlo detaljno poznavanje ovog jezika.

Što se tiče budizma, on je nastao kada je Gautama Buda odbacio dve osnovne tvrdnje hinduizma: vrhovni autoritet Veda, odnosno njihove spise, kao i sistem kasti. Sam hinduizam je apsolutno beskompromisan po pitanju dve-tri stvari: po pitanju zakona o karmi, koji je zakon etičkog uzroka i posledice, tako da svako rođenje predstavlja ponovno rođenje koje predstavlja nadoknadu za prethodni život; po pitanju autoriteta Veda, kao i po pitanju reinkarnacije”.

Prekinuo sam ga. “Ali, ja sam čuo kako Indusi veoma plemenito govore da je hinduizam veoma tolerantna vera”, kazao sam, misleći na izjave poput one koju je dao Svami Vivekenanda na početku ove glave.

On se nasmešio. “Kad god čujete tu izjavu, nemojte je olako shvatati”, kazao je. “Ono što ona zaista znači je da vam hinduizam dozvoljava da poštuju svoju religiju sve dok ona prihvata i njihovo stanovište o istini, što je sinkretizam”, rekao je. Sinkretizam je pokušaj stapanja različitih ili čak suprotstavljenih verovanja.

“Kada je reč o sikizmu”, nastavio je on, “on je došao kao izazov i za hinduizam i za budizam. Potom su tu i ateisti – oni odbacuju stanovište ljudi koji veruju u Boga. Pa čak i bahaizam koji tvrdi za sebe da na kosmičkom planu obuhvata sve religije, naposljetku isključuje one koji su isključivi! Stoga izjava da su hrišćani arogantni zato što imaju isključive tvrdnje, ignoriše činjenicu da svaka druga veća religija čini to isto. Znači, kad ljudi govore o aroganciji, njihov napad ne može biti logičan”.

Krenuo sam da formulišem svoje sledeće pitanje, ali je Zakarijas već znao na šta ciljам i uskočio je, dopunivši moju rečenicu.

“Verujete li da je svaka istina ...” započeo sam.

“...po definiciji isključiva”, kazao je. “Da, da, verujem. Ako istina nešto ne isključuje, onda se ni ne tvrdi nikakva istina; onda je to samo mišljenje koje se iznosi. Svaki put kada kažete da tvrdite istinu, vi podrazumevate da je nešto što je suprotstavljeno tome - netačno. Istina isključuje svoju suprotnost”.

“Neki ljudi to poriču”, primetio sam.

“Da, ali razmislite malo o ovome: negirati isključivu prirodu istine ipak znači tvrditi neku istinu, a zar onda nije i ta osoba arogantna? To je taj efekat bumeranga, a onaj koji osuđuje druge često ne zastane da o tome razmisli. Jasne implikacije Isusove izjave da je On put, istina i život su da je, prvo, istina apsolutna, i drugo – da se istina može saznati. Njegove isključive tvrdnje kategorički znače da je bilo šta što protivreči onome što On govori po definiciji netačno”.

“Jedno je kada hrišćanin veruje u to”, kazao sam. “Potpuno je nešto drugo prenositi to drugima, a da to ne zvuči arogantno i nadmeno. Međutim, hrišćani veoma često tako nastupaju”.

Zakarijas je uzdahnuo. Bila je to optužba koju je mogao da čuje vrlo često. “Da, ako istina nema potporu u ljubavi, tada će čovek koji tu istinu iznosi postati mrzak, a i sama istina postaće odbojna”, kazao je. “Pošto sam odrastao u Indiji i to uz prijatelje hinduiste, muslimane, budiste i sike, mogu da razumem neke njihove kritike hrišćana. Hrišćanstvo mora da objasni svoju metodologiju rada iz prošlosti. Nasilje, antagonizam i neprijateljstvo su u suprotnosti sa Hristovom ljubavlju. Hristova ljubav se ne može preneti na način mržnje.

Mi u Indiji imamo jednu poslovicu koja kaže da kad jednom čoveku odsećete nos, više ne vredi da mu dajete da pomiriše ružu”, nastavio je. “A ako hrišćani svojom arogancijom nekoga odbiju, onda taj čovek više neće biti naklonjen za hrišćansku poruku. Mahatma Gandhi je rekao: ‘Dopada mi se njihov Hrist, ali mi se ne dopadaju njihovi hrišćani’. Fridrih Niče je rekao: ‘Počeću da verujem u Iskupitelja kada hrišćani počnu da izgledaju malo iskupljenije’. Ne treba zanemariti ovo što su oni rekli.

“Međutim”, dodao je, “*itekako* je moguće da se s ljubavlju tvrdi isključivost istine, baš kao što i naučnik može da veoma pažljivo kaže ‘Ovo je drugi zakon termodinamike’, a da ne doda ‘A sada, hoćemo li da glasamo koliko će nas da saraduje oko ovoga ili nećemo?’”

“Znači, kritike hrišćana su često opravdane?”

“Da, jer ponekad dospevamo u sukob sa stvarima koje su osetljive u određenoj kulturi. Međutim, u isto vreme i današnje istočnjačke religije u vezi sa ovim imaju mnogo toga da preispitaju kod sebe. Ako ostavimo po strani klanovske i političke sukobe, ne znam ni za jednu hristijanizovanu državu gde vam se život može naći u opasnosti zato što pripadate drugoj veri. Međutim, danas u svetu postoje mnoge zemlje – kao na primer Pakistan, Saudijska Arabija i Iran – gde ako postanete Hristov sledbenik dovodite u rizik svoj život i život vaše porodice”.

Proteklih nekoliko godina sam pročitao dovoljno novinskih izveštaja i znao sam da je to bilo tačno, uključujući i Zakarijasovu zemlju odakle potiče, gde su u proteklih nekoliko godina militantni Indusi ubili nekoliko hrišćana. Ali ponekad ono što vređa druge ljude nije način na koji hrišćani pokušavaju da prošire svoju veru. Ponekad ljudi jednostavno reaguju na samu poruku.

“Čak i čovek koji je svoj život najsavršenije proživeo završio je na krstu”, primetio je Zakarijas. “Otpor prema istini može biti toliko jak da ipak može da izazove mržnju i nasilje čak i kad čovek ne učini apsolutno ništa loše”.

POREKLO, SMISAO, MORAL I SUDBINA

Svako može da tvrdi da je jedini put ka Bogu. U stvari, dosta ekscentrika je to tvrdilo tokom čitave istorije. Pravo pitanje glasi zašto bi bilo ko verovao da je Isus govorio istinu.

“Na osnovu čega verujete da je Isusova tvrdnja u ovom pogledu tačna?” pitao sam Zakarijasa.

“A, da, to je suština celog pitanja”, odgovorio je, klimajući glavom. “S jedne strane, mogli biste reći da je vaskrsenje pokazalo da je Isus Sin Božji. Ako je to tačno, onda svi ostali sistemi religije ne mogu biti ispravni, jer svaki od njih tvrdi nešto suprotstavljeno Njegovoj božanskoj prirodi. I naravno, istorijski podaci oko Isusovog vaskrsenja su izuzetno ubedljivi.

Sa druge strane, ovom problemu možete pristupiti razmatranjem četiri fundamentalna pitanja koja nastoji da reši svaka religija: poreklo, smisao, moral i sudbinu. Ja verujem da jedino odgovori Isusa Hrista odgovaraju stvarnosti. Među Njegovim odgovorima postoji takva koherentnost kakve nema ni u jednoj drugoj religiji”.

Bila je ovo smela tvrdnja. “Možete li to da potkrepite primerima kako to druge religije ne uspevaju da prođu te testove?”

“Pogledajte budizam”, odgovorio je on. “Budini odgovor na pitanje morala ne uklapa se sa odgovorom na pitanje porekla. Vidite, budizam je tehnički gledano neteistička religija, ako ne i ateistička. Ali ako nije bilo Tvorca, kako onda možemo doći do moralnog zakona? Ili pogledajte hinduističku verziju reinkarnacije. Ako je svako rođenje zapravo ponovno rođenje, i ako svaki život predstavlja ispaštanje za prethodne živote, za šta ste onda ispaštali kada ste se prvi put rodili? Vidite, dakle, neusaglašenost je dominantna”.

Brzo je dodao da ne pokušava da omalovažava dotične religije. “I veliki stručnjaci za religiju će vam reći da neusaglašenosti postoje”, kazao je. “Čak je i Gandhi rekao da bi on, kad bi bilo po njegovom, izbacio neke delove hinduističkih spisa, jer su toliko međusobno protivrečni. Nasuprot tome, Isus daje odgovore na ova četiri temeljna životna pitanja na takav način koji odgovara stvarnosti i poseduje unutrašnju usaglašenost, što je netipično za bilo koji drugi sistem religije”.

Ta izjava je predstavljala pravi izazov. “Analizirajte svako to pitanje”, kazao sam, “i recite mi kako”.

“Razume se”, odgovorio je on. “Kada je reč o poreklu, Biblija kaže da mi nismo identični sa Bogom – nasuprot tvrdnjama u hinduizmu – već da postojimo zasebno od Njega. Drugim rečima, nismo mi sami sebe stvorili, već smo Božja tvorevina. Pošto smo stvoreni po Njegovom obličju, to objašnjava zašto imamo referentnu tačku za moral. Nijedan sistem nije u stanju da objasni ovo sem monoteističkog. Čak

ni naturalisti nemaju objašnjenje za čovekov etički sistem. Međutim, ovaj etički sistem predstavlja sastavni deo čovekove stvarnosti.

Takođe, hrišćanstvo kaže da smo mi odbacili božansku volju. Kušač je u Edemskom vrtu rekao da ako pojedete taj plod, postaćete kao bogovi, znajući dobro i zlo. Implikacija je u tome da tada možete da definišete šta je dobro, a šta zlo. Upravo tada je nastao humanizam – čovek je postao mera svih stvari. Ova svojevolsna pobuna i odbacivanje Boga odgovara stvarnosti. Kao što je rekao Malkolm Mageridž – ljudska izopačenost odjednom postaje stvarnost koja se može empirijski dokazati, a u isto vreme je i najotpornija u filozofskom smislu.

Zatim imamo pitanje smisla. I tu je hrišćanska religija bez premca. Najjednostavniji način da ovo opišemo je da nas Bog ne poziva u smisao tražeći od nas da budemo dobri ljudi. On nas ne poziva u smisao samo time što nam kaže da volimo jedni druge. Smisao se javlja tek u samom toku prakse služenja Bogu. Smisao nam može pružiti jedino nešto što je iznad pukog zadovoljstva, a to je činjenica da u Bogu uvek nalazimo nešto novo kad mu služimo. Biblija nam kaže da volimo našeg Gospoda i Boga svim svojim srcem, dušom i umom, i tek pošto smo to uradili, možemo da počnemo da volimo svoje bližnje kao sebe same. I ovo je povezano sa praksom.

Sledeća stvar je da hrišćanstvo kaže da moral nije kulturološki utemeljena stvar, već da umesto toga proizlazi iz samog Božjeg karaktera. Inače biste se suočili da dilemom drevne filozofije: da li moralni zakon stoji iznad ljudi ili pak zavisi od ljudi? Ako se nalazi iznad vas, gde ćete mu onda pronaći koren? Jedini način da to objasnite je da ga pronađete u večnom, moralnom, svemogućem i beskrajnom Bogu koji je neodvojiv od svog karaktera. Na taj način hrišćanstvo objašnjava moral na koherentan način.

I napokon, sudbina se zasniva na vaskrsenju Isusa Hrista, istorijskom događaju koji je dokazao njegovu božansku prirodu i otvorio nebeska vrata za svakog ko hoće da ga sledi. Gde drugde imate bilo šta što naliči ovakvim tvrdnjama?

Bili Grejem je jednom ispričao svoj susret sa Konradom Adenauerom, gradonačelnikom Kelna koga je Hitler stavio u zatvor zato što se protivio nacističkom režimu i koji je kasnije postao veoma cenjen kancelar Zapadne Nemačke od 1949. do 1963. godine. Adenauer je pogledao Grejema u oči i pitao ga: ‘Da li verujete u vaskrsenje Isusa Hrista iz mrtvih?’ A Grejem je kazao: ‘Naravno da verujem’. Na to je Adenauer odgovorio: ‘Gospodine Grejem, osim Isusovog vaskrsenja, ja ne znam ni za jednu drugu nadu za ovaj svet’.

I bio je u pravu. Pošto je Vaskrsenje stvaran istorijski događaj, mi se možemo pomiriti sa Bogom, možemo provesti večnost sa Njim i možemo da verujemo da su Isusova učenja došla od Boga.

Jedan od mojih prijatelja je bio preobraćenik iz muslimanske vere koji je kasnije postao zbog toga nastradao. Sećam se kako sam ga posetio u bolnici nakon što je izgubio obe noge, i tada je rekao: 'Sve što više shvatam ono što su drugi tvrdili i učili, sve mi lepše Isus Hrist izgleda'. To nikada nisam zaboravio i verujem da je apsolutno tačno.

Nijedan čovek nije govorio kao Isus. Niko nikada nije odgovarao na pitanja onako kako je On to činio, ne samo po tome kako je pričao, nego i kao pojava. Mi to možemo proveriti egzistencijalno. Možemo ga proveriti i empirijski. Biblija nije samo neka knjiga o misticismu ili duhovnosti; to je knjiga koja daje i geografske i istorijske podatke. Ako ste iskren skeptik, ona vas ne poziva samo u nekakvo osećanje; ona vas poziva ka stvarnoj Osobi. Eto zašto je apostol Petar kazao: 'Jer vam ne pokazasmo sile i pojavljenja Gospoda našega Isusa Hrista po vešto izmišljenim pričama, nego kao oni koji smo sami videli veličanstvo Njegovo'.¹⁴

On praktično govori: 'To je istina. To je stvarnost. Tome se može verovati'. I da, ta istina isključuje ono što joj je suprotstavljeno".

O SLONOVIMA I VERI

Čak i ako je Zakarijas bio u pravu za hrišćanstvo, da li je ipak to neophodno značilo da su sve ostale religije pogrešne? Možda ipak sve one u svojoj osnovi na neki način uče istu temeljnu istinu, koristeći različite jezike, različite slike i različitu tradiciju da bi prenele u osnovi identična verovanja.

"Neki ljudi govore da kada sklonite sve detalje, onda sve svetske religije u osnovi uče to da je Bog otac svih ljudi i da su svi ljudi braća", kazao sam. "To bi značilo da su svi sistemi religije u svetu jednako ispravni".

Zakarijas je odmahnuo glavom, a na licu mu se video užas. "Jedino neko ko ne poznaje svetske religije može da tvrdi da one u osnovi uče isto", kazao je.

"Na šta misle kada kažu da je Bog otac svih ljudi, kada budizam čak uopšte ni ne tvrdi da Bog postoji? Šta podrazumevamo pod tim konceptom kada je Šankara, jedan od najvažnijih hinduističkih filozofa, rekao da je teizam običan put za decu do samog vrha, gde ćete shvatiti da Bog nije nešto zasebno od vas samih? Šta onda znači to da je Bog otac svih? Reč je o iluziji. Doktrina o tome da je Bog otac svih nije transreligijska.

Drugo, ideja da su svi ljudi braća – da, mi jesmo braća i sestre pošto smo svi ljudska bića, ali je jedini razlog za to činjenica da nas je Bog stvorio. Kada jednom uklonite taj temelj, onda od tog bratstva ne ostaje ništa. Jednom rečju, budizam, hinduizam i hrišćanstvo ne govore iste stvari. Reč je o zasebnim i uzajamno isključivim religijskim doktrinama. One ne mogu sve biti tačne u isto vreme".

Ja ipak još nisam završio sa pokušajem da ih uskladim. "Možda svaka od tih različitih religija poseduje po deo istine", kazao sam. "Teolog Džon Hik je kazao da svetske religije predstavljaju različite, kulturološki uslovljene odgovore na krajnju 'Stvarnost', odnosno Boga.¹⁵ Zar to ne liči na staru priču o tri slepa čoveka koji opipavaju slona – svaka religija predstavlja iskren, ali neadekvatan pokušaj da objasni misteriju Boga, i tako je svaka od njih ispravna na svoj način?"

Zakarijas je započeo sa malo filozofskih vratolomija. "Hik je ili proizvod sopstvene kulture ili je transcendirao svoju kulturu time što je ovo izjavio. A ako je transcendirao svoju kulturu, zašto onda nije i svako drugi transcendirao kulturu? Zvuči prilično akademski i sofistikovano, ali u svojoj biti ima previše problema".

"Na primer kakvih?" upitao sam.

"Na primer, da li i ateista poseduje deo istine ili je on ovde marginalizovan? Ako ateista poseduje deo istine, koji je onda to deo, pošto je temeljno načelo ateizma poricanje da Bog uopšte postoji?"

On je zastao i pustio da pitanje bude samom sebi odgovor. Potom je dodao: "Reći ću vam sledeće: aspekti istine postoje u gotovo svim većim religijama. One sadrže određene velike misli i ideje. Čitanje istaknutih istočnjačkih filozofa je vrlo, vrlo stimulatívna stvar. Ali nije da smo mi slepi ljudi koji ispipavaju slona, pa jedan dodirne nogu i pomisli da je to drvo, drugi dotakne surlu i pomisli da je to uže, a treći pipne uvo i pomisli da je lepeza".

"Stvar je u tome", kazao je podigavši glas da bi to istakao, "da je ova priča već otkrila činjenicu da je to u stvari slon! Slepí čovek vam može reći da je to drvo, ali neće biti u pravu. To nije ni drvo, ni uže, a ni lepeza. Čovek koji vidi zna da je to slon. On zna istinu i njemu je istinu otkrio njegov vid. A Isus Hrist je jasno kazao da se mogu spoznati večne Božje istine. Isus Hrist zauzima samo središte Jevandolja – u Njemu se susiće sva istina. Tako da iako možda na drugim mestima postoje neki aspekti istine, ukupna suma istine se nalazi u Hristu.

Hikovo objašnjenje zanemaruje mogućnost da Bog može da se otkriva i da stoga možemo da spoznamo ko je On. Umesto toga, Hik je stavio kulturu i intuiciju na najvišu poziciju. Ali Biblija kaže da je Bog *bez daljnjeg* otkrio sebe: 'U početku beše Reč, i Reč beše u

Boga, i Bog beše Reč... I Reč postade telo i useli se usred nas, puna milosti i istine; i mi gledasmo slavu njezinu, slavu kao što je slava jedinorođenoga Sina koji od Oca dođe'."16

ISKUPLJENJE, PRAVEDNOST, SLUŽENJE BOGU

Komičar Kventin Krisp je jednom prilikom rekao: "Kada sam ljudima u Severnoj Irskoj rekao da sam ateista, ustala je neka žena iz publike i rekla: 'Da, ali u kog Boga ne verujete: katoličkog ili protestantskog?'"

Njegova šala je zapravo tužan komentar na dubinu verskog sukoba u toj zemlji. Tokom vekova svet je bio poprište mnogo gneva i nasilja zbog razlika u načinu na koji ljudi vide Boga. Neki ljudi su, zgađeni verskim prepucavanjima, digli ruke i rekli da bi svet bio mnogo bolje mesto kada bi ljudi jednostavno prestali da se prepiru oko doktrinalnih pitanja i umesto toga se skoncentrisali na život u međusobnom miru.

"Postoje moralni muslimani, Jevreji, hrišćani, mormoni i Indusi", kazao sam Zakarijasu. "Zar nije to - kako će čovek živeti i odnositi se prema svom bližnjem - važnije od onoga šta veruje na teološkom planu?"

"To kako neko živi i kako se odnosi prema bližnjem *jeste* veoma bitno", došao je odgovor. "Ali to nije važnije od onoga u šta veruje, jer je način njegovog života odraz onoga u šta veruje. Bez obzira na to da li je ikada zvanično prihvatio neki aspekt doktrine, ono u šta on stvarno i odistinski veruje je ono što će se na kraju pretočiti u njegov život. Međutim, ovo pitanje pretpostavlja da je etika najbitnija stvar u životu".

"Ako u životu nije bitno biti moralna osoba", kazao sam, "šta je onda bitno?"

"Isus Hrist nije došao na ovaj svet da bi od loših ljudi napravio dobre", kazao je on. "On je na ovaj svet došao da od mrtvih ljudi učini žive. Došao je da bi oni koji su mrtvi Bogu - postali živi Bogu. Ako bi u ovom životu moral bio najvažnija stvar, onda bi to kako živite svoj život bilo najbitnije, iako bi i dalje bilo povezano sa onim u šta verujete. Ali to predstavlja pogrešno shvatanje hrišćanskog koncepta, koji kaže da bez obzira na to koliko dobar život vodimo, mi ne možemo da dostignemo Božji standard i karakter.

Reč 'greh' znači promašiti metu. I ako je to ispravna definicija, onda Božja milost postaje najvažnija istina. Izvan Njega, mi čak ne možemo ni verovati u ono što je ispravno, a da ne govorim o ispravnom življenju.

Dakle, jeste, važno je živeti kulturnim i moralnim životom, ako ništa drugo, barem zbog opstanka ljudi. Međutim, filozofi počev od

Sokrata, Platona i Aristotela, pa sve do prosvetiteljskih mislilaca poput Imanuela Kanta, nisu čak bili u stanju ni da definišu šta je etičnost. U krajnjem smislu su jedino mogli da nam pruže ono što je moral učinio za društvo.

Kada sam jednom proučio mogućnosti po kojima ljudi mogu da žive dobrim životom, došao sam do šest-sedam njih, kao što su situaciona etika Džozefa Flečera, egocentrični humanizam Ejn Rend, Kantov koncept dužnosti, i tako dalje. Međutim, te mogućnosti su u prilično velikoj meri protivrečile jedna drugoj, a razlog za to je što jednostavno nije postojao transcendentni, prinuđujući moralni razlog. Sve se svelo na puki opstanak. Zato verujem da biti dobar ili loš predstavlja pogrešan početak; život i smrt, u duhovnom smislu, treba da vam predstavljaju početnu tačku".

"Ali, kao što ste priznali, *ipak* je važno kako ljudi žive", rekao sam. "Ljudi kažu da je Gandi živeo mnogo čestitijim životom od većine hrišćana. Zašto bi onda trebalo da ode u pakao samo zato što nije bio Isusov sledbenik?"

"To je teško pitanje. Kada mi postavite to pitanje pred većom publikom, to je trenutak u kome poželim da napravimo pauzu!" rekao je uz osmeh. "Ali, Biblija nam ipak daje neke smernice kako da odgovorimo na ovo pitanje.

Prvo i najvažnije, bitno je znati da nijedan čovek ne određuje ko će otići na nebo ili u pakao; osoba odlučuje da li će odgovoriti na Božju milost ili je odbaciti, mada i tu odluku omogućuje njegova milost.

Drugo, Avram je za Sodom i Gomor pitao Boga da li će dozvoliti da tamo i pravednici poginu sa nepravednicima, i predivno je kako je Avram sam odgovorio na svoje pitanje. On je kazao: 'Neće li sudija cele zemlje pravo suditi?'17 To znači da možemo biti apsolutno sigurni da šta god Bog da uradi u slučaju Gandija ili bilo kog drugog čoveka, učiniće ono što je ispravno.

Razmislite sada o ovome: Biblija kaže da svako ko provodi večnost sa Bogom može da zahvali milosti i zalaganju Isusa Hrista, u koga je poverovao i prihvatio ga kao spasitelja. Ako je čovek odbacio tu milost, da li je on onda bio dobar ili loš čovek? To je zanimljivo pitanje, jer nam Biblija kaže da niko nije stvarno dobar dok mu se prvo ne iskupe gresi".

"Objasnite mi to malo detaljnije", kazao sam.

"Značenje izlaska Izraela iz Egipta je trostruko: Bog je izveo narod iz Egipta, dao im je moralne zakone, i potom im je dao šator od sas-tanka. Drugim rečima: otkupljenje, pravednost, služenje Bogu. Taj redosled se nikada ne može prekršiti. Ako niste otkupljeni, ne možete postati pravedni. Ako niste otkupljeni i pravedni, ne možete služiti

Bogu, jer 'ko će izići na goru Gospodnju', kaže Biblija, ako ne 'čovjek čista srca i nevinih ruku'?¹⁸

Zato je otkupljenje najvažniji korak ka pravednosti. Ako ja pokušam da sam sebe popravim i postanem bolji čovek, ja praktično govorim da mi ne treba Božje iskupljenje. Ja sam svoj lični iskupitelj. Svaki čovek koji to govori, pa bio on dobar ili loš u našim očima, krši osnovni princip Božjeg otkrivenja, koji glasi da iskupljenje predstavlja prvi korak”.

I ŠTA ĆEMO, DAKLE, SA GANDIJEM?

Međutim, ja sam i dalje mislio na Gandija. “On nije sledio Isusa”, kazao sam, “tako da pretpostavljam da biste zaključili da nije bio iskupljen”.

“To je nešto što će Bog odlučiti”, odgovorio mi je Zakarijas. “Međutim, u šta je tačno verovao Gandi? On je to sažeo u jednu izjavu: 'Bog je istina i istina je Bog'. Moje pitanje njemu bi glasilo: 'A šta to znači?' Mi sada sedimo u prostoriji i to je tačno tvrđenje. Kakve bi to veze imalo sa tim da li je ova prostorija dobra ili nije? Nema nikakve veze. Ona se samo poklapa sa tvrđenjem koje sam upravo izrekao. Bog postoji – da li je to tačno tvrđenje? Ako je to tačno tvrđenje, ko je taj Bog?”

Prekinuo sam ga. “Ipak, ovde imate čoveka kao što je Gandi, koji je u očima većine ljudi živio čestitim životom, dok je serijski ubica kao što je Dejvid Berkovic, 'Semov sin', ubio nekoliko nevinih ljudi, a sada kaže da je izgovorio molitvu da postane hrišćanin. Hrišćani bi rekli da će Berkovic otići na nebo, a da Gandi neće. Gde je tu pravda?”

“Pošto smo mi moralna ljudska bića, želimo da vidimo pravdu. Ali kada svedemo pravdu na pitanje toga ko se kako vladao tokom određenog vremenskog perioda, onda uopšte nismo razumeli ceo koncept pravde kako treba. Mi o tome donosimo sud sa tačke gledišta našeg sistema. Ako bi Bog svakom od nas stvarno dao šta smo zaslužili, niko od nas ne bi dospelo na nebo.

Znate za onu priču o dva brata koji su živeli skandalozno, i kada je jedan od njih iznenada umro, drugi brat je otišao kod sveštenika i pitao ga da li hoće da govori na sahrani njegovog brata. Kazao je: 'Imam samo jednu molbu: da o mom bratu govorite kao o svecu'. I sveštenik je rekao da će uraditi najbolje što može da mu izađe u susret.

Došla je i sahrana i sveštenik je ovako ishvalio pokojnika. 'Hoću da znate da je ovaj čovek bio varalica, lažov, prevarant i lopov', kazao je. 'Ali, u poređenju sa njegovim bratom, bio je pravi svetac!'

Ova priča ima svoju snažnu poruku. Mi očajnički pokušavamo da se prikažemo kao dobri u poređenju sa drugima. Dejvid Berkovic bi mogao da kaže: 'Čekajte malo, pa nisam ja Hitler! Ja nisam ubio na milione ljudi, ubio sam samo nekoliko njih'. Ili pak 'Nisam bio Džefri Damer – nisam jeo svoje žrtve'. Mi imamo tu tendenciju da pravimo takva poređenja u kojima ćemo uvek ispasti bolji od nekog drugog, i tako mislimo da smo dobri ljudi. Ali u poređenju sa Božjim savršenim moralnim standardom, svi pravimo greške. Svima nam je potreban oproštaj i milost od Boga.

Moram priznati da je ono što je Dejvid Berkovic uradio bilo nasilno i loše. U to nema sumnje. Ali mi to moramo posmatrati u okviru celokupnog Božjeg plana. Jer vidite, postoje i gore stvari od smrti ili ubistva?”

“Koje, na primer?” upitao sam.

“Iako je to teško shvatiti”, kazao je, “najgore je reći Bogu da vam nije potreban. Zašto? Zato što Bog može povratiti u život umrlog čoveka; ožalošćena osoba može da dobije mir od Boga; zlostavljana osoba može da dobije Božju podršku i snagu i da vidi kako Bog dolazi do pobeđe kroz mračnu misteriju zla. Drugim rečima, u ovim zverstvima i tragedijama postoji utočište. Ali kakvo je utočište za čoveka koji govori da mu Bog ne treba? Nema ga.

Znači, stvar nije u tome da li sam ja, recimo, jedan Dejvid Berkovic, Mahatma Gandi, Adolf Hitler ili Majka Tereza. Stvar je u ovome: 'Da li sam postao svestan toga da sam daleko od savršenog Božjeg standarda i da, samim tim, daleko od Božje milosti nemam nikakvu šansu da budem sa njim na nebu?'

Iskreno govoreći, da sam živio životom za koji bih mislio da je toliko dobar da mi Bog ni ne treba, onda bi, da ironija bude veća, Berkovic pronašao konačnu istinu za koju sam ja bio zaslepljen sopstvenom arogancijom i samouverenošću. Šta je pakao, ako ne odsustvo Boga? A meni život bez prisutnog Boga već znači biti na putu za pakao”.

“Ali”, bunio sam se, “da li je fer da se ubica kao što je Berkovic izvuče bez kazne?”

“Ne bih baš rekao da nije bio kažnjen”, kazao je Zakarijas. “Da, Bog mu jeste oprostio ako je ispovedio svoje grehe, pokajao se i tražio Božju milost. Ali što više bude bio na istoj talasnoj dužini sa Hristom, to će i njegova patnja zbog onog što je uradio biti veća.

Daću vam jedan primer. Zamislite da vozite kola i misli vam odlutaju na trenutak. Iznenada vam pred kola istrči neko dete i vi ga udarite. Što bliže budete bili u kontaktu sa tom tragedijom, to će biti veći vaš teret čitavog života. Nikada više nećete moći da pogledate

drugo dete u oči, a da ne pomislite: 'Šta sam to uradio? Šta sam to uradio?'

Možda mislimo da se Berkovic izvukao u smislu da nije završio na vešalima, ali postoji takva stvar kao što su vešala u srcu. Vaše srce može vrlo lako da doživi pakao koji ste sami stvorili. Ja ne verujem da bi prava preobraćena osoba sedela u svojoj zatvorskoj ćeliji i razmišljala: 'Dobro je, upoznao sam Hrista i izvukao sam se'. Ne. Ponekad i pakao duboko u samom srcu može biti veoma dubok i bolan.

Verujem da u odloženom spasenju ima pakla jer su suze koje teku suze zbog onoga što je izgubljeno pre nego što ste spoznali Boga. Da li vam on oprašta prošla dela? Prašta, ali ponekad vi ne možete da ih zaboravite".

Rekavši to, Zakarijas je napravio pauzu i naslonio se u fotelju. Kada je nastavio, kazao je: "Svaki put kada se pogrešno poima milost, uvek će nastati poređenja sa drugima, ljubomora i nezadovoljstvo i optužba Boga za nepravdu. Da stvar bude zanimljivija, i Isus govori o ovom problemu.

U jednoj od Njegovih priča, radnici koji su se ceo dan mučili, ljučili su se što su oni koji su došli u poslednjem trenutku takođe primili gospodarevu milost.¹⁹ Jedna od najšokantnijih istina u Bibliji je kada shvatimo da mi ne možemo steći put na nebo. Takođe, u Bibliji možemo pročitati priču o ženi sa lošom reputacijom koju je primio Isus. Farisej je gledao sa visine (na koju je stigao svojim ličnim trudom i zaslugama) i rugao se Božjoj milosti.²⁰ Dela imaju svoje mesto – ali samo kao demonstracija primljenog oprostaja od Boga, a ne kao značka zasluge da ste vi sami stekli taj oprostaj".

A ŠTA JE SA LJUDIMA KOJI NISU ČULI PORUKU?

Serijski ubica Dejvid Berkovic je imao sreće. On živi u zemlji u kojoj ljudi slobodno govore o hrišćanstvu. Neko mu je rekao za Hristovu ponudu za oprostjenje grehova, i on kaže da je ispovedio svoje prestupe i poverovao u Isusa. Ali šta je sa ljudima koji žive na mestima gde se o Jevanđelju ne priča tako često ili gde je njegovo objavljivanje stavljeno van zakona?

"Zar nije nepravedno osuditi ih kada nisu uopšte ni čuli za Isusa, već su samo sledili versku tradiciju svojih roditelja?" upitao sam.

Zakarijas je pružio ruku ka Bibliji. Kada ju je otvorio i potražio Dela apostolska, zapazio sam da je na mnogim mestima žutom bojom označio važne stihove.

"Biblija pre svega kaže da niko neće biti u Božjem prisustvu osim ako ta osoba lično, kao i Hristovo delo, to ne omoguće. To je cena svega: Hristova smrt na krstu kao zamena za našu žrtvu, koja plaća

kaznu koju smo mi zaslužili da platimo. Istina, neki ljudi su rođeni u jednoj ili drugoj kulturi, ali je apostol Pavle rekao nešto veoma zanimljivo o tome kada je govorio Atinjanima".

Zakarijas je iz džepa izvadio naočare za čitanje i stavio ih na ivicu nosa. Zatim je pročitao deo Biblije gde je apostol Pavle raspravljao sa nekim grčkim filozofima:

"On je učinio da svi ljudi, koji su svi od jedne krvi izišli, žive po svemu licu zemaljskome, određivši trajanje vremena i granice njihovih stanova; On je hteo da oni traže Gospoda, i da se trude da ga nađu, mada nije daleko ni od jednoga od nas".²¹

Zakarijas je skinuo naočare i pogledao me. "Ovo je važno", kazao je, "jer on govori o tome da u tvorevini postoji vrhovni plan, gde je svakom čoveku dodeljeno mesto rođenja. Bog zna gde ćemo se roditi i odrasti, i On nas stavlja u položaj odakle možemo da ga tražimo. Jasno piše da gde god da živimo – u kojoj god kulturi i narodu – On nam svakome stoji na dohvat ruke. Za svakog čoveka uvek postoji mogućnost da zavapi na kolenima: 'Bože, pomози mi!' i ako se to dogodi postoje načini na koje Bog može da im pomogne, a koje mi ne možemo ni da pojмимо".

"Na primer?"

"Na primer, mogao bi da pošalje nekoga da im objavi Jevanđelje. A mogu i da vam kažem šta se desilo u slučaju jedne muslimanke koja je radila za veoma poznatu instituciju u njenoj državi. Pričala mi je o tome kako je izlazila iz kancelarije na kraju radnog dana i bila veoma nesrećna. Dok je išla ulicom, promrmrljala je: 'Ne znam zašto sam toliko prazna' i posle toga je iznebuha rekla: 'Isuse, možeš li da mi pomogneš?' Zastala je na trotoaru i pomislila: 'Zašto sam ga nazvala po imenu?' E pa, ta je žena na kraju postala hrišćanka.

Mislim da je u njenom slučaju Bog video srce koje gladuje za Njim, ali nije znalo kako da dođe do Njega u svojoj zatvorenoj sredini. Mislim da je ovde Bog probio barijere njene okoline jer je ona već počela da probija barijere svog unutrašnjeg bića u potrazi za Njim. I tako Bog može da dopre u svako kulturno okruženje u odgovoru na svakoga ko želi da ga upozna.

Još jedan ugao posmatranja ovog pitanja nalazi se u poslanici Rimljanima, gde apostol Pavle kaže da su Božja beskrajna sila i božanstvo svakom otkriveni preko njegove tvorevine.²² On potom kaže da nam je Bog stavio zakon u srca i u savest da bismo ga tražili.²³ A govori i o Hristovoj reči koja je čoveku neophodna da bi ga poznao.²⁴ I ja sve više mislim da ova reč Hristova dolazi iz okvira različitih kultura.

Šta pod tim podrazumevam?

Govorio sam u mnogim islamskim zemljama, gde je teško govoriti o Isusu Hristu. Bukvalno svaki musliman koji je počeo da sledi Hrista je to učinio prvo zbog Hristove ljubavi iskazane preko nekog hrišćanina, i drugo zbog vizije, sna ili neke druge natprirodne Božje intervencije. Treba znati da nijedna religija nema kompleksiju doktrinu o anđelima i vizijama od islama, i ja mislim da je izuzetno to što Bog koristi tu senzitivnost za natprirodni svet u kome On govori ljudima u vizijama i snovima i otkriva se njima.

Jedan od najvećih preobraćenika u Indiji je bio sik, Sundar Sing, koji je poznao Hrista kada mu se On jedne noći prikazao u snu u njegovoj sobi. To je na njegov život imalo ogroman uticaj i postao je hrišćanin. Dakle, postoje načini na koje se Bog može otkriti, a koji daleko nadilaze naše poimanje.

A ako je Bog u stanju da pronese reč Hristovu u različitim okruženjima na načine koje ne možemo ni shvatiti – ako On nije daleko od nas gde god mi bili, i ako je u stanju da govori kroz sveopšte otkrivenje u svojoj tvorevini i preko naše savesti – onda moramo da prihvatimo činjenicu da nemamo nikakvog izgovora. Svaki čovek će znati dovoljno istine tako da će im, ako na tu istinu budu reagovali, Bog otkriti još više. Da li to znači da oni moraju da imaju istu količinu istine koliko ima i neki drugi čovek u drugom okruženju? Ne bih rekao da je tako”.

Pokušao sam da rezimiram šta je rekao. “Vi u stvari kažete da će, bez obzira na to gde čovek živi na planeti, bez obzira na kulturu u kojoj živi, svako ko reaguje na znanje koje poseduje i iskreno traži Boga, na bilo kakav način dobiti priliku da odgovori Bogu?”

Dok sam govorio, Zakarijas mi je pažljivo odmeravao reči. “Mislim da je tako”, odgovorio je. “Tu moramo biti veoma obazrivi, ali ja ipak verujem da će, ako ga neko od srca i iskreno traži, Bog na ma koji način omogućiti toj osobi da čuje za Njega. Ako taj čovek možda ne bi reagovao na Boga pod ma kakvim okolnostima, onda možda neće ni čuti za Njega. Ali svi ljudi znaju dovoljno toga što ih osuđuje; nije neophodno da čuju i Jevandjelje po Jovanu 3,16 da bi izgubili spasenje. Oni su spasenje izgubili jer su već odbacili ono što im Bog govori preko svoje tvorevine, preko njihove savesti, kao i na druge načine. Zbog toga ćemo svi odgovarati pred Njim”.

“Znači da je važna iskrenost?”

“Iskrenost nije isto što i spasenje”, odgovorio je on. “Ali ja ipak mislim da iskrenost dovodi do mogućnosti da vam se Bog otkrije. Neki ljudi mogu delovati iskreno, ali kada im se Hrist pojavi, oni ga odbace. I tako padnu na testu istine”.

Ja sam kazao: “Vi, dakle, verujete da količina informacija koju neko treba da ima u vezi sa Hristom može veoma varirati?”

“Da, verujem da je tako. Opasnost zapadnjačke perspektive je u razmišljanju da ako nešto nije lepo zapakovano, onda to nije ni dobro. I nažalost, neki hrišćani sa zapada misle da ako neko ne izgovori izjavu vere baš kao njihovu, onda oni nisu poznali Boga.

A šta pak dete zna o svojoj majci? Ono zna da ga majka hrani, presvlači, grli, ljubi – ona mora da mu je prijatelj onda. To dete neće tako dobro poznavati svoju majku kao što će je poznavati kad bude imalo 18 godina. Ali je ono zna dovoljno toliko da bi je volelo. Ja verujem da kada se Bog otkriva ljudima postoje različiti nivoi poznanja koji će se svakako međusobno razlikovati”.

ZAŠTO ONDA ISUS NIJE OPŠTEPRIHVAĆEN?

Ako je istina u Isusu Hristu, zašto ga onda toliki ljudi odbacuju? Ako je hrišćanstvo prava religija, zar ne bi naposljetku trebalo da trijumfuje? Statistika ipak ne govori u prilog tome. Hrišćanstvo pravi relativno male korake napred u osvajanju preobraćenika iz drugih većih svetskih religija. Ljudi širom sveta uglavnom imaju tu tendenciju da prime veru svojih roditelja.

Pitao sam za ovo Zakarijasa, i on mi je rekao da mu kao branitelju hrišćanstva ova pitanja zadaju glavobolje. Međutim, ipak postoje neka objašnjenja – kazao je.

“Pogledajmo ovu stvar iz drugačije perspektive – zašto je budizam danas toliko popularan u Americi?” zapitao se on. “Moj odgovor je jednostavan: zato što možete da budete dobra osoba, a da nemate Boga. Možete da primite slatku malu dozu duhovnosti od tri do pet sati popodne i da potom opet uništavate svoj život i živite ga kako god vam je volja – pa, zašto da ne? Takva religija bi bila vrlo privlačna.

Zašto je Islam privlačan za neke ljude? Zbog geopolitičkih pitanja. Šta je privlačno u hinduizmu? On je pun filozofije, a njegovo načelo dubokog poštovanja zemlje danas je u određenoj meri privlačno”.

“Zašto onda Hrist nije prihvaćeniji?” upitao sam.

“Zato što vas On poziva da umrete sebi samima”, odgovorio je. “Kad god istina u sebi sadrži potpunu posvećenost u kojoj dovodite sebe do potpune poniznosti i do potčinjavanja svoje volje, uvek će postojati otpor. Hrist ugrožava našu vlast i autonomiju. On dovodi u pitanje našu čistotu. Jovan Krstitelj je došao i izneo zakon. Ljudima se taj zakon nije dopao. Isus je došao i doneo poruku blagodatni, a ljudi su rekli: ‘Zašto nam ne daš čvrste zakone?’ Šta god da Isus donese u kulturu, kultura će to hteti da izmeni. U samoj suštini tog odbacivanja stoji otpor prema Njegovim tvrdnjama sopstvenog identiteta.

Budizam i drugi religijski sistemi u suštini govore ljudima kako da sami sebi budu od moralne pomoći. Ja nikada nisam imao problema da znam šta je ispravno, a šta pogrešno u većini situacija; ono što mi je nedostajalo je volja da uradim ono što je ispravno. To je trenutak u kome Hrist stupa na scenu. On kaže da ako mu pridete svim srcem, On će vam dati ne samo večni život, nego će promeniti i ono što hoćete da radite u ovom životu”.

Imajući u vidu stepen posvećenosti koji zahteva hrišćanstvo, zanimalo me je šta je podstaklo Zakarijasa da dà pozitivan odgovor na poruku o Isusu Hristu. “Recite mi malo kakva je vaša priča”, kazao sam.

Pogledao je dole na trenutak i otresao mrvu sa rukava košulje. Zatim je uzeo šolju i popio još malo čaja pre nego što je odgovorio.

“U Indiji vi postajete ono u šta ste se rodili”, započeo je. “Moji otac i majka su bili deklarativni hrišćani; u stvari, razlog zašto su bili hrišćani je jednostavno bio zato što nisu bili budisti, muslimani ili hinduisti. Ne sećam se da sam ikada čuo kako se u mojoj crkvi propoveda Jevanđelje, jer je ona bila prilično liberalna.

Malo pre nego što sam pristupio Hristu, moje sestre su čule Jevanđelje i posvetile se Bogu. Ja sam postao religiozan u dve faze. Prva faza je bila kada sam čuo javno propovedanje Jevanđelja u jednoj dvorani kada sam imao sedamnaest godina. Tada sam pomislio: ‘Ima neke istine u ovome i osećam da mi je potrebna’. Krenuo sam dalje i savetovao se, ali nisam stvarno shvatao suštinu. Teret je bio pretežak.

U to vreme sam se nalazio pod velikim pritiskom kulture u kojoj je akademski uspeh bio od presudne važnosti. Ako se ne nalazite na vrhu klase, nećete uspeti. Nisam mogao da se izborim sa tim. Takođe sam imao veoma strogo oca i to me je mučilo. Bio sam puno fizički kažnjavan.

I tako sam nekoliko meseci kasnije pomišljao sam da skončam svoj život. Nisam bio u depresiji; moji prijatelji bi se šokirali da su čuli da mi je samoubistvo bilo na pameti. Ali za mene život nije imao ni smisla ni cilja.”.

Gledao sam u neverici. Pored ovako prefinjenog, obrazovanog, elokventnog i uticajnog Zakarijasa danas, bilo mi je nemoguće da ga zamislim kao konfuznog tinejdžera željnog nade kako razmišlja o samoubistvu.

“Dok sam ležao u krevetu, ušao je jedan moj prijatelj sa Novim zavetom i pokazao mi Jevanđelje po Jovanu 14. glava: ‘Ja sam put i istina i život. Niko neće doći k Ocu do kroza me’. Potom je došao i do 18. stiha, gde Isus učenicima kaže: ‘Jer ja živim, a i vi ćete živeti’.

Taj stih me je ganuo. Pomolio sam se: ‘Isuse, ne znam mnogo o tome ko si ti, ali mi ti govoriš da si tvorac pravog života’. Nisam shvatao koncept greha. U takvoj kulturi to nisam ni mogao. Ali sam razumeo toliko da mi je On nudio da mi dà život.

I tako sam rekao: ‘Ako me izvedeš iz ovog stanja, daću sve od sebe da dođem do istine’. I nakon pet dana sam izašao iz te sobe kao potpuno nov čovek. Počeo sam da proučavam Bibliju i ona mi je dramatično izmenila život. Potom su i moja braća počela da slede Isusa, kao i moji roditelji pre nego što su umrli.

Ali je u toj sobi meni Hrist rekao – a da mi nijedan čovek to nije objasnio – da može da mi pruži pravi smisao života. I nisam se nikad više okrenuo nazad. Mnoge godine proučavanja su samo potvrdile moju odluku da ga sledim. Upisao sam se na nekoliko filozofskih kurseva na Kembriđu kod čuvenog ateiste i sećam se da sam bio zapanjen kad sam razmišljao: ‘Jesu li ovo najbolji argumenti koje imaju ateisti?’ To je samo potvrdilo istinitost Biblije”.

“Vi sada radite sa mnogim duhovnim tragaocima”, kazao sam. “Šta im govorite?”

“Biblija kaže: ‘Tražićete me i naći ćete me, ako me tražite svim srcem svojim’.²⁵ Pomislite samo kako je zadivljujuće to obećanje. Ljude podstičem da svoje srce i misli dovedu da budu prijemčivi i da ne štete svoje intelektualne sposobnosti kad proveravaju biblijske istine. Ne mogu da vidim kako bi bilo koja iskrena osoba koja pristupa bez predrasuda mogla da ode, a da ne kaže da ne postoji ništa nalik ovome na celoj kugli zemaljskoj.

Proputovao sam ceo svet. Svuda sam tragao. Nisam našao ništa nalik Isusu što bi mi zadovoljilo um, srce i najdublje duševne čežnje. On nije samo put, istina i život – za mene je On sasvim ličan. On je *moj* put, *moja* istina i *moj* život – kao što to može biti za svakoga koji pruža ruke ka njemu.

Jer, sećate se šta je apostol Pavle rekao Atinjanima: ‘On nije daleko ni od jednoga od nas’.”

Šesti prigovor

BOG PUN LJUBAVI NIKADA NE BI MUČIO LJUDE U PAKLU

Po meni postoji jedan veoma ozbiljan defekt u Hristovom moralnom karakteru, a to je da je On verovao u pakao. Ja lično smatram da niko ko je zaista duboko humana osoba ne može da veruje u večno uništenje.

Bertran Rasel, ateista¹

Pakao je veliki odraz Božjeg uvažavanja čovekove slobode i dostojanstva ljudskog izbora.

Džilbert Kit Česterton, teolog²

Sudija Kortland A. Mejters nalazio se u velikoj dilemi. Pred njim je stajala optuženica koja je igrala sporednu ulogu u jednom slučaju sa drogom. Ona je bila 31-ogodišnja siromašna majka sa malom decom. Kajala se zbog svog prestupa. Po mišljenju sudije, zaslužila je drugu šansu. Pravda će biti zadovoljena njenim uslovnim puštanjem na slobodu.

Međutim, postojao je jedan problem: ako bi sudija Mejters ustanovio da je kriva za ono za šta se tereti, on po zakonu države Masačusets ne bi imao drugog izbora nego da je osudi na šest godina zatvora. Znao je da bi zatvor na nju ostavio trajne ožiljke. Još sigurnije bi zatvor uništio njenu krhku porodicu i ostavio je ogorčenu, ljutu, nezaposlenu i osuđenu na još veće nevolje.

Ovaj sistem se zove "obavezna presuda" koji sudijama oduzima diskreciono pravo u razrešavanju određenih vrsta sudskih slučajeva. Pozitivna strana u tome je što je sprečeno da sudije budu previše blage. Međutim, negativne posledice su da u nekim slučajevima ta automatska presuda može biti previše surova – kao na primer u ovom slučaju, gde je optuženicu očekivalo da provede iza rešetaka više vremena od većine oružanih pljačkaša.

Poznato je da se Mejters nikada nije ustručavao da osudi kriminalce na dug period zatvorske kazne ako su to okolnosti zahtevale.

Ali je u ovom slučaju smatrao da je obavezna osuda – bez mogućnosti ranijeg puštanja na slobodu – "apsolutni pobačaj pravde".

I tako je Mejters odlučio: "Prekršite zakon kako biste bili pravedni". Izjavio je da je kriva za manji prestup, koji nije povlačio unapred određeno trajanje zatvorske kazne i osudio je uslovno na pet godina uz obavezan nadzor.

"Ako sudija nije sposoban da to uradi, onda ne bi ni trebalo da predsedava sudom", rekao je Mejters za najčitanije bostonske novine *The Boston Globe* u članku koji je govorio o obaveznim presudama. "Sudija je ili automat koji rutinski 'overava' ove presude ili ga pak vodi nekakav osećaj za pravdu".³

Razmišljao sam o tom slučaju jednog sparnog septembarskog jutra dok mi je avion sletao na međunarodni aerodrom u Los Angelesu. Kakve li ironije, mislio sam, da zakon koji je osmišljen da sprovede pravdu u delo zapravo preti da je osujeti. Mogao sam da razumem osećaj pravde koji je poveo Mejtersa da izbegne osuđivanje po principu šablona i da umesto toga odredi kaznu koja bi bolje odgovarala zločinu.

Kao duhovnom tragaocu, već duže vremena mi je osećaj za pravdu bio ozlojeđen zbog biblijskog učenja o paklu, koje sam smatrao daleko nepravednijim nego što bi to bio obavezan period zatvora u suđenju kod Mejtersa. Ta doktrina je delovala totalno ekstremno, kao automatska i neopoziva osuda na večno uništenje. To je obavezna osuda dovedena do krajnosti: svako ispašta iste posledice, bez obzira na svoju situaciju. Samo se ogrešite prema Bogu – čak samo malo, pa čak i nehotice – i kao šamar dobijate večnu osudu, u poređenju sa kojim zatvor liči na zabavni park.

Gde je u svemu tome pravda? Gde je srazmera između zločina i kazne? Kakav to Bog uživa da gleda kako se njegova tvorevina zauvek uništi – bez ikakve nade i mogućnosti u iskupljenje – u sobi za mučenje koja je isto onoliko jeziva i varvarska kao nacistički koncentracioni logor. Nije li ateista B. S. Džonson imao pravo kada je rekao da je "ideja pakla moralno apsurdna?"⁴

Ovo su teška pitanja, puna emotivnog naboja. Bili su mi potrebni odgovori od realističnog autoriteta, nekog ko ne bi bežao od iskrenih pitanja. Bacio sam pogled kroz prozor aviona i video kako ispod nas prolazi predgrađe Los Angelesa, presijavajući se na jarkom suncu. Jedva sam čekao da se uživo sretnem sa veoma uvažanim filozofom koji se mnogo bavi ovom spornom doktrinom večne osude.

ŠESTI INTERVJU: DR DŽEJMS P. MORLEND

Nije mi trebalo mnogo vremena da iznajmim auto i krenem ka kući Džejmisa Morlenda, koja se nalazi nedaleko od Talbotskog teološkog fakulteta na kome je on profesor na glavnom kursu filozofije i etike.

Morlendove knjige pokazale su da je on mnogo radio na dubokom razmišljanju i ličnom preispitivanju u vezi sa doktrinom o paklu. On i koautor Geri Habermas su takođe duboko zadržali u prirodu duše, iskustva bliska smrti, reinkarnaciju i teologiju neba.

Takođe sam odabrao Morlenda zbog njegove velike opšte kulture. Studirao je prirodne nauke (diplomirao hemiju na Univerzitetu države Misuri), temeljan je poznavalac teologije (magistrirao je na Teološkom fakultetu u Dalasu) i veoma cenjen filozof (doktorirao je filozofiju na Univerzitetu u Južnoj Kaliforniji).

Napisao je preko deset knjiga, između ostalih "Hrišćanstvo i priroda nauke" (*Christianity and the Nature of Science*); "Postoji li Bog?" (*Does God Exist?*) – debata sa Kajem Nilsenom; "Hipoteza o stvaranju sveta" (*The Creation Hypothesis*); "Telo i duša" (*Body and Soul*); "Ljubi Gospoda svoga svim umom svojim" (*Love Your God with All Your Mind*); kao i nagrađenu knjigu "Isus pod rafalnom paljbom" (*Jesus Under Fire*). Sve to je napisao, a ima tek 51 godinu.

Morlend me je pozdravio ispred svoje kuće, ležerno odeven u majicu kratkih rukava, šorc i sa cipelama "brodarcama" bez čarapa. Rukovali smo se i ja sam mu izjavio saučešće. Znao sam da je prethodne večeri bio u San Dijegu i gledao kako njegov dragi bejzbol tim gubi od autsajdera. Ipak je i dalje nosio bejzbol kačket sa nazivom svoga tima.

Unutra sam, nakon što smo razmenili uobičajene pošalice, zaseo na njegov trosed u dnevnoj sobi i odahnuo. Tematika pakla je bila velika, teška, sporna i vrlo osetljiva za duhovne skeptike. Prebirao sam po glavi odakle da počnemo.

Napokon sam odlučio da jednostavno budem iskren. "Nisam siguran gde da počnemo", priznao sam. "Kako da uopšte pristupimo tematici pakla?"

Morlend se nakratko zamislio, a potom naslonio u svoju zelenu tapaciranu fotelju. "Možda bi", predložio je, "trebalo da razdvojimo šta to znači da li nešto volimo ili ne volimo, a šta znači prosuditi da li je to ispravna stvar koju treba uraditi".

"Kako to mislite?"

"Mnogo puta nešto što nam se dopada nije prava stvar", objasnio je. "Neki ljudi kažu da preljuba donosi zadovoljstvo, ali većina ljudi bi se složila da to nije tačno. A često puta nije prijatno raditi ono što

je ispravno. Reći nekome tešku istinu koju treba da čuju ili otpustiti nekoga ko ne radi dobro svoj posao, može biti vrlo neprijatno".

Ubacio sam se: "A pakao izaziva instinktivan odgovor. Ljudi snažno reaguju na samu pomisao na njega".

"Tako je. Ljudi imaju tendenciju da određuju da li je pakao ispravna stvar na osnovu ličnih osećanja ili uvređenih emocija".

"Kako da to prevaziđemo?"

"Mislim da bi trebalo da ljudi ostave na stranu svoja osećanja", kazao je. "Osnova za njihovu analizu bi trebalo da bude da li je pakao etički pravedno ili etički ispravno stanje stvari, a ne da li se njima dopada taj koncept ili ne".

Morlend je zastao, pa potom nastavio: "A bitno je i shvatiti da ako je biblijski Bog stvaran, On mrzi pakao i ne voli da ljudi dospeju u njega. Biblija je vrlo jasna: Bog kaže da mu smrt grešnika ne predstavlja nikakvo zadovoljstvo".⁵

Možda je tako, ali oni ipak na kraju bivaju uništeni za večnost na mestu apsolutnog užasa i beznadežnog očajanja. Setio sam se svog intervjua sa Čarlsom Templtonom, nekadašnjim jevanđelistom, a sadašnjim skeptikom. On priznaje da jako emotivno reaguje na pakao, ali su te reakcije izgledale legitimno podstaknute pravednom ogorčenošću i moralnom zapanjenošću.

Iskreno rečeno, malo sam bio obazriv da u potpunosti ne razdvojimo razgovor o paklu od naše emotivne reakcije na njega – na kraju krajeva, te dve stvari su ipak delovale kao neizbežno isprepletene.

KREĆEMO SA TEMPLTONOVIM PITANJEM

Iako sam shvatao Morlendovu izjavu da je moralnost ili nemoralnost pakla nezavisna od naših osećanja u vezi s njim, odlučio sam da bi moja najbolja taktika bila da direktno sučelim Morlenda sa Templtonovim prigovorima – sa sve emocijama.

Pročistio sam grlo i seo uspravno, okrenuvši se direktnije prema Morlendu. "Vidite, profesore Morlend", počeo sam, sa intenzivnijim tonom glasa, "ja sam intervjuisao Čarlsa Templtona na ovu temu i on je bio sasvim nepopustljiv. Kazao mi je: 'Ne bih mogao ni za trenutak da držim nečiju ruku u vatri. Ni za trenutak! Kako bi Bog pun ljubavi, samo zato što mu se ne pokoravaš i ne radiš ono što On hoće, mogao da te zauvek uništi?'"

Onda sam izrekao poslednje Templtonove reči sa istim tonom gađenja koji je on imao kada mi je rekao: "To ne bi uradio nijedan kriminalac!"

Ovo pitanje je gotovo odzvanjalo u njegovoj dnevnoj sobi. I napestost je ubrzo porasla. Potom sam, više sa optuživačkim nego sa

istraživačkim tonom, završio pitanje: “Profesore Morlendu, šta vi, za ime sveta, kažete na to?”

Toliko o Templtonovoj ideji, da ostavimo osećanja po strani.

E sad, trebalo bi da znate nešto o Džejsmu Morlendu: on je filozof, mislilac, hladne glave i racionalan. Ništa ne može da ga uzruja. I uprkos mom optuživačkom tonu kojim gotovo da sam hteo da kažem da je on lično odgovoran za stvaranje pakla, Morlendu se uopšte nije uvredio. Naprotiv, njegove misli su brzo prodrle do same suštine problema.

“Ključ za odgovor Templtonu je u njegovim formulacijama”, započeo je Morlendu. “On je svoje pitanje tako formulisao da izgleda kao da pita: ‘Kada ste prestali da tučete svoju ženu?’ Kako god da odgovorite, od početka ste osuđeni na propast ako prihvatite njegovu formulaciju”.

“Znači, njegova premisa je pogrešna”, kazao sam. “Kako to?”

“Recimo da, za početak, pakao nije soba za mučenje”.

Podigao sam obrve. E pa, to bi definitivno bilo nešto novo za mnoge generacije dece iz biblijske škole koja su doživljavala košmare zbog jezivih opisa večnog uništenja.

“Nije?” upitao sam.

Morlendu je odmahnuo glavom. “Bog ne muči ljude u paklu, tako da je on tu potpuno pogrešio”, nastavio je. “Templton tako govori kao da je Bog razmaženo dete koje ljudima kaže: ‘Čuj, ako nećeš da se pokoriš mojim proizvoljnim pravilima, onda ću da te osudim zbog toga. Treba da znaš da su *moja* pravila *moja* pravila, i ako ne bude bilo po mome, onda si nadrljao’. Naravno, ako je Bog samo dete sa proizvoljnim pravilima, onda bi s Njegove strane bilo hirovito da osuđuje ljude. Ali to uopšte nije suština stvari”.

Bog je najvelikodušniji biće u kosmosu, puno ljubavi, najdivnije i najprivlačnije biće. On nas je stvorio sa slobodnom voljom i to s određenom svrhom: da budemo u odnosu ljubavi sa Njim i sa drugim ljudima. Mi nismo proizvod slučaja, nismo izmenjeni majmuni, nismo slučajne greške. I ako stalno budemo doživljavali kao neuspeh to da živimo u skladu sa svrhom za koju nas je On stvorio – sa svrhom koja bi nam, uzgredno, omogućila da napredujemo u životu više nego kad bismo bilo kako drugačije živeli – onda Bog apsolutno neće imati nikakvog drugog izbora nego da nam dâ ono što smo celoga života tražili, a to je odvajanje od Njega”.

“A to je pakao...”

“Da, to je pakao. I još nešto: pogrešno je smatrati da je Bog samo biće puno ljubavi, naročito ako pod tim ‘puno ljubavi’ podrazumevate značenje pod kojima ga danas koristi većina ljudi na Zapadu. Da, Bog je biće puno samilosti, ali je On i pravedno, moralno i čisto biće”.

Dakle, Božje odluke se ne zasnivaju na savremenom zapadnjačkom sentimentalizmu. To je jedan od razloga zašto ljudi nikada nisu imali problem sa idejom pakla sve do savremenog doba. Ljudi danas imaju tendenciju da misle samo na blage vrline kao što su ljubav i nežnost, a zaboravili su na čvršće vrline svetosti, pravednosti i pravičnosti.

Stoga nam je Templton u samoj formulaciji svog pitanja predstavio nekakvo zlurado biće koje nameće ova nepravedna i proizvoljna pravila i koje na kraju lupi nogom o pod i kaže: ‘Ako ne bude bilo kako ja kažem, zauvek ću da te uništim’.”

Moj pogled se susreo sa Morlendovim prodornim sivoplavim očima. “Ništa”, naglasio je, “ne može biti dalje od istine”.

BOŽJA REZERVNA POZICIJA

“Onda dobro”, rekao sam i namestio se bolje na kauču, “evo vaše prilike da ispravite krivu Drinu. Hajde da postavimo temelj tako što ćemo odrediti definicije. Rekli ste da pakao nije soba za mučenje. Šta bi onda bio?”

“Suština pakla je u odnosima ljudi”, odgovorio mi je. “Biblija kaže da su ljudi nešto najdragocenije od čitave tvorevine. Ako su ljudi bitni, onda su i međuljudski odnosi bitni, a pakao se u velikoj meri odnosi upravo na to”.

U Bibliji je pakao odvajanje ili proterivanje od najuzvišenijeg bića na svetu – Boga lično. Pakao je isključivanje od svega onoga što ima vrednost i što je bitno: ne samo od Boga, nego i od onih koji su ga poznali i zavoleli”.

Nešto me je tu bunilo. “Da li pakao predstavlja kaznu za kršenje Božjih standarda?” upitao sam. “Ili je on pak prirodna posledica toga što ljudi žive svoj život i govore: ‘Baš me briga što sam izdvojen od Boga, ja hoću da radim kako ja hoću’, i onda i dobiju ono što su tražili za čitavu večnost time što će zauvek biti odvojeni od Boga?”

“U pitanju su obe stvari”, kazao je. “Da se ne lažemo: pakao *jeste* kazna – ali pakao nije i *kaznjavanje*. Pakao nije mučenje. Kazna u paklu je odvojenost od Boga. A pošto ćemo u vaskrsnom stanju imati i telo i dušu, doživljena beda može biti i mentalna i fizička. Ali će podneti bol doći i zbog tuge usled konačnog, krajnjeg i beskrajnog stanja progonstva od Boga, iz Njegovog carstva i dobrog života za koji smo uopšte i stvoreni. Ljudi u paklu će duboko žaliti nad svim onim što su izgubili”.

Pakao je konačna presuda koja kaže da ste stalno odbijali da živite za cilj za koji ste i stvoreni, a jedina alternativa je da budete presudom udaljeni za čitavu večnost. Dakle, pakao *jeste* kazna. Ali je on i prirodna posledica života koji je vođen u određenom pravcu”.

“Prema 1. Knjizi Mojsijevoj, kada je Bog stvorio sve, rekao je da je sve 'dobro', istakao sam. “Očigledno je da je Bog stvorio i pakao. Ali kako je uopšte mogao da pomisli da je pakao dobar? Zar to ne dovodi u pitanje njegov karakter?”

“Pakao zapravo”, odgovorio je Morlend, “nije bio sastavni deo izvorne tvorevine. Pakao je Božje rezervno rešenje. Pakao je nešto što će Bog biti primoran da stvori jer su ljudi odabrali da se pobune protiv Njega i odvrata od onoga što je bilo najbolje za njih, kao i od svrhe za koju su stvoreni.

Vidite, kada su ljudi osnivali Sjedinjene Američke Države, oni nisu prvo izgradili zatvore. Svakako da im je draže bilo da budu društvo bez zatvora. Ali su bili primorani da ih izgrade jer ljudi nisu hteli da sarađuju. Isto važi i za pakao”.

PLAMEN, CRVI I ŠKRGUT ZUBA

Opet smo se dotakli tog prizora sobe za mučenje. “Nije ni čudo što je to popularna slika pakla”, kazao sam. “Kada mi je bilo desetak godina, odveli su me u biblijsku školu, gde je učitelj zapalio sveću i rekao: 'Da li znate koliko boli kada opečete prst? A zamislite da vam je celo telo u plamenu. E, to vam je pakao'.”

Morlend je klimnuo glavom kao znak da je već čuo za tu priču.

“To je neku decu prestravilo”, dodao sam. “Ja sam bio uvređen što je taj čovek hteo da manipuliše mnome. Mislim da su mnogi ljudi prošli kroz takvo iskustvo. Morate priznati da kada je reč o paklu, Biblija svakako ima tendenciju da spominje plamen”.

“To je tačno”, odgovorio je Morlend, “ali je taj plamen i metafora”.

Podigao sam ruku. “E, čekajte sad malo”, protestovao sam. “Mislio sam da ste vi konzervativan stručnjak za religiju. Da li vi to pokušavate da ublažite ideju pakla kako bi on delovao prijatnije?”

“Nipošto”, došao je njegov odgovor. “Samo hoću da tačno gledam šta piše u Bibliji. Znamo da se 'oganj' spominje u figurativnom smislu jer ako pokušate da ga bukvalno protumačite, nema nikakve logike. Pakao se, na primer, opisuje kao mesto potpune tame, a ipak je tu i oganj. Kako je to moguće? Plamen bi osvetlio čitav prostor.

Osim toga, zapisano je da će se Hrist vratiti okružen vatrom i da će mu iz usta izaći velik mač. Ali niko ne misli da Hrist neće ništa moći da kaže jer će mu smetati mač. Metafora mača označava Božju reč koja donosi sud. Vatra predstavlja Hrista koji dolazi na sud. U Jevrejima 12,29. Bog je označen kao oganj koji spaljuje. Ipak niko ne misli da je Bog kosmički plamenik. Figurativni prikaz ognja predstavlja način da se kaže da je on Bog koji sudi”.

“A šta je sa onim da je pakao mesto gde crvi stalno izjedaju ljudska tela”, upitao sam.

“U Isusovo doba se u Hramu sedmično žrtvovalo na hiljade životinja i postojao je odvodni sistem za oticanje krvi i masnoće koje su se skupljale u jednoj jami. U njoj su stalno bili crvi koji su se hranili tim otpadom. Bilo je to vrlo grozno mesto”, kazao je Morlend. “Kada je Isus učio ljude, služio se ovom metaforom kako bi pokazao da je pakao gori od tog ogavnog mesta izvan grada”.

“Postoji i izraz 'škrgut zuba' koji opisuje ljude u paklu”, kazao sam. “Zar se tu ne govori o reakciji ljudi na bolne muke?”

“Preciznije bi bilo reći da ovo predstavlja opis stanja gneva ili svesti o velikom gubitku”, kazao je Morlend. “To predstavlja izraz besa zbog čovekove svesti da je počinio ogromnu grešku. Ako ste ikada bili okruženi ljudima koji su opsednuti sobom, puni sebe i veoma narcisoidni, primetili ste da se iznerviraju kada stvari ne idu po njihovom. Ja verujem da je škrgut zuba izraz tipa ličnosti ljudi koji će se naći u paklu”.

“Dakle, nema ognja, nema crva, nema škrguta zuba od mučenja – možda pakao i nije tako loš kao što smo mislili”, kazao sam u pokušaju da malo razgalim atmosferu.

Morlend je brzo odgovorio. “Bilo bi pogrešno tako razmišljati”, kazao je odlučno. “Svaka metafora ima i svoj bukvalni smisao. Ono što i jeste i nije figurativno u tome je vatra, a ono što je bukvalno je da je to mesto potpunog očajja. To mesto predstavlja gubitak svega, a smisao je u činjenici da je pakao najgora moguća situacija koja ikoga ikada može da snađe”.

“Spomenuli ste ljude u paklu koji su opsednuti sobom i narcisoidni, koji su odbacivali Boga celog svog života”, kazao sam. “Da li je moguće da bi, za ovakve ljude, nebo bilo pakao?”

“Iskazaću to ovim rečima”, kazao je. “Da li ste se ikada našli kraj nekoga ko je neverovatno dobro izgledao, bio ekstremno privlačan i mnogo pametniji od vas? Kada se nađete u društvu, ljudi hoće da slušaju njega, a ne vas. Zamislite da vas baš briga za tog čoveka, ali da boravite u istoj prostoriji sa njim 24 časa dnevno tokom 30 godina. To bi bilo neverovatno naporno iskustvo.

A sada pomnožite te osobine sa deset hiljada, i to što dobijete će biti samo delić toga kakav je Bog. On je mnogo, mnogo pametan. Veoma je privlačan. Mnogo je moralno čistiji od nas. I ako se čovek veoma ne oduševi sa Njim, onda bi njegova prinuđenost da zauvek bude sa Bogom – i da radi sve ono što će ljudi koji ga vole hteti da rade – bila potpuno neprijatna stvar.

Morate shvatiti da se čovekov karakter ne obrazuje trenutnom odlukom, već putem hiljada malih izbora koje čovek donosi svakod-

neveno, a da ih nije ni svestan. Mi se svaki dan pripremamo da ili budemo sa Bogom i Njegovim narodom i da cenimo ono što i On ceni, ili da pak odaberemo da ne učestvujemo u tome. Dakle, tačno, pakao je prvenstveno mesto za ljude koji ne žele da idu na nebo”.

“Hoćete da kažete da ljudi svesno biraju pakao?”

“Ne, ne mislim da svesno odbacuju nebo i biraju da umesto toga odu u pakao. Ali *definitivno* biraju da ih baš bude briga za one vrednosti koje će na nebu svakodnevno biti prisutne”.

Rekao sam: “Onda praktično znači da načinom na koji živimo svoj život mi se ili pripremamo da budemo u Božjem prisustvu i da uživamo u tome čitavu večnost ili se pak pripremamo za život gde ćemo pokušavati da od sebe napravimo centar sveta i gde se nećemo uopšte zanimati da budemo sa Bogom i sa ljudima koji ga vole”.

Morlend je klimnuo glavom. “Apsolutno tako. Znači, pakao nije samo presuda. On *jest* presuda, ali je On i kraj puta koji se bira do izvesne mere u ovom životu, sada i ovde, iz dana u dan”.

Ipak i dalje postoje aspekti pakla za koje se čini da vređaju naš osećaj za pravdu. To sam barem smatrao u prošlosti. Iskoristio sam pauzu u našem razgovoru da uzmem tašnu i izvadim spisak tih aspekata koje sam zapisao u avionu.

“Kako bi bilo da vas zamolim za odgovor na svako od ovih pitanja”, kazao sam Morlendu. “Moj cilj nije da uđem u raspravu sa vama. Ja samo hoću da mi jasno kažete svoje viđenje, a onda ću ja na kraju da ocenim da li mislim da mi dajete adekvatne odgovore i da li nakon sveukupnog preispitivanja može da se održi doktrina o paklu”.

“To mi zvuči pošteno”, odgovorio mi je.

Bacio sam pogled na spisak i odlučio da započnem sa jednim od prigovora na hrišćanstvo koji je od svih najviše nabijen emocijama.

Prvi prigovor: kako Bog može da šalje decu u pakao?

Ljudi se užasavaju na pomisao da deca trunu u paklu. U stvari, neki ateisti vole da se rugaju religioznim ljudima raskrinkavajući spise Jevanđelista iz 19. veka koji su se služili užasnim jezikom u opisima sablasnih stvari koje doživljavaju deca u paklu. Primera radi, britanski sveštenik pod nadimkom “dečji apostol” napisao je ove grozne stvari:

“U ovoj usijanoj peći je malo dete. Slušajte kako vrišti da izađe! Gledajte kako se okreće i presavija u plamenu! Kako udara glavom u vrh peći. Kako lupa svojim nožicama o dno. Na licu ovog malog deteta vidite isto što vidite i na licima svih ljudi u paklu – očaj i užas”.⁶

“Ideja da deca budu u paklu – e, pa to je stvarno previše”, kazao sam Morlendu. “Kako može postojati Bog pun ljubavi, ako i deca dospevaju u pakao?” Zanimalo me je da vidim da li će se Morlendov

odgovor slagati sa ranijom analizom ovog problema koju je izneo stručnjak Norman Gajsler.

“Ne zaboravite”, skrenuo mi je pažnju Morlend u svetlu priče o detetu u peći, “da Biblija govori o ognju i plamenu i figurativno”.

“Da, dobro, ali opet – da li će biti i dece u paklu?”

Morlend, otac dve kćerke, nagnuo se napred i rekao mi: “Treba da znate da posle smrti naše ličnosti svakako odražavaju odraslu osobu, tako da sa sigurnošću možemo reći da u paklu neće biti dece”, započeo je.

“I svakako da u paklu neće biti niko ko bi, da je imao prilike da odraste, odabrao da ode na nebo. Niko neće otići u pakao naprosto zato što je sve što im je bilo potrebno bilo malo više vremena, a pre-rano su umrli”.

Morlend je pružio ruku i sa stola uzeo svoju Bibliju u kožnom povezu. “Osim toga, u Bibliji se deca uvek predstavljaju kao metafora za spasenje. U svim odeljcima gde se deca spominju u vezi sa životom posle smrti, ona se koriste kao slika spasenja. Ne postoji nijedan primer gde se deca koriste kao metafora za propast”.

Prelistavao je Stari zavet dok nije došao do 2. Knjige Samuilove. “Evo dobrog primera”, kazao je. “Dete koje je kralj David začeo u preljubničkom odnosu sa Virsavejom je umrlo, a David u 2. Samuilovoj 12,23 kaže: ‘Ja ću otići k njemu, ali se ono neće vratiti k meni’.

David je govorio istinu govoreći da mu je dete spaseno i da će mu se ono jednoga dana pridružiti. I to je još jedan dokaz da deca neće biti u paklu”.

Drugi prigovor: zašto svi u paklu trpe iste muke?

Ustao sam sa troseda i, dok sam formulisao svoje sledeće pitanje, krenuo ka prozoru, zastavši na delu gde su zraci sunca padali na tepih. Slučaj u državi Masačusets u vezi sa sudijom Mejters potajno mi se vrzmao po glavi.

“Naš osećaj pravde zahteva da zli ljudi budu odgovorni za to kako su naškodili drugima”, kazao sam. “I u tom smislu, pakao bi mogao da bude adekvatna sankcija za neke ljude. Međutim, naše osećanje pravde bilo bi uvređeno ako bi Adolf Hitler trpeo istu kaznu kao i neko ko je po našim standardima živeo prilično dobro, ali koji je doneo odluku da ne sledi Boga”.

Morlend me je pažljivo slušao. “Izgleda nepravедno da svako podleže istim posledicama”, kazao je. “Da li to hoćete da kažete?”

“Da, tako je. Zar vam to ne smeta?”

Morlend je otvorio Novi zavet u Bibliji. “U stvari”, kazao je, “ne doživljava svako pakao na isti način. Biblija uči da postoje različiti stepeni patnje i kazne”.

Otvorio je Jevanđelje po Mateju 11. glava i kažiprstom došao na deo od 20-24. stiha, koji je pročitao naglas:

“Tada Isus počeo ukoravati gradove u kojima se uspuniše najveća čudesa njegova, zato što se ne pokajase. Teško tebi, Horazine! Teško tebi, Vitsaido! Jer da su u Tiru i Sidonu bila čudesa koja su bila u vama, davno bi se u kostreti i u pepelu pokajali. Ali ja vama kažem: Tiru i Sidonu će lakše biti u dan suđenja nego vama. I ti Kapernaume, hoćeš li ti biti do nebesa uzdignut? Ne, ti ćeš do pakla unižen biti; jer da su u Sodomu bila čudesa što su u tebi bila, i danas bi on postojao. Zato vam ja kažem da će zemlji Sodomskoj lakše biti u dan suđenja nego tebi”.

Morlend je zatvorio knjigu. “Isus kaže da će ljudi biti osuđeni u skladu sa svojim delima”, kazao je.

“Znači, neće biti istovetne osude za sve?” upitao sam. “Hoće li pravda biti usklađena prema svakom pojedinačno?”

“Upravo tako. U paklu će postojati različiti stepeni kazne. Mislim da je to značajno jer naglašava da je Božja pravda proporcionalnog karaktera. Neće biti apsolutno iste presude za svakoga ko odbaci Božju milost.

Ne zaboravite da ako Bog zaista omogućava ljudima da formiraju svoj karakter putem hiljada izbora koje prave, On će im takođe dopustiti da trpe prirodne posledice karaktera koji su izabrali da izgrade. I oni koji se karakterno nalaze u gorem stanju trpeće veći stepen kazne”.

Treći prigovor: zašto ljudi bivaju uništeni za večnost za zločine koji su počinjeni u konačnom vremenskom periodu?

Kako bilo koje nedelo koje smo počinili u ovom životu može da zasluži *večno* uništenje? Zar nije nepošteno reći da *konačan* život proveden u grehu obezbeđuje *večno* uništenje? Gde je tu pravda?

“Zar ne bi Bog pun ljubavi odredio kaznu u skladu sa zločinom time što pakao ne bi predstavljao uništenje za večnost?” upitao sam ga, sednuvši nazad na kraj troseda. “Kako možemo da učinimo bilo šta u ovom životu što bi imalo za posledicu večno uništenje?”

“Ne zaboravite da nije reč o mučenju”, istakao je Morlend. “Formulacije su ovde od presudne važnosti. Dakle, nije reč o večnom svesnom mučenju, već o večnom uništenju zbog presude koja nas odvaja od Boga”.

“Dobro”, kazao sam, “ali to ne daje odgovor na pitanje”.

“Tačno. Ali hajde da pokušam. Prvo, svi mi znamo da stepen u kojoj neko biva kažnjen nije u funkciji dužine vremena koje je potrebno da bi se počinio zločin. Za ubistvo, na primer, može trebati deset sekundi; za krađu nečije enciklopedije 'Britanika' bi možda trebalo

polo dana ako bi dugo trajalo provaljivanje u kuću. Ono što hoću da kažem je da stepen nečije pravedne kazne nije u funkciji toga koliko je vremena trebalo da se počinio zločin, već u funkciji toga koliko je samo zločin bilo teško.

A to nas dovodi do druge stvari. Koja je najgnusnija stvar koju čovek može da uradi u svom životu? Većina ljudi će, budući da ne razmišljaju mnogo o Bogu, reći da je to maltretiranje životinja ili ugrožavanje životne sredine ili drugog čoveka. Nema sumnje u to da su sve te tri stvari grozne. Međutim, one padaju u senku u svetlu najgore stvari koju čovek može da uradi, a to je da se izrugaju, omalovažavaju i odbijaju da prihvate osobu kojoj dugujemo apsolutno sve, a to je naš Tvorac, Bog lično.

Morate razumeti da je Bog beskrajno veći u svojoj dobroti, svetosti, milosti i pravdi od bilo koga drugog. Misliti da čovek može da proživi ceo svoj život konstantno ga ignorišući, konstantno mu se rugajući načinom na koji bira da živi bez Njega, govoreći: 'Savršeno me ne zanima šta bi ti hteo da uradim ovde. Savršeno me ne zanima tvoje vrednosti i smrt tvoga Sina za mene. Sve ću to ignorisati' – *upravo to* je krajnji greh. I jedina kazna koja je dostojna toga je najveća kazna, odnosno beskrajno odvajanje od Boga.

Kao što je istakao Alan Goumz, priroda *subjekta* protiv koga je počinjen greh, kao i priroda samog greha, moraju se uzeti u obzir kada se određuje to koliko je taj greh gnusan”.⁷

Morlendov odgovor me je podsetio na priliku kada je poznavalac Božjeg zakona pitao Isusa: 'Koja je najvažnija zapovest?'. Isus mu je kazao: “Ljubi Gospoda Boga svoga, svim srcem svojim i svom dušom svojom, i svom snagom svojom, i svim umom svojim, i bližnjega svoga kao samoga sebe”.⁸

U Americi se najteži zločin – ubistvo – kažnjava najstrožom presudom, odnosno odvajanjem od društva za ceo život u zatvoru. I definitivno je imala logike izjava da bi bezočno kršenje Božjeg vrhovnog zakona trebalo da dovede do najviše presude, odnosno odvajanja od Boga i njegovog naroda za čitavu večnost.

Četvrti prigovor: zar Bog ne bi mogao da prisili svakog da ode na nebo?

“Da se vratimo na nešto što ste rekli na samom početku”, kazao sam Morlendu. “Rekli ste da je Bogu veoma žao što pakao uopšte mora da postoji u određenom vremenskom periodu”.

“Da, tako je”.

“Zašto onda prosto ne prisili svakoga da ode na nebo? To bi delovalo kao jednostavno rešenje”.

“Zato što bi to”, odgovorio je Morlend, “bilo nemoralno”.

“Nemoralno?” iznenađeno sam rekao. “Nemoralnije od pakla?”

“Da, nemoralno. Obratite pažnju na ovo sada: postoji razlika između *svojstvene* vrednosti i *instrumentalne* vrednosti. Neka stvar poseduje svojevrednu vrednost ako je korisna i dobra po sebi i za sebe, dok njena instrumentalna vrednost znači da je korisna kao sredstvo za postizanje nekog cilja. Primera radi, spasiti život je samo po sebi dobar čin. Vožnja desnom stranom puta je pak instrumentalna vrednost – to je dobro samo zato što se tako održava red. Ako bi društvo odlučilo da treba voziti levom stranom, i to bi bilo u redu. Cilj je da se očuva red i sačuvaju životi ljudi.

E sad, kada tretirate ljude kao instrumentalnu vrednost, ili samo kao sredstvo za postizanje cilja, vi se onda prema njima odnosite kao prema nekom predmetu, a to je pogrešno. Vi ljude tretirate kao stvari kada ih tretirate samo kao sredstvo za postizanje cilja. Ljude ćete poštovati jedino ako ih budete tretirali kao vrednosti po sebi”.

“I kako da to povežemo sa prisiljavanjem ljudi da odu na nebo?” upitao sam.

“Ako biste primoravali ljude da učine nešto protiv njihovog slobodnog izbora, tada biste ih lišavali njihove ljudske prirode. Ispalo bi kao da govorite da je dobra stvar u onome što hoćete da uradite vrednija nego da poštuju njihov izbor, i tako tretirate ljude kao sredstvo za postizanje cilja tražeći od njih da urade nešto što oni ne žele. Tako bi bilo kada bi Bog prisiljavao svakoga da ode na nebo.

Li, ako je Bog ljudima dao mogućnost slobodnog izbora, onda ne postoji garancija da će svako odlučiti da saraduje sa Njim. Opcija da se svako primora da ode na nebo je nemoralna, jer onda lišava ljude njihove prirode; lišava ih dostojanstva da donose lične odluke; poriče im slobodu izbora i tretira ih kao sredstvo za postizanje cilja.

Bog ne može umesto ljudi da izgrađuje karakter, i ljudi koji čine zlo ili gaje pogrešna verovanja kreću da se udaljavaju od Boga, a takav put na kraju završava u paklu. Bog poštuje čovekovu slobodu. U stvari, prisiljavati ljude da prihvate nebo i Boga ako oni to uopšte ne žele ne bi bio čin ljubavi – bilo bi to svojevrsno silovanje sa Božje strane. Kada Bog omogućiti ljudima da mu kažu 'ne', On zapravo uvažava njihovo dostojanstvo”.

Peti prigovor: zašto Bog jednostavno ne ugasi ljudima život?

Još jedan aspekt pakla koji ljudima zadaje posebne muke je to što on predstavlja uništenje za večnost. Ali šta bi bilo kad pakao ne bi predstavljao uništenje za večnost? Šta bi bilo kad bi umesto toga Bog jednostavno ugasio njihov život?

“To bi svakako”, kazao sam Morlendu, “bilo humanije od večnog uništenja”.

“Biblija upravo uči da će doći do uništenja, da samo *kažnjavanje* nije večno, mada kazna jeste”, kazao je Morlend.

“Ako pogledamo 37. psalam, on kaže da će bezbožnici nestati, da će proći kao dim i da će se nasleđe bezbožničko zatrti. Takođe u Psalmu 145,20, David je rekao: 'Čuva Gospod sve koji ga ljube, a sve bezdušnike istrebljuje'. I Isaija 1,28: 'Ali će se odmetnici i grešnici svi satrti, izginuće svi koji Gospoda napuštaju'. Isus takođe kaže da će bezbožnici biti 'vezani u snopove, da se spale'; loša riba se baca, a korov čupa.”⁹

Ja sam takođe istakao šta je rekao uvaženi britanski sveštenik Džon. R. V. Stot: “Sam oganj se opisuje kao 'večni' i 'neugasivi', ali bi bilo veoma čudno da ono što se u njega baci nikada ne izgori. Mi bismo očekivali suprotno: da zauvek izgori, a ne da se zauvek muči”.¹¹

Morlend je dodao: “U Knjizi Otkrivenje piše da su i smrt i predeo mrtvih bačeni u ognjeno jezero. Na smrt se stavlja tačka jer više neće biti smrti.”

Šesti prigovor: kako pakao može da postoji zajedno sa nebom?

“Ako nebo treba da bude mesto bez suza, kako onda u isto vreme može da postoji pakao?” pitao sam. “Zar oni na nebu ne bi oplakivali one koji su večno uništeni?”

“Pre svega, mislim da će ljudi na nebu shvatiti da je pakao način da se poštuje vrednost samih ljudi po sebi kao stvorenja po Božjem obličju”, kazao je Morlend.

“Drugo, mnogo puta čovekova sposobnost da uživa u nečemu dolazi sa godinama i sa sticanjem zrelijeg pogleda na stvari. Kada su mi deca bila mala, jedno dete nije moglo da uživa u poklonu ako bi mu se činilo da je drugo dete dobilo malo bolji poklon. Kada su porasli, mogli su da se raduju poklonu nevezano za to šta je drugi dobio. U stvari, ako bi se brinuli za ono što je drugi dobio, tom drugom bi dali mogućnost da se njima kontroliše.

Klajv Luis je rekao da pakao nema pravo veta u odnosu na nebo. Time je hteo da kaže da ljudima na nebu neće biti osporena privilegija da se raduju svom životu samo zato što su svesni da su neki ljudi uništeni.

Morate zapamtiti da je duša dovoljno velika da doživi nepomućenu radost, blagostanje, ljubav i sreću, dok u isto vreme oseća žalost i tugu zbog drugih. To nisu nesaglasna stanja u čovekovom životu, i znak da je čovek razvio zrelo karakter je u tome što može da bude u oba stanja istovremeno”.

Sedmi prigovor: zašto Bog nije stvorio samo one ljude za koje je znao da će ga slediti?

“Ako Bog zna budućnost, zašto je stvorio ljude za koje je znao da mu se nikada neće obratiti i koji će tako završiti u paklu?” upitao sam. “Zar nije mogao da stvori jedino ljude za koje je znao da će ga slediti, a da prosto ne stvara ljude za koje je znao da će ga odbaciti? Ta bi opcija delovala mnogo humanije od pakla”.

“Zavisi od Božjeg cilja”, kazao je Morlend. “Da je Bog odlučio da stvori samo četiri, šest ili sedam ljudi, možda je i mogao da stvori samo one ljude koji će otići na nebo. Problem je u tome što kada jednom Bog počne da stvara više ljudi postaje teže da stvori samo ljude koji bi ga izabrali, a da ne stvori ljude koji bi ga odbacili”.

“Zašto je to tako?”

“Zato što je jedan od razloga iz koga nas je Bog stavio ovde da bi nam pružio priliku da utičemo na druge ljude”.

Morlend se zamislio na trenutak pre nego što je smislio analogiju. “Da li se sećate filmova ‘Povratak u budućnost’?” upitao me je. “Sećate se da kada bi se vraćali u prošlost, i promenili neku sitnicu, da bi onda, kada bi se vratili u budućnost, ceo grad bio potpuno drugačiji? Mislim da u tome ima istine.

Prosta činjenica u svemu tome glasi da na nas utiče to što posmatramo druge ljude. Pretpostavimo, na primer, da je Bog mojim roditeljima, kada sam ja bio mali, dao da izaberu da se presele u državu Illinois, umesto da ostanu u Misuriju. Pretpostavimo i da je tamo bio komšija hrišćanin koji je bio licemer, i da sam ja gledao tog čoveka i zbog njegovog načina života odlučio da kažem ‘ne’ Bogu do kraja svog života. A sada pretpostavimo da su kolege na poslu gledale koliko sam nepodnošljiv i pet ljudi odluči da sledi Boga zbog mog lošeg primera kako izgleda život ateiste. Dakle, ako odemo u Illinois, spasenje gubi jedan čovek – to jest ja – ali zato petoro ljudi bude iskupljeno.

S druge strane, pretpostavimo da Bog odluči da ne ponudi novi posao mom tati i da tako ostanemo u Misuriju. Recimo da ja imam trenera koji je religiozan i koji daje sve od sebe za mene i da ja na kraju zbog njega odlučim da sledim Boga. Ali zato što moj religijski život nije onakav kakav bi trebalo da bude, to utiče na drugih petoro ljudi da se okrenu od Hrista.

Vidite li šta hoću da kažem? Reč je o scenariju kao iz filmova ‘Povratak u budućnost’. Kada Bog odluči da nekog stvori, ta osoba će uticati na odluke drugih ljudi i može se desiti da utiče i na njihovu odluku da li će verovati Bogu ili ne.

Kada Bog donosi ove odluke, Njegov cilj nije da što više ljudi spase od pakla. Njegov cilj je da što više ljudi odvede na nebo.

I samim tim se, nažalost, može desiti da će morati da dopusti stvaranje još nekih ljudi koji će odabrati da odu u pakao kako bi dobio veći broj ljudi koji će odabrati da odu na nebo”.

Osmi prigovor: zašto Bog ne da ljudima drugu šansu?

Biblija otvoreno kaže da je određeno da ljudi jednom umru, a potom da izađu na sud.¹² Ali ako Bog zaista voli ljude, zašto ljudima ne bi pružio drugu šansu da posle smrti donesu odluku da ga slede i odu na nebo?

“Ako bi ljudi osetili pakao, zar im to ne bi dalo jaku motivaciju da se predomisle?” upitao sam.

“Ovo pitanje pretpostavlja da Bog nije uradio ništa što je mogao da uradi pre nego što su ljudi umrli, a ja to odbacujem”, kazao je Morlend. “Bog čini sve što može da ljudima pruži priliku, i neće biti nijednog čoveka koji će moći da kaže Bogu: ‘Da samo nisi pustio da umrem pre vremena, da si mi dao još dvanaest meseci, znam da bih doneo pravu odluku’.

Biblija nam govori da Bog odlaže Hristov povratak na zemlju da bi svima dao što je moguće više vremena da mogu da mu se obrate.¹³ Ako je sve što je nekome bilo potrebno još samo malo vremena da priđe Hristu, onda bi im Bog produžio vreme na zemlji da bi im pružio tu šansu. Zato neće biti nikoga kome je trebalo još samo malo vremena ili ko je prerano umro, a koji bi odgovorio na drugu šansu i primio Hrista.

Bog je fer. On ne pokušava da otežava stvari ljudima. Verujem da je svakako moguće da će onima koji reaguju na svetlo istine iz prirode koje su primili ili biti poslata jevandeoska poruka, ili će se možda suditi na osnovu njihovog odnosa prema svetlosti istine koju su primili. Jednostavna činjenica glasi da Bog nagrađuje one koji ga traže”.¹⁴

Međutim, to je rešavalo samo deo pitanja. “Čekajte malo”, kazao sam. “Zar ne bi smrt i svest o Božjem prisustvu ili odsustvu nakon što umrete bila vrlo podsticajna stvar za ljude?”

“Bi, ali u negativnom smislu. Prvo, morate shvatiti da što duže ljudi žive daleko od Boga, to su manje u stanju da praktikuju slobodan izbor i da mu veruju. To je razlog zašto većina ljudi koji dođu ka Hristu to urade dok su mladi. Što duže živite sa nekom lošom navikom, teže će vam biti da se odviknete. Nije nemoguće, ali je teže. Dakle, zašto bi ljudi onda očekivali da bi, recimo, 10-ogodišnji period inkubacije i odvajanja od Boga privukao njihovu pažnju prema Bogu?”

Osim toga, to bi potpuno umanjilo značaj života u poređenju sa smrću. Tada bi pitanje glasilo zašto Bog nije stvorio ljude sa inkubacionim periodom na samom početku? Zašto ih je stvorio na zemlji da

žive 75 godina, da potom umru, i da ih posle toga stavi u period inkubacije ako je taj period inkubacije bio nešto što im je trebalo na samom početku? Li, evo šta je istina: ovaj život je *upravo* taj inkubacioni period!

Sledeća stvar koju morate imati na umu je da kada bi ljudi videli Božji presto posle smrti, to bi na njih ostavilo tako snažan utisak da više ne bi imali moć slobodnog izbora. Svaka 'odlučka' koju bi doneli ne bi bila stvaran autentičan slobodan izbor; bila bi potpuno prisilna.

To bi bilo kao kad bih ja zapretio batinama svojoj kćerki i kazao: 'Sad da ideš i da se izviniš svojoj sestri što si obukla njenu haljinu, a nisi je pitala'. Svako izvinjenje ne bi bilo iskreno, već bi samo bilo linija manjeg otpora. Svako ko bi donosio 'odluku' u drugoj šansi ne bi stvarno izabrao Boga, ni Njegovo carstvo, ni Njegove puteve – i ti ljudi ne bi ni bili podobni za život u Njegovom carstvu. Oni bi doneli mudru 'odluku' samo zato da bi izbegli sud.

I izneo bih još jednu stvar. Bog održava finu ravnotežu između toga da Njegovo postojanje bude dovoljno očigledno tako da ljudi znaju da On postoji, i da u isto vreme dovoljno sakrije svoje prisustvo tako da ljudi koji žele da odluče da ga ignorišu mogu to da učine. Na ovakav način je njihov izbor životnog ishoda zaista slobodan".

Deveti prigovor: zar nije reinkarnacija racionalnije rešenje od pakla?

Indusi odbacuju koncept pakla. Oni umesto toga veruju u reinkarnaciju, preko koje se ljudi posle smrti ponovo vraćaju u ovaj svet u drugom vidu i pruža im se još jedna prilika da se iskupe za lošu karmu koju su napravili u svom prethodnom životu i da krenu ka prosvetljenju.

"Zar ne bi reinkarnacija bila racionalan način da Bog pun ljubavi pruži ljudima nov početak da bi mogli da se pokaju za sledeći put i da ne mora da ih pošalje u pakao?" upitao sam. "Zar to ne bi bilo bolje rešenje od pakla?"

"Ne zaboravite da mi ne treba da odlučujemo šta je istina na osnovu onoga što se nama sviđa ili ne sviđa. Moramo da pogledamo dokaze. Ja ne znam ni za jedan način da odredim da li je nešto tačno osim da pogledam dokaze", došao je Morlendov odgovor.

"Da", kazao sam, "zar ne postoje dokazi za reinkarnaciju – konkretno mislim na ljude koji se sećaju prošlih života ili čak govore jezicima koje inače ne bi mogli da znaju?"

"Mislim da su argumenti za reinkarnaciju slabi iz nekoliko razloga", kazao je. "Oni su, na primer, međusobno neusaglašeni. A daću vam i primer zašto. Broj dva je paran broj. Ako biste mi vi rekli da razmišljate o broju dva, ali da je to neparan broj, ja bih vam rekao:

'Vi možda mislite na trojku ili peticu, ali ne možete misliti na dvojku, jer ću vam reći jednu stvar koja je suštinski povezana sa tim brojem – on mora biti paran'.

S druge strane, moja suštinska osobina nije to što sam visok 173 centimetara. Moja suštinska osobina nije ni to što imam 75 kilograma. Međutim, moja suštinska osobina *jest* to što sam ljudsko biće.

Ako biste vi rekli: 'Džejms Morlend se nalazi u drugoj prostoriji i smršao je 2 kilograma', većina ljudi bi rekla: 'Svaka mu čast'. A šta bi bilo ako biste rekli: 'Džejms Morlend se nalazi u drugoj prostoriji i znaš šta ima novo? On je postao kockica leda'. Većina ljudi bi rekla: 'To ne može biti Džejms Morlend, zato što ako išta znam za njega, to je da je on čovek. On nije kockica leda'.

E, vidite, reinkarnacija kaže da bih mogao da se vratim u život kao pas, kao ameba i slično. Ne znam zašto onda ne bih mogao da se vratim i kao kockica leda. Ako je to tačno, koja je onda razlika između Džejmsa Morlenda i bilo čega drugog? Onda ja ne posedujem nikakvu *suštinsku* osobinu. I baš kao što je parnost suštinska osobina broja dva, tako je i ljudsko biće moja suštinska osobina – a reinkarnacija kaže da moja suštinska osobina uopšte nije suštinska".

"Onda znači", ubacio sam se, "da je reinkarnacija nedosledno učenje".

"Upravo tako", kazao je Morlend. "Drugi razlog iz koga ne verujem u reinkarnaciju je zato što se većina ovih dokaza koje ste naveli – stvari poput navodnog sećanja na prošle živote – može bolje objasniti na drugi način.

Objašnjenja mogu biti psihološke prirode – ljudi se ponekad sećaju određenih pojedinosti, ali su to nejasna ili nasumična nagađanja ili se neke od tih aktivnosti mogu objasniti demonima. U suštini, kad pažljivo razmotrite istraživanja, primetićete da ona jednostavno nisu u stanju da potkrepe reinkarnaciju.¹⁵

Napokon, ne verujem u reinkarnaciju zato što postoji stručnjak za te stvari, a to je Isus iz Nazareta. On je jedini čovek u istoriji sveta koji je umro, ustao iz mrtvih i sa autoritetom govorio o tom pitanju. A Isus kaže da nema reinkarnacije, da postoji jedna smrt i da posle nje dolazi sud. Njegovi apostoli, koje je pažljivo podučavao, ponovili su njegovo učenje na ovu temu".

Isus je, umesto toga, učio da pakao stvarno postoji. On je zapravo govorio na tu temu više nego bilo ko drugi u Bibliji. "Ironično je to", istakao sam, "što mnogi ateisti prihvataju Isusa kao velikog učitelja, mada je ipak On taj koji je rekao najviše stvari o paklu".

"Da", kazao je Morlend, "a ne zaboravite ni ovo: imamo dokaze da su Isus i njegovi sledbenici bili pravedni ljudi. Ako želite da znate kako da gledate siromahe, pitaćete nekog ko je poput Majke Tereze.

Nećete pitati Hjuu Hefnera, izdavača časopisa *Playboy*, jer ličnost poput Majke Tereze ima više karaktera od njega. A ako hoćete da znate da li je pakao u krajnjem smislu fer, pitaćete Isusa. A evo odmah i odgovora: za njega u toj doktrini nije bilo nikakvih problema.

Mislim da se nalazimo na tankom ledu kada poredimo naša etička osećanja i etičku intuiciju sa Isusovom. Mi onda govorimo da bolje sagledavamo od Njega šta je fer, a šta nije. A ja mislim da to nije zona u koju želimo da se upustimo”.

ISTINA O PAKLU

Naslonio sam se na trosedu i razmišljao jedan trenutak. Morlend je spretno odgovorio na najteže prigovore na pitanje pakla. Morao sam da priznam da se, kada sam u celini pogledao sve njegove odgovore, zaista činilo da daju razumno obrazloženje za tu doktrinu.

Ali to ipak nije udaljilo moj osećaj nelagodnosti. A u tom svom osećaju nisam bio sâm. Klajv Luis je jednom rekao da je doktrina o paklu “jedna od glavnih osnova na kojoj se hrišćanstvo napada kao okrutno, i poriče Božja dobrota”.¹⁶

Što se tiče Morlenda, on je govorio kao filozof i teolog, ali me je zanimala njegova lična reakcija na ovaj problem. “A vi, Džejmse?”, pitao sam ga. “Vi ste mi razradili neke ubedljive argumente u prilog ovoj doktrini, ali budite iskreni – zar ne zapadate u trenutke kada se osećate strašno nelagodno zato što postoji pakao?”

Morlend je skinuo svoje naočare i protrljao oči pre nego što je odgovorio. “Apsolutno”, kazao je. “Nema spora. Ali, opet kažem, osećati se nelagodno zbog nečega nije isto što i imati racionalan i promišljen sud da je to neispravno. Ja verujem da se pakao može moralno opravdati, ali se ne osećam prijatno zbog njega zato što je to tužno mesto”.

Zastao je na trenutak, pa potom nastavio. “Ne zaboravljajte ni da Bogu nije prijatno zbog pakla. On ga ne voli. Dakle, koji je dobar odgovor na ovaj osećaj nelagodnosti? To ne bi bio pokušaj da stvorim pogled na život posle smrti koji bi mi omogućio da se ne osećam nelagodno. To je užasan način da pristupite istini. Prava stvar koju treba uraditi je priznati da će pakao stvarno postojati u jednom vremenskom periodu i pustiti da nas to osećanje nelagodnosti podstakne na dela.

Za one koji ne znaju Hrista, pakao bi trebalo da ih motiviše da udvostruče svoje napore da Ga traže i pronađu. Za nas koji ga znamo, pakao bi trebalo da nas navede da udvostručimo svoje napore da proširimo Njegovu poruku o blagodati i milosti onima kojima je ona potrebna.

I u svemu tome moramo održati ispravnu perspektivu. Ne zaboravite da će pakao zauvek biti spomenik ljudskom dostojanstvu i vrednosti čovekovog izbora.

“Da li vam se čini da bi doktrina o paklu mogla da bude kamen spoticanja za duhovne tragaoc?”

“Da, čini mi se, i hteo bih da kažem nešto o tome. Kad god pokušavate da postanete prijatelj bilo kome, vi ne znate sve o njemu i ne morate se obavezno slagati ili osećati dobro zbog svakog njegovog stava. Ali morate da se pitate da li, kada razmotrite sve što znate, dovoljno verujete tom čoveku da hoćete da uspostavite prijateljski odnos sa njim.

Isto važi i za Isusa. Neće se svako pitanje razrešiti pre nego što stupimo u odnos sa Njim. Ali pitanje glasi: da li mu možete verovati kada ispitajte sve činjenice?

Ja bih podstakao svakog tragaoca da pročita Jevandjelje po Jovanu i da se onda zapita: ‘Mogu li da verujem Isusu?’ Mislim da je odgovor potvrđan. I verujem da ćemo vremenom, dok razvijamo odnos sa Njim, početi da mu verujemo i u onim stvarima gde za sada ne znamo sve”.

“ŠTA BOG ONDA MOŽE DA UČINI?”

Pustio sam da se Morlendove reči malo slegnu pre nego što sam ustao i zahvalio mu se za njegovo vreme i stručan pristup. “Bila je ovo teška tema”, kazao sam. “Drago mi je što ste hteli da pričamo o ovome”.

On je klimnuo glavom i nasmešio se. “Nema problema”, kazao je. “Nadam se da sam vam pomogao”.

Ispratio me je iz kuće, gde smo se rukovali i ja sam ušao u auto i krenuo nazad ka aerodromu. Gust saobraćaj mi nije smetao – imao sam puno vremena pre leta. U stvari, prijala mi je ležerna vožnja jer sam tako imao prilike da razmišljam o ovom intervjuu.

Da li je pakao bio jedina opcija koja je Bogu stajala na raspolaganju? Je li pakao nešto pravedno i moralno? Da li je ova doktrina logična i konzistentna? Jasno je da je Isus mislio da jeste. A ja sam verovao da je Morlendova analiza, sve u svemu, bila dovoljna da prebrodimo pakao kao prepreku.

To nije značilo da mi je svaki detalj u onome što je rekao bio potpuno prijatan. Ali bilo je tačno da su njegova objašnjenja u celini uzevši bila dovoljno jaka da ne dopustim da me ovaj problem izbaci iz koloseka na mom duhovnom putu.

Dok sam stajao upleten u neizbežno zakrčenje saobraćaja u Los Anđelesu, otvorio sam tašnu i preturio po njoj da nađem materijale za istraživanje koje sam sastavio u pripremi za razgovor sa

Morlendom. Napokon sam uspeo da izvadim kasetu sa prethodnim razgovorom o paklu koji sam imao sa čuvenim teologom D. A. Karsonom.

Stavio sam je u kasetofon i premotao na komentare koji su izgledali bili prikladan zaključak za to popodne:

“Pakao nije mesto gde Bog šalje ljude zato što su bili prilično dobri momci, samo zato što nisu verovali u šta je trebalo. Bog ih tamo šalje prvenstveno zato što prkose svome Tvorcu i hoće da budu u centru univerzuma. Pakao nije ispunjen ljudima koji su se već pokajali, samo zato što Bog nije dovoljno blag i dobar da ih izvede odatle. On je pun ljudi koji, za čitavu večnost, *i dalje* hoće da budu u centru sveta i koji istrajavaju u svojoj pobuni i prkosu protiv Boga.

Šta Bog onda može da učini? Ako kaže da ga je baš briga, onda Bog više nije Bog dostojan divljenja. On je onda ili nemoralan ili načisto sablastan. Ako bi On na bilo koji drugi način postupao prema tako otvorenom prkosu onda bi umanjivao svoju veličinu kao Boga”.¹⁷

Sedmi prigovor

ISTORIJA CRKVE JE PREPUNA UGNJETAVANJA I NASILJA

Hrišćanstvo su u toku njegove istorije izvesni ljudi koristili kao izgovor za neke od najbrutalnijih, najnemilosrdnijih i najbezočnijih zverstava poznatih čoveku. Nije teško prisetiti se primera iz istorije: krstaški ratovi, inkvizicije, spaljivanje veštica, holokaust... U hrišćanstvu nisam video mnogo toga što bih smatrao dostojnim da neko ima.

Ken Šaj, ateista¹

Hrišćanstvo je prava blagodati za čovečanstvo... a ima i blagotvorno dejstvo na ljudski rod... Mnogi ljudi koji danas žive u zvaničnom hrišćanskom okruženju sa hrišćanskom etikom ne shvataju koliko toga dugujemo Isusu iz Nazareta... Ono dobrote i milosti što ima na ovom svetu došlo je u velikoj meri od Njega.

Džejms Kenedi, teolog²

Vejn V. Olson je uvek znao kako da bude u centru pažnje. Kao markantan i prijatan sudija, sa svetloplavim očima i sedom kosom, Olson bi bio u stanju da svakoga zabavi urnebesnim pričama iz svoje vrlo često bizarne sudske prakse na Krivičnom sudu okruga Kuk, u Čikagu. Bio je veoma dovitljiv čovek i imao je onu preteranu srdačnost svojstvenu starijim generacijama okružnih vlasti.

Olson nije bio preterano istaknut sudija, ali je ipak delovao savestno. Naročito je voleo da vidi svoje ime u novinama, pa bi mi tako često doturao priče dok sam bio izveštač za časopis *Chicago Tribune* pri Krivičnom sudu.

Na kraju dana bismo ponekad provodili slobodno vreme u njegovim prostorijama i zbijali šale. Ponekad bismo se našalili u našem omiljenom obližnjem sastajalištu, gde bi on svakoga zabavljao pričama kako je prošao kroz pravnu školu kao bubnjar u polka bendu. Budući neumoran ekstrovertan tip, nije podnosio da bude sam.

Jednom me je pozvao da iz novinske štamparije odem na jedno venčanje. Otišao sam do njegovih prostorija i zatekao veseljaka Olsona kako obavlja improvizovanu ceremoniju sklapanja braka između provalnika sa liscama na rukama – koga je on upravo osudio na tri godine zatvora – i njegove devojke u podmakloj trudnoći. Olson me je odmah odredio kao mladoženjinog kuma.

“Žao mi je”, kazao je nakon dvominutne ceremonije uz osmeh, dok su odvodili mladoženju. “Ništa od medenog meseca”.

Kao sudija za narkotike koji sluša rutinske kriminalne slučajeve, Olson nije bio u poziciji da stvara bilo kakav nov sudski pristup. Barem ne svesno. Međutim, za vikend nakon američkog praznika Dana zahvalnosti 1980. godine, Olson nije ni bio svestan da će postati glavna ličnost u događaju bez presedana u američkom pravnom sistemu.

Nakon što se Olson odvezao iz zgrade suda u iščekivanju četvorodnevnog odmora, tim agenata FBI je potajno provalio u njegove prostorije sa pogašenim svetlima i postavio sudski odobren uređaj za prisluškivanje. To je označilo prvi put u istoriji SAD da federalni istražitelji prisluškuju prostorije nekog sudije na dužnosti – što je čast koju bi Olson, da je znao, rado prepustio nekom drugom.

Terens Hejk, tužilac koji je postavljen da radi u Olsonovoj sudnici, bio je zapravo tajni agent koji je bio sastavni deo tajnog vladinog istraživanja zvanog “Operacija Grejlord”. Kada se Olson vratio sa odmora, svaki put kada bi neko pod nadzorom ušao u njegove prostorije, Hajk bi koristio sakriveni predajnik da pošalje kodiranu poruku agentu FBI koji je bio u kolima parkiranim napolju. Agent bi potom signalizirao drugom istražitelju da aktivira bubicu da bi agenti mogli da prisluškuju šta se događa iza zatvorenih vrata.³

Tajno je snimljeno ukupno preko dvesta pedeset sati razgovora, koji su potvrdili vladine sumnje u to da sudija vodi dvostruki život. Ispostavilo se da je dopadljivi i opuštenu Olson – Gospodin “Popularni” iz okružnog suda – veoma korumpiran iznuđivač koji je cinično prodavao pravdu onome ko bi ponudio najviše novca.

Na traci je zauvek bilo sačuvano kako Olson od advokata prima mito i izvrće pravdu na svakom koraku. U jednom trenutku čulo se i da je rekao: “Volim ljude koji uzimaju lovu jer čovek sa njima lepo zna na čemu je”.⁴ Zapravo, već nekoliko dana nakon što je postavljena bubica, agenti su zapanjeni slušali kako Olson bestidno rešava neki slučaj sa narkoticima sa korumpiranim advokatom:

“Olson: Ja sam sakupljač novčića.

Advokat: Da li je dvesta dolara dosta – da li je dovoljno, sudijo? Danas sam namlatio sedamsto šezdeset pet dolara.

Olson: Već sam se dogovorio sa jednim, ali bolje da ti to uradiš; ti ćeš to bolje.

Advokat: Dao sam ti dvesta dolara. Ako nije dosta, samo kaži. Šta god smo se dogovorili...

Olson: Volim čoveka koji mi da pola ... onoga što zaradi ... Problem je što ima dana kad ništa ne uradim. Bruka je da mi čovek dođe ovde, a ništa ne donese”.⁵

Ja sam već napustio *Chicago Tribune* i uređivao druge novine kada je procurela šokantna vest: Olson je optužen da je pedeset pet puta primio mito, iznuđivao novac i reketirao ljude. Odmahivao sam glavom. Varao je mene, svoje kolege i javnost tolike godine! Osećao sam se iznevereno i bio sam besan zbog njegovog nonšalantnog bacanja u koš istih onih zakona koje se zakleo da će čuvati. Desio se neverovatan preokret u kolu sreće – sudija koji je nekada na onako kraljevski način predsedavao nad sudbinom drugih ljudi sada se našao osuđen na 12 godina robije u federalnom zatvoru.

Ali, u zatvor nije otišao sam. I na desetine drugih korumpiranih sudija i advokata su takođe uhvaćeni u mrežu tokom operacije “Grejlord”, tog najuspešnijeg tajnog zadatka u istoriji sudskog sistema okruga Kuk – a to je, po analogiji, postavilo pitanja koja su takođe relevantna i za religiju.

KORUPCIJA DO SRŽI?

Jedno od pitanja koje je isplivalo na površinu u operaciji “Grejlord” je bilo ovo: kada se bude pisala istorija Čikaga, da li će se zločini Vejna Olsona i drugih korumpiranih sudskih zvaničnika smatrati nepravilnostima u inače poštenom pravnom sistemu? Drugim rečima, da li je aparat kriminalne pravde u svojoj suštini neukaljan i nepristrasan s izuzetkom tih malih ljaga do kojih je došlo kada je ovaj prevarant od sudije pokušao da zgrne novac za sebe?

Ili su možda Olson i njegovi pajtaši simptom široko rasprostranjene i sistematske korupcije koja nagrizava samu srž pravde u okrugu Kuk i gradu Čikagu? Da li je sudski sistem kompromitovan do srži zbog iznuđivanja i nepotizma, gde je Olsonov slučaj zapravo samo jedan pogled u “uobičajene poslove” među lokalnim sudijama?

Ista ova pitanja se praktično mogu postaviti i za hrišćanstvo. Hrišćani imaju tendenciju da na primere crkvenog zlostavljanja i nasilja tokom vekova gledaju kao na anomalije u inače pozitivnoj instituciji. Kritičari su, pak, skloniji tome da izopačenja poput krstaških ratova, inkvizicije i suđenja vešticama u Salemu posmatraju kao sliku i priliku dubljeg problema: da je samo hrišćanstvo do srži ukaljano glađu za moć i željom da se drugima nameće sopstvena volja – pa čak i putem nasilja i eksploatacije, ako je neophodno. Jedan od

najpoznatijih ateista u savremenoj istoriji, Bertran Rasel, kazao je da je to neizbežno:

“Čim se pretpostavi da se apsolutna istina nalazi u kazivanjima određenog čoveka, nastaje korpus stručnjaka koji tumače šta je on kazao, i ti stručnjaci bez greške dođu do vlasti, pošto oni drže ključeve istine. I poput svake druge privilegovane kaste, oni se služe svojom vlašću za sopstvene ciljeve... Oni neophodno postaju protivnici svakog intelektualnog i moralnog napretka”.⁶

Zverstva koja su počinjena u Isusovo ime su svakako odlična meta za protivnike religije. Kako kaže fizičar Stiven Vajnberg, dobitnik Nobelove nagrade: “Sa religijom ili bez nje, i dalje biste imali dobre ljude koji čine dobro, i loše ljude koji čine zlo. A da bi dobri ljudi činili zlo, e za to je već potrebna religija”.⁷

Zloupotrebe od strane crkve bile su jedan od činilaca koji je podstakao Kena Šaja da napravi neobičan potez i osnuje organizaciju koja se zove “Ateisti za Isusa”, koja prihvata ono što naziva Isusovom “porukom ljubavi i dobrote”, a da ga ne prihvata kao Boga niti crkvu kao njegovu instituciju.

Zgađenost Čarlsa Templtona nad većinom onoga što se događa po crkvama jasno se mogla videti kako u našem razgovoru, tako i u njegovim spisima. Iako je priznavao da je organizovana religija učinila “neizmerno puno toga dobrog”, on ju je optužio da je “retko činila najbolje što može. Previše često je predstavljala loš uticaj... Tokom vekova i na svim kontinentima su hrišćani – sledbenici Kneza mira – bili uzrok sukoba u kojima su i učestvovali”.⁸ On je, na primer, uporedio crkvu u srednjem veku sa “terorističkom organizacijom”.⁹

Da li takav sud ima uporište u istorijskim podacima? Da li je moguće da se hrišćani odbrane od brutalnog krvoprolića u krstaškim ratovima i okrutnog mučenja inkvizicije? Da li ovi primeri nasilja i eksploatacije predstavljaju dosledan princip ponašanja koji bi s pravom trebalo da podstakne duhovne tragaoce da se drže podalje od organizovane religije?

Ovo su mučna pitanja, ali na sreću nisam morao da putujem pre daleko da bih dobio neke odgovore. Jedan od vodećih istoričara hrišćanstva živeo je na manje od sat vremena od moje kuće dok sam živeo u predgrađu Čikaga.

SEDMI INTERVJU: DR DŽON D. VUDBRIDŽ

Nakon što je diplomirao istoriju na Mičigenskom državnom univerzitetu, Dr Vudbridž, koji govori i francuski, doktorirao je na Univerzitetu u Tuluzu u Francuskoj. Stekao je i članstvo u Udruženju Fulbrajt i stipendije iz Nacionalnog fonda za razvoj nauke i Američkog saveta obrazovanog društva, a predavao je i na brojnim sekularnim univerzi-

tetima, uključujući i oblast religije na Visokim studijama na Sorboni u Parizu. Trenutno radi kao profesor-istraživač crkvene istorije na teološkom fakultetu “Trinity Evangelical Divinity School” u Dirfildu u državi Ilinois.

Među brojnim Vudbridžovim knjigama na temu istorije su i takva stručna dela kao što su “Pobuna u predrevolucionarnoj Francuskoj: zavera princa De Kontija protiv Luja XV, period 1755-1757”, kao i radovi na nešto popularnijem nivou, kao što su “Velike vođe hrišćanske crkve” (*Great Leaders of the Christian Church*), “Više od osvajača” (*More Than Conquerors*) i studije o Bibliji, kao što su “Hermeneutika, autoritet i kanon” (*Hermeneutics, Authority and Canon*) i “Sveto pismo i istina” (*Scripture and Truth*), koje je napisao zajedno sa D. A. Karsonom, kao i “Biblijski autoritet”. Osim toga, dve godine je radio kao stariji urednik časopisa “Hrišćanstvo danas” (*Christianity Today*).

Vudbridž je član nekoliko važnih istorijskih udruženja u SAD i u Francuskoj, uključujući i Američko katoličko istorijsko društvo, Američko udruženje crkvene istorije, Američko društvo za proučavanje istorije 18. veka; zatim Francusko društvo za proučavanje 17. veka i Udruženje za modernu i savremenu istoriju.

Kada sam došao kod Vudbridža u njegovu tradicionalno uređenu holandsku kolonijalnu kuću, imao sam blagi osećaj već viđenog. Tek sam kasnije shvatio da on ima misterioznu sličnost sa glumcem Piterom Bojлом. 59-ogodišnji proćelavi otac troje dece nosio je beli pecaroshi mrežasti džemper preko plave košulje na zakopčavanje. Seli smo jedan naspram drugog za njegov trepezarijski sto, po kome su bili razbacani papiri za knjigu koju je završavao.

Nije postojao nikakav način da se lagano upustimo u razgovor. Sa ovom temom, nikako. Iako je naš intervju bio nekoliko meseci pre nego što je papa Jovan Pavle II izrekao svoje istorijsko javno priznanje i molio Boga za oprostaj za grehe koje je počinila ili odobrila Rimokatolička crkva tokom protekla dva milenijuma,¹⁰ ja sam izvadio isečak iz novina koji je govorio o jednom ranijem papinom priznanju i ukazao na to postavljajući svoje prvo pitanje.

ISPOVEST GREHOVA CRKVE

“Još 1994. godine”, započeo sam, “papa Jovan Pavle II je pozvao crkvu da prizna ‘tamnu stranu svoje istorije’ i kazao: ‘Kako možemo prećutati mnoge oblike nasilja koji su učinjeni u ime religije – verske ratove, tribunale inkvizicije i druge oblike kršenja ljudskih prava?’¹¹ Nije li tačno da je crkva vekovima svesno zataškavala ove primere nasilja?”

Dok me je slušao, Vudbridž je sedeo naslonjen laktovima na sto i sa sklopljenim rukama. Razmišljao je o mom pitanju nekoliko trenutaka pre nego što je odgovorio.

“Mislim da je papina izjava hrabra”, odgovorio je, “zato što priznaje da je Katolička crkva zataškavala neke stvari koje su rađene u Hristovo ime i koje su očigledno dobar podstrek za kritiku hrišćanstva uopšte.

Ipak bih i brzo dodao da bi trebalo da budemo obazrivi kada koristimo reč 'crkva', jer to odaje utisak da postoji samo jedna institucija koja predstavlja hrišćanstvo. Ja bih povukao jasnu liniju razgraničenja između između ljudi koji su deo 'crkve' – ljudi koji su ovce koje slušaju pastirov glas i koji bi bili pravi hrišćani – i institucionalizovanih crkava”, kazao je, naglašavajući množinu kod poslednje reči.

“Očigledno je”, dodao je, “da postoji mnogo, mnogo pravih hrišćana koji se nalaze u crkvama kao institucijama, ali samo zato što je neko deo crkve ne mora nužno da znači da je on i Isusov sledbenik. Neki ljudi su hrišćani *po tradiciji*, ali ne i *autentični* hrišćani”.

Sumnjičavo sam ga odmerio. “Zar to ne liči malo na revizionizam 21. veka?” upitao sam. “Tako je prilično lako osvrnuti se i reći da su sve zločine počinjene u ime hrišćanstva zapravo počinjavali ljudi koji su govorili da su hrišćani, ali to nisu bili. To se čini pogodnim izlazom iz problema”.

“O, ne, ta razlika nije nešto novo”, insistirao je on. “U stvari, ona se proteže do samog Isusa”. On je uzeo Bibliju, koja je stajala pod nekim zalutalim papirima i pročitao Isusove reči iz Jevandjelja po Mateju:

“Neće svaki koji mi govori: Gospode! Gospode! ući u carstvo nebesko, nego samo onaj koji ispunjava volju Oca moga koji je na nebesima. Mnogi će mi reći u onaj dan: Gospode! Gospode! Nismo li mi u ime tvoje prorokovali? Nismo li mi tvojim imenom zle duhove izgonili? I nismo li mi tvojim imenom čudesa mnoga činili? Tada ću ja njima otvoreno reći: Nikada vas nisam znao, idite od mene vi koji nepravdu činite”.¹²

Podigavši pogled sa Biblije, Vudbridž je kazao: “Dakle, Isus je o ovoj razlici govorio pre dva milenijuma. A svakako da se tokom veka mnogo toga uradilo u ime hrišćanstva što ne odražava Njegova učenja.

Primeru radi, Adolf Hitler je pokušavao da zabašuri svoj pokret kao hrišćanski, ali je očigledno da on nije predstavljao ono za šta se Isus zalagao. Kada su od teologa Karla Barta zatražili da u Nemačkoj započne jedno predavanje rečima 'hajl Hitler', on je odgovorio: 'Prilično je teško reći 'hajl Hitler' neposredno pred tumačenje Histove Besede na gori!' Te dve stvari se jednostavno ne slažu. Tako da ako

prihvatimo ovu razliku, onda možemo tačnije da analiziramo neke od stvari koje se pripisuju hrišćanskoj religiji”.

I dalje sam bio sumnjičav. “Znači, hoćete da kažete da ako je u istoriji počinjeno neko zlo, njegovi počinioци nisu mogli da budu autentični hrišćani?”

“Ne, ne, ne pokušavam to da kažem”, odgovorio je Vudbridž. “Biblija jasno kaže da mi zbog svoje grešne prirode i dalje radimo ono što kao hrišćani ne bi trebalo da radimo. Mi u ovom svetu nećemo biti savršeni. I nažalost, zaista je moguće da su neka od zlodela počinjenih u istoriji počinili hrišćani. Kada se to događalo, oni su se vladali protivno Isusovim učenjima.

U isto vreme, potrebno je da budemo svesni da je često postojao glas manjine koji je govorio protiv nasilja koje su sprovodile neke institucionalizovane crkve. Primera radi, baš sam jutros čitao da je tokom španske kolonizacije Latinske Amerike bilo katolika koji su se užasavali nad time kako su starosedeoци bivali eksploatisani u ekonomske ciljeve u Hristovo ime. I oni su govorili: 'Ne, pa ne možete tako da radite!' Ti hrišćani su bili spremni da otvoreno govore protiv nasilja od strane predstavnika države ili crkve”.

“Vratimo se na papinu izjavu”, kazao sam. “Da li je na mestu da se u ovom trenutku u istoriji priznaju gresi iz prošlosti crkve?”

“Da, apsolutno je na mestu priznati da su neke stvari koje su hrišćani radili zapravo gresi. Biblija nam i kaže da ispovedamo svoje grehe. Ispovedanje grehova bi trebalo da bude jedno od glavnih obeležja hrišćana – spremnost da se prizna greška, traži oprostaj i nastoji da ubuduće promenimo puteve. U stvari, nije samo papa to uradio. U Konvenciji Južnih baptista pojavila se nedavno inicijativa da se prizna da su prvi Južni baptisti strašno pogrešili po pitanju ropstva, a pre nekoliko godina se i jedna kanadska luteranska grupa izvinila Jevrejima zbog antisemitizma u spisima Marina Lutera”.

“Kao istoričar, možete li da razumete zašto se skeptici grčevito drže nasilja u istoriji crkve kao argumenata protiv hrišćanstva ili načina da napadnu religiju?”

“O, da, to mogu da shvatim”, odgovorio je. “Nažalost, određeni istorijski događaji su u nekim ljudima izazvali cinizam prema hrišćanstvu. U isto vreme postoje i brojni pogrešni stereotipi o tome šta su hrišćani uradili i šta nisu uradili. Neki kritičari zapravo napadaju tradicionalno hrišćanstvo, iako nisu svesni da to nije isto što i autentično hrišćanstvo.

To je jedan od naših problema već vekovima. Volter je bio veliki kritičar hrišćanstva, ali je ipak kada je otišao u Englesku naišao na neke kvekerske i prezvitorske hrišćane i bio vrlo impresioniran njihovom religijom. Dakle, može postojati institucionalizovan oblik hrišćan-

stva koji ponekad odbija ljude, dok autentičan izraz religije može biti veoma privlačan kada na njega naiđe ne-hrišćanin”.

Sa tom pozadinom, odlučio sam da se vratimo na osvit hrišćanstva i da potom krenemo dalje kroz istoriju i usredsredimo se na neke od najstrašnijih epizoda koje se pripisuju religiji.

RAZLOG ZAŠTO SE HRIŠĆANSTVO ŠIRILO

Istoričari su se dugo iščuđavali i teoretisali o neverovatnoj brzini kojom se hrišćanstvo širilo po Rimskom Carstvu uprkos surovom progonu. Zamolio sam Vudbridža da oceni komentare koje je izneo Patrik Glin, ateista koji se preobratio u hrišćanstvo:

“Delimičan razlog za brzo širenje hrišćanstva, kao što su primetili istoričari, je jednostavno bio u tome što su rani hrišćani bili izuzetno dobri ljudi. Sama ljubaznost hrišćana i njihovo pomaganje siromašnima i ubogima privlačili su nove pristalice. 'Hrišćani su svojom ljubavlju predstavljali čudo za svoje savremenike', kako nam kaže jedan istoričar”.¹³

Vudbridž je kao odgovor na to klimnuo glavom. “Da, mislim da je Glinova opaska o brzom širenju hrišćanstva tačna”, kazao je. “Tertulijan na kraju drugog veka piše: 'Mi smo tek nedavno nastali, a ipak već ispunjavamo vaše gradove, vaše ostrvo, vašu palatu, senat i forum; vama smo ostavili samo vaše hramove'. Znači za 150 godina se hrišćanstvo veoma, veoma brzo širilo.

Jedno objašnjenje za njegovo brzo rasprostiranje je, kao što je ukazao Glin, to što se mnogi hrišćani nisu samo brinuli za svoje, već su se starali i za bližnje, siromašne, udovice, one koji su patili, i u osnovi su pokazivali puno ljubavi. Iskazivali su samilost prema deci, prema kojoj su se Rimljani i Grci pri rođenju odnosili vrlo bezosečajno, a pogotovu prema devojčicama. Način života kod hrišćana se poklapao sa njihovim učenjem, pa se tako mnogi rani hrišćani nisu bojali da kažu: 'Oponašajte nas kao što i mi oponašamo Hrista'.”

Rekavši to, Vudbridž je dodao pomalo sa snebivanjem: “Nažalost, u današnjem hrišćanstvu ljudi ponekad kažu: 'Nemojte gledati u nas, gledajte u Hrista', jer se bojimo šta će ljudi otkriti ako naš život dospe pod lupu. To nije bilo tačno za mnoge od ovih ranih hrišćana – između njihovih verovanja i vladanja postojala je saglasnost”.

Vudbridž je izvukao neki papir. “Takođe možemo od nekoliko ranih ne-hrišćana steći određen uvid u to zašto se hrišćanstvo tako brzo širilo”, kazao je on i naglas pročitao opaske Lucijana, koji je bio grčki satiričar i kritičar hrišćanstva iz 2. veka:

“Ovi zastranili stvorovi polaze od opšteg uverenja da su zauvek besmrtni, što objašnjava preziranje smrti i dobrovoljnu posvećenost koje su tako česte kod njih; osim toga, njihov izvorni zakonodavac im

je usadio u glavu da su svi braća od trenutka kada se preobrate, i oni poriču grčke bogove, klanjaju se raspetom mudracu i žive po njegovim zakonima. Sve ovo u velikoj meri čine verom, zbog čega jednako preziru sva dobra ovoga sveta, smatrajući ih običnom zajedničkom imovinom”.¹⁴

“On potvrđuje činjenicu da su hrišćani tretirali jedni druge kao braću i da su slobodno međusobno delili ono što imaju. Dodajte na to još jedan važan faktor na koji on aludira: hrišćani su verovali da umreti znači biti sa Hristom. Justin Mučenik u 'Prvoj apologiji' kaže: 'Možete nas ubijati, ali nas ne možete ozlediti'.¹⁵ Većina nas misli da je ubistvo najveća moguća ozleda, ali sa njihove tačke gledišta, biti ubijen i nije tako strašna stvar. Kao što je rekao apostol Pavle: 'Jer je meni život Hristos, a smrt je za me dobitak'.¹⁶

Dakle, kada uzmete u razmatranje neustrašivu odanost ranih hrišćana religiji; njihovu spremnost da ličnim stradanjem posvedoče Hristovu istinu; njihov život ispunjen poniznošću i milosrđem; njihovu međusobnu brigu, kao i brigu za bespomoćne, napačene i odbačene od društva; njihovu posvećenost molitvi i njihovu osnaženost Božjim duhom, počinjete da shvatate zašto se ta religija tako brzo širila”.

“Da li je u krajnjem smislu”, upitao sam, “za hrišćanstvo bilo dobra ili loša stvar to što je prihvaćeno kao rimska državna religija?”

“S jedne strane je bilo veoma dobro što je prestao progon, tako da je to bila dobra stvar”, rekao je Vudbridž uz osmeh. “Ali sa bliskim povezivanjem crkve i države, crkva je počela da koristi državu kao organ za progonjenje, a to je postalo vrlo loše. Takođe se i svetovni duh uvukao u crkvu”.

“Kako to?” pitao sam.

“Bila se raširila glasina da je Konstantin obećao da će svako ko postane hrišćanin dobiti lepu haljinu i zlatnike. E, to već nisu tako dobri razlozi da čovek postane hrišćanin. I tako su se širom otvorila vrata za ljude koji su možda ispovedali hrišćanstvo, ali koji nisu stvarno prihvatili Isusa Hrista”.

“Drugim rečima, tradicionalni hrišćani umesto autentičnih Isusovih sledbenika?”

“Upravo tako”, kazao je on.

Pošto smo postavili osnove vezane za rano hrišćanstvo, okrenuo sam stranicu na svom spisku pitanja i skoncentrisao se na pet glavnih mrlja u istoriji hrišćanstva koje su mi zadavale najviše muka dok sam bio skeptik – krstaške ratove, inkviziciju, suđenje vešticama u Salemu, eksploataciju od strane misionara i antisemitizam. Bila je to, bez sumnje, neukusna i nesveta litanija.

Prvi greh: krstaški ratovi

“Hajdemo sada malo napred”, kazao sam Vudbridžu. “Hrišćanski krstaši su dva veka pokušavali da izbace muslimane iz Svete zemlje”. Otvorio sam jednu istorijsku knjigu i listao je dok nisam našao ono što mi treba. “Jedna užasna hronika ovako opisuje ulazak krstaša u Jerusalem tokom Prvog krstaškog rata”, kazao sam i pročitao Vudbridžu sledeći opis jednog očevice:

“Neki od naših ljudi su... odrubljivali glave neprijatelju; drugi su ih ubijali strelama, pa su padali sa kula; treći su ih pak bacali na duge muke u vatru... Morali smo da gazimo po telima ljudi i konja. Ali su ovo bile male stvari u poređenju sa onim što se dešavalo u Solomonovom hramu gde su ... ljudi jahali konje u krvi do kolena i uzdi. I zaista je bio pravedan i sjajan Božji sud da ovo mesto bude puno krvi nevernika, pošto je toliko dugo stradalo zbog njihovog bogohuljenja”.¹⁷

Zalupio sam knjigu zgađen, netremice pogledao u Vudbridža i pitao glasom prepunim sarkazma: “Da li se vi slažete da su krstaški ratovi bili 'pravedni i sjajni'?”

Vudbridž je napucao usne. “Takvo krvoproliće je gnusno i odvratno”, čvrsto je kazao. “Da li se ono stvarno desilo? Da, desilo se. Da li nam se cepa srce dok razmišljamo o njemu? Da, cepa se. Ja neću pokušavati da iznosim nekakve izgovore ili da racionalizujem stvar. Međutim, vaše pitanje – da li su krstaški ratovi bili pravedni ili ne – zahteva odgovor sa da ili ne, a ja mislim da bi možda bilo korisnije da damo malo širi kontekst”.

Naslonio sam se nazad na stolicu. “Izvolite”, kazao sam.

“Papa Urban II je poveo prvi krstaški rat 1095. godine, kada je dao veoma poznatu propoved, a mase su odgovorile poklikom 'Bog tako hoće!’” započeo je Vudbridž. “Krstaški ratovi su se nastavili dok nije bilo izgubljeno poslednje hrišćansko uporište u Svetoj zemlji 1291. godine, kada su grad pod imenom Akr opet preuzeli muslimani. Jerusalem je bio ponovo u rukama muslimana 1187. godine.

Papa je sazvao barone i druge ljude da odu u Svetu zemlju i da je oduzmu od muslimana koji su je zauzeli i koji su bili smatrani Hristovim neprijateljima. Dakle, ako se stavimo u poziciju prvih krstaša, shvatićemo da su mislili da čine nešto veličanstveno za Hrista. Ali kada detaljno proučite šta se zapravo dešavalo, duboko ćete se zabrinuti. U stvari, u jednom krstaškom ratu – četvrtom – učesnici nisu čak ni stigli do Svete zemlje. Došli su do Konstantinopolja, osvojili ga i uspostavili sopstveno carstvo. Usledilo je stravično krvoproliće. Zapadni 'hrišćani' ubijali su istočne hrišćane.

Pored nasilja, još jedan veliki problem bila je motivacija nekih ljudi koji su odlazili u pohod. 1215. godine je papa Inoćentije III zapravo

učio ljude da ako budu otišli u krstaški pohod, steći će svoje spase-nje. A ako bi poslali nekog da se bori umesto njih, i to bi im obezbedilo spasenje. Ovaj savet je bio očigledno izopačenje pravog hrišćanstva. On predstavlja ruganje biblijskim učenjima i ne može se ni na kakav način uklopiti u hrišćanska verovanja iz istorije.

Motive krstaša postaje sve teže shvatiti nakon što su muslimani preoteli Jerusalem. U nekim od kasnijih krstaških ratova zapravo su učestvovali hrišćani koji su otišli u Svetu zemlju u nastojanju da izbave druge hrišćane koji su bili u teškom škripcu. Ipak je, sve u svemu, fer reći da su uprkos svačijim namerama, opšta pohlepa i pokolj povezani sa krstaškim ratovima stvorili ružnu ljadu na reputaciji hrišćanske religije.

I to nije samo liberalna perspektiva iz 21. veka. Na početku 13. veka, brojni hrišćani su govorili isto to. Jedan od razloga zašto se raspao krstaški ideal bio je zbog velikog prikrivanja motiva u krstaškim ratovima. Pape su u vekovima posle toga pokušavali da pokrenu krstaške ratove, ali nisu mogli da dobiju političku podršku i podršku naroda. Jasan nesklad između autentičnog hrišćanstva i podataka o tome kako su izgledali krstaški ratovi doprineo je da dođe do ovog gubitka interesovanja ili entuzijazma za nove pohode.

To nas vraća na razliku između stvari koje su urađene u Hristovo ime i onih stvari koje praktično ne predstavljaju Isusova učenja. Kada pokušavate da uklopite Isusova učenja sa pokoljem u krstaškim ratovima – videćete da ne postoji nikakav način da to učinite”.

Pitao sam ga: “Šta vi kažete nehrišćaninu koji kaže da upravo krstaški ratovi pokazuju da hrišćani žele da ugnjetavaju druge ljude i da su nasilni koliko i bilo ko drugi?”

Vudbridž je razmišljao o ovom pitanju koji trenutak pre nego što je odgovorio. “Ja bih rekao da postoji deo istine u toj tvrdnji kada je reč o krstaškim ratovima”, započeo je. “Postojali su ljudi koji su u Hristovo ime radili stvari koje uopšte nisu smeli da rade. Potom bih istakao da ne treba sve što se uradi u Hristovo ime zapravo pripisivati hrišćanstvu.

Međutim, ne bih pokušavao da izbegnem to da su se tokom krstaških ratova dešavale grozne stvari. Te stvari treba priznati kao stvari koje su potpuno suprotne učenjima onoga koga su navodno sledili krstaši. Važno je zapamtiti da ovde nisu pogrešna Isusova učenja; pogrešna su dela onih koji su, iz ma kog razloga, veoma zas-tranili od onoga što je On jasno učio – da treba da volimo i svoje neprijatelje. Teorija o 'pravednom ratu' se mora suočiti sa ovim principom.

Niko nije otvorenije govorio protiv licemerja i okrutnosti od Isusa. Shodno tome, ako kritičari veruju da aspekte krstaških ratova treba

javno osuditi kao licemerne i nasilne – u tom bi, dakle, slučaju imali saveznika u Hristu. Oni bi se tada slagali sa Njim”.

Drugi greh: inkvizicija

Inkvizicija je počela 1163. godine kada je papa Aleksandar III naredio biskupima da pronađu dokaze za jeresi i da pokrenu akciju protiv jeretika. Tako se stvorila kampanja zastrašivanja, sa tajnim sudenjima, vrhovnim autoritetom u vidu inkvizitora, kao i potpunim nedostatkom sudskog procesa, gde optuženici nisu ni znali kako se zove njihov tužilac, nije ni bilo advokata odbrane, a priznanja su se iznuđivala mučenjem. Oni koji su odbijali da se pokaju predavani su vlastima da budu spaljeni na lomači.

“Šta je dovelo do inkvizicije?” upitao sam. “I još važnije, kako su autentični hrišćani mogli da učestvuju u takvim zločinima?”

“Koreni inkvizicije se mogu pronaći u dubokoj zabrinutosti papa zbog problema jeresi, a naročito u južnoj Francuskoj među Albižanima”, objasnio je Vudbridž. “Nema ni sumnje u to da su Albižani bili zagovornici jeretičkih učenja i prakse. Tradicionalni načini ubeđivanja – na primer, slanja misionara – nisu urodili plodom. Inkvizicija je predstavljala alternativan pristup ili taktiku u pokušaju da se spreči širenje ove jeresi. Osim toga, bilo je tu i političkih faktora – Francuzi sa severa su tražili svaki izgovor da interвениšu u južnim provincijama”.

“Znači, to je bila prva faza inkvizicije?” upitao sam.

“Da, tako je”, kazao je. “Postojala su praktično tri talasa inkvizicije. Prvi je bio ovaj koji sam upravo spomenuo. Drugi je počeo 1472. godine kada su Izabela i Ferdinand pomogli da se osnuje španska inkvizicija, iza koje je takođe stajao autoritet pape.¹⁸ Treći talas je započeo 1542. godine kada je papa Pavle III odlučio da pohvata protestante, a naročito kalviniste”.

“Znači”, kazao sam, “imamo katolike koji sebe nazivaju hrišćanima i koji progone protestante koji sebe nazivaju hrišćanima”.

“Da, to još jednom pokazuje da ne možete govoriti o 'jednoj crkvi'", odgovorio je on. “A situacija se još više komplikuje zato što su ondašnji savremenici često poistovećivali jeres sa političkom pobunom. Ako se mislilo da je neki čovek jeretik, smatralo se da je bio i politički pobunjenik. Na primer, prilikom suđenja Migelu Servetu (Michael Servetus) konačni smrtni udarac mu je zadala država. Jedna optužba je glasila da je on jeretik, ali koji je bio najveći mogući strah države? Strah je bio u tome da se on i politički pobunio. Religija i politika su bile tesno povezane”.

“Da li je moguće da su neki autentični hrišćani u stvari bili žrtve inkvizicije? Obično mislimo da hrišćani čine strahote i pitamo se kako

su pravi hrišćani mogli da muče bilo koga, ali da li je moguće da su zapravo ubijani bili i pravi hrišćani?”

“Da, to je vrlo moguće”, kazao je. “Nije nam poznat identitet svih onih koji su stradali, ali je verovatno da su mnogi bili ljudi koji su se držali prave vere. Svakako da postoje dokazi da je Katolička crkva otišla na stranputicu pokrenuvši ove inkvizicije. I protestanti su se ponekad služili neadekvatnom taktikom da bi ugušili jeres”.

“Da li je inkvizicija bila samo izuzetak ili pak deo većeg nasilja i ugnjetavanja od strane crkava kroz istoriju?”

“Mislim da je inkvizicija tragedija od koje hrišćani ne mogu da pobegnu. Ali ipak ne mislim da je to slika i prilika istorije hrišćanskih crkava. Previše je slobodan zaključak reći da je ovaj vid netrpeljivog stava sastavni deo nekog šireg pravila.

Tokom većeg dela svog postojanja, mnoge hrišćanske crkve su bile u manjinskoj situaciji i stoga nisu čak ni bile u poziciji da progone bilo koga. U stvari, kad je reč o progonu – milioni samih hrišćana su bili žrtve brutalnih progona tokom vekova, a na nekim mestima i dan danas. U stvari, u 20. veku po svoj prilici ima više hrišćanskih mučenika nego u bilo kom drugom. Hrišćani do dana današnjeg širom sveta stradaju zbog svoje religije. Dakle, inkvizicija je, najšire posmatrano, izuzetak u istoriji crkve, a ne pravilo”.

Vudbridžova zapažanja su me podsetila na jedan tekst u časopisu o hrišćanima koji stradaju u progonima. Dok većina ljudi misli da je prosečni današnji hrišćanin stanovnik SAD koji živi daleko od bilo kakve opasnosti za svoju religiju, novinar Dejvid Nef je postavio stvari na svoje mesto.

“Tipičan hrišćanin”, kazao je on, “živi u zemlji u razvoju, govori neevropski jezik i živi pod neprekidnom pretnjom progona – ubistva, zatvora, mučenja ili silovanja”.¹⁹

Treći greh: suđenja vešticama u Salemu

Suđenja vešticama u Salemu na kraju 17. veka često se navode kao deo hrišćanske hysterije. Na smrt vešanjem osuđeno je ukupno 19 osoba, a jedan čovek je ubijen pod presom zato što je odbio da svedoči.²⁰

“Nije li to još jedan primer kako hrišćanska verovanja mogu imati za posledicu gaženje po tuđim pravima?” upitao sam.

“Da, jeste – ako je tu uopšte i reč o pravom hrišćanstvu. Kada analizirate do tančina epizode koje prethode suđenjima, videćete da postoje mnogi činioци koji su doveli do suđenja. Postoje činjenice da su ljudi kovali planove kako da otmu zemlju drugim ljudima; postoje činjenice u vezi sa hysterijom; postoje činjenice da su neki verovali u astralna prikazanja, putem kojih ljudi svedoče da je neko nešto ura-

dio čak i kada je bio na drugom mestu. Kada proučite pravni kontekst ovih suđenja, vidite da postoje parametri povezani sa pitanjima koja nemaju veze sa hrišćanstvom”.

“Hoćete da kažete da su crkve bile nevine?”

“Ovo možda neće potpuno osloboditi krivice uticaj hrišćanstva na suđenjima, ali istoričari koji rade na problemima ove vrste znaju da u analizi ovakvih događaja ne bi trebalo da se držite jednog jedinog uzroka. Život je mnogo komplikovaniji od toga da prosto kažete da je odgovorno 'hrišćanstvo'. Iako su u Evropi postojala suđenja veštica, to je bilo odstupanje od pravila, a ne deo nekog većeg pravila u kolonijama. Morate dovesti u pitanje psihološku uravnoteženost nekih ljudi koji su učestvovali u suđenjima vešticama i uzeti u obzir njihove lažne izjave.

Još jednom, moramo naglasiti da su suđenja vešticama u Salemu jedna grozna epizoda iz prošlosti. Ja ne pokušavam da zataškam njihovu ozbiljnost. Međutim, istoričari shvataju da je sam istorijat značajno komplikovaniji od toga da jednostavno svalite krivicu na crkve”.

“Jedna od pretpostavki tog doba bila je da veštice postoje”, istakao sam. “Šta vi mislite? Verujete li da postoje veštice?”

“Da, verujem da postoje”, odgovorio je. “Zapravo, pre dosta godina sam gledao francusku televiziju kada je veoma dobar istoričar Robert Mandrou izneo ideju da jednom kada se ljudi prosvetle, oni više ne veruju u veštice. Potom se javila neka žena koja je rekla: 'Gospodine Mandrou, vrlo sam impresionirana svim što ste rekli, ali sam samo htela da vam kažem da sam ja veštica'. I ljudi se doista bave veštičarenjem u Francuskoj, SAD i u drugim zemljama.

Dakle, deo problema u razmatranju suđenja vešticama u Salemu jeste pretpostavka da je sve to bila samo podvala i da ne postoji tako nešto kao što su veštice i magija. Međutim, surova stvarnost glasi da postoje, a to priznaju čak i mnogi nehrišćani.

Da li je to dobar izgovor za ono što se desilo u Salemu? Naravno da nije. Ali kada analizirate sve pojedinosti, jednostavno ne možete tek tako da označite ovu situaciju kao primer gde je hrišćanstvo izgubilo kompas. Život – kao i istorija – naprosto nisu tako jednostavni”.

“Šta je okončalo suđenja?” upitao sam.

“To nije opšte poznato”, kazao je, “ali je ključnu ulogu odigrao jedan hrišćanin. Puritanski vođa pod imenom Ingris Meder žestoko je govorio protiv svega onoga što se događalo i to je bio početak kraja. Ironično je to što je upravo hrišćanski glas zaustavio to ludilo.”

Četvrti greh: eksploatacija od strane misionara

“Misionari dolaze nepozvani. Uprkos plemenitim namerama, oni ništa ne znaju o mestu gde su 'otvorili svoju radnju' i ravnodušni su

prema srcima i vrednostima ljudi kojima su došli da pomognu. Mešaju se u stvari koje ih se ne tiču. Uzimaju zdravo za gotovo da je tradicionalna duhovnost starosedelaca falična, pa čak i đavolska. Podmićuju ili prisiljavaju ljude da odbace svoj tradicionalni način života sve dok, u procesu nastojanja da 'spasu' ljude, misionari ne završe tako što ih poubijaju”.²¹

Pročitao sam Vudbridžu tu optužbu i potom postavio sledeća pitanja: “Nisu li tokom istorije misionari doveli do nestanka domorodačkih društava? Zar nisu na kraju eksploatisali narode za koje su tvrdili da žele da im pomognu? Imajući sve u vidu, zar nisu misionari napravili više štete nego koristi?”

Ovo pitanje je blisko doticalo Vudbridža, čija porodica poseduje dugu tradiciju službe u misionarskoj oblasti. Međutim, delovao je kao da nije lično shvatio to pitanje, pošto je odgovorio uz svoju karakterističnu nepristrasnost i uravnoteženost.

“Počeću sa španskim upadom u Latinsku Ameriku kao primerom, jer on ilustruje koliko zamršeno ovo pitanje može da postane”, kazao je.

Kada sam to prihvatio klimajući glavom, on je nastavio. “Da li je tamo došlo do iskorišćavanja i nasilja nad starosedelcima? Da, došlo je, nažalost. Ali, da li je to bila posledica misionarskog dela? Vidite, istorija nam govori da se misionarski pokret često povezivao sa ekonomskom politikom kolonijalnih sila poznatom kao *merkantilizam*”.

“Da li biste definisali šta to znači?”

“Merkantilizam je predstavljao verovanje da će zemlja koja ima najviše zlata biti i najmoćnija. Smatralo se da političku ravnotežu sila u Evropi delom određuje to koja će zemlja uspešno da istraži Latinsku Ameriku i druga mesta. Kao rezultat toga, merkantilističke pobude su se, nažalost, pomešale sa misionarskim poduhvatima. Zaista je tačno da su Španci činili užasne stvari u Latinskoj Americi, ali su većinu tih stvari podstrekavali avanturisti i merkantilistički nastrojani ljudi dok su mnogi misionari činili stvari dostojne hvale”.

Vudbridž je otvorio knjigu koja je bila u blizini. “Istoričar Entoni Grefton sa Prinston univerziteta govori o dragocenim stvarima koje su uradili misionari”, kazao je i pročitao citat iz knjige “Novi svetovi, drevni tekst”:

“Katolička crkva je insistirala na tome da su i Indijanci ljudi i došao je veliki broj misionara – a naročito idealističkih siromašnih fratara rešenih da privedu Hristu ono što su smatrali jednostavnim, neiskvarenim narodom Novoga sveta. Oni su izgradili crkve i verske zajednice”.²²

“Grafton ne prihvata misioniranje”, nastavio je Vudbridž, “ali pažljivo proučava misionarski pokret i priznaje da postoji mnogo toga

dobrog što su misionari uradili. Nažalost, o misionarima se kao o grupi raspravlja kao o merkantilističkim agentima, i zato ih često krive za neke užasne stvari koje su Španci uradili u Latinskoj Americi.

Kao što sam ranije rekao, u 16. veku se u Španiji raspravljalo o tome da li je ono što se događa u Latinskoj Americi u skladu sa hrišćanskim načelima. Bilo je onih koji su žestoko branili Indijance i koji su insistirali da ih ne treba iskorišćavati. Jedna od ključnih ličnosti, Bartolome de las Kasas, podstrek za svoj reformišući stav našao je nakon što je pročitao deo u apokrifnoj Knjizi Sirahovoj u rimokatoličkoj Bibliji, gde piše: 'Oskudna hrana život je siromaha, i ko je otima - pravi je krvnik'.²³ Kada je ovo pročitao, on i drugi katolici su se suprotstavili lošim stvarima koje su se događale u Latinskoj Americi".

Njegove opaske su me podsetile na kip pored zgrade Ujedinjenih nacija u Njujorku koji sam video mnogo godina ranije. Sada mi je bila jasna pozadina: Frančesko de Vitorija, osnivač međunarodnog prava, bio je jedan od teologa koji je zastupao puno dostojanstvo Indijanaca i koji se na španskom dvoru neustrašivo suprotstavljao njihovom iskorišćavanju.

"Dakle, iako je stvarno tačno da je ponekad 'hrišćanska civilizacija' radila neke od stvari koje ste ranije izneli, postoje i hiljade milosrdnih dela koje služe na slavu Bogu. O Katoličkoj crkvi postoje impresivni podaci o brizi za siromašne tokom srednjeg veka. U Kaliforniji su se njihove misije duž čitave obale brinule o ljudima. Kada čitate dnevnik brojni protestantskih misionara koji su išli u druge zemlje, veoma je teško doći do zaključka da su oni samosvesno odlučivali da potlače ili unište sve aspekte starosedelačkih društava".

Iako mi je Vudbridžov odgovor davao određen kontekst, hteo sam da ga nateram da mi dâ još ličniji odgovor. "U vašoj porodici je bilo misionara", kazao sam. "Kakva su bila njihova iskustva?"

"Eto na primer ja sam pročitao dnevnik svoga dede, koji je bio među prvim misionarima u Kini. Svakako nisam stekao utisak da je radio ono što ste ranije rekli. Naprotiv, imao je vatrenu želju da kineski narod pozna Hrista, i vrlo se brinuo zbog siromaštva kineskog naroda i zbog nekih njihovih običaja koji su bili veoma štetni po dostojanstvo ljudi. On je poštovao aspekte njihove kulture i povremeno bi nosio perčin da bi ga oni prihvatili.

Treba istaći i to da oni koji kritikuju misionarski rad ponekad imaju gotovo rusooovski idealizam da su starosedeooci uvek bili srećni i živeli savršeno i da u njihovoj kulturi uopšte nije bilo demonskog i negativnog spiritizma. Ali, kada čitate priče o ljudima koji odlaze u određene oblasti, vidite da su neki od ovih urođenika bili u užasnoj fizičkoj i duhovnoj situaciji i da su im misionari veoma pomogli.

Takođe sam čitao pisma koje je pisala moja majka, koja je radila kao misionar u Africi dok se još nije udala. Vozila bi motocikl duboko u džuglu i išla od sela do sela. Radila je u jednoj koloniji gubavaca i starala se za bolesne. Želela je da im pokaže Hristovu ljubav, da im služi i da vidi njihovo isceljenje. Služila je čak uprkos velikom riziku da oboli od malarije i uprkos drugim opasnostima skopčanim sa životom u džungli.

Znači, jeste, ponekad može doći do transformacije kulture, ali je često ta transformacija donela neko dobro. Kada bi domoroci postajali hrišćani, doživljavali bi Hristovu ljubav i radost. I to je nešto predivno. Loše stvari se događaju kada se u misli ljudi koji nastoje da promene drugu kulturu uvuku drugi motivi, kao što su želja za materijalnom dobiti ili izopačeni stavovi o rasnoj superiornosti".

"Možda", razmišljao sam, "neki kritičari misionara ne vide nikakvu vrednost u hrišćanskoj poruci i samim tim nikakvu korist ni za ljude koji postanu Isusovi sledbenici".

"Upravo to!" izjavio je on. "Često je upravo to pretpostavka koja leži u osnovi svega. Ali ako čovek ima pretpostavku da je jevanđelje sila Božja na spasenje, onda je dobit za razne kulture u svetu koje čuju jevanđelje neprocenjiva.

Imam jednog kolegu koji je vodeći teolog u Africi. On mora da vodi bitku protiv knjiga u kojima piše da je hrišćanstvo zapadna imperijalistička ideologija koja je sebi zadala za cilj da uništi afričke religije. Njegova perspektiva je prilično drugačija. On vidi šta je to predivno u čemu je hrišćanstvo dalo svoj doprinos afričkim zajednicama. Ono je donelo nadu, donelo je iskupljenje za grehe i nebrojeni Afrikanci su vrlo zahvalni zbog Jevanđelja. U isto vreme, on ne poriče da donosioci hrišćanske poruke ponekad nisu živeli u skladu sa Hristovim učenjima u svom odnosu prema Afrikancima".

Peti greh: antisemitizam

Jedna od najružnijih ljaga u istoriji hrišćanstva je antisemitizam – svakako velika ironija, pošto je sam Isus bio Jevrejin i tvrdio da je On dugo čekani Mesija Izraela i celog sveta. Njegovi učenici su bili Jevreji, a Jevreji su napisali i skoro celi Novi zavet, s izuzetkom Dela apostolskih i trećeg Jevanđelja, koje je napisao lekar Luka.

1998. godine se Katolička crkva izvinila za "greške i debakl" nekih katolika što nisu pomogli Jevrejima za vreme nacističkog holokausta, dok je kardinal Džon O'Konor iz Njujorka izrazio "najveću žalost" zbog antisemitizma u crkvama tokom mnogih godina, rekavši: "Mi najiskrenije želimo da započnemo novu eru".²⁴

Vudbridž je spremno priznao da je, nažalost, antisemitizam ukaljao istoriju hrišćanstva. Ključno pitanje je zašto se to uopšte dogodilo.

“Jedan od faktora je bio ovaj: većina Jevreja nisu smatrali da je Isus Mesija. To što su Jevreji odbili da ga prihvate često ih je u glava-ma nekih hrišćana pretvaralo u Hristove neprijatelje”, kazao je. “Tome dodajte još i da su Jevreji smatrani odgovornim za Hristovo raspeće i dobijate dve jake komponente ‘hrišćanskog’ antisemitizma”.

To mi nije bilo dovoljno. “Ali mora da ima i više od toga”, insistirao sam.

“Da, verujem da ima i više”, kazao je on. “Heiko Oberman, istaknuti historičar sa Univerziteta u Arizoni, pokušao je da ustanovi brojne druge faktore. Primera radi, kad stignete do srednjeg veka i do reformacije, postojalo je obilje netačnih glasina o Jevrejima koje su dolivale još više ulja na vatru antisemitizma”.

“Kakvih glasina?”

“Da su učestvovali u bacanju otrova u bunare za vreme ‘Crne smrti’ 1348. godine, da su skrnavili hrišćanske svetinje kad god su mogli, da su u tajnosti prinosisi život na žrtvu, da su falsifikovali hrišćansku Bibliju i tako dalje. Imajte pak na umu da te optužbe nisu bile tačne. Međutim, ipak su potpaljivale osećaj mržnje i ogorčenosti”.

Međutim, to kao da nije zadovoljilo Vudbridža. Gledao je u stranu kao da traži drugo objašnjenje, da bi mi se napokon okrenuo očigledno frustriran.

“Meni se čini da ovo ne rešava taj problem u potpunosti”, kazao je. “Pomislili biste – ili, bolje rečeno, *ponadali* biste se – da su hrišćani u srednjem veku i potom dalje do Martina Lutera shvatili da im Isusova učenja apsolutno zabranjuju da rade i govore neke stvari koje su se govorile i radile u Njegovo ime”.

“Spomenuli ste Lutera”, kazao sam. “Njegov lični antisemitizam je dobro poznat. Odakle je to došlo?”

“Očigledno da je čuo za neke od glasina o Jevrejima. Međutim, u ranom periodu svoga života on je po svoj prilici bio filosemita – čovek koji voli Jevreje – i zbog ove ljubavi on se nadao da će doći do masovnog preobraćivanja u kome bi oni prihvatili Isusa kao svoga Mesiju. Pošto oni to nisu učinili, a još i budući da je Luter u poznom dobu svog života postajao sve više razdražljiv, on je rekao neke veoma ružne stvari o njima”.

Njegov odgovor me je zbunio. “Ja sam imao utisak da je njegov antisemitizam bio boljka koja ga je mučila čitavog života”, kazao sam.

“Neki stručnjaci smatraju da postoji kontinuitet u njegovom odnosu prema jevrejskom narodu tokom čitavog njegovog života, ali bih ja rekao da Luterove najžešće neprijateljske izjave dolaze pred kraj života. Možda ih je i iskazao budući duboko frustriran zato što oni nisu prišli Hristu.

I pored svega ovoga, ipak su neke od njegovih izjava toliko grozne da je sasvim razumljivo to što ih se luteranci odriču i što ih svi hrišćani u potpunosti odbacuju. Hrišćani naprosto ne mogu biti antisemite. To bi trebalo da bude nezamislivo za svakog Isusovog sledbenika.

Što se tiče druge strane medalje, u današnje vreme, mnogi hrišćani su često bili među najvećim prijateljima Izraela. I opšti stav koji vidim u mnogim crkvama prema jevrejskom narodu danas je stav poštovanja”.

“Šta biste vi rekli Jevrejima koji bi vam kazao da za njega hrišćanstvo nikad ne bi došlo u obzir upravo zbog njegove antisemitske istorije?”

Vudbridž je blago klimnuo glavom. “Imao sam već sličnu situaciju”, kazao je sa tugom u glasu. “Predavao sam na jednom sekularnom univerzitetu i jedna mlada studentkinja Jevrejka mi je kazala: ‘Hoću da napišem rad o Luteru. Baka mi je rekla da je mrzeo Jevreje. Je li to tačno?’ Ja sam kazao: ‘Verovatno jeste, ali vi svakako uradite rad’. Istraživanje koje je napravila dovelo me je do suza. Pronašla je stvari koje je Luter rekao, a za koje čak nisam ni znao; *toliko* su strašne”.

“Šta možete reći nekom poput nje?”

“Da mi je veoma, veoma žao za to što je rekao Luter; te stvari su u apsolutnom raskoraku sa Hristovim učenjima, i to je jedan od problema sa kojim se mi, kao hrišćani, suočavamo – mi ne živimo uvek u skladu sa Isusovim idealima. I ja bih rekao: ‘Shvatam koliko je to teško, ali se nadam da ćete razmišljati o onome što je Isus govorio i radio i da ćete hrišćanstvo razumeti na osnovu onoga što ono zaista uči.’”

Vudbridž je pokušao da razradi temu, ali očigledno nije mogao da se seti bilo čega drugog što bi dodao i što bi bilo od pomoći. “Bojim se da ne zvuči previše elegantno”, priznao je. “Ali bih to rekao iz sveg srca”.

“Neki Jevreji veruju da je Hitler bio hrišćanin”, započeo sam, ali me je Vudbridž prekinuo.

“O da, to je apsolutno tačno”, kazao je. “To je opet razlog zašto moramo da napravimo razliku između tradicionalnog i autentičnog hrišćanstva. Za vreme uspona nacionalsocijalista, Hitler je pokušavao da se zaogrne hrišćanstvom i Martinom Luterom. Bila je to mudra ideološka taktika. Međutim, hrišćanski kritičari kao što su Karl Bart i drugi, nisu nijednog trenutka prihvatili da Hitler predstavlja ortodoksno hrišćanstvo.

Daću vam još jednu ilustraciju iz istorije. Mnogi Jevreji su 1665. i 1666. godine poverovali da je jedan čovek bio Mesija. Ali se onda on

preobratio u islam, i to je uništilo nadanja mnogih Jevreja. Ako bih ja danas pitao nekog jevrejskog historičara: 'Da li biste tog čoveka smatrali za Mesiju?' On bi rekao: 'Naravno da ne, jer on je bio prevarant'.

Dakle, na sličan način bismo i mi hrišćani rekli da Hitler nije bio nikakav hrišćanski mesija. Ljudi često tvrde stvari koje nisu tačne. On je bio prevarant, loš čovek, koji nije mogao da bude autentični hrišćanin, a još manje predstavnik prave hrišćanske nauke”.

PORTRET HRIŠĆANSTVA

Mogli smo i da nastavimo sa diskusijom drugih istorijskih mrlja hrišćanstva, uključujući i nasilje nad ženama, koje se dešavalo uprkos Isusovom netipičnom stavu prema njima, kao i način na koji su mnogi ljudi na jugu SAD nekada citirali Bibliju u uvrnutom nastojanju da opravdaju rasizam i ropstvo. Ali sam već proveo dosta vremena u ispitivanju Vudbridža. On je, ne pokušavajući da odbrani neodbranljivo, nastojao da pruži kontekst i objašnjenje. Da bismo utvrdili da li su ove epizode u hrišćanstvu bile izuzetak ili pravilo, bio je trenutak da istražimo i drugu stranu hrišćanske istorije.

“Imajući u vidu sve o čemu smo razgovarali”, kazao sam, “koji bi bio zaključak? Da li je svet bolje ili gore mesto zahvaljujući hrišćanstvu?”

Vudbridž se potpuno uspravio na svojoj stolici. “Bolje mesto”, insistirao je. “Nema sumnje u to. Ovo su bili primeri iz istorije dostojni žaljenja, koje ne treba gurati pod tepih. Treba da se izvinimo za njih i uložimo trud da se ne ponove. Međutim, u isto vreme je najveći deo hrišćanske istorije bio veoma blagotvoran za svet”.

“Rekao bih da je u razgovoru o gresima hrišćanstva lako zaboraviti ulogu ateizma u kršenju ljudskih prava”, primetio sam. Izvadio sam knjigu i pročitao Vudbridžu nekoliko opaski istaknutog hrišćanina Luisa Palaua:

“Seizmički potres sveopšteg ateizma izazvao je velike talase širom Evrope i još dalje, budući direktno odgovoran za ubistva i masakr preko sto miliona ljudi i to samo u veku koji je za nama. Čovečanstvo je platilo stravičnu cenu za grozne eksperimente u sklopu svesnog antiteizma koji su sproveli Lenjin, Hitler, Staljin, Mao Ce Tung i drugi – a na svakog od njih su veliki uticaj imali spisi promotera ateizma ... Sada kada smo videli kako izgleda kad ateizam napreduje... jasnije je nego ikad... da smo bez Boga izgubljeni”.²⁵

“Slažem se da smo bez Boga izgubljeni”, odgovorio je Vudbridž. “To ne znači da ateista nikad ne bi mogao dobro da vlada, jer sa hrišćanske tačke gledišta, i ateista ima korist od Božje opšte blagodati. Ali pošto u ateizmu ne postoji okvir za donošenje moralnih odlu-

ka, lako je videti zašto je svet doživeo užase ovih režima. Tamo gde ne postoji apsolutni moralni standard, često pobedi sirova snaga”.

“Šta biste rekli, koji su pozitivni načini na koje je hrišćanstvo dalo doprinos civilizaciji?”

Vudbridž se udubio u misli. Razmišljao je o mom pitanju nekoliko trenutaka, a potom odgovorio tonom čija iskrenost, divljenje i entuzijazam su odražavali ljubav koju duboko oseća prema crkvi.

“Ja vidim uticaj hrišćanstva kao sjajnu sliku sa mnogim prizorima, i svaki od njih je prikazan svetlim, blistavim i prelepim bojama”, kazao je. “Bez hrišćanstva, tu bi bilo strašno puno sivih nijansi i samo nekoliko tu i tamo rasutih i nepovezanih linija koje bi mu davale nekakav smisao. Ali hrišćanstvo u tu sliku unosi toliko puno smisla, nade i lepote i bogatstva”.

Taj prizor me je zaintrigirao i pitao sam ga: “Šta bi onda bilo na samoj slici?”

“Prikaz u samoj sredini bi predstavljao priču o Isusu Hristu i Njegovom otkupljenju naših grehova. On je konačno, jednom za svagda, razrešio problem naše krivice, naše usamljenosti i našeg otuđenja od Boga. On je preko svoje iskupiteljske smrti i vaskrsenja otvorio nebo za svakoga ko ga sledi. To je najveći doprinos koje je hrišćanstvo ikada moglo da da. On se sumira u Jevanđelju po Jovanu 3,16: 'Jer Bog toliko ljubi svet, da je i Sina svoga jedinorođenoga dao, da ni jedan koji u Njega veruje ne propadne, nego da ima život večni'.

Hrišćanstvo nam takođe pruža otkrivenje smisla života i postojanje univerzalnog morala. Bez tog otkrivenja, veoma je teško imati bilo kakav osećaj za smisao života. Završili biste kao Alber Kami, koji je u prvom pasusu 'Mita o Sizifu' kazao: 'Zašto ja ili bilo ko drugi ne bi počinio samoubistvo?' A hrišćanstvo objašnjava zašto ne. Ono nam daje referentni okvir za život, za pridržavanje moralnog puta, za odnos sa Bogom i drugim ljudima na zdrav i izuzetno smislen način.

Potezi četkom na ovoj slici bi prikazali scene koje otkrivaju ogroman humanitaran podstrek čija je inspiracija u Hristovom životu i učenju. I katolici i pravoslavci i protestanti su veoma angažovani u pomaganju siromašnima, ubogima i odbačenima. Oni su voljni da rade protiv ličnih interesa da bi služili drugima. Izgubiti sve to – sve misionarsko delo, sve bolnice, sva prihvatilišta za beskućnike, sve programe rehabilitacije, sva sirotišta, sve organizacije za pomoć, svo nesebično hranjenje gladnih i odevanje siromašnih i ohrabivanje bolesnih – bio bi stravičan udarac za svet.

Pored toga, uticaj hrišćanske misli ovoj slici dodaje druge scene i daje joj osenčenje, nijanse i dubinu. Hrišćani su svoj um dali Bogu i ako bi se izbrisao njihov književni, muzički, graditeljski, naučni i umetnički doprinos, svet bi postao mnogo dosadniji i površniji. Pomislite

na sve velike obrazovne institucije koje su izgradili hrišćani, poput Harvarda, Jejlja i Prinštona, koji su ispočetka bili zamišljeni i izgrađeni da bi se širilo Jevanđelje.

Konačno, tu je i sila Božjeg duha koja svemu daje lepu boju. Možete li da zamislite na šta bi svet ličio kada bi se oduzeo Božji duh? Pomislite samo na vaš lični horor! Dovoljno je loše i kako stvari sada stoje, a još kada ne bi bilo Božjeg duha i Njegove moći da obuzdava stvari, onda bi ona strašna strana života postala još upečatljivija nego što je sada”.

“Kada posmatrate ovu sliku istorije”, pitao sam ga, “da li vidite da pozitivna strana hrišćanstva nadjačava negativne slučajeve o kojima smo razgovarali?”

“Da, vidim”, kazao je ne oklevajući. “Duša me boli zbog trenutaka u kojima mi, kao hrišćani, nismo živeli po Isusovim učenjima i što smo time stvorili drugima prepreku na putu ka religiji. Ali sam ipak toliko zahvalan zbog anonimnih ljudi i žena koji su vekovima ponizno i hrabro održali veru, koji su neznano služili drugima, koji su davali svoje živote da bi pomagali drugima, koji su nam ostavili jedan mnogo bolji svet i koji su se borili da urade ispravnu stvar uprkos izuzetno velikom pritisku da urade suprotno”.

“Kada razmišljam o istoriji hrišćanstva”, zaključio je, “oni su prvi koji mi padnu na pamet. Oni su heroji koje previše često zaboravljamo”.

Zastao je. Potom im je, uz čežnjiv osmeh, odao najveću moguću poštu: “Oni predstavljaju ono što je bila Isusova vizija”.

DAROVİ HRIŠĆANSTVA

Vudbridžove neostrašćene reči su mi još uvek odzvanjale u glavi kada sam se vratio kući, iscrpljen nakon dugačkog dana. Zaseo sam u svoju omiljenu fotelju i uzeo da malo prelistam neki časopis. U njemu sam, sasvim slučajno, naišao na jedan članak u kome je nekoliko stručnjaka, na samom kraju 20. veka, pisalo i spekulisalo gde bi civilizacija bila bez hrišćanstva. Njihova razmišljanja su se nastavljala baš tamo gde je Vudbridž zastao.²⁶

Majkl Novak je uzdizao hrišćanski dar dostojanstva. “I Aristotel i Platon su smatrali da su većina ljudi po prirodi robovi i podobni samo za ropstvo”, napisao je. “Većina i nema prirodu dostojnu slobode. Grci su se vladali 'dostojanstveno' samo prema malom broju ljudi, umesto prema svakome. Nasuprot njima, hrišćanstvo je insistiralo na tome da Tvorac voli svakog čoveka ponaosob, da ga je stvorio po svom liku i odredio ga za večno prijateljstvo i zajedništvo sa sobom”.

On je ukazao na civilizacijske tekovine slobode, savesti i istine koje se mogu pripisati hrišćanstvu. “Bez hrišćanskih temelja postav-

ljenih u razvijenom srednjem veku, a potom ponovo i u 16. veku, naš sveukupni ekonomski i politički život bio bi ne samo daleko siromašniji”, kako je tvrdio, “nego i daleko brutalniji”.

Dejvid N. Livingston, profesor u školi geonauka na Kraljevskom univerzitetu u Belfastu u Severnoj Irskoj, istakao je hrišćanski doprinos nauci. “Ideja da su hrišćanstvo i nauka stalno bili u zavadi predstavlja ogromno izvrtnje istorijskih činjenica”, napisao je. “I zaista, Robert Bojl, veliki engleski proučavalac hemije, verovao je da naučnici više od bilo koga drugog slave Boga u obavljanju svoje delatnosti, jer je njima dato da ispituju Božju tvorevinu”.

On je istakao da su ljudi iz perioda reformacije “verovali da se Bog ljudima otkriva na dva načina – putem Biblije i preko prirode. To im je omogućilo da se angažuju na naučnom istraživanju prirode”. Rezultat toga je bio sveobuhvatan doprinos naučnika koji su podstrek imali u svojoj hrišćanskoj veri.

Dejvid Lajl Džefri, profesor engleske književnosti na Univerzitetu u Otavi, opisao je hrišćanski dar pismenosti. “Teško da se može preterati ako se kaže da je književna kultura u Evropi, većem delu Afrike i na američkom kontinentu neodvojiva od hrišćanske snage kulturnog preobražaja”, kazao je on. “U većem delu Evrope, kao i u Africi, Južnoj Americi i mnogim drugim delovima sveta, nastanak pismenosti i književnosti se suštinski, a ne slučajno, poklapa sa dolaskom hrišćanskih misionara”.

Možda je ipak najimpresivnije bilo istraživanje hrišćanskog dara poniznosti istoričara Marka Nola – malo zapaženi doprinos koji je bio naročito relevantan u svetlu mojih diskusija sa Vudbridžom oko ružne strane hrišćanske istorije. Kako je napisao Nol:

“Tokom dugačkog toka hrišćanske istorije, stvar koja najviše deprimira – baš zato što se tako često ponavlja – je to koliko redovno i tragično omanemo u hrišćanskim idealima mi, obični hrišćani. U dugom toku hrišćanske istorije, najimpresivnija stvar – budući tako veliko čudo blagodati – jeste to koliko često su religiozni ljudi, da bi slavili Hrista, radili uprkos sopstvenom ponosu života. Od svih takvih 'indikacija kontradikcije', najviše su nalik Hristu bile prilike kada su religiozni ljudi koji su jaki – zbog bogatstva, obrazovanja, političke moći, uzvišenije kulture ili boljeg mesta za život – pružali ruke prezrenim, napuštenim, ostavljenim, izgubljenim, beznačajnim ili bespomoćnim ljudima”.²⁷

Moć, kako je on rekao, pothranjuje klanjanje samom sebi kao idolu. Ona kvari ljude i skoro se nikada ne izvinja. I potom je Nol dalje prepričao nekoliko istorijskih epizoda u kojima su se moćni ljudi, u celini ili delom zbog svoje hrišćanske religije, dobrovoljno ponizili u vidu javnog pokajanja što su zloupotrebili svoju moć – a to je trajno

svedočanstvo snage Jevanđelja, svedočanstvo koje se opire utvrđenoj kulturi.

Jedna priča mi je privukla posebnu pažnju jer je govorila o nejasnom, ali prosvetljujućem događaju na kraju epizode o kojoj smo Vudbridž i ja diskutovali: suđenje vešticama u Salemu.

Jedan od sudija, istaknuti puritanac po imenu Semjuel Sjual iz Bostona, strašno se uznemirio zbog uloge koju je odigrao u tom debaklu. Njegova hrišćanska savest se konačno probudila kada je čuo kako sin izgovara poznati stih iz Biblije: "Kad biste znali šta to znači: 'Milosrđu se ja radujem, a ne žrtvama', nikad ne biste osuđivali pravednike".²⁸ Te reči su mu slomile srce.

Na crkvenoj službi 14. januara 1697. godine, dao je svom pastoru da pročita izjavu dok je skrušeni Sjual postideno stajao pred ljudima. Izjava je predstavljala Sjualovo priznanje krivice za mnogo toga što se dogodilo, rekavši da on "hoće da preuzme krivicu i sramotu za to i traži da mu ljudi oprostite, a da naročito želi njihove molitve da Bog, koji ima neograničen autoritet, oprost i sve druge grehe". Njegov ponizan čin žaljenja i pokajanja podstakao je nekoliko drugih porotnika da i oni priznaju svoje greške.

Zatvorio sam časopis i stavio ga na stočić. To je, pomislio sam, možda najdivnije hrišćansko nasleđe – spremnost moćnih ljudi da kleknu na kolena i pokaju se kada se učine nedela. Bio je to još jedan podsetnik koliku moć ima religija da trajno nabolje menja ljudske živote i istoriju čovečanstva.

Osmi prigovor

I DALJE IMAM SUMNJE, PA ZATO NE MOGU BITI RELIGIOZAN

U svojim najdubljim mislima, čak i najposvećeniji hrišćani znaju da u religiji ima nečeg nelegitimnog. Ispod njihovog ispovedanja religije nalazi se usnuli gigant sumnje... Iz mog iskustva, najbolji način da savladamo sumnju je da joj se prepustimo.

Den Barker, bivši sveštenik, sada ateista¹

Ljudi koji veruju da veruju u Boga, ali bez strasti u srcu, bez bola u duši, bez neizvesnosti, bez sumnji, pa čak ponekad i bez očajanja, veruju samo u ideju Boga, a ne i u samog Boga.

Madlen Langl, hrišćanka²

Advokat je imao nešto za mene – priču koja će, kako je rekao, zainteresovati ljude. Priču o članu bande koji je postao drugi čovek. Inspirativnu priču o bivšem uličnom teroristi koji je otkrio religiju i vratio se na pravi put. Kako je obećao, veoma će me razgaliti. Biće to dobra priča za novine.

Zakolutao sam očima. Priča mi je zvučala previše sladunjavo. Ja sam vrebao nešto što će biti ubojitije, nešto upečatljivo, nešto što bi me dovelo na naslovnu stranu vikend izdanja "Tribjuna". Nije me zanimala naivna bajka o nekom prevrtljivom beguncu koji se preobratio.

Međutim, vikend se brzo približavao, a tragovi priča za kojima sam išao vodili su me samo u ćorsokak. I tako sam neodlučno napisao advokatu priču. Ko zna, mislio sam, možda mogu da iznesem netačnu priču tog prevaranta i da sastavim članak kakav mi je trebao.

Podigao sam slušalicu i krenuo da zovem svoje policijske izvore. Da li je iko ikada čuo za ovog lika po imenu Ron Bronski? Kao što se moglo i očekivati, ljudi s kojima sam kontaktirao u Jedinici za kriminalne bande bili su dobro upoznati sa njim. On je bio žestok

momak sa asfalta, na drugom mestu po važnosti u bandi koja je operisala u jednom delu Čikaga. Kako su mi rekli, bio je opasan i agresivan. Bio je vrlo temperamentan, sklon konzumiranju droge i imao je poduži dosije o hapšenjima.

“Čovek je sociopata”, rekao mi je jedan inspektor. Drugi se namrgodio na spomen njegovog imena, a potom ga okarakterisao jednom jedinom rečju: “Smeče”.

Rekli su mi da je za njim raspisana poternica na osnovu optužbe za težak slučaj nasilja – pucao je članu protivničke bande u leđa. U svoju beležnicu sam nažvrljao reč “kukavica”.

“Nismo ga vidali u kraju već duže vreme”, rekao mi je jedan tajni policajac. “Mislimo da je pobjegao iz grada. U stvari, baš nas briga gde je sve dok nije ovde”.

Potom sam pozvao starešine nekoliko crkava u Portlandu u državi Oregon, gde mi je advokat rekao da Bronski živi u proteklih par godina. Dok je radio u jednoj metalnoj radionici, sreo je nekoliko hrišćana i navodno napustio svoj kriminalni život, oženio se svojom devojkom koja je već živela sa njim i postao posvećeni Isusov sledbenik.

“Ron je jedan od najdivnijih i najbrižnijih ljudi za koje znam”, rekao mi je njegov sveštenik. “On je potpuno posvećen Hristu. Zajedno se molimo nekoliko puta sedmično, a on uvek odlazi da poseti bolesne i da se moli sa njima, i služi se svojim iskustvom sa ulice kad propoveda problematičnoj deci”.

On je rekao da je Bronski pomiren sa Bogom, ali ne i sa društvom. “Znao je da je poternica za njim i dalje bila na snazi”, kazao je, “pa je zato uštedeo novac i otišao vozom do Čikaga da se preda”.

To mi je pobudilo radoznalost. Priznanje krivice za težak slučaj nasilja moglo bi da mu donese dvadeset godina zatvora. Odlučio sam da krenem korak dalje u svojoj potrazi i razgovaram sa Bronskim čim njegov advokat bude mogao da nam organizuje da se vidimo.

Te večeri sam sedeo za stolom u kuhinji i prebirao po glavi međusobno neusaglašene portrete Bronskog koje sam dobio od policije i od sveštenika. “Na površini to zvuči kao čudesna promena”, prokomentarisao sam suprug i dok je stajala kod šporeta i kuvala sebi čaj.

“Na površini?” pitala je.

“Da”, kazao sam. “Kad budem dublje zakopao, otkriću njegov trik”.

Sela je na stolicu meni preko puta i srknula čaj iz šolje. “Policija ga nije jurila, ali im se on svakako predao. Šta bi moglo da ga motiviše da to uradi?”

“Upravo to ću i saznati”, kazao sam. “Verovatno se pravi da se promenio da bi dobio lakšu presudu. Ili možda njegov advokat pokušava da napravi nekakav dogovor sa tužiocem. Ili pak zna da su svi svedoci umrli i da ga ni ne mogu osuditi. Ili se nada da će steći pozitivan publicitet i uticati na sudiju. Ili možda priprema odbranu sa argumentom da nije bio pri čistoj svesti...”

I tako sam nabrajao sve bizarnije pretpostavke i nagađanja o stvarnom razlogu njegove predaje. Razmišljao sam o svakoj neverovatnoj mogućnosti – osim o mogućnosti da se njegov život stvarno promenio i da je odlučio da uradi pravu stvar i suoči se sa posledicama svog zločina.

Na kraju je moja supruga digla ruku. “E hej, stani”, kazala je. “To su prilično bizarne teorije”. Spustila je šolju i pogledala me u oči. “Kaži mi jednu stvar”, kazala je sa oštrinom u glasu. “Da li ti to pokušavaš da pronadeš rupe u njegovoj priči zato što stvarno misliš da je on prevarant? Ili iznosiš prigovore zato što ne želiš da njegova priča bude istinita?”

Zauzeo sam odbramben stav. “Ej”, uzvratilo sam udarac, “moj je posao da budem skeptičan!”

Ali me je ipak pogodila u živac. Iskreno rečeno, nisam želeo da verujem da hrišćanstvo može radikalno da promeni nečiju ličnost i vrednosti. Bilo je mnogo lakše iznositi sumnje i smišljati kojekakve prigovore nego razmišljati o mogućnosti da Bog zapravo može da započne revolucionaran preokret jednog tako izopačenog i degenerisanog života.

PRODOR KROZ DIMNU ZAVESU

Kako se ispostavilo, Ron Bronski je preživio moje cinične pokušaje da natakmem njegovu priču na ražanj. Policijski detektivi, dobri poznavaoци prilika na ulici, bili su apsolutno ubeđeni da su promene u njegovom životu autentične. Isto je bilo i sa tužiocem. Nakon što je čuo dokaze, složio se i sudija, i umesto da ga osudi na zatvorsku kaznu, pustio ga je na uslovnu slobodu. “Idite kući i budite sa svojom porodicom”, kazao je iznenađenom i zahvalnom Bronskom.

Danas, posle više od dvadeset godina, Bronski i dalje propoveda deci sa ulice u zapuštenim delovima Portlenda – i ostao je moj blizak prijatelj.³

Moj prvobitni stav prema Bronskom je podsećao na sumnje koje sam iznosio kao duhovni skeptik. Ispočetka sam imao iskrene i smislene prigovore na biblijsku religiju. Međutim, tokom vremena, nakon što sam počeo da nalazim adekvatne odgovore na ta pitanja, počeo sam da iznosim nova i sve marginalnija pitanja.

Onda sam se jednoga dana setio ženinih komentara o Ronu Bronskom i zamislio sam da bi mogla da me ponovo sučeli sličnim rečima: “Li, da li ti to pokušavaš da pronađeš rupe u hrišćanstvu zato što stvarno misliš da je ono iluzorno – ili pak možda iznosiš prigovore zato što *ne želiš* da ono bude istina?”

To me je bolelo. Priznajem, imao sam puno motiva da pronađem greške u hrišćanstvu dok sam bio ateista. Znao sam da je moj način života sa puno alkohola, nemorala i narcisoidnosti morao da se menja ako bih ikada postao Isusov sledbenik, i nisam baš bio siguran da sam toga hteo da se odreknem. Na kraju krajeva, to je bilo sve što sam znao. Samim tim, umesto da pokušam da nađem istinu, ja sam pokušavao da je pobijam izmišljenim sumnjama i prigovorima.

I ne mislim da sam sâm u tome. Mnogi duhovni tragaoci imaju legitimna pitanja u vezi sa hrišćanstvom i treba da nađu odgovore koji će im zadovoljiti dušu i srce. Pa ipak mislim da neki tragaoci dođu do trenutka kada nesvesno prave dimnu zavesu kako bi zamaskirali svoje duboko usađene motive za odbacivanje religije.

Isto važi i za hrišćane koji postanu plen sumnji u svoja verovanja. Vrlo često oni doživljavaju nastup sumnjičavosti oko nekog aspekta svoje religije; u drugim pak situacijama sumnje koje iskazuju mogu zapravo biti suptilan odbrambeni mehanizam. Možda misle da su zapeli oko nekog prigovora na određeni aspekt hrišćanstva, dok zapravo samo traže neki izgovor – *ma kakav* izgovor – da ne počnu ozbiljnije da shvataju Isusa Hrista.

Za mnoge hrišćane sama sumnja bilo kog tipa može biti zatrašujuća stvar. Oni se pitaju da li ih njihova pitanja diskvalifikuju kao Hristove sledbenike. Osećaju se nesigurno zato što ne znaju da li je dozvoljeno izraziti sumnju u Boga, Isusa ili Bibliju. I tako oni zadrže svoja pitanja za sebe – a iznutra, budući bez odgovora, ta pitanja rastu, gnoje se i razvijaju sve dok im naposletku ne uguše veru.

“Nije sramota to što ljudi sumnjaju”, napisao je jednom Os Ginis, “nego što se toga stide”.⁴

U isto vreme, mnogi hrišćani imaju potpuno drugačiju perspektivu. Oni veruju da sumnja nije dokaz nedostatka vere; naprotiv, smatraju da je sumnja sama suština vere. “Borba sa Bogom nije nedostatak vere”, kazao je Andre Rezner. “To *jeste* vera!”⁵

Da li duhovni tragaoci moraju da razreše svako pojedinačno pitanje pre nego što počnu da slede Isusa? Može li neko biti hrišćanin, a da i pored toga ima rezervi ili sumnji? Šta ljudi mogu da učine ako hoće da veruju u Hrista – a to je prilično slično Čarlsu Templtonu koji je izjavio da hoće kada sam pričao sa njim – ali osećaju da su im se pitanja o hrišćanstvu isprečila na putu? Postoji li neki proces razrešavanja sumnji kada se pojave? I ima li nade za one čija melan-

holična ličnost kao da ih neumitno vuče ka neizvesnosti oko religijskih stvari?

Stručnjaci se godinama bore sa ovim pitanjima, ali ja nisam hteo da pričam sa nekim profesorom čije je interesovanje za sumnju bilo samo obezličeno i akademsko. Hteo sam da dobijem odgovore od nekoga ko je lično upoznao konfuziju, krivicu i izluđujuću dvosmislenost neizvesnosti – i to me je primamilo da odem u Dalas i intervjuišem jednog hrišćanskog teologa čiji put kroz veru ga uvek iznova vodi na vijugave zaobilaznice kroz dolinu senki sumnje.

OSMI INTERVJU: DR LIN ANDERSON

Izvan svoje starinske kuće iz 1929. godine, pune starih pisanih mašina, neobičnih starinskih telefona i drugih antikviteta iz tog doba, Lin Anderson radi u kancelariji ušuškanj iznad garaže. Njegov radni prostor odaje utisak staromodnosti, sa starim umetničkim predmetima, drvenim policama za knjige od poda do plafona, kao i fotografijom kućice u kojoj se rodio u kanadskoj pokrajini Saskačevan pre 63 godine. Na imanju gde je odrastao nije bilo struje, nego samo jedan omiljeni radio na baterije koji je održavao vezu porodice sa spoljašnjim svetom.

Anderson poseduje ležeran kaubojski šarm koji skriva njegov duboki intelekt i impresivne uspehe. Magistrirao je na školi “Harding Graduate School of Religion”, a doktorirao je teologiju na Univerzitetu u Ebilinu u Teksasu, gde je vanredni profesor preko dve decenije. Anderson je trideset godina bio stariji pastor po crkvama u Kanadi i SAD, a propovedaonicu je napustio 1996. i osnovao “Hope Network Ministries”, putem kojeg obučava, pomaže i osposobljava crkvene starešine.

Napisao je brojne knjige, između ostalih “Kako ploviti uz vetrove promene” (*Navigating the Winds of Change*), “Nebo se spustilo” (*Heaven Came Down*), “U potrazi za čudom” (*In Search of Wonder*), “Pastirova pesma” (*The Shepherd’s Song*) i “Mirišu mi na ovce” (*They Smell Like Sheep*).

Međutim, knjiga koja je naročito privukla moju pažnju nosila je provokativan naslov: “Ako stvarno verujem, otkud mi onda ove sumnje?” (*If I Really Believe, Why Do I Have These Doubts?*). Upravo je ova otvoreno i vispreno pisana knjiga otkrila Andersonove stalne lične borbe sa nesigurnošću.

Malo smo popričali i upoznali se, a onda smo Anderson i ja seli na stolice sa naslonom za jednostavan drven sto iznad koga je na tavanici bio ventilator koji nas je blago milovao svežim vazduhom. Anderson ima snažnu konstituciju, sa crvenkastom kosom, rumenom bojom kože i zlatnim naočarima.

Veoma je ekspresivan dok govori i ponekad se služi rukama da bi objasnio ili bolje istakao neku stvar. Njegov glas, pun neizbrušene iskrenosti i poštenja, ponekad se pretvori u šapat, kao da ima da mi poveri neku tajnu za koju ga je stid.

Istražujući poreklo njegove hronične nesigurnosti, već svojim uvodnim pitanjima vratio sam Andersona na doživljaje iz detinjstva u zapadnoj Kanadi. Čini mi se da bi se mnogi koji se bore sa sumnjom mogli pronaći u njegovoj priči.

KORENI SUMNJE

Anderson je bio sin posvećenih hrišćana koji su bili deo male, ali čvrsto povezane crkve u oblasti u kojoj je bilo veoma malo hrišćana. Rekao mi je da svoj identitet i osećaj vrednosti izvodi iz svoje porodične i crkvene zajednice, ali da su se uprkos tome njegove sumnje u hrišćanstvo rano pojavile.

“Čak i kao malo dete ja sam bio melanholična, kontemplativna ličnost”, započeo je. “Dugo bih ostajao zamišljen nad nečim. Uvek sam gledao šta se krije ispod samih stvari, nikad nisam ništa uzimao zdravo za gotovo, uvek sam postavljao pitanja, uvek ispitivao stvari za jedan nivo dublje. Nikada nisam u potpunosti mogao da se udaljim od toga”.

Nasmešio sam se. I mene su često optuživali da mnogo pitam. “Kada ste postali hrišćanin?” upitao sam.

“Postao sam religiozan na jednom letnjem kampu kada sam imao 11 godina, ali sam se posle toga osećao nečisto. Trebalo je da posvetim svoj život Isusu, ali nisam čak bio ni siguran da Isus postoji. Imao sam varljiv osećaj”.

“Da li ste bilo kome govorili o svojim osećanjima?”

“Razgovarao sam sa jednim sveštenikom, ali on kao da to nije shvatao”, kazao je. “I ja sam nekako naprosto progutao celu stvar. Ali sam se, naravno, i dalje molio za razne stvari. Sećam se kako sam se molio i molio da dobijem bicikl i nikada ga nisam dobio. Zato sam se osećao kao da Bog nije povezan sa mnom. Pomislio sam: 'Da se spustim ja na zemlju! Kada se molim, gore ne postoji ništa osim plavog neba'.”

Pitao sam ga da li je osećao samo sumnju ili su dolazili periodi kada mu je vera cvetala.

“Ponekad bih stvarno osećao Božje prisustvo”, kazao mi je. “Vraćao bih se kući iz škole u sumrak za vreme mećave, pevao pesme Bogu i osećao kao da sam u Božjim rukama. Ali veći deo vremena nisam verovao u Njega – barem ne onako kako su verovala moja braća i sestre u crkvi”.

“Da li ste se bojali da bi oni to mogli da saznaju?”

“Potpuno, jer sam imao ogromnu potrebu da me vole i prihvate i da imam svoj status u toj zajednici vernika. Bojao sam se da ne pomisle da sam loš čovek, da se ne naljute, da ne pomisle da su moji roditelji duhovno propali. Bojao sam se da mi se roditelji ne razočaraju ili obrukaju”.

Roditelji, očigledno, mogu da odigraju značajnu ulogu u formiranju detetovog gledanja na Boga. Jedna studija je zapravo i pokazala da su većina najpoznatijih ateista u istoriji – između ostalih i Bertran Rasel, Žan Pol Sartr, Fridrih Niče, Alber Kami, Sigmund Frojd, Medlin Mari O'Her i Karl Marks – imali problematičan odnos sa ocem ili im je otac rano umro ili ih ostavio dok su bili mali, što im je stvorilo teškoće da poveruju da postoji nebeski Otac.⁶ Zato sam odlučio da ispitam tu situaciju kod Andersona.

“Recite mi nešto o svojim roditeljima”, kazao sam pomalo neodlučno, u nadi da nisam otišao previše u lične sfere.

Anderson je skinuo naočare i spustio ih na Bibliju koja je stajala otvorena ispred njega. “U retrospektivi”, kazao je, “rekao bih da su neke od mojih sumnji možda potekle od načina kako me je majka vaspitavala. Volela me je više od svog života, ali nije našla načina da i iskaže ta osećanja. Njen način da od vas napravi bolju osobu bio je da vam pokaže gde ste pogrešili. Učili su je da majke ne treba da pokazuju svoja osećanja prema sinovima jer bi to od njih moglo da napravi homoseksualce, kao i da ne treba da hvalite ljude jer bi tako mogli da se uobrase”.

“Da li je to uticalo na formiranje vašeg pogleda na Boga?”

“Kao što znate, ljudi često definišu Boga kao sliku roditelja. I za to postoji dobar razlog – Biblija ga naziva ocem, pa čak ponekad i majkom. Otud je deo te distance koji sam osećao prema Bogu možda zapravo bila distanca koju sam osećao prema majci. S druge strane, otac mi je bio otvoren, srdačan i energičan čovek, ali mislim da postoji nešto u našoj paloj ljudskoj prirodi što čuje loše vesti u dobrim vestima”.

“Znači, koja je onda osnovna religijska poruka koju ste primili u svojim ranim godinama?” upitao sam ga.

“Ona je glasila: 'Ako se ne uklopiš u ovaj standard, izgubio si spasenje – ali niko ne može da se uklopi u taj standard, a naročito ne ti'. Kao posledica toga, što bih se više približavao Bogu – kada bih počeo da verujem i da se ozbiljnije povezujem sa Njim – to bih se beznadežnije osećao zato što nisam mogao da ispunim njegova očekivanja. Tada bih pomislio: 'Ovo je bolesno! Zašto da verujem u nešto što će me osuđivati ma šta ja radio? Ako Bog postoji, on sigurno ne bi mogao da bude takav. Ovo je izmislio neki monstrum'.”

“Da li ste mislili da ćete to prerasti?”

“Nadao sam se da je to dečja stvar. Međutim, na koledžu su se sumnje preselile sa emotivnog plana na intelektualni. Došao sam na pitanja u vezi sa Biblijom i pitao se otkud toliko patnje u svetu”.

Nasmešio se kada se setio jedne priče. “Sećam se kako je jednog dana neko od studenata izneo neku veliku biblijsku dilemu. Profesor nije umeo da mu dâ odgovor. Napokon je, nakon što se neko vreme namučio, rekao: ‘Kada dođemo do svih činjenica, videćemo da one potvrđuju kredibilitet Biblije’.”

Anderson se nasmejao. “Sećam se da sam mislio: ‘O, ne! I ovaj čovek se nada da je u Bibliji istina! Ali ako zagrebete ispod površine, i on se plaši isto kao i ja!’”

TIPOVI SUMNJE

Anderson sebe opisuje kao “kongenitalnog skeptika”, odnosno čoveka koji uvek postavlja pitanje: “A šta ako?” Poput advokata i računovođa, koji su naučeni da tragaju za onim što možda nije dobro, kongenitalni skeptici se kao magnet lepe za neizvesna pitanja. Oni su možda ispunjeni osećanjem strepnje ili mogu imati melanholičan tip ličnosti. Za njih, vera ne dolazi sama od sebe.

Ali to je samo jedna vrsta sumnje. Andersona sam pitao za primere drugih.

On se naslonio na naslon stolice, malo zadigao dva prednja nogara i lagano se ljuljao. “O, pa postoji mnogo različitih vrsta”, kazao je. “Neki skeptici su buntovnici, iako oni sebe možda ne smatraju takvima. Oni imaju stav: ‘Ne dam nikome da upravlja mojim životom ili da misli za mene’. Ovo može poprimiti jedan vid ponosa i arogancije. Ponekad neko mlad hoće da se pobuni protiv roditelja, a jedan način da to uradi je da se pobuni protiv Boga u koga veruje.”

Potom postoje i ljudi čije sumnje potiču iz razočarenja u Boga. Kao na primer jedna devojka sa kojom sam juče razgovarao. Bog kaže: ‘Tražite i išтите’, ali je ona tražila, a On nije dao. Zato se sada bori sa neizvesnošću. Da li je Bog to ozbiljno mislio? Da li je uopšte bio tu?

Drugi pak imaju lične ili porodične rane. Pre nekoliko sedmica sam razgovarao sa jednom ženom koja je pretrpela fizičko zlostavljanje od strane majke i oca koji su bili duboko religiozni – oni bi je terali da klekne pored kreveta i da se moli, a zatim bi je tukli. Definitivno mogu da shvatim zašto ima problem sa Bogom! Drugi budu lično povređeni ako ih recimo napusti bračni drug, posao im krene nizbrdo ili im se pak zdravlje pogorša. I onda se pitaju: ‘Ako Bog postoji, zašto se dešavaju ovakve stvari?’

Potom imamo intelektualne sumnje. Tu sam ja zapeo. Radio sam najbolje što sam mogao da i intelektualno poduprem svoju veru, ali

je bilo mnogo pametnijih ljudi od mene koji nisu verovali u Boga. Počeo sam da razmišljam: ‘Da li je vera samo za genije? Kako vera može biti toliko važna Bogu, a da morate da imate koeficijent inteligencije 197 da biste je imali?’”

Pitao sam se da li postoje neki faktori koji kod ljudi mogu da podstaknu sumnju. Andersona sam pitao: “Koje to stvari doprinose sumnji, čak i ako čovek toga nije svestan?”

“Životna doba mogu veoma uticati na same sumnje”, odgovorio je on. “Ponekad ljudi budu veliki vernici dok su na koledžu, ali kada postanu mladi roditelji sa drugom bebom i rade 60 ili 80 sati sedmično, žena im je stalno bolesna, a šef im za vratom – naprosto nemaju vremena za razmišljanje. I ja ne mislim da se vera može jačati bez određenog vremena za duhovno razmišljanje. Ako oni ne odvoje vremena za to, vera im neće jačati i uvući će se sumnja.”

Još jedan faktor može biti upoređivanje sa verom drugih ljudi. Sreo sam jednu mladu ženu koja je rekla: ‘Mrzim da idem na religijske skupove zato što čujem sve te izjave o nečemu što ja ne doživljavam. Ja verujem, proučavam Bibliju, molim se, jednako puno radim na služenju drugima kao i svako od njih, ali ne dolazim do te radosti, ne dobijam odgovor na molitve, ne dobijam veliki osećaj mira, ne osećam kao da sam u rukama Boga koji me vodi putem i koji će se brinuti za mene’. Ovakvi ljudi počnu da misle: ‘Šta je to sa Bogom kad neće da mi pruži ove stvari?’”

Zanimalo me je kako je on reagovao u ovoj prilici. “Šta ste joj rekli?” upitao sam.

“Podstakao sam je da čita Psalme, jer će to promeniti njeno gledište na to kako izgleda normalna vera. Mi volimo da se koncentrišemo na radosne psalme, međutim 60% psalama su tužni, gde ljudi vapi: ‘Bože, gde si?’ Normalnoj veri je dopušteno da ‘udara Boga u grudi’ i da se žali”.

“U našoj kulturi ima mnogo straha od posvećivanja nekoj stvari”, istakao sam. “Da li to utiče na nečiju spremnost da veruje u Boga?”

“Da, može da utiče”, odgovorio je. “U ovoj narcisoidnoj državi definicija slobode je da je to sloboda da radim kako hoću i da imam sve otvorene opcije. Neki mladi ljudi se plaše da stupe u brak zato što je to doživotna obaveza. E pa, najveća obaveza je prema Bogu. Mi živimo u jednoj kulturi gde se gaji ‘kult izbora i raznih mogućnosti’ i gde bi najstrašnija kazna bila služiti čitav život bez drugih opcija. I ja bez daljnjeg mislim da to kod ljudi doprinosi jačem strahu od posvećenja Hristu”.

ŠTA NIJE RELIGIJA

Znao sam da pogrešna predstava o religiji često otvara vrata za sumnju pošto se tim predstavama mogu stvoriti lažna očekivanja ili pogrešno shvatanje Božje prirode. Ako ljudi, na primer, pogrešno smatraju da je Bog obećao da će isceliti svakoga ili dati svakome materijalno bogatstvo samo ako pokažu dovoljno vere, onda mogu postati žrtve sumnji kada obole ili kada ostanu bez prebijene pare. Ja sam, da bih došao do ispravnog gledišta na veru, odlučio da najpre raščistim 'teološko šibljje' time što ću definisati šta religija i vera zapravo *nisu*.

"Koje su neke ubičajene pogrešne predstave o religiji?" upitao sam.

"Ljudi brkaju religiju i osećanja", odgovorio je Anderson. "Neki ljudi, na primer, veru izjednačavaju sa večnom religijskom euforijom. Kada ta euforija popusti, kao što se neizbežno i desi, oni počnu da sumnjaju da li uopšte imaju veru u sebi".

Prekinuo sam ga. "Hoćete li da kažete da ne postoji nikakva veza između osećanja i vere?"

"Ne", kazao je. "Osećanja su povezana sa nekim dimenzijama vere, ali mnogo toga ima veze sa ljudskim temperamentom. Neki ljudi naprosto nisu skloni preteranim osećanjima, iako mogu imati jake vrednosti i ubeđenja".

"A vi?" upitao sam.

On se zasmejao. "Ja sam sklon emotivnim usponima i padovima. Trebalo mi je mnogo godina da shvatim da to ne predstavlja kolebanje vere. Zato moramo da pazimo kada je reč o osećanjima – ona mogu biti nestalna. Daću vam jedan primer.

Jedan čovek mi je jednom rekao: 'Ja više ne volim svoju ženu'. A ja sam mu odgovorio: 'Idite kući i zavolite je'. Ali je on kazao: 'Ne razumete – više nemam nikakvih osećanja prema njoj'. Ja sam mu kazao: 'Nisam vas pitao kako se osećate. Samo sam rekao: 'Idite kući i zavolite je'. A on je zatim rekao: 'Ali ako bih se prema ženi tako odnosio, a da to ne osećam, to bi s moje strane bilo neiskreno'.

Zato sam ga ovako pitao: 'Da li vas vaša majka voli?' To kao da ga je uvredilo. Kazao je: 'Da, naravno'. Ja sam rekao: 'Tri sedmice nakon što vas je dovela kući iz bolnice dok ste se drali u prljavim pelenama, a ona morala da mrtva umorna ustane i bosa ide po hladnom podu, opere vaše prljave pelene i da vam dâ flašicu – da li mislite da ju je to stvarno oduševljavalo?' Kazao je: 'Ne'. Ja sam rekao: 'E, ja onda mislim da su osećanja vaše majke bila neiskrena'.

Evo u čemu je zapravo bila poenta: mera njene ljubavi nije bila u tome da li se osećala divno što menja pelene, već u tome da je bila

voljna da to uradi čak i kada zbog toga nije bila nešto naročito srećna. I mislim da to moramo da naučimo i kod vere. U veri nije uvek stvar u pozitivnim osećanjima prema Bogu ili životu".

"Dobro, to je jedna pogrešna ideja", kazao sam. "A šta je sa idejom da je vera zapravo odsustvo sumnje?"

"Da, neki ljudi misle da vera znači nepostojanje sumnje, ali to nije tačno", kazao je. "Jedna od mojih omiljenih priča iz Biblije je kada čovek prilazi Isusu sa svojim sinom koji je opsednut od demona, u nadi da će dečak biti isceljen. Isus kaže da je sve moguće za onog koji veruje. A taj čovek je dao veoma snažan odgovor. On kaže: 'Verujem! Pomozi mi ti u momemu neverju!'"⁷

Anderson je udario rukom u koleno. "O, čoveče!" uzviknuo je. "Stvarno mogu da se pronađem u tome!"

"Dakle, sumnja i vera mogu paralelno da postoje?" pitao sam.

"Da, to znači da možete imati sumnji čak i kada verujete. To je bilo istina čak i za Avrama. On je jasno verovao, ali u isto vreme, imao je i sumnji. To možete videti na osnovu toga šta je ponekad radio i govorio. Dakako, ne znam gde stoji linija prelaska u destruktivnu, štetnu i negativnu sumnju, ali itekako verujem da tamo gde nema apsolutno nikakve sumnje, da verovatno nema ni zdrave vere".

"Znači da sumnja u stvari može da odigra i pozitivnu ulogu?"

"Mislim da je tako. Uvek se pomalo nelagodno osećam zbog onoga što ja zovem mentalitet 'pravog vernika' – ljudi sa blistavim osmehom i svetlucavim očima koji ama baš nikada nemaju sumnji, koji uvek misle da je sve divno i fantastično. Ne mislim da se oni kreću po istom svetu po kome se ja krećem. Bojim se šta će im se dogoditi kada se dogodi nešto loše.

Primeru radi, poznajem jednog lekara čije dete od 4 godine je obolelo od raka. Sećam se mnogih večeri kada bi se 40 ili 50 ljudi naguralo u kuću da se usrdno moli za to dete. Neki od njih su mislili: 'Naravno da će ozdraviti zato što smo se molili'. A kad se to nije desilo, oni su bili razoreni.

Njihova teologija je na stranputici i nisu je preispitali. Nikada je nisu preispitali nekom sumnjom ili logičnim pitanjem. Sumnje su mogle da im pomognu da razviju mnogo utemeljeniju i realističniju veru – da veruju Bogu i u smrtnim situacijama, a ne samo kada je u pitanju isceljivanje".

Anderson se duboko zagledao u mene kako bi naglasio svoje sledeće reči: "Vidite", naglasio je, "vera koja dolazi u iskušenje kroz nevolje ili teška pitanja ili razmišljanje na kraju često ispadne jača".

ZAKOPAVANJE ISPOD POVRŠINE

Sumnje ponekad, mora se priznati, mogu da posluže i u pozitivne svrhe. Međutim, tokom godina sam shvatio da mogu da se prevarim ako svaku sumnju uzimam zdravo za gotovo. Skepticizam, poput moje prve reakcije na priču o Ronu Bronskom, ponekad može da se lukavo iskoristi kao štit koji udaljava ljude od dubljih motiva. Nisam hteo da umanjim legitimnost pitanja kod ljudi koji traže odgovore za ono što smatraju svojim autentičnim preprekama ka Bogu, ali sam morao da dođem do suštine tog pitanja zašto neki ljudi iznose probleme koji im služe kao maska, poput dimne zaveses.

“Da li, iz vašeg iskustva”, kazao sam Andersonu, “neki ljudi tvrde da imaju intelektualne prigovore, iako njihove sumnje ispod površine potiču od drugog izvora?”

“Da, to je svakako tačno”, kazao je klimnuvši glavom i prestao da se ljulja na stolici. “U stvari, lično mislim da svako neverovanje u krajnjem smislu poseduje neki drugi, prikriven razlog. Ponekad čovek može iskreno verovati da je njegov problem intelektualnog karaktera, a zapravo on nije dovoljno ni stupio u kontakt sa samim sobom da bi ispitao druge mogućnosti”.

“Možete li da mi date neki primer?” pitao sam.

Trebao mu je samo jedan trenutak da ga smisli. “Kada sam bio mladić, jedan sjajan pisac – ateista iz ateističke i komunističke porodice – došao je u naše mesto u Kanadu da prikupi materiju za knjigu koju je pisao. Jedan dan je razgovarao sa našom porodicom i veoma ozbiljno nas pitao: ‘Mogu li da vas pitam nešto oko vaše religije?’ Iako sam se s vremena na vreme borio sa sumnjom, rekao sam da može.

On me je pitao: ‘Da li stvarno verujete da postoji Bog koji zna kako se ja zovem?’ Kazao sam: ‘Da, ja verujem u to’. On je rekao: ‘Da li verujete da je tačno ono što piše u Bibliji? Bebe se rađaju od device, a mrtvi ljudi ustaju iz grobova?’ Kazao sam: ‘Da, tako verujem’.

Zatim je uz snažan izliv emocija rekao: ‘Dao bih sve da mogu da verujem u to, jer sam proputovao ceo svet i video da je većina ljudi u jadnom stanju. Jedini ljudi koji kao da stvarno uspevaju da iz života izvuku ono što hoće su ljudi koji kažu da veruju u ono što i vi verujete. Ali ja naprosto ne uspevam da poverujem zato što mi se moja glava uvek ispreči na putu!’”

Anderson je razrogačio oči. “Li, to me je urnisalo. Nisam znao šta dalje da kažem jer je njegova glava bila mnogo pametnija od moje!”

Tada se Anderson nagnuo ka meni. “Ali, kad pogledam unazad, ne mislim da je stvaran problem bio u njegovoj glavi”, kazao je. “Počeo sam da razmišljam šta bi on izgubio ako bi sledio Isusa. On je

spadao u grupu sjajnih pisaca koji su svi smatrali da je religija totalna propast. I zaista mislim da bi njegov profesionalni ponos i to da ga kolege odbace bila prevelika cena koju bi morao da plati”.

Pustio je da se priča malo slegne. “Daću vam još jedan primer”, ponudio se.

“Jednom prilikom sam pričao sa bivšim marincem koji je rekao: ‘Ja sam bednik. Imam ženu i decu, zarađujem više para nego što mogu da potrošim obema rukama i spavam sa svakom ženom u gradu – i mrzim samog sebe. Morate da mi pomognete, ali mi nemojte pričati priče o Bogu jer ne mogu u to da verujem’.

Pričali smo satima. Napokon sam ja rekao: ‘Možda mislite da ste bili iskreni prema meni, ali ja nisam baš siguran u to. Ja ne mislim da je vaš problem u tome što *ne možete* da verujete; mislim da je problem u tome što *nećete* da verujete jer se bojite da ostavite ono što vam pomaže da prekratite noć’.

On se malo zamislio, pa potom rekao: ‘Da, izgleda da je tako. Ne mogu da zamislim sebe kako spavam sa samo jednom ženom. Ne mogu da zamislim da živim sa manje para nego što sada zarađujem – što bih morao da uradim jer ga zarađujem prevarom’. Napokon je pokušao da bude iskren”.

Tada se Andersonu glas promenio u glasan šapat. “I evo u čemu je suština”, kazao je. “Taj čovek bi bio u stanju da se satima prepire oko svojih sumnji iz mozga. Ubeđivao bi ljude da nije u stanju da veruje zato što ima previše intelektualnih prigovora. Ali su ti prigovori bili samo dimna zavesa. Oni su bili samo magla koju je on koristio kako bi prikrio svoju pravu neodlučnost prema Bogu”.

Anderson se ponovo naslonio na naslon. “Razgovarao sam i sa jednom devojkom koju su seksualno zlostavljali”, nastavio je. “Svaki način na koji joj je Bog bio predstavljen, profiltriran kroz religiju njenih roditelja, bio je užasan. I ja je ne krivim što joj je teško da bude religiozna. Međutim, njeni argumenti su se uvek nalazili u intelektualnoj sferi. Kada biste pokušavali da dublje zadrete do njenih stvarnih prepreka, ona nije htela da prođe kroz to bolno suočavanje sa njima. Ona se služila intelektualnim sumnjama da bi zamazala ljudima oči.

Potom je došao i momenat kada sam razgovarao o Bogu sa čovekom na pacifičkom severozapadu. On je iznosio raznorazne intelektualne probleme. Međutim, kada smo zadržali ispod njih, ispostavilo se da nije hteo da veruje u Boga zato što nije hteo da proda svoj toples bar. Njemu je bilo sasvim lepo i zabavno da ima pare i da ih na takav način zarađuje”.

“Evo kakvo je moje iskustvo”, rezimirao je Anderson. “Kada zagrebetes ispod površine, postoji ili volja da se veruje ili volja da se ne veruje. I *upravo to* je sama suština stvari”.

“Znači, vi praktično kažete da je vera stvar izbora”, kazao sam. Anderson je klimnuo glavom kao znak da se slaže. “Upravo tako”, odgovorio je. “Vera je stvar izbora”.

ODLUKA U PRILOG VERI

Kada sam zamolio Andersona da detaljnije objasni ulogu vere i volje, on je odmah kao ilustraciju spomenuo starozavetni lik Avrama.

“On je nazvan ‘otac vere’”, kazao je Anderson, “ali nije da on nika da nije sumnjao, nije da je uvek radio ispravnu stvar, nije da su njegove namere uvek bile časne. On je omanuo na sva tri polja. Ali pazite sad – Avram nikada nije digao ruke od dobre volje da sledi Boga. On je govorio: ‘Ja ću mu verovati – zar neće car čitave zemlje uraditi ono što je dobro?’ On nije hteo da digne ruke od Boga. A jedna od definicija religije je volja da imamo poverenje. Religija predstavlja odluku da sledite najbolje svetlo koje imate ka Bogu i da ne odustanete.

Koncept izbora se proteže duž cele Biblije. Pogledajte Isusa Navina. On ljudima kaže da upravo tog dana odluče kome će služiti, a što se tiče njega i njegovog doma, oni će služiti Gospodu. Zato religija, u svojoj osnovi predstavlja odluku dobre volje”.

Podigao sam ruku i prekinuo ga. “Ali zar vera u određenom smislu nije dar od Boga?” upitao sam.

“Da”, priznao je, “i ta činjenica povlači za sobom veliku misteriju izbora i slobodne volje. Ja na to pak gledam kao na upravljački mehanizam u automobilu. Čik pokušajte da usmerite točkove bez njega. Međutim, sa njim vi uz pomoć jednog prsta možete da odredite gde hoćete da kola idu i upravljački mehanizam će vam to i omogućiti. Na sličan način, naša dobra volja donosi odluku da verujemo u Boga, a Bog nam daje snagu”.

Anderson je pružio ruku i sklonio naočare sa Biblije. Stavio ih je na glavu i potom prelistao tanke listove Biblije dok nije došao do Jevanđelja po Jovanu.

“Slušajte šta piše u Jovanu 7,17”, kazao je i pročistio grlo. “Isus kaže: ‘Ko hoće Njegovu volju vršiti, razumeće je li ova nauka od Boga ili ja sam od sebe govorim’. Znači, na neki način, ako imamo dobru volju da verujemo, Bog onda potvrđuje da je Isus došao od Boga”.

Okrenuo je još nekoliko strana i došao do Jovana 12,37. “Biblija to detaljno razrađuje na ovom mestu: ‘Ali ako je i činio tolika čudesa pred njima, ipak ne verovahu u Njega’. Zatim posle dva stiha piše: ‘Zato ne mogahu verovati’.⁸

Drugim rečima, oni su svojevolski doneli odluku da poreknu vest o čudima – dokaz da je Isus Bog – zato što nisu hteli da plate cenu, a cena bi bila ogromno iznenađenje za čitav njihov religijski sistem”,

kako je objasnio. “I oni se toliko dugo drže svoje odluke da ne veruju da su time razorili svoju sposobnost da veruju. Shodno tome, vera je u svojoj biti voljna odluka koju stalno donosimo, ali nam je ta opcija data Božjom milošću. Mi dobijamo snagu da stalno donosimo takvu odluku putem Njegovog Duha”.

“A reč je o odluci”, primetio sam, “koju moramo doneti, a da nemamo sve informacije koje bismo hteli da imamo”.

“Tako je. Inače bi ono što bismo imali bilo sveznanje, a ne vera”. “Pričajte mi o toj razlici”.

Anderson je vratio Bibliju na sto, da bi zatim pogledom preleteo po sobi u potrazi za trenutnom ilustracijom. U očividnoj nemogućnosti da pronađe adekvatnu potvrdu, stavio je ruku u džep i potom je izvadio. “U redu”, kazao je, “ja imam nešto u ruci. Da li znate šta je to?”

Nagađao sam: “Novčić”.

“Ali ne možete to sigurno znati”, kazao je. “To je vaše mišljenje. A to nije isto što i vera. Evo, reći ću vam da u ruci imam novčić od 25 centi. Da li mi verujete?”

“Svakako”, kazao sam.

“Ja vam govorim da je to istina, ali vi to niste videli. I to je vera. U poslanici Jevrejima piše da je vera osvedočenje o stvarima koje ne vidimo”.

Anderson se nasmešio. “Gledajte sada kako ću potpuno da vam uništim veru”. U tom momentu je otvorio šaku i otkrio novčić od 25 centi. “Sada to više nije vera; sada je to znanje”.

Stavio je novčić na sto. “Ljudi ponekad misle da vera predstavlja znanje da je nešto istina van svake sumnje, i onda pokušavaju da dokazuju veru putem empirijskih dokaza”, kazao je. “Međutim, to je pogrešan pristup”.

Pokazao je na novčić. “Vi taj novčić možete da vidite i da dodirnete, i zato vam ne treba vera. Bog sebe nije podložio takvoj vrsti dokaza.

Umesto toga, ljudi bi trebalo da urade ono što ste vi učinili u knjizi ‘Isusov zločin’ – vi ste se oslonili na potkrepljujuće dokaze. Pokazali ste kako razni putevi u dokazivanju ubedljivo pokazuju ka Bogu. To je veoma važno, jer nam ostavlja prostora da donesemo odluku zakoračivanjem u veri u istom pravcu u kome pokazuju dokazi”.

BORBA SA SUMNJOM

Popodne je odmicalo, ali ja nisam hteo da završimo razgovor, a da od Andersona ne dobijem savet kako se ljudi mogu izboriti sa sumnjama koje ih možda muče. Znao sam da ne postoji jednostavna formula da se prebrodi neizvesnost; u isto vreme, postoje neke stvari

koje se mogu uraditi da bi se olakšao teret sumnje. I sve to započinje sa voljom.

“Kada učite ljude na ovu temu, govorite im da na početku treba da odluče da li stvarno hoće da veruju ili ne”, kazao sam. “Zašto počinjete odatle?”

“Zato što neki ljudi govore da hoće da veruju, a u stvari neće. Kao što sam pre rekao, oni postavljaju intelektualna pitanja, dok zapravo samo pokušavaju da odvuku pažnju od toga zašto u stvari neće da veruju. Jedna devojka sa koledža mi je, na primer, kazala: 'Izgleda mi kao da su čitavu ovu papazjaniju zvanu hrišćanstvo izmislili ljudi koji imaju tu potrebu da u nešto veruju'.

Moj odgovor je glasio: da, ljudi psihološki gledano imaju potrebu da veruju – kao što neki ljudi imaju psihološku potrebu da *ne* veruju. Kazao sam joj: 'Iz kog razloga vi ne želite da verujete? Je li razlog u tome što nećete odgovornost koju vera sa sobom donosi? Je li razlog možda očajanje zato što ste nepopravljivi? Ili možda zato što ne želite da se odreknete onoga što znate da nije dobro?'

Ostala je zaprepašćena i kazala: 'Otkud znate? Tačno je pomalo od sva tri'. Dobro, znači ona je imala emotivne razloge što ne želi da veruje. Drugi ljudi imaju druge razloge.

Ali ljudi ipak moraju da odluče zašto žele da veruju. Da li zato što su videli neki dokaz da je hrišćanstvo ispravno? Ili zato što su očajni bez Boga? A ako pak ne žele da veruju, zašto ne žele?

Ako imaju intelektualnih nedoumica, to je u redu, ali neka se ne zaustave tu. Oni treba da odu dublje do nečeg što ih možda odvlači od Boga. Već deset godina odlazim u posetu jednoj devojci čija je porodica bila veoma loša, i evo sada mi je konačno priznala da ona nema problema sa Bogom, i da nije stvar u njenim pitanjima – već u ožljcima i emocijama. Odatle treba da krene”.

“Pod pretpostavkom da neko hoće da veruje”, kazao sam, “šta vi preporučujete kao sledeći korak?”

“Predlažem im da odu tamo gde se vera nalazi. Ako hoćete da gajite ruže, nećete kupiti hektar zemlje na severnom polu. Otići ćete tamo gde ruže dobro uspevaju. Ako hoćete da uzgajate veru, sigurno se nećete učlaniti u neko ateističko udruženje. Pridite ljudima koje poštuju zbog njihovog načina života, razmišljanja, karaktera, vere i učite se od njih. Posmatrajte kako oni žive.

Takođe podstičem ljude da svojim mislima pridodaju stvari koje jačaju veru. Pod tim mislim na knjige, kasete i muziku koje daju jaku motivaciju za veru, rasvetljavaju Božju prirodu, razmatraju dokaze za i protiv, koje se na mudar način suočavaju sa kritikom vere, koje vam daju nadu da se možete spojiti sa Bogom, koje vam daju oruđe za razvoj lične duhovnosti”.

Ovi predlozi su delovali dobro. Ali je nešto ipak nedostajalo. “Vera zbog vere same je besmislena”, kazao sam. “Zar nije bitno tačno utvrditi u šta ste to počeli da verujete?”

“Baš tako, i to je razlog zašto se sledeći korak sastoji u određivanju predmeta vere”, odgovorio je Anderson. “Mi Kanađani znamo da postoji dve vrste leda: debeo i tanak. Možete imati vrlo malo vere u debeli led i on će vas sasvim dobro držati; možete pak imati ogromnu veru u tanak led i možete da se udavite. Uopšte nije stvar u količini vere koju imate. Vera može biti mala, poput gorušičinog zrna – ali se mora uložiti u nešto čvrsto”.

“Zato ljudi moraju da raščiste iz kojih razloga veruju. Zašto da pre veruju u Isusa nego u Maharišija? Zašto veruju u kristale ili u istočnjački misticizam? Gde je tu suština?” Anderson je pokazao na Bibliju u kožnom povezu na stolu. “Ja očigledno imam predrasude”, kazao je, “ali kada govorimo o samoj suštini stvari, jedini predmet vere koji je čvrsto poduprt istorijskim dokazima, arheologijom, knjigama i iskustvom jeste Isus Hrist”.

EKSPERIMENT SA RELIGIJOM

Sve ovo: odluka da poverujemo, da odemo tamo gde se vera nalazi, da upražnjavamo materijale koji izgrađuju veru, da raščistimo koji nam je predmet vere – svakako je zvučalo kao dobra preporuka. Ali nešto kao da je i dalje falilo. “U jednom momentu treba i da se krene na taj put vere”, kazao sam. “Kako dolazi do toga?”

“Sâmo sedenje i duboko razmišljanje o veri i sumnji nikad ni od koga neće napraviti religioznog čoveka”, došao je Andersonov odgovor. “Takođe neće ni čitanje svih dobrih knjiga ili provođenje vremena sa pravim ljudima ili čak sama odluka da se poveruje. U krajnjem smislu morate da se otisnete na lični eksperiment vere i uradite ono što bi vera uradila.

Isus je kazao da ako ostanemo u njegovoj Reči – tj. ako nastavimo da radimo ono što Isus kaže – onda ćemo zaista biti Njegovi učenici.⁹ Biti učenik znači da ste 'sledbenik koji uči'. A kada ste sledbenik i učenik, znaćete istinu i istina će vas osloboditi.

Poznanje istine ne znači da treba da napunite sebi glavu znanjem; reč je o hebrejskom 'poznanju', što ne predstavlja sakupljanje informacija. Reč je o znanju iz iskustva. Kao kada je Adam poznao Evu – nije se samo raspitao za njeno ime i adresu, već ju je lično doživeo.

Da biste doživeli istinu i bili oslobođeni, morate biti sledbenik i učenik. Drugim rečima, radite šta je rekao Isus i videćete da je to ispravno. To vam je skoro kao vožnja bicikla. O tome ne možete da gledate film ili čitate knjigu; morate da sednete na bicikl i osetite kako to izgleda”.

“Kako da čovek to uradi?” upitao sam.

“Jednostavno kažete: ‘Čuo sam neke stvari koje je Isus učio. Zvuči mi logično, ali ne znam da li je to baš tako. Čuo sam, na primer, kako Isus kaže da je veći blagoslov davati nego uzimati. Kako da znam da li je to tako?’ To svakako ne bi dokazalo ni hiljadu rasprava. Ali kada budete postali velikodušni, shvatićete da je to tako. Možda ćete reći: ‘Doduše, možda je Isus to slučajno tačno rekao’. U tom slučaju samo krenite dalje. Zapanjićete se kad vidite koliko je toga ispravno kazao!”

Uzeo sam Andersonovu Bibliju i prelistao je dok nisam došao do Psalma 34,8: “Kralj David je kazao: ‘Osećajte i vidite koliko je Gospod dobar!’”, kazao sam. “Je li to vaša poenta?”

“Upravo u tome je poenta. Što više budete tako radili”, sa ubeđenjem je kazao, “to ćete više iskustveno biti okruženi iskustvenim dokazima za religiju”.

Očekivao sam od Andersona da to malo razradi, ali se u momentu zaustavio na tom komentaru. Pogledao je u stranu presabirajući svoje misli. Potom je dirljivo počeo da opisuje iskustvo vere.

VERA KAO GLAGOL

“Li, znam da ste bivši ateista”, kazao je Anderson. “Verovatno biste mogli da postavite stotinu pitanja o Bogu na koja ja ne bih znao kako da vam odgovorim. Ali znate šta? Uopšte nije ni bitno, jer ja sam lično otkrio da je to tako.

Ja nisam stekao slatkasti osmeh ili svetlucave oči. Otkrio sam da je veći blagoslov davati nego uzimati. I tako živim veoma dugo. Svaki put kad otkrijem neku novu mudrost, svaki put kada Isus sa mnom lično razgovara na način koji ne mogu čak ni da iskažem, svaki put kada isprobam njegovo učenje i vidim rezultate – uostalom, posle nekog vremena uopšte mi nije važno koliko pametnih pitanja imate o tome zašto ovo ne može biti tako. Ja *znam* da jeste tako.

To bi bilo kao da kažete: ‘Dokažite mi da je duga lepa’. I ja vam kažem: ‘Pa, ona je crvena i zelena’. Ali vi kažete: ‘Ja ne volim zajedno crvenu i zelenu boju’. Ja bih vam rekao: ‘Ali je njihov spoj u dugi predivan!’ Nikad nisam čuo ni za koga ko misli da je duga ružna. Kada je zapravo sami pogledate, onda više ne moram ja ništa da vam kažem. Vi ste je lično videli, osetili i *znate* da je predivna.

Mislim da je tako i sa religijom i verom. Naposletku morate da se otisnete u život i da je sprovedete u delo. Uzgredno, u Jevanđelju po Jovanu vera nikad nije imenica, već uvek glagol. Vera predstavlja akciju: ona nikada nije nekakav mentalni pristanak. Vera je životni pravac. I zato kada počnemo da sprovodimo veru u delo, Bog je potvrdi. I što dalje idemo tim putem, to više znamo da je ta vera prava”.

Mada je njegova analiza zvučala prihvatljivo, ipak je u njoj po svoj prilici bila rupa. “Ako je vera stvar iskustva, onda biste mogli da pređete u budizam i shvatite da vam meditacija snižava krvni pritisak i pomaže da se dobro osećate”, kazao sam. “Ali zato to ne mora da znači da je budizam ispravna religija”.

“Ipak ne zaboravite da je iskustvo samo jedan široki put za dokazivanje”, upozorio me je. “Takođe morate jasno znati koji vam je predmet vere, kako biste odredili da li postoje valjani razlozi da verujete u njenu istinitost. Međutim, konačan dokaz se vidi kada se stvar isproba do kraja. Budizam funkcioniše u nekim stvarima; i ateizam funkcioniše u nekim stvarima. Ali ako krenete celim putem sa Isusom Hristom, otkrićete da Njegova učenja dosledno funkcionišu zato što su ispravna. Hrišćanstvo nije ispravna religija zato što funkcioniše – ono funkcioniše zahvaljujući tome što je istinska religija”.

Nasmešio sam se. “Zvučite kao da govorite iz ličnog iskustva”.

“Znate, da vam kažem nešto – vera mi je mnogo bolja nego pre trideset godina. Da li sam dostigao savršenstvo? To bi bila prejaka izjava. Ali sada sa toliko više mira prihvatam činjenicu da Bog jeste to što jeste, sa toliko više pouzdanja osećam da sam u Njegovim rukama, i verujem da On prihvata moje slabašne pokušaje da ga proslavim svojim življenjem”.

“Da li još uvek ima momenata kada posumnjate?” upitao sam ga.

“Oho, itekako!” uzviknuo je. “Imam problem sa tim zašto ne činim više napretka u savlađivanju svojih dragih grehova. Za to Bog sasvim sigurno nije kriv – ali sa druge strane, zašto mi On to toliko otežava? Takve me sumnje muče. Muče me užasne stvari koje se događaju širom sveta, gde dolazi do istrebljivanja čitavih naroda – a deo toga se čini u ime religije. Zašto Bog koji je ljubav to ne zaustavi? Ne kažem da ne verujem u Njega. Hoću zapravo da kažem da nemam potpuni i konačan odgovor na to pitanje”.

“Ima li nade za kongenitalne skeptike poput vas?”

Anderson je bio nepokolebljiv. “Da, da”, uporno je tvrdio. “Apсолutno. Kada govorim kako se mučim sa ličnim sumnjama i grehovima, ne želim da zvučim poput nekoga ko doživljava poraz ili nema nadu. Jedan moj poznanik je pročitao moju knjigu o sumnji i kazao: ‘O, ne! Hoćete da kažete da vi ipak ne verujete?’ A ja sam mu kazao: ‘Ne, naravno da verujem – ali da li biste pomogli mome neverju?’

Ovih dana osećam Boga više nego ikad. Čak mogu da sagledam Božju blagodati u trenucima kada mi se čini kao da nije tu. Ovih dana se više i molim i vidim da mi Bog odgovara na molitve više nego ikad ranije. Osećam manju potrebu da kontrolišem druge ljude ili situacije zato što znam da Bog drži stvari pod kontrolom.

A da ironija bude veća, osećam da sam manje spreman da odgovorim na sve one prigovore koji dolaze od velikih umova skeptika. Ali znate šta? To mi više nije toliko bitno kao što je nekad bilo. Zato što znam da je u ovome istina. Jednostavno vidim to.

To vidim u svom životu, to vidim u svom braku, to vidim kod svoje dece, to vidim u svojim odnosima sa ljudima, to vidim u životima drugih ljudi kada ih promeni sila Božja, kada ih On obnavlja, kada ih Njegova istina oslobodi”.

U Andersonovom glasu se provlačila nota samopouzdanja i autoriteta. I tada je, kao završnicu, izjavio: “Li, ja sam osetio. Kažem vam – osetio sam! I video sam da je Gospod dobar”.

U mislima sam se na trenutak vratio na prizor mladića sa farme u Kanadi koga muče lične sumnje i koji očajnički traga za čvrstim duhovnim tлом na kome bi gradio svoj život. I sada je on to tlo i pronašao – i to *ne uprkos sumnjama, već upravo zahvaljujući njima*. Njegov lični doživljaj Boga mu neprestano potvrđuje ono što nijedno empirijsko svedočanstvo nikada ne bi moglo da dokaže.

Pružio sam ruku i isključio diktafon. “Hvala vam, Lin”, kazao sam, “što ste bili tako iskreni”.

VERA U SUMNJU

Te noći sam, dok sam leteo nazad za Čikago u polupraznom avionu nastavio da premotavam u glavi traku sa intervjuom sa Andersonom. Zaključio sam da se slažem sa njegovom analizom uloge koju ima sumnja. Iako sumnja može da uznemiri čoveka, i iako na kraju može da postane destruktivna ako se ne usmeri na pravu stazu, ona bez daljnjeg može da bude i od koristi. U glavi mi je odzvanjala misao Gerija Parkera iz njegove knjige “Dar sumnje”:

“Ako se vera nikada ne susretne sa sumnjom, ako istina nikada ne zarati sa laži, ako se dobro nikada ne bori sa zlim, kako vera može spoznati sopstvene snage? Na mom ličnom hodočasničkom putu, ako bih morao da izaberem između vere koja sumnji gleda direktno u oči i još je natera da trepne, i naivne vere koja nikada nije shvatila šta je prva linija fronta sumnje, uvek bih odabrao onu prvu veru”.¹⁰

I ja bih je izabrao. Znao sam da će moje bazično verovanje u Isusa biti jače, sigurnije, pouzdanije i postojanije zato što je pročišćeno kroz vatru sumnje. Na kraju krajeva, uprkos pitanjima, izazovima i preprekama, moja vera ne samo da će opstati, nego će i napredovati.

Potom sam se setio i Čarlsa Templtona. Da li su njegovi intelektualni prigovori Bogu zaista krivi za krah njegove vere – ili se ispod tih sumnji pritajilo nešto drugo – neki neiskazan, zakulisni motiv koji je u potaji potpirivao njegova pitanja u vezi sa hrišćanstvom? Nije bilo

načina da to zasigurno saznam. Nisam hteo da kopam po njegovom ličnom životu da bih to saznao. U ovom trenutku, najbolje što sam mogao da radim je da i dalje prihvatam njegove prigovore kao iskrene.

Bila je još jedna važna implikacija iz intervju sa Andersonom. Ako sumnja i vera mogu da stoje rame uz rame, to onda znači da ljudi ne moraju u potpunosti da razreše svaku prepreku između sebe i Boga ponaosob da bi stekli autentičnu veru.

Drugim rečima, kada težina svih dokaza jasno pretegne u Božju korist, i kada čovek donese racionalnu odluku da poveruje u Njega, onda on može da ostavi neke od sporednijih prigovora na stranu dok ne dođe dan kada će se oni razjasniti.

U međuvremenu, čovek ipak može da se odluči da veruje u Boga – i da od Boga zatraži da mu pomogne u njegovom neverju.

Zaključak

SNAGA RELIGIJE

Ima li iko igde ko bi me voleo?!

Više puta stoji zapisano u dnevniku preminule ateistkinje Medlin Mari O'Her¹

Čovek ne odbacuje Boga niti iz intelektualnih potreba niti zbog nedostatka dokaza. Čovek odbacuje Boga zbog moralnog otpora zbog kog odbija da prizna da mu je Bog potreban.

Ravi Zakarijas, teolog²

Trebao mi je čitav dan da se vratim kući nakon intervjua u Teksasu. Moj let je kasnio zbog lošeg vremena, pa su ga potom otkazali zbog tehničkih problema, tako da sam morao da promenim trasu i krenem preko druga dva grada da bih stigao kući. Avioni su bili prepuni ljudi, a na letovima je bilo turbulencije. Bio sam potpuno iscrpljen fizički – ali sam imao prekovremeni mentalni rad.

Konačno sam završio pregled i dodatno razmatranje svog početnog duhovnog puta sa intervjuiima eksperata o "Osam velikih prigovora" biblijskoj religiji. I opet je Vera netremice gledala direktno Sumnji u oči – i jedino je preostalo pitanje koja će od njih prva da trepne.

Uvalio sam se u svoju omiljenu fotelju, a mozak mi je radio punom parom u nastojanju da sredim sve podatke, mišljenja i dokaze koje sam sakupio u prethodnih godinu dana. Gomilu notesa sam ispunio podacima iz istraživanja. Moja zbirka kasete sa intervjua nije mogla da stane u dve kutije za cipele. Kancelarija mi je bila prepuna knjiga.

Svih osam prepreka na putu ka religiji su postavljale problematična pitanja. Međutim, stručnjaci sa kojima sam razgovarao su bili profesionalni u davanju zadovoljavajućih odgovora. U nekoliko pitanja su bili u mogućnosti da ponude jasna objašnjenja koja bi mi definitivno pomogla da rešim problem. Za neke teme koje nisu podlagale takvim decidnim rešenjima, ti stručnjaci bi uspevali da ublaže moć prigovora iznoseći važan kontekst i bitne činjenice. Raščišćene su pogrešne ideje, došlo se do sve veće jasnoće, i na kraju je žaoka svakog prigovora uspešno ublažena.

Meni su lično najviše smetala dva prigovora – činjenica da postoji patnja i učenje o paklu. Što sam se više udubljavao u njih, to sam više shvatao da se nalazim u opasnosti da izgubim uvid u celinu stvari. Kada sam zatvorio oči i razmišljao o istraživanju, u potrazi za sveobuhvatnim temama koje bi svemu ovome dale smisao, na pamet su mi pale tri jasne scene – počev od kratkog razgovora u kome mi je Džejms Morlend pomogao da ponovo uspostavim ličnu ravnotežu.

PRVA SCENA: NAČI PERSPEKTIVU

Spremao sam se da izađem iz Morlendove kuće na dan našeg razgovora o učenju o paklu. Znao sam da mora da stigne na fakultet i zahvalio sam mu se za njegovo vreme i počeo da pakujem opremu za snimanje. Ali njemu i dalje nešto nije davalo mira. Dok smo stajali, zamolio me je da kaže još jednu stvar.

"Li, postoji još nešto što treba da spomenem", kazao je dok je prebirao po glavi koji je pravi način da to iskaže. Uzdahnuo je i izgledao frustriran ne znajući kako da to iskaže jednom rečju. Zatim sam se naslonio na okvir od vrata, a on mi je opisao analogiju zahvaljujući kojoj sam doživeo trenutno prosvetljenje.

"Kada pokušavate da donesete odluku oko nečega i vagate razloge za i protiv toga, važno je uzeti u obzir sve relevantne razloge, a ne samo neki njihov mali deo", započeo je.

To je zvučalo logično, ali sam ga pitao zašto je smatrao da to mora da mi kaže.

"Zato što se", kako je objasnio, "mi koncentrišemo na jedan uobičajeni prigovor hrišćanstvu – naime, na postojanje pakla. Međutim, ako se koncentrišete samo na jednu prepreku, izgubićete iz vida veću i sveobuhvatniju sliku.

Da vam ilustrujem to jednim primerom. Zamislimo da sam video kako moja žena razgovara sa drugim čovekom u parku. Da li bi bilo pametno zaključiti da me vara? To, dakako, zavisi od toga koje dokaze razmatram. Ako je jedino svedočanstvo koje uzimam u obzir ono što sam video u parku, onda ću sebi reći: 'Ne vidim ništa što bi ukazivalo na to da me ona ne vara'. Ali time bi se ponešto izostavilo, zar ne?

Time se ignoriše ogromnan broj svedočanstava koja nemaju nikakve veze sa situacijom u parku, ali koja imaju svaku vezu sa poslednjom četvrtinom veka koju sam proveo sa njom. Nju poznajem dovoljno dobro, iz dana u dan, da bih bio siguran da me nikada ne bi prevarila. Znači, ako bi mi bilo dopušteno da se služim tim dugogodišnjim svedočanstvom, onda bih rekao: 'Na površini bi se reklo da tu ima nečeg čudnog, ali naprosto ne može biti istina to da me vara. Mora postojati neko drugo objašnjenje'.

A sada pretpostavimo da je meni nepoznata činjenica da ju je pozvao čovek kome je dvadeset godina ranije pomogla da postane religiozan. Slučajno se zadesio u gradu, a ona ga nije videla dve decenije, pa su se sreli u parku. Spremao se da ode u inostranstvo i ona ga možda više nikada neće videti. I tako su se oni kao brat i sestra pričali u parku.

To je slično našem proučavanju koliko je pakao racionalna stvar. Možda se pitate: 'Da li mogu da progutam priču o paklu ili ne?' Ako je jedini dokaz koji uzimate kao važan faktor u vašim proučavanjima argument za i protiv samog pakla, to je onda kao kada bismo razmišljali o ovoj situaciji sa mojom ženom i dozvolili samo razmatranje argumenata za i protiv onoga što sam video u parku.

Zeleo bih da iznesem da postoji puno drugih svedočanstava koja bi trebalo imati u vidu, a koja nemaju nikakve veze sa paklom, ali su ipak relevantna. Koja su to svedočanstva? Sva ona svedočanstva da postoji Bog, da vas je stvorio, da je Biblija istorijski verodostojna, da je Isus činio čuda i ustao iz mrtvih, da Bog hoće da provede večnost sa vama na nebu.

Kada sve te činioce uzmete u obzir, mogli biste da pomislite: 'Čak i da u ovom trenutku možda nemam najbolje objašnjenje za postojanje pakla, znam da takvo objašnjenje sigurno postoji, zato što imam toliko dokaza da je Isus Hrist stvarno Sin Božji i da je On govorio o paklu.

A pošto mogu da verujem Njemu i Njegovoj velikoj ljubavi prema ljudima – što je i pokazao svojom smrću na krstu – mogu sa sigurnošću da kažem da će postojanje pakla u krajnjem smislu imati logike i da ću shvatiti da je to fer opcija i da ću ga konačno priznati kao najbolju moralnu alternativu'."

Serijski dokazi

Morlendova prosta ilustracija mi je bila od ogromne pomoći. Kada bih se udubljivao u najteže prepreke na putu ka religiji, one bi mi se u mislima činile tako ogromne da bi zasenile druge relevantne informacije. Možda se ista stvar desila i vama dok ste razmišljali o nekom problemu koji vam zadaje naročite muke.

Za razbijanje religije bi bilo potrebno više od običnog pokušaja da se u njemu napravi rupa iznošenjem prigovora. Razlog za to je zato što u pozadini postoje drugi relevantni dokazi koji formiraju jaku pretpostavku u prilog vere u Isusa Hrista. Nije dovoljno samo uzeti u obzir pojedinačna pitanja; treba imati na umu ovaj širok spektar dokaza pri likom analize svakog prigovora ponaosob.

O kakvim dokazima je reč? Iz mojih razgovora sa stručnjacima izvodim sledeće ubedljive činjenice koje snažno ukazuju na postojanje Boga i Njegovog jedinorođenog Sina, Isusa Hrista:

Stvaranje. Vilijam Lejn Kreg, koautor brojnih knjiga, pokazao je da kosmos kao i samo vreme imaju svoj početak u jednom trenutku u konačnoj prošlosti. Naučnici ovo označavaju kao Stvaranje. Kreg je izneo argument da sve što nastaje ima svoj uzrok, a svemir je nastao, pa samim tim i svemir ima svoj uzrok – to jest, Tvorca koji je sâm bez uzroka, nepromenljiv, vanvremenski i nematerijalan. Čak i čuveni ateista Kaj Nilsen je jednom kazao: "Zamislite kad biste iznenada videli knjigu... a onda me pitali šta je izazvalo nastanak knjige, i da ja na to odgovorim da nastanak knjige nije ništa izazvalo, nego je nastala sama od sebe". Vi to ne biste prihvatili". Na to je Kreg dodao da ako je očigledno da postoji uzrok za malu knjigu, zar onda neće biti logično da postoji Uzrok i za veliki univerzum?

Precizno podešeni svemir. U proteklih 35 godina naučnici su zapanjeni otkrićem s kolikom i najsitnijom preciznošću je podešen život u svemiru. Čin Stvaranja je bio veoma uređen događaj koji je zahtevao enormnu količinu podataka i svemir je od trenutka svog početka bio fino podešen do nepojmljive preciznosti za postojanje oblika života kao što smo mi sami. Beskonačno mala razlika u jačini gravitacione sile, ili desetina drugih konstanti i veličina bi učinilo da postoji svemir koji sprečava nastanak života umesto što bi ga podržavao. Sve to nas dovodi do zaključka da iza tvorevine stoji inteligentan Tvorac.

Moralni zakon. Bez Boga moral je puki proizvod društveno-biološke evolucije i praktično predstavlja pitanje ukusa ili ličnih preferenci. Primera radi, silovanje može da postane tabu u toku ljudskog razvoja zato što nije korisno za društvo, ali se takođe može zamisliti da je silovanje nastalo kao nešto što je korisno za opstanak vrste. Drugim rečima, bez Boga ne postoji apsolutno ispravna ili pogrešna stvar koja bi se nametala našoj savesti. Ali mi u dubini duše znamo da objektivne moralne vrednosti *itekako* postoje – neke stvari kao što su silovanje i zlostavljanje dece, na primer, odvratan su u sklopu svake etike – i to samim tim znači da Bog postoji.

Poreklo života. Darwinizam ne može da ponudi nikakvu pouzdanu teoriju kako je život prirodno mogao da nastane iz nežive supstance. Prvobitna zemljina atmosfera bi sprečila razvoj gradivnih elemenata živih bića, a sastaviti čak i najprostiju živu materiju bilo bi toliko neverovatno teško da život nipošto nije mogao da bude proizvod neusmerenih ili slučajnih procesa. Naprotiv, ogromna količina specifičnih podataka koji postoje u svakoj živoj ćeliji – kodiranih u vidu

hemijskog alfabeta od četiri slova DNK – snažno potvrđuje postojanje inteligentnog Tvorca koji stoji iza čudesnog stvaranja života.

Verodostajnost Biblije. Teolog Norman Gajsler izneo je ubedljive argumente da postoji više dokaza da se možemo uzdati u autentičnost spisa Biblije nego što postoji za bilo koju drugu knjigu iz starog sveta. Njenu suštinsku pouzdanost neprestano potvrđuju arheološka otkrića, “a ako možemo da verujemo Bibliji kada nam priča o jasnim zemaljskim stvarima koje se mogu proveriti, onda joj možemo verovati i u oblastima gde je ne možemo direktno proveriti empirijskim putem”, kako je kazao. Štaviše, božansko poreklo Biblije može se utvrditi na dva načina. Prvo, uprkos svakoj matematičkoj verovatnoći, na desetine drevnih proročanstava o Mesiji – uključujući i precizno određeno vreme kada će se pojaviti – čudesno su se ispunila u jednom jedinom čoveku u čitavoj istoriji: Isusu iz Nazareta. Drugo, biblijski proroci činili su čuda kao potvrdu svog božanskog autoriteta. Isusova čuda su priznali čak i Njegovi neprijatelji.

Isusovo vaskrsenje. Kreg je razradio ubedljiv argument da se Isus Hrist vratio iz mrtvih kao poslednji dokaz svojih tvrdnji da nosi božansku prirodu. On je izneo četiri činjenice koje u velikoj meri prihvataju istoričari Novog zaveta širokog ranga. Prvo, nakon što je Isus bio raspet, u grobnicu ga je sahranio Josif iz Arimateje. To znači da je mesto gde je bio grob bilo poznato i Jevrejima i hrišćanima i Rimljanima. Drugo, u nedelju nakon raspeća grupa žena, njegovih učenica, zatekla je prazan grob. I zbilja, niko nije tvrdio nešto drugo osim da je grob prazan. Treće, u više navrata i pod različitim okolnostima različiti pojedinci i grupe bili su svedoci pojave Isusa koji je oživeo iz mrtvih. Ovo se ne može odbaciti kao legenda zbog veoma ranog perioda iz kojeg datiraju ova svedočanstva. Četvrto, prvi učenici su neočekivano i iskreno poverovali da je Isus vaskrsao iz mrtvih uprkos svojoj sklonosti da veruju u obrnuto. Bili su spremni da odu i u smrt objavljujući da je Isus vaskrsao i time dokazao da je Sin Božji – a niko neće nesvesno i dobrovoljno da umre za laž.

Osim toga, trinaest stručnjaka koje sam intervjuisao za svoju prethodnu knjigu “Isusov zločin”, utvrdili su da biografije Isusa Hrista u Novom zavetu uspešno prolaze stručnu proveru; da su nam na pouzdan način prenete u toku vremena; da i izvan Biblije postoji ubedljiv dokaz da je Isus postojao; da Isus nije bio psihički labilan kada je tvrdio za sebe da je Bog; i da je ispunjavao sve božanske osobine.

Objašnjenje dokaza

Svaki od “Osam velikih prigovora” treba ponaosob razmatrati u svetlu ovih ubedljivih direktnih dokaza za postojanje Boga i za

božansku prirodu Isusa Hrista. Primera radi, kao što je Piter Krift priznao u našem razgovoru, patnja u ovom svetu možda nekima predstavlja prigovor na račun Božjeg postojanja – ali te dokaze na kraju zatrpava lavina *drugih* dokaza da On postoji, da nas On stvarno voli i da čak može da iskupi i naše patnje i okrene ih na dobro. Ovo brdo dokaza nam može pružiti sigurnost da iako možda ne razumemo u potpunosti zašto postoji patnja ili pakao, možemo biti sigurni da je Bog pravedan, da postupa u skladu sa pravdom, i da ćemo jednoga dana dobiti bolje objašnjenje.

Iako je svaka od ovih osam prepreka ozbiljna, nijedna od njih nije mogla da se suprotstavi drugim podacima koji ubedljivo ukazuju na istinitost biblijske religije. Dok sam bio ateista, shvatio sam da moram da učinim više nego da samo iznosim nasumične prigovore kako bih uzdrmao religiju; morao bih da izložim scenario bez Boga koji bi bolje uklopio sve činjenice koje sam upravo naveo. Ali ateizam ne može uverljivo da objasni Stvaranje, preciznu podešenost parametara u svemiru, nastanak života, postojanje moralnih zakona, prirodnu potvrdu Biblije, kao i vaskrsenje Isusa Hrista. Jedina hipoteza koja objašnjava sve ovo je da postoji božanski Tvorac čiji je jedinorođeni Sin Isus iz Nazareta.

Svaku od prepreka sam razmotrio na osnovu nje same, kroz razgovor sa stručnjacima koji su mogli da pruže zadovoljavajuća objašnjenja i analize. Potom sam razmotrio svaki od prigovora u kontekstu ubedljivih dokaza da je u biblijskoj religiji istina i da je otud Bog u krajnjem smislu verodostojan i da nas veoma voli.

Moj zaključak glasi da je religija kroz sve to prošla bez ogrebotine. Nakon što sam proveo godinu dana ispitujući “Osam velikih prigovora”, ostao sam potpuno siguran da je najracionalniji i najlogičniji korak koji čovek može napraviti da svoju veru uloži u Isusa iz Nazareta.

DRUGA SCENA: DONETI ODLUKU

Na Univerzitetu u Južnoj Kaliforniji unutar zgrade od crvenih cigala sa rečima “Istina će vas osloboditi” koje su urezane sa spoljašnje strane, moja supruga i ja smo sedeli u kancelariji koja je izgledala kao da je na nju pala atomska bomba. Oko nas su svuda bile gomile papira, na stolu, podu i stolicama. Police su bile prepune debelih knjiga, starih časopisa i raznoraznih suvenira. I usred svega toga spokojno je sedeo filozof Dalas Vilard, jedan od najuticajnijih religijskih mislilaca našeg vremena.

Bila je to retka prilika za razgovor sa autorom dve najproslavljene religijske knjige u proteklom decenijama – “Duh discipline” (*The Spirit of the Disciplines*) i “Božanska zavera” (*The Divine Conspiracy*).

Naš razgovor sa sedokosim profesorom filozofije sa naočarima koncentrisao se na to kako se vera jača kroz molitvu.

U jednom trenutku, dok smo diskutovali o tome kakve odgovore ljudi šalju Bogu, Vilard je izneo prilično interesantnu opasku: "Pitanje glasi – šta mi zapravo hoćemo? Biblija kaže da ako tražite Boga svim srcem, da ćete ga onda sigurno pronaći. Dakle, kaže da ćete ga *sigurno* pronaći. A Bog se i otkriva ljudima koji hoće da ga poznaju. A ako neko neće da pozna Boga – pa, uostalom, Bog i jeste stvorio svet i ljudski um na takav način da čovek i ne mora da želi da pozna Boga".

Potom je prekopao po gomili papira na stolu i izvukao jedan list. "Ovaj list dajem studentima na predavanju", kazao je. Uzeo sam papir i pročitao šta na njemu piše:

"Sledećeg utorka ujutro, odmah nakon doručka, svi mi u ovom jednom svetu ćemo pasti na kolena zbog silne i zaglušujuće grmljavine. Sneg se kovitla, listovi padaju sa drveća, zemlja se tresse, ruše se zgrade i kule. Nebo blješti čudnovatom srebrnastom svetlošću i upravo tada, dok svi ljudi ovoga sveta gledaju gore, nebo se otvara, a oblaci razilaze i otkrivaju neverovatno sjajnu i ogromnu priliku nalik Zevsu koja stoji nad nama kao hiljadu Everesta. On se natmureno mršti dok mu munje osvetljavaju crte mikelandelovskog lica, i tada on pokazuje dole, na mene, i kaže da ga čuje svaki čovek, svaka žena i svako dete: 'Dosta mi je tvoje mudrijaške logičke analize i analize reči u teološkim pitanjima. *Možeš biti siguran, Norvude Rasele Hensonu, da ja sasvim sigurno postojim!*'"³

"I tada sam", kazao je Vilard, "pitao studente: 'Kad bi se ovo stvarno dogodilo, kako bi odgovorio Henson?'"

Ja sam rekao: "Vi mislite da bi on našao već nekakvo objašnjenje za to".

"Apsolutno!" odgovorio je Vilard. "To je veoma nesrećna varijanta, ali mislim da bi on za to našao bilo kakvo objašnjenje. Moramo da budemo na oprezu za činjenicu da se, u gotovo svakoj mogućoj situaciji, odgovor na molitvu može racionalizovati ako to hoćete tako da uradite. I ljudi to obično i rade. Govore: 'Ja sam pametan čovek – mene ne mogu da prevare sve te stvari'."

Mogao sam da se pronadem u tome. Ispričao sam Vilardu o vremenu kada je moja kćerkica morala hitno da ode na intenzivnu negu zbog tajanstvene bolesti koja joj je ugrozila život. Doktori nisu znali koja joj je dijagnoza. Iako sam bio ateista, bio sam toliko očajan da sam se zapravo pomolio i preklinjao Boga da je isceli – ako uopšte postoji. Nedugo zatim je beba zapanjila sve redom jer joj je iznenada bilo skroz bolje. Doktorima je samo preostalo da se češu po glavi.

"Moja reakcija na sve to", kazao sam Vilardu, "bila je da izmislim bilo kakvo objašnjenje. Rekao sam: 'Kakva koincidencija! Mora da je

imala neku bakteriju ili virus koji je iščezao sam od sebe'. Čak ne bih ni pomislio na mogućnost da je tu došlo do Božje intervencije. Umesto toga, ostao sam u svom ateizmu".

Vilard se nasmešio na tu priču. "Ne bih hteo da postavljam dijagnozu vašeg slučaja u vašem prisustvu", kazao je sa oprezom, "ali da nije možda to da se u celu stvar umešao vaš ponos? Bili ste premudri za sebe! Niste hteli da dozvolite da potpadnete pod uticaj te situacije. Neka se sve one slatke bakice varaju, ali vi to sebi nećete dopustiti. Sve dok čovek ima takav stav, na takav način će i reagovati".

Pun pogodak! U sred srede. Čak i da je postojalo izobilje ubedljivih dokaza da se Bog tu umešao, ja bih opet izneo *bilo koje* objašnjenje – ma koliko bizarno i ma koliko besmisleno – a da to ne bude mogućnost da je On odgovorio na moju molitvu. Bio sam previše ponosan da bih kleknuo na kolena pred bilo kime i previše upetljan u svoj nemoralni način života da bih od toga odustao.

"Garantujem vam", nastavio je Vilard, "da ne bi trebalo ni pet minuta da se izmisli bilo kakvo objašnjenje za nedvosmisleno čudo kao što je ogranj koji je sišao sa nebesa i spalio oltar u slučaju sa prorokom Ilijom u Starom zavetu. I znate šta? Ljudi i *jesu* izmišljali objašnjenja! Da to nisu uradili, istorija Izraela bi se umnogome razlikovala od onoga kakva je bila.

A Bog je i molitvu postavio na takav način da, ukoliko želite da je racionalizujete, možete i to da uradite. Takav je ljudski um. Bog ga je takvim uspostavio iz određenog razloga, a to je ovaj: *Bog je tako postavio stvari da ljudi treba da iznad sebe, na kraju krajeva, imaju onakvu vlast kakvu izaberu*".

Volja za verom

Ova Vilardova misao izražavala je samu suštinu mog duhovnog puta. Da sam hteo, mogao sam i dalje da pokušavam da dam neko drugo objašnjenje za reči eksperata koje sam intervjuisao, bez obzira na to koliko bi bizarni ili sitničavi moji argumenti postali na kraju. A verujte mi da sam poprilično sposoban da razglabam svakojake elaborantne izgovore i kontraargumente – čak i uprkos očiglednoj istini.

Ipak, u krajnjem smislu, suština religije nije u tome da imamo savršene i potpune odgovore na svaki od "Osam velikih prigovora" ponaosob. Naposletku, mi taj nivo konkluzivnog dokazivanja ne tražimo ni u jednoj drugoj oblasti života. Suština je u tome da svakako posedujemo dovoljno dokaza o Bogu na osnovu kojih treba stupiti u akciju. I na kraju krajeva, u *tome* i jeste problem. Religija je stvar izbora, iskorak na osnovu dobre volje, odluka da hoćemo da lično poznamo Boga. Ta religija govori: "Verujem – pomoz mi mome ne-

verju!” Kao što je i rekao Vilard: “Bog se i otkriva ljudima koji hoće da ga poznaju”. Ili kao što mi je kazao Lin Anderson: “Kada zagrebetete ispod površine, postoji ili volja da se veruje ili volja da se ne veruje. I *upravo to* je sama suština stvari”.

Bilo mi je drago što nisam morao da odbacim svoj intelekt da bih postao religiozan. Direktni dokazi da je Isus Sin Božji, kao i ubedljivi odgovori na “Osam velikih prigovora” raščistili su mi put za taj korak. Ali sam *ipak* morao da savladam lični ponos. *Ipak* sam morao da ukinem taj egoizam i aroganciju koji su pretili da me vrata nazad. *Ipak* sam morao da pokorim lični interes i ugađanje samom sebi koji su mi zatvarali srce prema Bogu.

Ako bih hteo da primenim Vilardove reči na sebe samog, najveći problem je glasio: “Šta sam ja hteo?” Da li sam *hteo* da lično poznam Boga – da doživim oslobođenje od krivice, da živim na način na koji sam napravljen da živim, da sprovodim Njegov plan za moj život, da svaki dan u životu budem povezan sa Njegovom silom, da komuniciram sa njim u ovozemaljskom životu i za čitavu večnost u narednom životu? Ako sam to hteo, postojalo je obilje dokaza na osnovu kojih sam mogao da utemeljim racionalnu odluku da mu odgovorim sa “da”.

Odluka je bila na meni – baš kao što je i na vama. Kao što je to iskazao Vilijam Lejn Kreg:

“Ako ne postoji Bog, život je onda besmislen. Ako postoji Bog iz Biblije, onda život ima smisao. Jedino nam druga od ove dve alternative omogućava da živimo srećno i dosledno. Stoga se meni čini da čak i ako bi dokazi za ove dve mogućnosti bili apsolutno jednaki po snazi, racionalan čovek bi morao da izabere biblijsku religiju. Za mene je potpuno iracionalno odabrati smrt, besmisao i uništenje života, smisla i sreće. Kao što je rekao Blez Paskal, ‘ne možemo izgubiti ništa, a možemo dobiti večnost’.”⁴

TREĆA SCENA: PROMENITI ŽIVOT

Treća epizoda se desila nakon mog intervjua u Atlanti sa Kregom u vezi sa problemom čuda. Ušao sam u svoj iznajmljeni auto i polako krenuo autoputem u gradić Roum u državi Džordžija. Sledeće jutro je bilo hladno, ali sunčano, i ja sam se obukao i krenuo na jedno teološko predavanje.

Napolju je stajao Vilijam Nil Mur i ljubazno pozdravljao ljude i rukovao se sa svakim ko je pristizao; lepo mu je stajalo odelo bež boje sa tamnim prugama, belom košuljom i smeđom kravatom. Lice mu je bilo tamne mahagoni boje, crna kosa kratko ošišana, ali ono čega se najviše sećam bio je njegov osmeh: bio je u isto vreme stidljiv i

topao, blag i iskren, ljubak i pun ljubavi. Zbog njega sam se osećao dobrodošlo.

“Slava Gospodu, brate Mur!” izjavila je jedna postarija žena, na kratko se rukovala sa njim i potom ušla unutra.

Mur je teolog. On je posvećen suprug i otac, vredno radi za porodicu, čovek koji je pun sažaljenja i stalno se moli i provodi svoje slobodno vreme pomažući unesrećenim ljudima, koje su izgleda svi drugi zaboravili. Ukratko, čovek za uzor.

Mur je šesnaest godina radio u zatvoru za osuđenike na smrt. Održavao im je proučavanje Biblije i vodio molitvene sastanke. Savećavao je zatvorenike i mnoge od njih doveo u vezu sa Isusom Hristom. Neke crkve su čak slale ljude u zatvor da ih on savetuje. Bio je pretplaćen na desetine dopisnih biblijskih kurseva. Postao je poznat kao “mirotvorac” jer je njegova grupa ćelija, u kojoj su uglavnom bili zatvorenici koji su pod njegovim uticajem postali religiozni, uvek bila najbezbednija, najtiša i najurednija.

Dok sam sedeo sa Murom u njegovom domu koji gleda na šumu bujnih borovih stabala, pitao sam ga koji je izvor njihovog fascinantnog preobražaja.

“To je uspeo uz pomoć zatvorskog sistema rehabilitacije, zar ne?” upitao sam ga.

Mur se nasmejao. “Ne, nije uz njegovu pomoć”, odgovorio mi je.

“Onda je sigurno bio program samopomoći ili pozitivan mentalni stav”, kazao sam.

On je značajno odmahnuo glavom. “Ne, ne, ni to”.

“Da nisu antidepresivi? Transcendentalna meditacija? Psihološko savetovanje?”

“Ma, dajte, Li”, kazao je. “Dobro znate da nije ništa od toga”.

Bio je u pravu. Znao sam koji je pravi razlog. Samo sam hteo da to čujem od njega. “Šta je onda bilo zaslužno za preobražaj ovih ljudi?” pitao sam ga.

“To je prosto i jednostavno bio Isus Hrist”, nepokolebljivo je izjavio. “On ih je promenio na načine na koje nikada ne bi sami od sebe mogli da se promene. Dao im je razlog da žive. Pomogao mi je da učinim ispravnu stvar. Dao mi je srce za druge ljude. Spasio im dušu”.

To je moć koju ima religija da promeni čovekov život. Apostol Pavle je napisao: “Ako je ko u Hristu, on je novo stvorenje; staro prođe, gle, sve novo postade”.⁷

Hrišćani u zatvoru nisu iste ličnosti kao oni razbojnici pre dolaska u zatvor. Bog je promenio njegov život svojim oproštajem, milošću, silom i stalnim prisustvom svoga Duha. Ista ta vrsta blagodatnog preobražaja stoji na raspolaganju svakome koji reaguje na obilje dokaza

za Isusa Hrista time što odluči da se okrene od svoga greha i prihvati Njega kao onog koji im prašta grehe i koji ih vodi u život.

To očekuje sve one koji potvrdno odgovore Bogu i njegovim putevima.

Reafirmacija religije

Te tri scene rezimiraju moje traganje za odgovorima na “Osam velikih prigovora” koje je trajalo čitavih godinu dana. Prva scena ističe veličinu sveukupnog argumenta u prilog Hristu i dostupnost čvrstih odgovora na najteža pitanja u vezi sa biblijskom religijom. Drugim rečima, za racionalnu osobu postoji izobilje opravdanja da svoju veru stavi u Isusa Hrista. Druga scena ističe našu ljudsku tendenciju da iz ličnog ponosa ili interesa izmišljamo svakakva objašnjenja za te dokaze. Religija, naposljetku, predstavlja potez dobre volje; i Bog će nam dati ono što hoćemo. Treća scena se služi jednim radikalnim primerom kako bi ilustrovala Božju dobru volju da promeni živote onih ljudi koji reaguju na dokaze, savladavaju svoj ponos i otvaraju mu svoje srce.

Sve ovo se može svesti na proces koji se sastoji iz tri reči: istraživanje – odluka – preobražaj; taj proces sam doživio na svom duhovnom putu. 1981. godine sam prvi put reagovao na dokaze odlučivši da napustim ateizam i stanem uz Hrista. Ni ja kao ni mnogi drugi više nisam bio onaj stari. Pošto sam život sve više i više otvarao za Boga i njegove puteve, time su se i moje vrednosti, karakter, prioriteti, stavovi, odnosi sa ljudima i želje vremenom menjali – i to nabolje.

Danas, nakon što sam ponovo prošao svoje prvobitno istraživanje, moje uverenje u tu odluku 1981. godine se samo pojačalo. Postavljanje neprijatnih pitanja mi nije oslabilo veru – naprotiv, ojačalo ju je. Ispitivanje “slabih tačaka” religije mi je još jednom potvrdilo da je vera zasnovana na zdravom razumu i da ima logički integritet. Budući prečišćena strogim intelektualnim preispitivanjima, moja vera je postala dublja, bogatija, elastičnija i sigurnija nego ikad.

Ipak, dok sam u fotelji u dnevnoj sobi u glavi rezimirao svoje istraživanje, shvatio sam da zadatak nije skroz obavljen. Čarls Templton, propovednik koji je prešao u skeptike i odlučno poricao da postoji Bog koji voli ljude, mada je ipak plakao zbog toga što čezne za Isusom, dao mi je najveći deo podsticaja za ovaj niz intervju na temu “Osam velikih prigovora” religiji.

Namera moga istraživanja je bila da dobijem odgovore na probleme koji su me najviše mučili na mom duhovnom putu, a ne da pokušavam da opovrgavam pojedinačne stavke Templtonovih spisa. Ipak, postojalo je značajno preklapanje između pitanja koja su bloki-

rala njegov put ka veri i tema koje su mi zadavale muke dok sam i ja bio duhovni tragalac.

Pitao sam se: kako bi Templton reagovao na moje intervju sa ovih osam stručnjaka? Da li bi bio spreman da prihvati njihove dokaze i argumente? Ili bi mu pak neumitan razvoj Alzhajmerove bolesti već uskratilo mogućnost da ponovo razmotri duhovna pitanja?

Poruka nade

Bilo je sunčano prolećno popodne u okrugu Orindž u Kaliforniji, gde sam se nedavno preselio. Upravo sam bio odštampao skoro 500 strana rukopisa za ovu knjigu i krenuo da ih pakujem u kutiju kada je moja supruga pomolila glavu u moju kancelariju.

“Šta radiš?” pitala me je.

Pokazao sam na rukopis. “Treba nekome ovo da pošaljem”, odgovorio sam.

“Je li Čarlsu Templtonu?” kazala je. “Setim ga se povremeno. U stvari, ja se molim za njega”.

To me nije iznenadilo. “Šta se moliš za njega?” pitao sam.

“Da i dalje bude dovoljno zdrav da još jednom razmisli o svojim zaključcima o Bogu. Da bude otvoren za objašnjenja koja si dobio od stručnjaka. Da odgovori na taj poriv u njemu što ga očigledno vuče ka Isusu”.

Klimnuo sam glavom. I ja sam se molio. “Pre nekoliko minuta sam pričao sa njegovom ženom preko telefona”, kazao sam. “Rekla mi je da prema Čarlsu bolest nije imala mnogo milosti i da sada ima još nekih zdravstvenih problema. Kada sam imao priliku da pričam sa njim i da ga pitam kako mu je bolest, odgovorio je samo jednom rečju, veoma očajničkim glasom. Rekao je: ‘Razara’”.

“O, baš mi je krivo”, rekla je Lesli tiho.

“I meni”, uzdahnuo sam. “Veoma žalosno”. Ubacio sam još nekoliko stranica u kutiju. “Rekla mi je i da je Bili Grejem posetio Čarlsa pre nekoliko meseci”.

Lesli je razrogačila oči. “Stvarno?” kazala je. “I, šta je bilo?”

“Dosta dugo se nisu videli pre toga. Rekla mi je da, kada ga je Čarls prepoznao, kao da je neka drhtavica prošla kroz njega, da je počeo da plače i da je obrglio Bilija. Nije mogla dovoljno da ishvali Bilija kako je bio dobar i pun ljubavi. Proveli su neko vreme zajedno, a potom i ručali. Bili se pomolio pre ručka – kazala je: ‘To je bio prvi put da se za našim stolom čuje zahvalnost’. Zatim se Bili, pre nego što je krenuo, pomolio za Čarlsa”.

Video sam da su se oči moje supruge ovlažile. “Baš mi je drago što su mogli da budu zajedno neko vreme”, kazala je. “Možda će biti nešto od toga”.

Klimnuo sam glavom i vratio se na pakovanje rukopisa. "Medlin je rekla da jedva čeka da vidi moju knjigu i obećala je da će je pročitati Čarlsu", kazao sam. "Jedino se nadam da nije prošlo previše vremena i da će mu mozak biti dovoljno bistar da može da razume šta su mi rekli ovi stručnjaci. Ipak mi se čini da bi trebalo da je pošaljem – za svaki slučaj".

Zatim sam seo da mu napišem pismo i poželim sve najbolje i ohrabrim ga, da što bolje može, očuva otvoren um i nanovo pogleda dokaze u prilog Isusu Hristu. Potpisao sam se i spustio olovku, ali mi se nije dalo da presavijem pismo. Hteo sam da napišem još nešto; jedino nisam bio siguran šta je još trebalo reći.

Bacio sam pogled kroz prozor. Planina Sedlbek je izgledala veličanstveno pod tamnoplavim nebom. Na trenutak su mi odlutale misli. I tada su mi, iznenada, reči navalile u glavu. Uzeo sam olovku i, dok mi je Leslie virila preko ramena, brzo dopisao ovaj post skriptum:

"Čarls, nadam se da ćete uzeti k srcu ono što piše u Pričama Solomonovim 2,3-5: 'Ako prizoveš mudrost i k razumu glas obratiš; ako ih kao srebro tražiš i kao blago sakriveno dobro istražuješ osetićeš tada strah od Gospoda, i poznanje naći ćeš ti u Boga'."

Stavio sam poruku u koverat, ubacio ga u kutiju i uzeo ključeve od kola.

"Hajde da pošaljemo ovo", kazao sam.

LITERATURA

UVOD: RELIGIJA KAO IZAZOV

1. George H. Smith, *Atheism: The Case Against God* (Amherst, N.Y.: Prometheus Books, 1989), 51.
2. Charles Colson, *How Now Shall We Live?* (Wheaton, 111.: Tyndale House, 1999), 31-32.
3. "Billy Graham Indiana Crusade." Available: www.billygraham.org/newsannouncement12.asp [1999, June 4].
4. Billy Graham, *Just As I Am* (Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 1997), 137-138.
5. Charles Templeton, *Farewell to God* (Toronto: McClelland & Stewart, 1996), 3.
6. *Ibid.*, 11.
7. *Ibid.*, 9.
8. *Ibid.*, 5-6.
9. Billy Graham, *Just As I Am*, 139.
10. George H. Smith, *Atheism: The Case Against God*, 98.
11. W. Bingham Hunter, *The God Who Hears* (Downers Grove, 111.: InterVarsity Press, 1986), 153.
12. Charles Templeton, *Farewell to God*, vii.
13. *Ibid.*, 200-202.

NA PUTU KA ODGOVORIMA

1. Michael Martin, *The Case Against Christianity* (Philadelphia: Temple University Press, 1991), 3, 5.
2. Patrick Glynn, *God: The Evidence* (Rocklin, Calif.: Forum, 1997), 20.
3. See: Lee Strobel, *The Case for Christ* (Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 1998), 131-143; Ben Witherington III, *The Christology of Jesus* (Minneapolis, Minn.: Fortress Press, 1990); and William Lane Craig, *Reasonable Faith* (Wheaton, Ill.: Crossway, 1994), 233-54.
4. Vidi: 1. Korinćanima 15,3—8.
5. Vidi: Lee Strobel, *The Case for Christ*, 35, 208-11, 229-33, 264-65.
6. Jeremija 29,13.

PRVI PRIGOVOR: POŠTO U SVETU POSTOJI ZLO I PATNJA, ONDA BOG LJUBAVI NE MOŽE POSTOJATI

1. John R. W. Stott, *The Cross of Christ* (Downers Grove, 111.: InterVarsity Press, 1986), 311.
2. Vidi: Lee Strobel, "Thanksgiving Near; Only Food Rice," *The Chicago Tribune*, November 25, 1974.
3. Peter Maass, "Top Ten War Crimes Suspects," *George*, June, 1999.

4. Peter Kreeft, *Making Sense Out of Suffering* (Ann Arbor, Mich.: Servant: 1986), viii.
5. Philip Yancey, *Where Is God When It Hurts?* (Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 1990), 15.
6. *Ibid.*, 20, quoting novelist Peter De Vries.
7. The OmniPoll, conducted by Barna Research Group, Ltd., January, 1999.
8. Charles Templeton, *Farewell to God*, 201-2.
9. Vidi: Matej 7,7.
10. Vidi: Peter Kreeft and Ronald K. Tacelli, *Handbook of Christian Apologetics* (Downers Grove, 111.: InterVarsity, 1994), 48-88.
11. Vidi: Leo Tolstoy (David Patterson, translator), *Confession* (New York: W. W. Norton & Co.: 1996), Reprint edition.
12. Harold Kushner, *When Bad Things Happen to Good People* (New York: Schocken Books, 1981), 43.
13. Vidi: Rimljanima 5,3-4.
14. Jevrejima 5,8.
15. 2. Petrova 3,9.
16. C. S. Lewis, *The Problem of Pain* (New York: Macmillan, 1962), 93.
17. Vidi: Matej 9,12-13.
18. Jeremija 6,13a.
19. Isaija 64,6a.
20. Charles Templeton, *Farewell to God*, 201.
21. Filibljanima 3,8.
22. Philip Yancey, *Where Is God When It Hurts?*, 255-56.
23. Warren W. Wiersbe, *Classic Sermons on Suffering* (Grand Rapids, Mich.: Kregel Publications, 1984), 92.
24. John 16,33.
25. John R.W. Stott, *The Cross of Christ*, 335-36, the last sentence quoting P. T. Forsyth, *Justification of God* (London: Duckworth, 1916), 32.

DRUGI PRIGOVOR: POŠTO SE ČUDA KOSE SA NAUKOM, ONA NE POSTOJE

1. Richard Dawkins, "Snake Oil and Holy Water." Dostupno na: www.forbes.com/asap/99/1004/235.htm [1999, Nov. 19].
2. R. Douglas Geivett and Gary R. Habermas, *In Defense of Miracles* (Downers Grove, 111.: InterVarsity Press, 1997), 280.
3. Charles Templeton, *Farewell to God*, 21.
4. Citirano u: Nicky Gumble, *Searching Issues* (Eastbourne, East Sussex, UK: Kingsway Publications, 1994), 99.
5. ————. "Interviews." Available at: www.pbs.org/faithandreason [1999, Nov. 21].
6. Dale and Sandy Larsen, *Seven Myths about Christianity* (Downers Grove, 111.: InterVarsity Press, 1996), 86.
7. Michael Ruse, *Darwinism Defended* (London: Addison-Wesley, 1982), 322.
8. Vidi: William Dembski, *The Design Inference* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998); Michael Behe, *Darwin's Black Box* (New York: The Fress Press, 1996); and William Dembski and Michael Behe, *Intelligent Design* (Downers Grove, 111.: InterVarsity Press, 1999).
9. Rudolf Bultmann, *Jesus* (Berlin, 1926), 159.

10. George H. Smith, *Atheism: The Case Against God*, 215.
11. Archibald Robertson, *The Origins of Christianity* (New York: International Publishers, 1954), 82, quoted in: George H. Smith, *Atheism: The Case Against God*, 216.
12. Norman L. Geisler writes in *Baker Encyclopedia of Christian Apologetics* (Grand Rapids, Mich.: Baker Books, 1999), 512.
13. Richard Robinson, "Religion and Reason," in *Critiques of God*, ed. Peter A. Angeles (Buffalo, N.Y.: Prometheus Books, 1997), 121.
14. Alvin Plantinga, "Two Dozen (or so) Theistic Arguments," Lecture presented at the 33d Annual Philosophy Conference, Wheaton College, Wheaton, Illinois, October 23-25, 1986.
15. Za pamflet koji sumira pet Krejgovih razloga za verovanje da Bog postoji, videti: William Lane Craig, *God, Are You There?* (Norcross, Ga.: Ravi Zacharias International Ministries, 1999).
16. Stephen W. Hawking and Roger Penrose, *The Nature of Space and Time* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1996), 20.
17. Anthony Kenny, *The Five Ways: St. Thomas Aquinas' Proofs of God's Existence* (New York: Schocken Books, 1969), 66.
18. David Hume to John Stewart, February, 1754, in *The Letters of David Hume*, ed. J. Y. T. Greig (Oxford: Clarendon Press, 1932), vol. I, 187.
19. Kai Nielsen, *Reason and Practice* (New York: Harper & Row, 1971), 48.
20. Arthur Eddington, *The Expanding Universe* (New York: Macmillan, 1933), 124.
21. Stephen W. Hawking, *A Brief History of Time* (New York: Bantam Books, 1988), 123.
22. Za listu primera, videti: John Leslie, *Universes* (London: Routledge, 1989).
23. P. C. W. Davies, *Other Worlds* (London: Dent, 1980), 160-61.
24. *Ibid.*, 168-69.
25. Na primer, videti: P. C. W. Davies, "The Anthropic Principle," in *Particle and Nuclear Physics 10* (1983), 28; and Patrick Glynn, *God: The Evidence*, 29-31.
26. John Polkinghorne, *Serious Talk: Science and Religion in Dialogue* (London: Trinity Press International, 1995), 6.
27. Patrick Glynn, *God: The Evidence*, 53-54, 26.
28. Michael Ruse, "Evolutionary Theory and Christian Ethics," in *The Darwinian Paradigm* (London: Routledge, 1989), 262, 269.
29. John Healey, fund-raising letter, 1991.
30. Vidi: 1. Korinćanima 15,4ff.
31. Gerd Liidemann, *What Really Happened to Jesus?*, trans. John Bowden (Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 1995), 8.
32. Luke Timothy Johnson, *The Real Jesus* (San Francisco: Harper San Francisco, 1996), 136.
33. Za listu ovih istorijskih testova, videti: C. Behan McCullagh, *Justifying Historical Descriptions* (Cambridge: Cambridge University Press, 1984), 19. Kako se vaskrsenje uklapa u ove kriterijume, videti: William Lane Craig, *God, Are You There?*, 46-47.
34. John Hick, *Introduction*, in *The Existence of God*, ed. with an Introduction

by John Hick, *Problems of Philosophy Series* (New York: Macmillan, 1964), 13-14.

35. Vidi: William Alston, "Religious Diversity and Perceptual Knowledge of God," in *Faith and Philosophy* 5 (1988), 433-48.

36. Rimljanima 8,16.

TREĆI PRIGOVOR: EVOLUCIJA OBJAŠNJAVA NASTANAK ŽIVOTA I ZATO NAM BOG NIJE POTREBAN

1. "Iconoclast of the Century, Charles Darwin (1809-1882)," *Time*, December 31, 1999.

2. Michael Denton, *Evolution: A Theory in Crisis* (Chevy Chase, Md.: Adler & Adler, 1986), 77.

3. Vidi: Charles T. Jones, "DNA Tests Clear Two Men in Prison," *The Oklahoman*, April 16, 1999.

4. Vidi: Steven Mills and Ken Armstrong, "Convicted By a Hair," *The Chicago Tribune*, November 18, 1999.

5. *Ibid.*

6. Patrick Glynn, *God: The Evidence*, 2–3.

7. "Iconoclast of the Century: Charles Darwin (1809-1882)," *Time*, December 31, 1999.

8. Charles Templeton, *Farewell to God*, 232.

9. Francisco Ayala, *Creative Evolution*, John H. Campbell and J. W. Schoff, eds. (New York: James and Bartlett, 1994), 4-5.

10. Michael Denton, *Evolution: A Theory in Crisis*, 67.

11. *Ibid.*, 66.

12. Douglas Futuyma, *Evolutionary Biology* (Sunderland, Mass.: Sinauer, 1986), 3.

13. Richard Dawkins, *The Blind Watchmaker* (New York: Norton, 1987), 6.

14. Phillip E. Johnson, *Darwin on Trial*, 2d ed. (Downers Grove, 111.: InterVarsity Press, 1993), 126-27.

15. Michael Behe, *Darwin's Black Box* (New York: The Free Press, 1996), 232.

16. *Ibid.*, 193, 251, 243.

17. Introduction by Bill Hybels in: Lee Strobel, *Inside the Mind of Unchurched Harry and Mary* (Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 1993), 7.

18. David M. Raup, "Conflicts Between Darwin and Paleontology," *Bulletin, Field Museum of Natural History*, January 1979, quoted in Paul S. Taylor, *The Illustrated Origins Answer Book*, (Meda, Ariz.: Eden, 1993), 108; and in Hank Hanegraaff, *The Face that Demonstrates the Farce of Evolution* (Nashville, Tenn.: Word, 1998), 34.

19. Phillip E. Johnson, *Darwin on Trial*, 2d ed., 54.

20. Charles Darwin, *Origin of Species*, 6th ed. (New York: New York University Press, 1988), 154.

21. George Johnson, "Science and Religion: Bridging the Great Divide," *The New York Times*, June 30, 1998.

22. Charles B. Thaxton, Walter L. Bradley, and Roger L. Olsen, *The Mystery of Life's Origin* (Dallas, Tex.: Lewis and Stanley, 1984), back cover.

23. *Ibid.*

24. Francis Darwin, *The Life and Letters of Charles Darwin* (New York: D. Appleton, 1887), 202.

25. R. Vallery-Radot, *The Life of Pasteur*, trans. by R. L. Devonshire (New York: Doubleday, 1920), 109.

26. Robert Shapiro, *Origins* (New York: Summit Books, 1986), 99.

27. William Day, *Genesis on Planet Earth* (East Lansing, Mich.: House of Talos, 1979), 7.

28. Citirano u: S. Tax, ed., *Evolution After Darwin* (Chicago: University of Chicago Press, 1960), 1:57.

29. Vidi: Gordon C. Mills, Malcolm Lancaster, and Walter L. Bradley, "Origin of Life and Evolution in Biology Textbooks—A Critique," *The American Biology Teacher*, February, 1993.

30. Ernst Haeckel, *The Wonders of Life*, trans. by J. McCabe (London: Watts, 1905), 111, quoted in: Stephen C. Meyer, "The Explanatory Power of Design" in *Mere Creation* (Downers Grove, 111.: Inter Varsity Press, 1998), 114.

31. Klaus Dose, "The Origin of Life: More Questions Than Answers," in *Interdisciplinary Science Reviews* 13 (1988), 348.

32. Francis Crick, *Life Itself* (New York: Simon and Schuster, 1981).

33. "How Did Life Begin?" *Newsweek*, August 6, 1979.

34. J. Buell and G. Hearn, eds., *Darwinism: Science or Philosophy?* (Dallas, Tex.: Foundation for Thought and Ethics, 1994), 68-69; quoted in: Stephen C. Meyer, "The Explanatory Power of Design," *Mere Creation*, 126.

35. Vidi: Dean Kenyon and G. Steinman, *Biological Predestination* (New York: McGraw Hill, 1969).

36. Vidi: Randall A. Kok, John A. Taylor, and Walter L. Bradley, "A Statistical Examination of Self-Ordering of Amino Acids in Proteins," *Origins of Life and Evolution of the Biosphere* 18 (1988).

37. Ilya Prigogine and Isabelle Stengers, *The End of Certainty: Time, Chaos, and the New Laws of Nature* (New York: The Free Press, 1997), 71.

38. H. P. Yockey, "A Calculation of the Probability of Spontaneous Biogenesis by Information Theory," *Journal of Theoretical Biology* 67, 380.

39. Vidi: Charles B. Thaxton, Walter L. Bradley, and Roger L. Olsen, *The Mystery of Life's Origin*, 191-96.

40. *Ibid.*, 194.

41. Phillip E. Johnson, *Darwin on Trial*, 111.

42. A. Dauvillier, *The Photochemical Origin of Life* (New York: Academic Press, 1965), 2.

43. Peter Radetsky, "How Did Life Start?" *Discover*, November 1992.

44. Fazale R. Rana and Hugh Ross, "Life from the Heavens? Not This Way," *Facts for Faith*, October, 2000 (emphasis in original).

45. *Ibid.*

46. Peter Radetsky, "How Did Life Start?" *Discover*, November, 1992.

47. *Ibid.*

48. *Ibid.*

49. Vidi: A. G. Cairns-Smith, *Genetic Takeover and the Mineral Origins of Life* (New York: Cambridge University Press, 1982).

50. Citirano u: Walter L. Bradley and Charles B. Thaxton, "Information and the Origin of Life," *The Creation Hypothesis* (Downers Grove, 111.: Inter-

- Varsity Press, 1994), 194.
51. William A. Dembski, ed., *Mere Creation*, 46.
  52. Fazale R. Rana and Hugh Ross, "Life from the Heavens? Not This Way," *Facts for Faith, Quarter 1*, 2000.
  53. Klaus Dose, "The Origin of Life: More Questions than Answers," *Interdisciplinary Science Review* 13 (1998), 348.
  54. Robert Shapiro, *Origins*, 99.
  55. Francis Crick, *Life Itself*, 153.
  56. J. Horgan, "In the Beginning ..." *Scientific American*, February 1991.
  57. Vidi: Stephen Jay Gould, "Will We Figure Out How Life Began?," *Time*, April 10, 2000.
  58. J. F. W. Herschel, *Preliminary Discourse on the Study of Natural Philosophy* (London: Longman, Rees, Orme, Brown and Green, 1831), 149.
  59. Carl Sagan, *Broca's Brain* (New York: Random House, 1979), 275.
  60. Phillip E. Johnson, *Darwin on Trial*, 103.
  61. Vidi: Candace Adams, "Leading Nanoscientist Builds Big Faith," *Baptist Standard*, March 15, 2000.
  62. Michael Denton, *Evolution: A Theory in Crisis*, 358.

ČETVRTI PRIGOVOR: BOG NIJE DOSTOJAN DA GA SLAVIMO AKO UBIJA NEVINU DECU

1. Citirano u: Garry Poole and Judson Poling, *Tough Questions 4* (Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 1998), 12.
2. Psalam 86,15.
3. Charles Templeton, *Farewell to God*, 71.
4. George H. Smith, *Atheism: The Case Against God*, 77.
5. *Ibid.*, 76.
6. Thomas Paine, *Age of Reason, Part I* (First printed 1794; reprinted by The Freethought Press Association, New York, 1954), 18-19, quoted in George H. Smith, *Atheism: The Case Against God*, 78.
7. *Sudije* 19,25.29.
8. 2. *Samuilova* 12,31.
9. *Malahija* 3,6a.
10. 1. *Samuilova* 15,3.
11. *Marko* 10,14.
12. Vidi: 2. *Carevima* 2,23-25.
13. Walter C. Kaiser Jr., Peter H. Davids, F. F. Bruce, and Manfred T. Brauch, *Hard Sayings of the Bible* (Downers Grove, 111.: InterVarsity Press, 1996), 233, 234.
14. *Ibid.* Vidi takođe: 1. *Carevima* 20,14-15.
15. Charles Templeton, *Farewell to God*, 197,198,199.
16. 1. *Mojsijeva* 1,29-30.
17. *Isaija* 65,17.25.
18. *Priče* 12,10.
19. George H. Smith, *Atheism: The Case Against God*, 210-11.
20. Charles Templeton, *Farewell to God*, 38.
21. *Jovan* 3,12.
22. Vidi: Clifford A. Wilson, *Rocks, Relics and Biblical Reliability* (Grand

- Rapids, Mich.: Zondervan, 1977), 42.
23. William F. Albright, *Archaeology and the Religion of Israel* (Baltimore, Md.: Johns Hopkins Press, 1953), 176.
24. Vidi: Colin J. Hemer, *The Book of Acts in the Setting of Hellenistic History* (Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 1990).
25. William M. Ramsay, *St. Paul the Traveler and the Roman Citizen* (Grand Rapids, Mich.: Baker, 1982), 8.
26. A. N. Sherwin-White, *Roman Society and Roman Law in the New Testament* (Oxford: Clarendon Press, 1963), 189.
27. Vidi: William F. Albright, "Retrospect and Prospect in New Testament Archaeology," in *The Teacher's Yoke*, E. Jerry Vardaman, ed. (Waco, Tx.: Baylor University, 1964), 288ff.
28. Norman L. Geisler, *Baker Encyclopedia of Christian Apologetics* (Grand Rapids, Mich.: Baker, 1999), 544.
29. Vidi: Bertrand Russell, "What Is an Agnostic?," *Look magazine*, 1953, quoted in Norman L. Geisler, *Baker Encyclopedia of Christian Apologetics*, 455-56.
30. *Jovan* 10,37.
31. *Jovan* 3,2.
32. Vidi *Sura* 2:118; 3:181-84; 4:153; 6:8, 9, 37 in the Koran.
33. *Sura* 6:37.
34. *Ibid.*
35. *Luka* 7,22.
36. Norman Geisler and Thomas Howe, *When Critics Ask* (Grand Rapids, Mich.: Baker, 1992).
37. *Matej* 16,16, *Marko* 8,29, *Luka* 9,20.
38. Gregory A. Boyd and Edward K. Boyd, *Letters From a Skeptic* (Wheaton, 111.: Victor, 1994), 120.
39. Revised Standard Version.
40. John Noble Wilford, "Sizing Up the Cosmos: An Astronomer's Quest," *New York Times*, March 12,1991, quoted in: Hugh Ross, *Creator and the Cosmos* (Colorado Springs: NavPress, 1993), 116.
41. Hugh Ross, *Creator and the Cosmos*, 17.
42. Robert Jastrow, "The Secret of the Stars," *New York Times Magazine*, June 25, 1978, quoted in: Hugh Ross, *Creator and the Cosmos*, 116.
43. Vidi: Bertrand Russell, "What Is an Agnostic?" *Look magazine*, 1953, quoted in Norman L. Geisler, *Baker Encyclopedia of Christian Apologetics*, 455-56.
44. Gregory A. Boyd and Edward K. Boyd, *Letters From a Skeptic*, 189.
45. *Jovan* 6,68.
46. *Jovan* 8,58.

PETI PRIGOVOR: UVREDLJIVO JE TVRDITI DA PUT DO BOGA VODI SAMO PREKO ISUSA HRISTA

1. Dostupno na: <http://cnn.com/Transcripts/0001/12/1kl.00.html> [2000. January 13].
2. R. C. Sproul, *Reason to Believe* (Grand Rapids, Mich.: Lamplighter Books, 1982), 44-45.

3. Vidi: Robert J. Wagman, *The First Amendment Book* (New York: Pharos Books, 1991), 106. Also see: *Chapkinsky v. New Hampshire*, 315 U.S. 568 (1942).
4. Vidi: *Cohen v California*, 403 U.S. 15 (1971).
5. *Jovan* 14,6.
6. Vidi: John Hick and Paul F. Knitter, eds., *The Myth of Christian Uniqueness* (London: SCM Press, 1987), 141, quoted in: Paul Copan, *True for You, But Not for Me* (Minneapolis, Minn.: Bethany House, 1998), 78.
7. Dostupno na: <http://cnn.com/Transcripts/0001/12/1kl.00.html> [2000. January 13].
8. Citirano u: Paul Copan, *True for You, But Not for Me*, 34.
9. Ravi Zacharias, *Can Man Live Without God* (Nashville, Tenn.: Word, 1994), from introduction by Charles Colson, ix.
10. Charles Templeton, *Farewell to God*, 27.
11. *Dela* 4,12.
12. Charles Templeton, *Farewell to God*, 27, emphasis added.
13. Citirano u: Ravi Zacharias, *Can Man Live Without God*, back cover.
14. 2. Petrova 1,16.
15. Vidi: "The Exclusivism of Religious Pluralism," in: Paul Copan, *True For You, But Not For Me*, 71-77.
16. *Jovan* 1,1.14.
17. 1. Mojsijeva 18,25c.
18. Vidi: *Psalam* 24,3-4.
19. Vidi: *Matej* 20,1-16.
20. Vidi: *Luka* 7,36-50.
22. *Rimljanima* 1,20.
23. *Rimljanima* 2,14-15.
24. *Rimljanima* 10,14-15.
25. *Jeremija* 29,13.

ŠESTI PRIGOVOR: BOG PUN LJUBAVI NIKADA NE BI MUČIO LJUDE U PAKLU

1. Bertrand Russell, *Why I Am Not a Christian* (New York: Simon and Schuster, 1957), 17.
2. Citirano u: Cliffe Knechtle, *Give Me An Answer* (Downers Grove, 111.: InterVarsity Press, 1986), 42.
3. Ova priča, uključujući intervju sa sudijom Cortlandom A. Mathersom, originalno je objavljeno u istraživanju koji je uradio The Boston Globes Spotlight Team. Vidi: Gerard O'Neill, ed., Dick Lehr and Bruce Butterfield, "A Judgment on Sentences: Some Judges Balk at Preset Penalties," *The Boston Globe*, September 27, 1995.
4. B. C. Johnson, *The Atheist Debater's Handbook* (Buffalo, N.Y.: Prometheus, 1979), 237.
5. *Jezekilj* 33,11.
6. George H. Smith, *Atheism: The Case Against God*, 300.
7. Vidi: Alan Gomes, "Evangelicals and the Annihilation of Hell, Part II," *Christian Research Journal* 13 (Summer 1991), 8–13.
8. *Luka* 10,27.
9. Vidi: Samuele Bacchiocchi, "Hell: Does it Have an End?," *Signs of the*

- Times*, August 1999, 8-10.
10. *Danilo* 12,2.
11. John Stott and David L. Edwards, *Essentials: A Liberal-Evangelical Dialogue* (London: 1988), 316.
12. Vidi: *Jevrejima* 9,27.
13. Vidi: 2. Petrova 3,9.
14. Vidi: *Jevrejima* 11,6.
15. Za dodatne informacije vezano za kritiku reinkarnacije, videti: Gary R. Habermas and J. P. Moreland, *Beyond Death: Exploring the Evidence for Immortality* (Wheaton, 111.: Crossway, 1998), 237–53; and Norman L. Geisler and J. Yutaka Amano, *The Reincarnation Sensation* (Wheaton, 111.: Tyndale, 1986).
16. C. S. Lewis, *The Problem of Pain* (Glasgow: William Collins Sons, 1983), 107.
17. Vidi: Lee Strobel, *The Case for Christ*, 164–66.

SEDMI PRIGOVOR: ISTORIJA CRKVE JE PREPUNA UGNJETAVANJA I NASILJA

1. Ken Schei, "What Is an Atheist for Jesus?" Available: www.atheists-for-Jesus.com/about.htm [2000, January 10].
2. D. James Kennedy, *Why I Believe* (Dallas: Word, 1980), 118, 121.
3. Maurice Possley, "Court Hears How FBI Agents Bugged Judge," *The Chicago Tribune*, April 26, 1985.
4. Maurice Possley, "Judge Liked 'People Who Take Dough,' Greylord File Shows," *The Chicago Tribune*, April 27, 1985.
5. Maurice Possley, "Records Charge Deals By Judge; 'We Can Make \$1,000 a Week,' Olson Quoted," *The Chicago Tribune*, February 21, 1985.
6. Bertrand Russell, *Why I am Not a Christian* (New York: Simon and Schuster, 1957), 25-26.
7. "Why Are We Here: The Great Debate," *International Herald Tribune*, April 26, 1999.
8. Charles Templeton, *Farewell to God*, 127, 129.
9. *Ibid.*, 154.
10. Vidi: Richard Boudreaux, "Pope Apologizes for Catholic Sins Past and Present," *The Los Angeles Times*, March 13, 2000.
11. Peggy Polk, "Papal State: Despite His Recent Ills, Pope John Paul II is Focused on the Future," *The Chicago Tribune*, June 5, 1995.
12. *Matej* 7,21-23.
13. Patrick Glynn, *God: The Evidence*, 157.
14. Vidi: Lucian, *The Death of Peregrine*, 11-13, in *The Works of Lucian of Samosata*, trans. by H. W. Fowler and F. G. Fowler, 4 vols. (Oxford: The Clarendon Press, 1949), vol. 4.
15. Vidi: Justin Martyr, *First Apology: Ante-Nicene Fathers*, ed. by Alexander Roberts and James Donaldson (Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1973).
16. *Filibljanima* 1,21.
17. Bruce L. Shelley, *Church History in Plain Language* (Dallas, Tex.: Word, 1982, 1995, updated 2d edition), 189.
18. Kako se približavao Treći milenijum, španski sveštenici su javno tražili oproštaj za "ove religiozne ljude koji su bili bliski Inkviziciji i monahe koji su

bili ratnici". Vidi: "Catholic Clerics Apologize for Past Cruelties," The Chicago Tribune, November 14, 1999.

19. David Neff, "Our Extended, Persecuted Family," Christianity Today, April 29, 1996, 14.

20. Mark A. Noll, A History of Christianity in the United States and Canada (Grand Rapids: Eerdmans, 1992), 51.

21. Dale and Sandy Larsen, Seven Myths About Christianity (Downers Grove, 111.: InterVarsity Press, 1998), 110.

22. Anthony Grafton, with April Shelford and Nancy Siraisi, New Worlds, Ancient Text (Cambridge, Mass.: Belknap Press, 1992), 132.

23. Ibid., 136. Knjiga Sirahova se ne smatra kao božanski inspirisana od strane protestantskih hrišćana, iako predstavlja deo kanona katoličke crkve. Takođe je poznata kao "Mudrost Isusova, sina Sirahova", na osnovu autora, jednog učenjaka koji je pisao knjigu između 195 i 171 p.n.e.

24. "Kardinalovo pismo za Jom Kipur traži oprostaj za antisemitizam u crkvi," The Chicago Tribune, September 21, 1999.

25. Luis Palau, God Is Relevant (New York: Doubleday, 1997), 23, 82.

26. Vidi: Michael Novak, David N. Livingstone, David Lyle Jeffrey, et al., "Where Would Civilization Be Without Christianity?", Christianity Today, December 6, 1999, 50-59.

27. Ibid., 56.

28. Matej 12,7.

OSMI PRIGOVOR: I DALJE IMAM SUMNJE, PA ZATO NE MOGU BITI RELIGIOZAN

1. Dan Barker, Losing Faith in Faith (Madison, Wis.: Freedom from Religion Foundation, 1992), 106, 109.

2. Quoted in: Lynn Anderson, If I Really Believe, Why Do I Have These Doubts? (Minneapolis, Minn.: Bethany House, 1992), 60 (emphasis added).

3. See: Lee Strobel, "Reformed Hood Comes Back to Pay His Dues," The Chicago Tribune, Oct. 27, 1977; and Lee Strobel, God's Outrageous Claims (Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 1997), 63-67.

4. Os Guinness, In Two Minds (Downers Grove, 111.: InterVarsity Press, 1976), 61.

5. Andre Resner, Grief and Faith—Three Profiles of Struggle in the Face of Loss, Annual Lectures, Pepperdine University, April 19, 1989, quoted in: Lynn Anderson, If I Really Believe, Why Do I Have These Doubts, 78 (emphasis in original).

6. See: Paul C. Vitz, "The Psychology of Atheism," Truth: An International Interdisciplinary Journal of Christian Thought 1 (1958), 29.

7. Vidi: Marko 9,14-27.

8. Naglasak dodat.

9. Jovan 8,31-32.

10. Gary E. Parker, The Gift of Doubt (San Francisco: Harper & Row, 1990), 69.

ZAKLJUČAK: SNAGA RELIGIJE

1. Citirano u: Leadership magazine, Spring 1999, 75.

2. Citirano u: Servant magazine, Spring, 1999, 8.

3. Iz eseja, "What I Do Not Believe," by Russell Hanson, citirano u: William A. Dembski, Intelligent Design (Downers Grove, 111.: InterVarsity Press, 1999), 27.

4. William Lane Craig, Reasonable Faith (Wheaton: Crossway, 1984), 72.

5. Bill Montgomery, "U.S. Supreme Court Halts Execution: Even Victim's Family Pleaded for Mercy," The Atlanta Journal and Constitution, August 21, 1990.

6. "When Mercy Becomes Mandatory," The Atlanta Journal and Constitution, August 16, 1990.

7. 2. Korinćanima 5,17.

O autoru

Li Strobel je magistrirao prava na Pravnom fakultetu Univerziteta Jejl, a diplomirao je i novinarstvo na Univerzitetu države Misuri. Bivši je pravni urednik novina Chicago Tribune. Nagrađen je između ostalog najvišim počastima države Illinois za istraživačko izveštavanje i za javnu novinarsku delatnost. Svoj put od ateizma do religije je zapisao u bestseleru "Isusov zločin" (The Case for Christ).